

પ્રસ્તાવના

જે જે દેશમાં આપણે વિચરીએ અને જે તે તે દેશની ભાષા આપણને ન આવડતી હોય તો ત્યાંના માણસોની સાથે વિચારોની આપણે કરતાં પારાવાર મુશ્કેલી પછી દુઃખ થાય છે.

આપણે જે દેશમાં વસવાટ કરીને રહીએ ત્યાં તો આપણને તે દેશની ભાષાનું યોગ્ય હોવું જ જોઈએ કે જેથી કરીને આપણે આપણા જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં હોશિયારીથી કામ બજવી શકીએ.

ગુજરાતી ભાષા બાલુનારાઓનો આફ્રિકામાં સૌકાઓથી વસવાટ હોવા છતાં ગુજરાતી ભાષામાં સ્વાહીલી ભાષા શીખવાને એકપણ પદ્ધતિસરની ચોપડી નહિ હોવાથી તે ખોટ પુરી પાડવા આ નાનું પુસ્તક ગુજરાતી બાલુનારાઓના લાભ માટે લખેલ છે.

પાશ્ચાત્ય લોકોએ પોતાના દેશની ભાષામાં આ સ્વાહીલી ભાષાના, શીખવા અગર ખીજા ઉપયોગ માટે અસંખ્ય પુસ્તકો લખ્યા છે. ગુજરાતીમાં આવા પુસ્તકો નથી તે ખરેખર શોચનીય છે.

ધણા હિંદીઓનો અહીંયાં લાંબો વસવાટ હોવા છતાં પણ આ ભાષા પદ્ધતિસર બાલુતાં નથી.

ભાષા મનુષ્યના વિચારોની આપણે કરવાનું એક વિદ્યાન છે અને તે પૂર્ણ રીતે ન જાણવાથી નીચે પ્રમાણેનો ચોટાળો થાય છે.

એક આફ્રિકને ગુજરાતી ભાષા શીખવાને કસિય કરી યોગ્ય શબ્દો શીખી તે પોતાનું ધડિયાળ લેવા ધડિયાળી પાસે ગયો અને કહ્યું કે 'મારી ધરવાળી આપ', ધડિયાળી હસી પડ્યો. સારું થયું કે તેણે 'મારી' કહ્યું, જો 'તારી' કહ્યું હોત તો જોવા જેવી યાત.

એક દિંદીભાઈ પાસે બોય પૈસાની ઉધરાણીએ ગયો, દિંદીભાઈએ જવાબ આપ્યો : 'કુગ્રો અપાના, ચુકવા બીબી,' ચાવી નથી બીબી. લઈ જા. બોય મિચારો મઈ રહ્યો. કારણ કે દિંદીભાઈનો કહેવાનો અર્થ એ હતો કે (ચાવી નથી) ચાવી બીબી લઈ ગઈ છે.

આ પુસ્તકનું નામ 'સ્વાહીલી ભાષાનો સ્વયંશિક્ષક' રાખ્યું છે તેનું કારણ એ છે કે જો ધ્યાનપૂર્વક અભ્યાસ કરવામાં આવે તો આ પુસ્તક પોતેજ શિક્ષકની ગરજ સારે છે.

સંપૂર્ણ નહિ છતાં પણ અતિ ઉપયોગનું આ પુસ્તક સ્વાહીલી ભાષામાં 'આ' એટલે નિપુણ બનાવવાનો દાવો કરતું નથી પણ નવા આવનારને અગર શીખનારને આ ભાષા શીખવાને દીવાદાંડી સમાન મદદ કરતો થઈ પડશે. નવો આવનાર અગર શીખનાર આ ચોપડીના અભ્યાસ સાથે અહીંના લોકોની સાથે બોલવાનો તથા જ્યારે તેઓ બીજા સાથે બોલે ત્યારે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવાનો મદદારી રાખશે તો તેને અત્યંત લાભ થશે.

પહેલો ભાગ શીખવાથી આ ભાષામાં શબ્દોના પ્રત્યયોમાં ફરમ ફરફાર થાય છે તે બરાબર ધ્યાનમાં આવશે. બાકીના ભાગો શીખવામાં પછી મુશ્કેલી નહિ નડે.

મૂળ પુસ્તકમાંથી બહુજ થોડા વાક્યો અને શબ્દોની ઉત્પત્તિ વિષેનું લખાણ જે જરૂરિયાતનું જણાયું નથી તે છોડી દેવામાં આવ્યું છે.

અમુક-કેટલાં ગૂંચવાડો દૂર કરવા 'આન્ડુ' ને બદલે 'અહીંયા' 'શબ્દ ઉમેરી' રચનાને તેરીજ સુંદર લાલતમા રાખવામાં આવી છે.

હવે મનોમત્નોની ચાવી, ઉખણા, કહેવતો અને વધારાના શબ્દોની ટીપ આપી છે જે વાંચનારને ઉપયોગી થશે. શીખનારે પહેલેથી મનોમત્નોની ચાવી જોઈ નહિ અને વાક્યોનો ગમે તેમ તરલુએ કરી 'બરાબર છે' એમ કહી સતોષ માનવો નહિ.

આ પુસ્તક બીજા પાઠ્યક્રમની અંતરથી લખાયેલ 'શાહીલી મનોવલ્લો' નો અનુવાદ છે. આ પુસ્તક રેવ. ફાધર હેલીઅર સાહેબે સુધારો વધારો કરીને બહાર પાડેલ છે અને તેની મંજૂરીથી આ પ્રકાશ કર્યો છે. તેને માટે તેનો અને રેવ. ફાધર વેગર કે જેણે મને આ પુસ્તકનો અનુવાદ કરવાને તથા એસ. પી. સી. કે. પાસેથી પ્રકાશનની મંજૂરી માટે જે મદદ કરી છે તેને માટે તેનો હૃદય પૂર્વક આભાર માનું છું.

મી. સી. વી. મલ્લકાન-માસ્તરે પોતાના અમૂલ્ય વખતનો ભોગ આપી આ પુસ્તક, જોડણી કાચ સાથે મેળવી જે ઉપયોગી સચવા આપી છે તેને માટે તેનો આભાર માનું છું.

મારા રેનેલી લાઇથી જાનલોઈએ આ પુસ્તક બહાર પાડવા જે હિંમત આપી છે તેને માટે જેટલા આભારના શબ્દો વાપરું તેટલા ઓછા જ થશે.

આ પુસ્તક ધાર્યા કરતાં ઝાઝાઈને ઘણું મોડું બહાર પડે છે. વહેંચું અને સારું છાપ. કામ થાય તે માટે દેશમાં (ઈંગ્લિશ) મોકલાવેલ અને ત્યાં સને ૧૯૪૬ ની આખર પહેલાં મળી જાય તેવી ધારણા હતી, પરંતુ આંતર રાષ્ટ્ર કરતાં મોટા રાષ્ટ્રમાં કામ કરાવવાનું નક્કી કરવાથી તથા મુદ્ર. જોઈ સુધારી આપવા માટેની સંતોષકારક ગોઠવણ નહિ થવાથી તથા ખીમ અણધાર્યા કારણોને લઈને આ પુસ્તક ગુજરાતી જાણનાર હિંદી બાઈઓના હાથમાં વહેંચું મૂકવાની મારી જે ધારણા હતી તે સફળ થઈ નથી.

હેવટમાં કાંઈપણ ગુજરાતી જાણનાર હિંદી આ પુસ્તકનો અભ્યાસ કરી તેના જીવનના કાંઈપણ ક્ષેત્રમાં કાંઈપણ લાભ અનુભવશે તે મારી આ મહેનત સફળ થયેલી જણાશે.

જંગલાર

તા. ૧૬-૫-૪૬

જે. પી. ખેતાણી

ૐ અર્પણ

પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વરના ચરણોમાં નિષ્કામ ભાવે અર્પણ, સરસ્વતી દેવીની આરાધના કરી, મહાન ઋષિ મુનિઓ અને સતીઓએ જેણે જગતભરના સ્ત્રીપુરુષોના સુખોદ્ધ અને લાભાર્થે અનેક દુઃખો વેશ્યા છે તેના ચરણોમાં પુત્ર ભાવે વંદન કરી, તેના આશીર્વાદ ધર્યો, જંગળના એક અમગણ્ય વેપારી રા. રા. શેક જંગલનાલ મુળજી ચોલજી સુચકને મારું મિત્ર ઋણ અદા કરવાની અભિલાષથી આ અર્પણ કરેલી પ્રસાદી તેની ધરજી મુંજળ ગીર્ણણ ગુર્જર ગિગના માતાઓના ઉપભોગ મારે, જાહેરમાં મૂકતાં હું એક અનેરો આત્મસંતોષ અનુભવું છું.

જે. પી. ખેતાણી

રા. રા. શેઠ હગનલાલ મૂળજી વાલજી મુચ્ક.
જંગપાર.

અનુક્રમણિકા

વિષય	પાનું
ઉચ્ચાર	૧
કૃષ્ણતા પૂજવાની રીત	૨
સંખ્યા	૪
અઠવાદિપાના દિવસો	૫
દિવસનાં કલાક	૫
વર્ષની કાવૃત્તો	૭
ચલણ	૧૦
તોલ અને માપ	૧૧
નામના વર્ગો	૧૪
પ્રત્યય	૧૭

ભાગ પહેલો વા, મી અને કી વર્ગો.

બહુવચન	૧૮
વિશેષણો	૨૩
છે, થવું, પાસે હોવું, વર્તમાન કાળ	૨૫
તેમના તેમજ વપરાતા વિશેષણો	૨૮
સંખ્યાનાં મૂળ રૂપો	૩૧
છે, થવું, અને પાસે હોવું. નકાર	૩૧
દર્શક સર્વનામ	૩૩

વર્તમાન કાળ, દકાર અને ન-કાર	૩૫
સર્વનામના પ્રત્યયો	૩૮
પુરુષવાચક સર્વનામ	૩૯
પૂર્ણ વર્તમાનકાળ	૪૦
પ્રમાર્થ	૪૪
ક્રિયાપદ	૪૭
કર્મ પ્રત્યય	૫૬
સ્વરવાળા મુખ્ય શબ્દો (ચડ) નામ અને વિશેષણો	૬૪
સ્વરવાળા કાળ	૬૯
છટ્ટી અમર કૃત્તને બતાવનાર વિભક્તિ	૭૩
મિશ્ર વિશેષણો	૭૪
સંબંધી સર્વનામ (કૃત્તને બતાવનાર)	૭૭
સંબંધી કર્મ	૮૦
તદ્દવ તદ્વિત પ્રત્યયના સર્વનામો	૮૧
સંબંધે બતાવનાર પ્રત્યયો	૮૫
સામાન્ય સંબંધ	૯૦
રથળ, સમય અને રીત સંબંધી	૯૧
સાતમી વિભક્તિ	૯૫
અતિશ્ચિત સર્વનામ	૯૮
આશ્ચર્ય	૯૯
સંકેતાર્થ	૯૯
કી, કાળ	૧૦૩
કા, કાળો,	૧૦૫
અનિશ્ચિત કાળ	૧૧૧
દેવચાળું (સ્વાભાવિક) કાર્થ	૧૧૩
'આમ્મા' શબ્દ સાથે સંબંધ	૧૧૩

ભાગ બીજો નં વર્ગ

દ્વંક સારાંશ	૧૧૪
મનુષ્યો, જનાવરો વગેરેના નામની ટીપ	૧૨૫
ન દાર કાજો	૧૩૧
‘દણુ સુધી નહિ’ કાળ	૧૩૫
ભાવવાચ્ય કર્તા (અકર્તૃક)	૧૩૭
ન દાર સંકેતાર્થ	૧૩૮
ન દાર સંબંધી [પ્રત્યય] સાથે	૧૪૦
ન દાર, સમય, સ્થળ અને રીતસંબંધી	૧૪૨
ન દાર અનિશ્ચિત કાજો	૧૪૩

મા વર્ગ

દ્વંક સારાંશ	૧૪૪
સલ્લભેદ	૧૫૬
સંયુક્ત ક્રિયાપદ જેવો અર્થ [રેટીર]	૧૬૦
નામયોગી [અવ્યય] નું રૂપ	૧૬૫
ક્રિયા વિશેષણ અવ્યયો	૧૭૪
ઉત્તયાન્વયી અવ્યય	૧૭૮
શબ્દયોગી અવ્યય	૧૮૨

ભાગ ત્રીજો

પા, ક અને ઉ વર્ગો

દ્વંક સારાંશ	૧૮૭
ચતુ, હોતું	૧૯૯
સ્થળમાં હોતું	૨૦૪
અનુસંધાનનું દર્શક	૨૧૦

ની સાથે હોવું, કઅન્નમાં હોવું	૨૧૪
સ્થળ કર્તા તરીકે	૨૧૯
આમાસિક કાળે	૨૨૩
ગુણવાચક ક્રિયાપદો	૨૨૫
વિશેષણની વૃદ્ધતા	૨૩૦
એકાક્ષરી (સ્વરી) ક્રિયાપદો	૨૩૨
દ્વારણ દર્શક (અતાવનાર) [પ્રયોગક] રૂપો	૨૩૫
ભારપૂર્વક [અતાવવાના] રૂપ	૨૩૮
પારસ્પરિક [અન્યો અન્યનું સંબંધવાળું] રૂપ	૨૪૯
વાર્તા	૨૪૧
મનોપરતોની ચાવી	૨૪૩
બીજા વધાગના ઉપયોગી શબ્દોની ટીપ	૨૮૭
“ “ “ ક્રિયાપદોની ટીપ	૨૯૪
ઉપાખ્યાં	૩૦૦
કહેવતો	૩૦૩

શુદ્ધિપત્રક

પાનું.	લીટી.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૧	‘આ’	‘આ’
૨	૨૨	જેમા,	જેમા,
૪	૨૧	શામામીની	શામામીની
૪	૨૪	કુઝે	એકુ
૫	૪	ચાલાયીની	ચાલાયીની
૮	૧૪/૧૫	સાંજનો એક.	સાંજના સાત.
૧૪	૪	ઉ, ઉવુ	ઉ ઉવુ
૨૪	૧૩	જલ્લાદ,	જલ્લદ,
૨૯	૭	કામાલી,	કામીલી,
૩૦	૧૦	મોટા	મોટા
૬૧	૨૨	તેઓનો	તેઓને
૮૬	૮	ઉટાકાઓસીમામા,	ઉટાકાઓઆનુકા,
૮૬	૮	છટાકાઓસીમામા,	છટાકાઓઆનુકા,
૯૨	૯	કુનાકાફેન્ડે.	કુનાકાફેન્ડા,
૯૨	૮	ઉભીમોડીવેકા,	ઉલીમોડીવેકા,
૯૭	૫	આનાટાકા—	આનાકા—
૧૨૫	૧૩	વીએકે	વીએકે વાઝુરી,
૧૨૭	૨૧	ખાટા, ખતક, ખાટા.	ખાટા, ખતક, માખાટા.

૧૩૭	૧૭	ભાવ	ભાવાર્થ
૧૪૦	૯	જ તમે તેને	જે તમે તેને
૧૪૧	૧૨	તે એને	તેઓએ
૧૪૨	૨૩	જી-સી નીસીઓટાકા,	જી-સી નીસીઓટાકા,
૧૪૨	૧૯	વાસીમાઈ-ગીઆ,	વાસીમાઈ-ગીઆ,
૧૪૩	૨૨	ફા-યા હીવી, સી-એ-	સી-એફા-યા હીવી,
૧૪૫	૭	મા-પેઝી.	માપે-ઝી.
૧૫૦	૨૨	(પાનું, ૬૪)	(પાનું, ૬૬)
૧૫૮	૧૬	'ઓઆ'	'આ' 'ી' .f'
પાનું. હીટી.		અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૬૨	છેડઝી	રફુશા, ચમકવું	રફુશા, ચમકવું.
૧૬૫	૧૧	કીમેવુન્નવા	કીમેવુન્નવા
૧૬૬	૨	'કુનેલેટીઆ'	'કુનીલેટેઆ'
૧૭૧	૬	(ઉમુધઆ).	(મુધઆ).
૧૭૨	૮	'આગુઆ.	આગુઆ.
૧૭૨	૧૬	હાડીધી	હાડીધી
૧૭૪	૧૭	બાપણા, જ;	એ પણ; જ;
૧૮૩	૧૪	બાડાયે,	બા-ડાયે,
૧૮૩	૧૩	કુન્નુઓ.	કુન્નુઓ.
૨૦૮	૧	હાજર છે (નહિ હતો) હાજર છે નહિ (હતો)	હાજર છે નહિ (હતો)
૨૧૨	૧૫	પછી	ઉમેરે

વ્યાકરણની આ બાબત ઉપર પાઠ્યાત્મો અને આક્રિકનો વચ્ચે સીમા વિનાની ગેરસમજાણી છે, અને પાઠ્યાત્મો હજી કહે છે કે બધા આક્રિકનો જાણે છે; કારણ કે જો કે તેઓએ તદ્દન સત્ય કહ્યું હોય (નિખાલસપણે સત્ય કહ્યું હોય) છતાં તેઓ શું કહે છે તે તે પાઠ્યાત્મ ધણી વાર સમજતો નથી.

ઉચ્ચાર

સ્વાહીલી ભાષા સહેલી ભાષા છે કારણકે તેમાં નવા મૂળાક્ષરો. શીખવાના નથી તેમજ નિયમો (ધારા ધોરણ) ઘણે દરજ્જે સાદા છે અને અપવાદ લાગ્યેજ હોય છે.

આ ભાષામાં ફક્ત પાંચ જ સ્વર છે:- આ, ઈ, ઉ, એ, અને ઓ.

સ્વાહીલીમાં સ્વર 'આ' ખૂબ જ ફકો છે અને ઉચ્ચાર કરતી વખતે માથુસ જાણે 'અ' બેલતો હોય તેમ લાગે છે; પરંતુ ખરી રીતે તે 'અ' પણ નથી અને લાંબો 'આ' પણ નથી પણ તે બેની વચ્ચેનો જે ઉચ્ચાર થાય તે 'આ' છે, તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું.

જ્યાં જ્યાં સ્વર લંબાવવાનો છે ત્યાં ત્યાં અક્ષર પછી આવી-નિશાંની મૂકવામાં આવી છે, તો ત્યાં ત્યાં સ્વરનો ઉચ્ચાર જરૂર લંબાવવો નહિતર શબ્દનો અર્થ સમજાશે નહિ *

---

* મૂળ પુસ્તકમાં અંગ્રેજી જાણનારાઓ માટે અંગ્રેજીમાં ઉચ્ચાર કેમ કરવો તે ખુલાસો છે જે આપણને જરૂરનો નહિ હોવાથી તેનો અનુવાદ કરવામાં આવેલ નથી.

કુશળતા પુછવાની રીત

જ્યારે માણસો ઝીક મેકને મળે ત્યારે સાર્વજનિક શબ્દ ‘લગ્નો’ વપરાય છે જેનો જવાબ પણ ‘લગ્નો’ છે. તેનો અર્થ તમે કેમ છો ? તમારી તબીયત કેમ છે ? વગેરે.

ઘણીવાર આજો શબ્દ ‘હુલગ્નો’ પણ વપરાય છે. તેનો જવાબ ‘સીલગ્નો’ હું મનમાં છું.

જ્યારે બાલક અગર આશ્રિત, મુરબી અગર શેઠને મળે ત્યારે ‘શીકામો-’ કહે છે જેનો અર્થ હું તમારો નમ્ર સેવક છું. આનો ઉત્તર મુરબી અગર શેઠ ‘મારાહાળા, સલામ’ કહીને આપે છે. જેનો અર્થ ‘તમારો ઉપકાર, સલામ’ થાય છે. અને અરબી શબ્દો-‘સુબાલ ખહેરી, મસાલ ખહેરી’ પણ ઘણીવાર વપરાય છે જેનો જવાબ ‘મારાહાળા, સલામ’ કહીને અપાય છે. બીજા પ્રચલિત સામાન્ય શબ્દો નીચે પ્રમાણે છે:-

ઉ હાલી ગાની ?

તમે કેમ છો ?

જેમા.

ઠીક છે. (જવાબ)

હી મજીમા ?

તમે ઠીક છો ?

ની મજીમા.

હું ઠીક છું (જવાબ)

હાળારી ગાની ?

શું ખબર છે ?

જેમા

સારા (ખબર) (જવાબ છે)

હાળારી જા સીકુ

ઘણા દિવસના શું

ન્યીન્ગી ?

ખબર છે ?

જેમા

કવા હેરી

સારા. (જવાબ)

જે ગોપાળ, સાહેબજી

વગેરે અર્થ થાય છે.

છુગ પટે ત્યારે

વપરાય છે.

કવા હેરી યા

કુઓનાના.

હોડી.

ફરી મળીએ ત્યાં સુધીના

રામરામ-સાહેબજી

હું અંદર આવું ?

અંદર જવું હોય ત્યારે

રત્ન મેળવવા આ

શબ્દ ખોલાય છે

કારીબુ

સ્ટારેડે

પધારો (હોડીનો જવાબ છે)

ઉભા મા થાય. તકલીફ ન

હયો. સામા માણસને

જોઈ બેઠેલો માણસ તેના

માનમાં ઉભો થાવા નય

છે ત્યારે આવનાર

માણસ 'સ્ટારેડે' કહે છે

ગોળ કવાંઝા

જરા થોભો. થોરીવાર થોભ

(નાના છોકરાઓ 'થેથેઈ' શબ્દ વાપરે છે જેનો

અર્થ 'શીકામો-' જેવો થાય છે. અનુવાદક)

'હાળારી' શબ્દ ઉપર અવલંબેલા કુશળતા પૂછવાના

પશુ વાક્યોના અર્થ શબ્દોના અર્થથી તરત સમજાય છે:-

જેમકે:-હાળારી આ વાગેયો ? બાળ ગોપાળ કેમ છે ?

હાળારી આ ઉસીકુ ? ઉંઘ કેપ આવી ? પણ જવાબ હંમેશા ન્જેમા એટલે સાફ અગર ઠીક કહીનેજ અપાય છે. જો સમાચાર ખરેખર સારા ન હોય તોપણ ન્જેમા, લાકીની ..એટલે ઠીક, પણ ...અને પછી જે ખરેખરા સમાચાર કહેવાના હોય તે કહેવાય. જેમકે:-

ન્જેમા, લાકીની સીકુયાટા ઠીક, પરંતુ ઉંઘ ખરાબર ઉસીન્ગીઝી. આવી નથી.

જવાબમાં 'ન્જેમા' નહિ કહેવામાં આવે તો તે ખરાબ શુકન તરીકે લેખવામાં આવે છે

અરબી શબ્દોમા આવતો 'ખ,' 'ખહુ' બોલાય છે. 'હુ'નો ઉચ્ચાર ગળામાંથી થાય છે; ગળું સાફ કરીએ અને જે ઉચ્ચાર થાય તેવી રીતનો ઉચ્ચાર થાય છે. જેમકે સુખાલ ખહેરી.

સંખ્યા

૧ મોબા	૨૦ ઇશીરીની
૨ મળીક્ષી	૩૦ થાલાથીની
૩ ટાહુ	૪૦ આફખાઇની
૪ ન્ને	૫૦ હામ્સીની
૫ ટાનો	૬૦ સીટીની
૬ સીટા	૭૦ સાળીની'
૭ સાળા	૮૦ થામામીની
૮ નાને	૯૦ ટીસીની
૯ ટીસા	૧૦૦ મીઆ
૧૦ કુમી	૧૦૦૦ કુલ્ગો

શાંખામાં અને જૂના માણસો 'ટીસા'ને બદલે 'કેન્ડા' પણ કહે છે.

૧૧ એટલે કુમી ના મોજાં. ૧૨ એટલે કુમી ના મળીલી વગેરે વગેરે. ૩૮ એટલે ચાલાચીની ના નાને. ૧૫૬ એટલે મીઠા હામ્સીની ના ટીસા. ૪૩૧૭ એટલે ને એકું, મીઠા ટાટું કુમી ના સાળા.

અઠવાડિયાના દિવસો

જુમાપીલી	રવિવાર
જુમા ટાટું	સોમવાર
જુમાન્ને	મંગળવાર
જુમાટાનો	બુધવાર
આઠકુમીસી	શુક્રવાર
ધજુમા-	શુક્રવાર
જુમામોસી	શનિવાર
જુઝી	ગયો પરમ દિવસ
બના	ગઈ કાલ
લેઓ	આજ
કેશો	આવતી કાલ
કેશો કુટવા	આવતો પરમ દિવસ.

જુમા શબ્દનો અર્થ અઠવાડિયું થાય છે. મોસી શબ્દ 'એક' સંખ્યા બતાવવાનો જૂનો શબ્દ છે.

દિવસના કલાક

જેને સ્વાહીલી લોકો જુમાન્ને કહે છે તે સોમવાર સાંજના ૬ વાગ્યાથી શરૂ થાય છે, અને તેનો અર્થ

આપણા મંગળવાર જેવો ગણાય છે. ઉસીકુ (રાત્રી) આખી પહેલા આવે છે અને ત્યારપછી આખો મ્યાના (દિવસ) આવે છે; અને ત્યારપછી જેને સ્વાહીલી લોકો જુમાનાનો કહે છે તે શરૂ થાય છે, વગેરે. સ્વાહીલી લોકો સીકુ મોજ (એક આખો દિવસ)ના ચોવીસ કલાક ગણે છે—આપણી જેમ, પણ તેની ગણતરી કરવાની રીત અને આપણી ગણતરી કરવાની રીત વચ્ચે ફેર છે. સ્વાહીલી લોકો સુર્યાસ્તથી એક ગણે છે, અને સૂર્યોદય થતાં સુધી બાર ગણે છે. અને સૂર્યોદયથી એક ગણે છે, અને સુર્યાસ્ત થતાં સુધી બાર ગણે છે. આમ તેઓની અને આપણી ગણતરીમાં છ કલાકનો ફેર રહે છે. જેથી શરૂઆતમાં જરા ગુંચવાડા જેવું લાગે છે.

સા—સીટા (યા ઉસીકુ)	૧૨ મધ્યરાત્રિ
સા—સીટા (યા મ્યાના)	૧૨ મધ્યાહન
સા—ટીસા (અગર કેન્ડા)	૩ બપોરના
સા—સાળા	૧ રાતના
સા—ટાનો	૧૧ સ્કવારના
સા—કુમી ના મ્પીલી	૬ સાંજના
સા—મોજ	૭ સવારના
સા—કુમી કાસા રોખો	પોણાચાર
સા—મ્પીલી ઉ રોખો	સવા આઠ
સા—નાને ઉ નુસુ	અઢી
હાકીકા ઇસીરીની	વીસ મીનીટ
આલકશુરી	ઉપા; જહેલી સવાર

આસુબુહી

સવાર; માતઃકાળ

આધુહરી

મધ્યાહ્ન

આલાસીરી

બપોર

જીઓની

સાંજ

ઉસીકુ વા માનાને

મધ્યરાત્રિ.

ઇઠાશારા અને થીનાશારા (ઇથીનાશારા) ઘણીવાર ૧૧ અને ૧૨ માટે વપરાય છે. (૧૩ ને થીલીટાશારા કહેવાય છે) આ બધા અરબી શબ્દો છે. નવને મટેનો શબ્દ 'ટીસા' પણ અરબી શબ્દ છે.

સા-ઇઠાશારા

૫ બપોરના

સા-થીનાશારા

૬ સાંજના

સા-ટીસા

૩ બપોરના

. બપોરના એક વાગ્યો હોય ત્યારે પણ સા-સાબા એમ કહેવાય છે તેવીજ રીતે સા-મોબા એટલે સાંજનો એક વગેરે. સા-એટલે કલાક.

વર્ષની રૂતુઓ

સ્વાહીલી ભાષામાં વર્ષને સ્વાકા (બ. વ. મીઆકા) કહે છે. ગયું વર્ષ એટલે સ્વાકા જાના, આવતું વર્ષ એટલે સ્વાકા ઉગ્ગઓ. થોડા વખત પહેલાં એટલે ઝામાની. ઝામાની શબ્દ જુહુ બ્યાખ્યામાં-(અર્થમાં) વપરાય છે, જેરકે થોડા મહિના, થોડા દિવસ, થોડા અઠવાડીયા, અરર થોડા કલાક કે તેવું કંઈ કહેત હોય તો 'ઝામાની' શબ્દથી કહેવાય છે.

મુસલમાની વર્ષના મહિના બાર છે. મહિનો એટલે મેઝી (બ વ. મીઝેઝી) સ્વાહીલી લોકો રમઘાની મહીનાનું જ નામ બાણે છે તેને ઉપવાસ કરવાનો મહિનો એટલે 'મેઝી વા કુપુન્ગા' કહે છે અને બીજા મહિનાઓ-આ મહિનાને પહેલો મહીનો એટલે 'મ્પુન્ગુઓ મેઝી' કહીને ગણે છે જેમકે 'મ્પુન્ગુઓ મ્પીતી', મ્પુન્ગુઓ ટાદુ, વગેરે.

મુસલમાની વર્ષ ચંદ્રની ગતિ ઉપર આધાર રાખે છે જેથી 'રમઘાની' મહીનો દર વર્ષે ૧૧ થી ૧૨ દિવસ જેટલો વહેલો શરૂ થાય છે અને આ પ્રમાણે થતાં તે ધીમે ધીમે દરેક રતુઓમાં શરૂ થાય છે.

‘મીઝેઝી યા મ્વાકા’-વર્ષના મહિનાઓ

મુહારરમ	રજબ
સફર	શાબાન
રબીલ અવ્વલ	રમઘન
રબીલ આખરીર (થાની)	શવલ
જમાડીલ અવ્વલ	ધુલ્કા આડા
જમાડીલ આખરીર (થાની)	ધુલ્હીબ.

અંગ્રેજી વર્ષ અને મહિનાના નામો પણ થોડાઘણાં બદલાયા છે.

સ્વાહીલી ભાષાની બોલી પ્રમાણે અંગ્રેજી મહીનાના નામો નીચે પ્રમાણે છે.

જાન્યુઆરી	જુલાઈ
ફેબ્રુઆરી	ઓગોસ્ટી
માર્ચી	સેપ્ટેમ્બા
એપ્રીલી	ઓક્ટોબા
મેઈ	નોવેમ્બા
જુની	ડીસેમ્બા

ઋતુઓની ગણના (આબોહવાન) ઉત્તર-પૂર્વ અને દક્ષિણ-પૂર્વના પવન ઉપરથી ગણવામાં આવે છે.

કાસા ઠાઠી ઉત્તર-પૂર્વનો પવન ગરમ ઋતુ. (ડીસેમ્બરથી, માર્ચ મુધી)

માસીકા વર્ષા ઋતુ (એપ્રીલ)

કુસી દક્ષિણ-પૂર્વનો પવન. ઠંડી ઋતુ. (મેથી ઓક્ટોબર મુધી.)

વુડી થોડા પ્રમાણમાં વર્ષા ઋતુ (નવેમ્બર)

એપ્રીલ માસમાં (જંગળાર) ટાંગામાં ખૂબ વર્ષા પડે છે પણ દરેક જગાએ તે પ્રમાણે પડતો નથી. એટલે બીજા સ્થળો માટે ઋતુઓ સાથે અંજાણ માસના નામ આપવામાં આવ્યા છે તે એકદમ બંધ બેસતા થશે નહિ.

હિંદી મહાસાગરની વર્ષાઋતુઓ પણ કિનારાના પ્રદેશો ઉપર અસર કરે છે. હિંદી મહાસાગરની ઉત્તર પૂર્વના વર્ષાઋતુવાળો પવન જાન્યુઆરી માસથી ઉત્તર પૂર્વના પવન સાથે સાનુકુળ થાય છે અને આ વખતે પવન અનુકુળ હોઈ દૂર દેશાવરોથી વહાણોની અહીં અવર જવર શરૂ

થાય છે અને વેપાર વધારે છે આ વખતે અહીંયાં (આફ્રીકા) આવવા પવન ઝુકકો, ગરમ અને અનુકુળ હોય છે.

હિંદી મહાસાગરનો દક્ષિણ પશ્ચિમનો પવન દક્ષિણ-પૂર્વના પવનને દક્ષિણ તરફ વાળે છે અગર તો દક્ષિણ-પશ્ચિમ તરફનો કરે છે જેથી દક્ષિણ તરફ અગર તો દક્ષિણ-પશ્ચિમ તરફ વહાણ જવાને અનુકુળતાવાળો થાય છે જેથી તે તરફ એટલે પાછા ફરવાને માટે વહાણને અનુકુળ થાય છે. આ ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બર માસમાં બને છે તેથી તે વખતે વહાણો અહીંથી માલ લઈ જઈ ફર દેશાવર તરફ જાય છે.

ચલણ

જંગમારે ૧ લી જાન્યુઆરી ૧૯૩૬ થી શીલીંગનું ચલણ ચાલુ કર્યું છે, હવે આખા પૂર્વ આફ્રિકામાં શીલીંગનું ચલણ છે. ૨૦ શીલીંગનો એક પાઉન્ડ થાય છે. એક શીલીંગના સો સેન્ટ.

સેન્ટી મીઆ=શીલીંગી મોબ.

અર્ધા શીલીંગ (તુઝુ શીલીંગી) અને એક શીલીંગ (શીલીંગી મોબ) રૂપા નાણું છે. અંક સેન્ટ (સેન્ટી), પાંચ સેન્ટ (ફી ટાનો), દશ સેન્ટ (ફી કુમી), સીકકા, ત્રાંબાના છે.

ઇસ્ટ આફ્રિકા કરન્સી બોર્ડ શીલીંગ ૫, ૧૦, ૨૦, ૨૫, ૧૦૦, વગેરેની નોટો કાઢે છે.

આ પદ્ધતિ જો કે સાદી છે તો પણ હજી કોઈવાર વ્યવહારમાં ડોલર અથવા રૂપીયામાં અને હેલરમાં

હિસાબ ગણાય છે જે ચક્રણ શને ૧૯૩૬ પહેલાં જંગ-
ખારમાં ચાલુ હતું.

૧ હેલા = ૨ સેંટી

૧ પૈસો = ૩ સેંટી.

અર્ધા શીલીંગને હજી તેઓ યુમુની કહે છે. જેનો
અર્થ આઠમો ભાગ થાય છે એટલે કે ડાહરનો આઠમો
ભાગ; અને જ્યારે તેઓ રાખો કહે છે જેનો અર્થ
(ડાહરનો) ચોથો ભાગ, ત્યારે તેણે શીલીંગી મોજ એમ
કહેવું જોઈએ. રાખો વા યુમુની અગર રાખો યુમુની એમ
હજી પણ કહેવાય છે અને તેનો અર્થ દોઢ શીલીંગ થાય
છે (શી. ૧.૫૦.)

જંગખારમાં અગાઉ અર્ધા રૂપીયાને (૩૨ પૈસાને)
રાખો કહેવામાં આવતું અને ચાર આનાને યુમુની કહેવા
આવતું.

તોલ અને માપ

તોલ

૧૬ વાકીઆ = ૧ રાટલી

૩૫ રાટલી = ૧ ફાસીલા

૧૦ ફાસીલા = ૧ જીઝલા

૬૪ ફાસીલા = ૧ ટન.

ગણતરી કરવા માટે ૬૪ ફાસીલાનો એક ટન થાય
છે તે સરળતાવાળું છે અને તે હિસાબે એક ફાસીલા ૩૫
રાટલ થાય છે અને નહિ કે ૩૬ રાટલ.

૧ ફાસીલા = ૧૬ કીલો (મેટ્રિક સીસ્ટમ) અને
૧ સટલી તે ઇંગ્લીશ પાઉન્ડની બરાબર છે.

માપ

૪ વીળાળા = ૧ પીશી.

કીળાળા આશરે એક પાઈન્ટ છે અને પીશીમાં ૬
રતલ દાણા સમાય છે.

લ'બાઈ.

૨ શુખીરી [વિંત] = ૧ ધીરા-[ફાય]

૨ ધીરા- = ૧ વારી

૨ વારી = ૧ પીમા

૨ પીમા = ૧ ડાટી.

ઠપકાના આખા તાકાને 'જેરા' કહેવાય છે અને
ગાંસડીને 'શોળોટા' કહેવાય છે કોઈ ચીજનાં ૨૦ નંગને
'કેરીળ' કહેવાય છે.

વ્યાકરણ

ખીલ દરેક ભાષાની જેમ સ્વાહીલી ભાષાને પણ
તેનું વ્યાકરણ છે એટલે કે, નામ, ક્રિયાપદ, વિશેષણ
માટેના તેમજ વિચારો વ્યક્ત કરવા માટે શબ્દોની યોગ્ય
ગોઠવણ કરી વાક્યોની રચના માટેના નિયમો છે.

નિયમો તદ્દન સહેલા છે અને તેમાં અપવાદ અનિ-
યમીતતા કે તેના જેવું મુશ્કેલીવાળું અન્ય કંઈ નથી

ખીલ જે જે ભાષાઓના સંપર્કમાં તમો આવ્યા
હોશો તેથી ઉલટું સ્વાહીલીમાં શબ્દોના પ્રથમના ભાગનું
રૂપાંતર થાય છે અને ખીલ ભાષાની જેમ પાછળના ભાગનું

રૂપાંતર થતું નથી. આમાં કાંઈ મુશ્કેલી જેવું નથી પણ પહેલવહેલાં જરા નવાઈ જેવું લાગે છે.

નામ

સ્વાહીલીમાં નામનું જ્યારે જાહેરવચન કરવામાં આવે છે ત્યારે શબ્દનો પહેલો અક્ષર જે જાહેરાત છે તેને પ્રત્યય કહેવામાં આવે છે, જાકીના શબ્દને મુખ્ય ભાગ કહેવામાં આવે છે (આપણે તેને થડ કહીશું) અને મુખ્ય તરવ જે ‘ધણા મુખ્ય ભાગો’ને જોડે છે તેને મૂળ કહેવાય છે.

સ્વાહીલીમાં ‘મ’ અક્ષરનો ઉચ્ચાર બે હોઠ બંધ કરીને થાય છે અને તે પોતે શબ્દ છે, અને થડ બે એકાક્ષરી હોય તો બેાક્ષવી વળતે ‘મ’ ઉપર ઉચ્ચારનો ભાર આવે છે; તેવીજ રીતે ‘ન’ અક્ષર છે અને ઉપર પ્રમાણે ‘ન’ ઉપર ઉચ્ચારનો ભાર આવે છે.

સ્વાહીલીમાં નામને એકવચન અને જાહેરવચનના જે પ્રત્યયો લાગે છે તે પ્રમાણે નામના આઠ વર્ગો પાસવામાં આવેલ છે

૧ વા, વર્ગ

૨ ટોટો, છોકરો

વા ટોટો, છોકરાઓ

૨ મી, વર્ગ.

૩ ટેગો, બળ

મી ટેગો, બળો

૩ ન વર્ગ

- ગોમા, નગારૂં

- ગોમા, નગારાં

૪ ડી, વર્ગ.

ડી ડુ, ચીજ

વી ડુ, ચીજો

૫ મા, વર્ગ.

ગાગી, ગાડું

મા ગારી, ગાડાઓ

૬ ઉ વર્ગ

ઉ, ડેવુ વાળ (દાઢીનો)

ન ડેવુ, દાઢી

૭ પા, વર્ગ

માહાલી,

જગ્યા અગર જગ્યાઓ

૮ કુ, વર્ગ.

કુ કા,

મૃત્યુ અગર મરતું

નામના આ આઠ વર્ગ, તેના એકવચન અને બહુવચનના પ્રત્યયો કે જે સ્વાહીલી ભાષા શીખવાની આવી છે તે સાથે, જરાબર ધ્યાનમાં આવે એટલે આ ભાષા શીખવામાં મહેનત પડતી નથી. ચરૂઆતના પહેલા પાંચ વર્ગ ખાસ ઉપયોગના છે

નામના વર્ગો

આ પ્રત્યયો અને નામના વર્ગોની દૃઢી નોંધ આપીયા આપવી જરૂરી છે.

૧. વા, વર્ગ. એકવચનનો. 'મ' પ્રત્યય ખરી રીતે 'મુ' છે જંગળાર સિવાયના આફ્રિકનો જ્યારે સ્વાહીલી બોલવાની કોશિષ કરે છે ત્યારે 'મુ' કહે છે. જેમકે સ્વાહીલી લોકો મદુ બોલે છે, જ્યારે ખીલ આફ્રિકનો મુદુ બોલે છે ત્વર બનાડી આ 'મ' કે જે ખરી રીતે 'મુ' છે તેનો 'મવ' થાય છે, આશી એટલે કડીયો, મ્વીની એટલે ચેર આ વર્ગમાં બધા નામો ચેનન પ્રાણીઓ સૂચવે છે.

૨. મી, વર્ગ. અહીં પણ 'મ' પ્રત્યય વિષે ઉપરનો નિયમ લાગુ પડે છે. ઝાડપાનનાં ઘણા નામો આ વર્ગમાં છે. પેરમેશ્વર અગર દેવ માટેનો શબ્દ પણ આ વર્ગમાં છે. મુન્ય, દેવ, (ખ.વ) મીઉન્ય, દેવો.

૩. ન, વર્ગ. 'ન' પ્રત્યય ખરી રીતે 'ની' છે. સ્વર અગાડી 'ન' નો 'ન્ય' થાય છે. ન્યુમળા, ઘર ન્યીકા, ઝાડી 'ન' જ્યારે વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દો (થડ) અગાડી આવે છે ત્યારે ઉચ્ચારમાં દરેક ફેરફાર થાય છે

ડ, ગ, જ, ય, અને ઝ અગાડી 'ન' જોમનો જોમ રહે છે. ચ, ફ, હ, ક, મ, ન, સ, ટ, પ, અગાડી 'ન' નો તાંન લોપ થાય છે.

'ન્ખ' નો 'ખખ' થાય છે; 'ન્લ', 'ન્ર', નો 'ન્ડ' થાય છે, 'ન્વ' નો 'ખવ' થાય છે; 'ન્ડવ' નો 'ખખ' થાય છે.

આથી સુરહેલી એ ઉભી થાય છે કે નવા શીખનારને ખબર નથી પડતી કે કયા નામો આ વર્ગનાં છે કારણ કે ઘણા શબ્દો 'ન' વગર શરૂ થાય છે. પણ જ્યારે શંકા જેવું લાગે ત્યારે તે શંકાવાળા શબ્દને આ વર્ગમાં ગણવો. આ સામાન્ય વર્ગ છે અને ઘણા પરદેશી શબ્દો આ વર્ગમાં દાખલ થયા છે અને થાય છે

૪. ડ્રી, વર્ગ. આ વર્ગ ત્રહેલો છે. સ્વર અગાડી 'ડ્રી' નો 'ચ' થાય છે અને 'વી' નો વ્ય 'થાય' છે જેમકે ચાકુલા, જોરાક. વ્યાકુલા, જોરાકો.

આ પદાર્થ વાયક તેમજ અદ્યર્થ દર્શક વર્ગ છે.

પ. મા. વર્ગ. આ વર્ગમાં એક વચનનો પ્રત્યય 'લી' છે. હાત્રમાં તેનો તદ્દન લોપ થયેલો છે જેથી કરીને આ વર્ગમાં એક વચનમાં પ્રત્યય છેજ નહિ.

અને જો કોઈ નામ એવા અક્ષરથી શરૂ થતું હોય કે જે અગાડી 'ન' પ્રત્યયનો લોપ થાય, ત્યારે તે શબ્દ 'ન' વર્ગનો છે કે આ વર્ગનો છે તે કહી શકાય નહિ, પણ તેનું બહુવચન બહુવાથી તે મુશ્કેલી દૂર થઈ જાય છે. છતાં પણ ભૂલ થાય તોયે વાંધા જેવું નથી. એકાક્ષરી થઈ અગાડી એક વચનમાં 'જી' પ્રત્યય લાગે છે અને સ્વર અગાડી 'જી' નો 'જ' થાય છે.

આ પણ સામાન્ય વર્ગ છે અને ઇંદ્રકાળ, ખિતાળ હોદા વિગેરે માટેના નામોનો આમાં સમાસ થાય છે.

. ૬ ઉ. વર્ગ. આ વર્ગમાં બહુવચનનો પ્રત્યય 'ન' છે અને વર્ગ ૩ જાના 'ન' પ્રત્યય જેવાં સઘળાં દ્વિરકારો અહીં પણ થાય છે. પણ આ વર્ગમાં ધણાંખરાં નામો ભાવવાચક નામો હોવાથી તેને બહુવચન હોતું નથી.

થોડાંક નામોનાં બહુવચન આ વર્ગમાં 'મા' પ્રત્યયથી થાય છે.

૭. પા. વર્ગ. આ વર્ગમાં ફક્ત એકજ અરબી શબ્દ 'માહાલી' છે. જગ્યાને માટેના સ્વાહીલી શબ્દોનો હાલ તદ્દન લોપ થયેલો છે. આ 'પા' વર્ગ કહેવાય છે કારણ કે 'પા' પ્રત્યયથી જણાવાય છે અને તે આગળ ઉપર આવશે.

૮. કુ, વર્ગ. ક્રિયાપદના મૂળરૂપનો નામ તરીકે
 યોગ્યતા કરતાં જે શબ્દ બને તેવા શબ્દોનો (નામેનો)
 ક્રત આ વર્ગમાં સમાસ થાય છે. બહુવચન હોતું નથી.

પ્રત્યયો

જેમ ગુજરાતીમાં 'ઘર' એમને એમ બોલાય છે
 તેમ સ્વ'હીલીમાં 'ન્યુગ્ના' (એટલે ઘર) એમને એમ બોલાય
 પછી તે કોઈ મુકરર ઘર હોય કે અમુકરર.

અંગ્રેજીમાં એ, એન, અને ધી પ્રત્યયો અમુકરર,
 મુકરર થીજે બતાવવાને માટે વપરાય છે તેવા ખાસ
 આ પ્રત્યયો નથી.

ભાગ ૧

વા, મી, ળી, વર્ગો.

નામોનું બહુવચન.

વા, વર્ગ. 'મ' થી શરૂ થતા નામો, જો તે ચેતન-
વાળાં પ્રાણીઓનાં નામ હોય તો તેનું બહુવચન 'મ' નો
'વા' કરવાથી થાય છે.

એ. વ.

મટોટો, દોકરો

મટુ, વ્યક્તિ,

બ. વ.

વાટોટો, છોકરાઓ

વાટુ, વ્યક્તિઓ.

મી, વર્ગ. 'મ' થી શરૂ થતા નામો. જો તે ચેતન-
વાળા પ્રાણીઓનાં નામ ન હોય તો તેનું બહુવચન 'મ' નો
'મી' કરવાથી થાય છે.

એ. વ.

મેગો, બળ
મેકોનો, હાથ
મેટી, ઝાડ

બ. વ.

મીટેગો, બળ [બ. વં.]
મીકોનો, હાથ [બ. વં.]
મીટી, ઝાડો.

ક્રી, વર્ગ. 'ક્રી' થી શરૂ થતા નામોનું બહુવચન
'ક્રી' નો 'વી' કરવાથી થાય છે.

એ. વ.

ક્રીલેખા, પાઘડી
ક્રીટુ, ચીજ; વસ્તુ
ક્રીટી, ખુરશી; બાજઠ

બ. વ.

વીલેખા, પાઘડીઓ
વીટુ, ચીજો; વસ્તુઓ
વીટી, ખુરશીઓ; બાજઠો.

પ્રાણી અગર વસ્તુના નામને નામ. કહેવાય છે.
એક વ્યક્તિ અગર વસ્તુ માટે એકવચન વપરાય છે.
એક વ્યક્તિ અગર વસ્તુ કરતાં વધારે માટે બહુવચન
વપરાય છે.

મનોયત્ન ૧

નીચે લખેલા શબ્દોનું બહુવચન લખો:-

મેગની, અન્નપુયો

મસીબા, કમનશીબ

ક્રીઓ-, અરીસો; આરે.

ક્રીપાન્ડે, કટકો; કંકડો;
ટુંકડો.

ક્રીપોકુ, આંધળો

ક્રીબાફા, કામ કરનાર

મેગાન્નવા, આબરી

ક્રીસીમા, કુવો

ક્રીસાલે, આંગળી

મેન્ડે, ખજૂરીનું ઝાડ

મટાઇ, ઉજરડો

ક્રીટાન્ડા, ખાટલો

મેટો, એશીકું

ક્રીનુ, ખાંડણી

કીટી, ખુરશી	મ્મીયાના, છોકરી
મ્મુકો, ખીસું	કીઝીખાઉ. બકીટ
મ્મુમ્વા, ગુલામ	મ્મ્યાવી, બાદુગર
મ્મનકાઝી, ગુલામકી	મ્મટેગો. બળ
કીડાન્ડા, મૂમડું	મ્મવોંગો, જૂદો
કીફાફ, ગે'ડો	કીજના, જુવાન
કીખોકો, ઘોડો (દરીયાઈ)	મ્મુકો, જોખી
કીજીકો, ચમચો	મ્મટી, આડ
કીરાખોટો, ચાંચડ	કીસીવા, ટાપુ
કીસુ, ચાકુ	કીપાન્ડે, ટુકડો
મ્મજેલેડી ચાખુક,	કીટામ્બા-, ટુવાલ
કીકો, ચુંગી, (તંબાકુ	કીલીમા, ટેકરી
પીવાની)	કીકાપુ ટોપકી,
કીટાખુ, ચોપકી	કીગાઓ, ઠીકફ (ભાંગેલી
મ્મસીમામીઝી, ચોકીદાર	ચીજેના કકડા)
(ખેતરનો, વાડીનો)	મ્મચીની, ડાકણ
કીસુ, છરી	કીટુંગૂ-, કુંગળી
મ્મુકું, છટો; સાકળ; અછેટો	મ્મકીંગોટી, ડોલ (વહાણનો)
કીકુઆ, છાતી	કીકુનીકો, ઢાંકણું
કીખાન્ડા, છાપરું	મ્મજુસી, ઢેડગરોળી
કીવુલી, છાંયટો	મ્મચામા. ઢારઢાંખર
મ્મુલાના, છોકરા	મ્મચીકીચી. તાડ
મ્મોટો, "	મ્મજીન્ગા, તોપ

મટી, થાંભલો (વાંસ)

લાકડાનો

મકુકો, ઘેલી

મલાંગો, દરવાજો

કીટામ્બા-, દસ્તર

મગાંગા, હાંકતર

કીટાના, હાંતીઓ

મજાખીયુ, દ્રાક્ષનો વેલો

મલેવી, દારૂડીયો

મકાલીમાની, દુભાપીયો

મળુમ્બે, ફત

મસીમામીજી, દેખરખ રાખનાર મકે, બાયડી

(ખેતર, વાવેતર)

મુમે, ધણી; વર

કીડાકા, નાનું નારિયેળ

(ખડુજં)

કીલુકો, નદી અગર ખાઈને

વટીને જવાનો માર્ગ

મનાજી, નારિયેળી

મટો, નદી

મટુમીશી, નોકર

મૂ-, પગ

મગેની, પરદેશી

કીલીમા, પર્વત નાનો

મલીમા, પર્વત મોટો

કીઆટુ, પગરખું

મકાટે, પાંઉ

કીલેમ્બા, પાઘડી

કીટી, પાટલો; ખાજક

મજુંગુ, પાશ્ચાત્ય

કીકોમ્બે, ખ્યાલો

મકીઆ, પૂછડી

મલીન્ગી, પકેરેગીર

કીટાંઝી, ફાંસો

મશાલે, (મશારે), ખાણ

કીખીરીટી, બાકસ,

(દીવાસળી)

મટોટો, ખાળક

મજે-, બુઢો

કીકુન્ગો, બુતાન

મળુની, બુંદ

કીજીબો, ૮

કીજીવી,

મચુન્ગા

(૭)

મ્યાગાઝી, ભાર જિંથકનાર	મકાટે, રોટલી
(વણુજારનો)	મસ્ટારી, લીટી
મજીગો, ભાર	મસાફારા, વણુજાર
મટોરા, ભાગેડું	કીસીમા, વાવ
મકુકી, ભાલો	મટી, વાંસ
મજાગા, ભોળો	મજે-, વૃક્ષ
મજીંગા (વા ન્યુકી) મધપુડા	મજાને, વિધવા,
મજુવી, મચ્છીમાર	મજાને, ત્રિધૂર
કીળાડ્યા, મજૂર	કીજુકા, વિધવા (ખુણામાં
મજોન્નવા, માંદો	હોય ત્યાં સુધી)
મટુંગી, માટલું; માટલી	મજા, શહેર
કીપીમો, માપ	કીપીની, સળો (નાકની)
કીચ્વા, માથું	મટામજો, સ્ત્રીંગ (ધાતુની)
કીન્ચ્વા, મુખ	મચી, સાંખેલું
મજાંગા, મૂર્ખ	મકેકા, સાદકી
મજેની, મહેમાન	મકુકું, સાંકળ
મુટુંની, રખડું	મપાકા, સીમા
મપીશી, રસોયો	મકે, ઝી; પરચેતર વહુ
મચેજો, રમતગમત	કીઆપો, સોમન
કીઆઝી, રતાળુ	મકોનો, હાથ
મકાલ્મે, રાજા	મકુપા, હાડકું
મજુયુ, રૂખડવાનું ગાડ	કીડેવુ, હડપચી
કીળાડ્યા, રોજીદો કામ	
કરનાર	મકુકું, હાર

મ્પીની, હાથો (લાકડાનો)

કીપીની, હાથો (લાકડાનો) મડામો, હોઠ

ખડુજ નાનો મટુમ્પી, હોડકું; હોડી; મછવો

ગુજરાતી શબ્દો, દરેક જગ્યાએ ગુજરાતી મૂળા-
ક્ષરોના અનુક્રમ પ્રમાણે લખવામાં આવ્યા છે

મુન્ય એટલે પરમેશ્વર; દેવ, અને મટુમે, એટલે
ક્રિસ્તો (અગર ઇશ્વર પ્રેરિત ફત) નું ખ. વ. મીઉન્યુ એટલે
પરમેશ્વર; દેવો, અને મીટુમે એટલે ક્રિસ્તાઓ.

વિશેષણોની એકરૂપતા (સમન્વય)

હ, વર્ગના એક વચન સિવાય, નામને જે જે પ્રત્યયો
લાગે છે તે જ પ્રત્યયો વિશેષણને જાને વચનોમાં લાગે છે
જેમકે:-

એ. વ.

ખ. વ.

મટુ મરેકું, લાંબો માણસ, વાટુ વારેકું, લાંબાં માણસો

મટી મરેકું, ઉંચું જાડ, મીટી મીરેકું ઉંચાં જાડો

કીમુ કીરેકું, લાંબી છરી વીમુ વીરેકું, લાંબી છરીઓ

વિશેષણ હંમેશા તેના નામની પછી આવે છે.

સ્વાહીલી ભાષામાં જાતી નથી એટલેકે, નર, નારી,
અને નાન્યતર જાતી માટે જુદા રૂપો નથી, જેમકે:-

મટુ એટલે મરદ અગર સ્ત્રી

કીજના એટલે યુવાન અગર યુવતી

મચાપી એટલે જાડુગર અગર ડાકણ

પ્રશ્નાર્થ ? 'ન્ગાપી' એટલે 'કેટલા' ? એ વિશેષણ છે
 વાટુ વાન્ગાપી ? કેટલા માણસો ?
 મીટી મીન્ગાપી ? કેટલાં વૃક્ષો ?
 વીટી વીન્ગાપી ? કેટલી ખુરસીઓ ?

જો નામ 'કી' વર્ગનું હોય અને ચેતનપ્રાણી દર્શાવતું હોય તો વિશેષણના પ્રત્યયો 'વા' વર્ગના હોય છે; 'કી' વર્ગના નહિ. આ ખાસ જરૂરનું છે જોમકે:—

કીજના મરેકું, લાખો યુવાન વીજના વારેકું, ઉંચા યુવાનો

વિશેષણોની ટીપ

વિશેષણો કે જેને નામ પ્રમાણે પ્રત્યયો લાગે છે; તેનો મુખ્ય ભાગ એટલે કે થડ આપ્યો છે અને તેને ચોખ્ખા પ્રત્યયો દરેક કિસ્સામાં લગાડવા જોઈએ.

અદેખો, - વીણુ (-ઉવીણુ)	જલલાદ, વિકરાળ, - કાલી.
આળસુ, - વીણુ.	જંગલી, - કાલી
આખું, - ઝીમા.	જાડો (મનુષ્ય માટે) - નેને.
ઉઘાડું, ખુલ્લું, નાણું,	,, (પ્રાણી માટે) - નોનો.
માત્ર. - ટુપુ	છૂર્ણ; જનું, - ફ-ફ.
કહેણ, - ગુમુ.	દેંક, - પુપી.
કડણું, (અપ્રિય) - ચુન્ચુ.	તીવ્ર, - કાલી.
કાચું, - ખીચી.	તીક્ષ્ણ; ધારવાળું, - કાલી
ખરાળ, - ઘાયા	ચોડાંક, - આચે.
ખાલી, - ટુપુ.	નવું, - ખ્યા.

નાનું, - ડાગો.
 નારી જાતિ, - કે.
 નિરોગી, જોડ - ઝીમા.
 ખાંપણ વિનાનું.
 પહોળું, - પાના.
 પરદેશી, - ગેની.

પાકેલું, - ખીલુ.
 ભારે, વજનદાર, - ઝીટો.
 માત્ર, - ટુપુ.
 મીઠું, ગળ્યું, - ટામુ.
 મોટું, - કુખા.
 મોટો, સરદાર, - ફૂ.
 લાંબુ, - રેકું.
 વૃદ્ધ, - ઝે.-.
 સડી ગયેલ, - બોલુ.
 સરદાર, - ફૂ.-.
 સખત, - ગુમુ.
 સુકકે, - કાલુ.
 સુંદર, - ઝૂરી.
 સારું, - ઝૂરી.

જ્યારે તમારી ખાસે છે, તમે આમ કરો છો એમ
 જવાહીલીમાં કહેલું હોય ત્યારે 'તું' થી તરજુમો કરવો.
 એકથી વધારે હોય ત્યારે તમે વપરાય અગર તો ખાસ
 માનાર્થેજ વપરાણું હોય ત્યારે બહુવચનમાં તરજુમો કરવો.
 જ્યાં જ્યાં બ. વ. આવેલું છે ત્યાં ત્યાં ખાસ બ. વ.
 લખવામાં આવેલું છે.

ની, હું છું.
 ઉ, તું છાં [તમે]
 યુ, તે-તેણી છે.

હું, અમે છીએ
 મ, તમે છો
 વા, તેઓ છે

ઉ, તે છે [એ. વ. મી, વર્ગ] ઇ, તેઓ છે [બ. વ.
મી, વર્ગ]

કી, તે છે [એ. વ. કી, વર્ગ] વી, તેઓ છે
[બ. વ. કી, વર્ગ]

‘ની’ નો અર્થ ‘છે’ તેવો થાય છે અને તે ‘ની’
શબ્દ એકલો ઉપલા શબ્દોની ગદલીમાં દરેક વખતે વાપરી
શકાય છે.

નીના, મારી પાસે છે.   દુના, અમારી પાસે છે.
ઉના, તારી [તમારી] પાસે છે.   મના, તમારી પાસે છે.
આના, તેની, તેણીની પાસે છે.   વાના, તેઓની પાસે છે.

[બોલવામાં ‘આના’ ને ગદલે ‘અના’ જેવું સમજાય
છે પણ ખરી-રીતે તે ‘આના’ છે.]

ઉના, તેની પાસે છે   ઇના, તેઓની પાસે છે
[એ. વ. મી, વર્ગ]   [બ. વ. મી, વર્ગ]

કીના, તેની પાસે છે   વીના, તેઓની પાસે છે
[એ. વ. કી, વર્ગ]   [બ. વ. કી, વર્ગ]

ના, એટલે અને; સાથે   લાકીની એટલે પરંતુ.

મનોયત્ન ૨

[અ]

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:—

૧ ખરાબ દુકડો. ૨ લાંબું ખાણ. ૩ ખાલી ટોપ-
લીઓ. ૪ જાડા રૂખડવાના (મુયુ) વૃક્ષો. ૫ પહોળો
ખાટલો. ૬ કઠણ હાડકું. ૭ જુની ચોપડી. ૮ વજનદાર

ભાર (ખ. વ.) ૯ મોટી તોપો. ૧૦ પરદેશી વણબર (ખ. વ.) ૧૧ મોટા રાજાઓ. ૧૨ સુંદર છોકરું. ૧૩ સુંદર બુદ્ધનો છોક. ૧૪ નાના હાંવીયાઓ. ૧૫ આળસુ રસોયો. ૧૬ નવા ખૂચ (ખ. વ.) ૧૭ દૂકા ખજૂરીના ઝાડ, ૧૮ પહોળા દરવાજા. ૧૯ ભડી આંગળી. ૨૦ અદેખા મચ્છી-મારો. ૨૧ પહોળી ખાઈ ટપવાની જગ્યા ૨૨ સુંદર રમત. ૨૩ જલ્દલ પહેરેગીરો. ૨૪ નિરોગી હાથ. ૨૫ લાંબા હાથાઓ. ૨૬ ખરાબ ઢોર ચારનાર (ખ. વ.) ૨૭ મોટી ટેકરી. ૨૮ સૂકકું છાપરું. ૨૯ તીક્ષ્ણ છરી ૩૦ વજનદાર હાંકણાં. ૩૧ લાંબી લીટી. ૩૨ મોટી ઢોંગરોળી (ખ. વ.) ૩૩ સ્વાદિષ્ટ (ગળ્યો) રોટલો. ૩૪ નવા અરીસા. ૩૫ લાંબો ફાંસો. ૩૬ પરદેશી દાકતર ૩૭ ભારે, કમનસીબો ૩૮ નવી ખાંડણી. ૩૯ મોટા પવંતો ૪૦ પહોળા મુખો. ૪૧ અપ્રિય સોગન. ૪૨ સારા વૃધો ૪૩ ખરાબ ડુંગળી. ૪૪ ખેતરના ચાલાક દેખરેખ રાખનાર (ખ. વ.) ૪૫ દૂંકા કટકાઓ. ૪૬ કઠણ ઓશીકું. ૪૭ લાંબા વાંસ. ૪૮ આળસુ મજૂર. ૪૯ કાચા રતાળુ, ૫૦ ધારવાળું ઠીકરું. ૫૧ જૂનું દસ્તર. ૫૨ પહોળાં નાનાં લીલાં નારિયેળો. ૫૩ નવો નોકર. ૫૪ ખરાબ શુભડાં. ૫૫ વજનદાર ભાલું. ૫૬ પહોળી નદીઓ. ૫૭ નવું પગરખું. ૫૮ ખરાબ નોકરો. ૫૯ લાંબો છાયડો. ૬૦ જૂની સાદડીઓ. ૬૧ નાનો ચમચો. ૬૨ લાંબી પૂંછડીઓ. ૬૩ દુંકી ચુગી. ૬૪ મોટાં શહેરો. ૬૫ ખાલી ભળ. ૬૬ સુંદર પાઘડીઓ. ૬૭ સુંદર દ્રાક્ષની વેલ. ૬૮ લાંબી ભકીટો. ૬૯ ખાલી પાણીની માટલી.

૭૦ ભારે આબુરો. ૭૧ અદેખી ધળિયાણી. ૭૨ મોટાં કાચા રતાગુ. ૭૩ કેટલા ભાર ? ૭૪ કેટલા વાસ ? ૭૫ કેટલા શેટલા ? ૭૬ કેટલા રસોયા ? ૭૭ કેટલા પર્વતો ? ૭૮ કેટલા યુવાનો ? ૭૯ કેટલા શહેર ? ૮૦ કેટલા ટુકડા ? ૮૧ કેટલી પાણીની માટલીઓ ? ૮૨ કેટલી છરીઓ ?

[બ]

૧ મોટાં હોડકાંને દ્રંકો ડાલ છે. ૨ પાશ્વત્ય માણસ પાસે ખરાબ દુભાપીયો છે. ૩ મારી પાસે ખાલી પ્યાલું છે. ૪ પરદેશીઓને લાંબી હુડપચીઓ છે. ૫ તેણીની પાસે ચુંદર ખુતાનો અને લાંબો છડો છે. ૬ તે મોટો માણસ છે. ૭ મોટાં ટાપુઓને ઉંચા તાડનાં વૃક્ષો છે. ૮ અબળદયાં માણસને ઉઘાડા પગ છે. ૯ નદી પહોળી છે. ૧૦ નાની ખુરશીને નવો પાયો છે. ૧૧ અમારી પાસે ખાલી પાકીટ (પૈસાની) છે. ૧૨ ઠીંગણા ઠાર ચારનારને લાંબા હાથ અને જાડા પગ છે. ૧૩. વિકરાળ દારૂડીયાને સુકકા હોઠ અને સડેલું ભેભું છે.

જેને પ્રત્યય નથી લાગતા તે વિશેષણો

ઘણા વિશેષણો જે મુખ્યત્વે અરબી શબ્દો છે તેને પ્રત્યયો હોતા નથી. એટલે કે તેમના તેમજ વપરાતા કેટલાક વિશેષણો; જેવાં કે—

હાલાલી, કાયદેસર
નિમકહલાલ

સુચના:-‘કીલા’ વિશેષણ હંમેશા તેના નામની અગાડી આવે છે:-જેમકે, કીલા સીકુ, દરરોજનું હંમેશા.

મનોરથન ૩

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧ તે આજે નળજો છે. ૨ તે સાચું છે. ૩ ચોપડી સોંધી છે, ૪ નોકરો વફાદાર છે. ૫ ખ્યાલું સારું છે. ૬ દરેક માણસ પાસે ભાર છે. ૭ છોકરાંઓને ખોરાકથી અંતોષ છે. ૮ માણસો સ્વતંત્ર છે. ૯ નજીવા કમનસીબો. ૧૦ ભારે કમનસીબો. ૧૧ તે પૈસાદાર છે. ૧૨ અમો ગરીબ છીએ. ૧૩ મજબૂત માણસને મોટો હાથ (હાથ) છે. ૧૪ રોટલો સૂકકો છે. ૧૫ ખુરશી મજબૂત છે. ૧૬ દરવાજો ખુલ્લો છે. ૧૭ ટોપકીઓ ઘણી થોડી છે. ૧૮ બકીટ ફાટેલી છે. ૧૯ દરેક ચોપડી ભૂલ વગરની છે. ૨૦ બચ્ચાંઓ સહીસલામત છે. ૨૧ વાંસ લીસો છે. ૨૨ હોડકાંઓ તૈયાર છે.

સંખ્યા

ગણવામાં વપરાતાં સંખ્યાવાચક શબ્દો પાના (૪) ઉપર આપેલ છે.

ત્યારે તે વિશેષણ તરીકે વપરાય છે ત્યારે નામ નો એક વચનમાં હોય તો એકવચનના અગર બહુવચનમાં હોય તો બહુવચનના પ્રત્યયો અંખ્યાવાચક શબ્દને લગાડવામાં આવે છે.

છ, સાત, નવ અને દસ માટેના સંખ્યાવાચક

શબ્દો તેમના તેમજ રહે છે. તેને પ્રત્યયો લાગતા નથી.

સંખ્યાના મુળ રૂપો

૧ - મોળ

૬ સીટા

૨ - વીલી

૭ સાળા

૩ - ટાટુ

૮ - નાને

૪ - ન્ને

૯ ટીસા, કેન્ડા

૫ - ટાનો

૧૦ કુમી.

એ. વ.

બ. વ.

મટુ મોળ, એક માણસ

વાટુ વાનાને. આઠ માણસો

ઠીટુ ધીમોળ, એક વસ્તુ

વીટુ વીન્ને, ચાર વસ્તુઓ.

વીટુ ટીસા (કેન્ડા), નવ વસ્તુઓ

મીટી મીટાટુ, ત્રણ વૃક્ષો

મીટી સીટા, છ વૃક્ષો

વાટુ કુમી, દશ માણસો

જ્યારે વિશેષણ નામ અને સંખ્યા સાથે વપરાણું હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં પહેલાં નામ, પછી વિશેષણ અને પછી સંખ્યા લખાય છે-ગુજરાતી ભાષાથી તર્જન ઉલટું જેમકે,

વાટુ વાળાયા વાવીલી, બે ખરાબ માણસો

મીટી મીઝુરી મીટાટુ, ત્રણ સુંદર ઝાડ.

વર્તમાનકાળમાં ન કર (નથી) દરેક વચનમાં 'સી' થી બનાવાય છે. 'મી' નો અર્થ હું નથી, તું નથી,

તે નથી, અમે નથી. તમે નથી. તેઓ નથી. વગેરે જે અર્થમાં જણાવતું હોય તેમ જણાવાય છે.

સીના, મારી પાસે નથી હાડુના, અમરી પાસે નથી
હુના, તારી (તમારી) હાગ્ના, તમારી પાસે નથી
પાસે નથી.

હાના, તેની- તેણીની હાવાના, તેઓની પાસે
પાસે નથી નથી

હાડિના, તેની પાસે નથી હાઈના, તેઓની પાસે નથી
(એ. વ. મી, વર્ગ) (બ. વ. મી, વર્ગ)

હાકીના, તેની પાસે નથી હાવીના, તેઓની પાસે નથી
(એ. વ. કી, વર્ગ) (બ. વ. કી, વર્ગ)

મનોયત્ન ૪

રૂઢાઈકીમાં તરજુમો કરો:-

૧ એક માણસ. ૨ એક છરી. ૩ એક ઝાડ. ૪ એક પાકીટ. ૫ એક પાણીનું માટકું. ૬ બે ભાર. ૭ ત્રણ ખુતાન. ૮ ચાર તોપ. ૯ પાંચ હોડકાં. ૧૦ છ વણજર ૧૧ સાત સાંકળ. ૧૨ આઠ બાજઠ. ૧૩ નવ નોકર. ૧૪ દશ આંગળીઓ. ૧૫ એક નાનું નારિયેળીનું ઝાડ. ૧૬ બે મોટા ખુંદના હોડ. ૧૭ ત્રણ લાંબા દાંતીયા. ૧૮ ચાર આળસુ રસોયા. ૧૯ પાંચ ખરાબ ખૂચ. ૨૦ છ નાના પ્યાલા ૨૧ સાત મોટા ખજૂરીનાં ઝાડ ૨૨ આઠ ગરીબ વિધવા. ૨૩ નવ પહોળા દરવાજા. ૨૪ દશ નાના છોકરા ૨૫

એક બાડી આંગળી . ૨૬ ત્રણ , પટ્ટોળી નદીઓ
 ૨૭ , ૬ શ લાં ગી લી , ટી.
 ૨૮ બે નળળા મળુરો. ૨૯ છ સોંધી ચોપડી. ૩૦ નવ
 તીક્ષ્ણ છરી. ૩૧ પાંચ મોટી ઝેકરીઓ. ૩૨ આઠ સડેલી
 હુંગળી. ૩૩ ચાર લાંળા હાથાઓ. ૩૪ સાત નવી સાદડી.

(બ)

૧ બે દ્રંકા પાશ્ર્વત્ય માણસોને લાંળી હડપચી છે.
 ૨ પાઘડી નવી નથી. ૩ મારી પાસે પચાસ સેન્ટ છે,
 મારી પાસે એક શીલીંગ નથી. ૪ બે પાંચ-સેન્ટના સીકકા
 દશ સેન્ટ છે. ૫ ટાપુને એકવીસ બિંચી નારિયેળી છે, તેને
 એકેય તાલનું આડ નથી. ૬ તે સાચું નથી. ૭ દશ છોકરાને
 વીશ હાથ અને એકસો આંગળીઓ છે. ૮ વફાદાર નોકરને
 એકેય ખાયડી નથી.

દર્શક સર્વનામ

આ અને પેલું (અગર તે.)

સ્વાહીલી ભાષામાં 'આ' એમ બતાવવા માટે તથા
 'તે' એમ બતાવવા માટે જે દર્શક સર્વનામ છે, તે (અહીંયા)
 અગાડીનું તથા દૂરનું એમ ચોક્કસ ભેદ બતાવતા અર્થવાળા
 છે. અને નજીક પડેલી બે વસ્તુઓ પૈકી એક માટે જ્યારે
 'આ' અને બીજી માટે 'તે' એમ કહેવાનું હોય ત્યારે
 સ્વાહીલીમાં તે બન્ને અર્થ માટે એકજ શબ્દ વપરાય છે.

વસ્તુઓ નજીકની છે એમ બતાવવા માટેના દરેક
 સર્વનામો 'હ' થી શરૂ થાય છે અને વસ્તુઓ દૂરની છે એમ
 બતાવવા માટેના શબ્દોને છેડે 'લે' આવે છે જેમકે:-

મટુ હુયુ, આ માણસ.	વાટુ હાવા, આ માણસો.
મટુ યુલે, પેલો માણસ	વાટુ વાલે, પેલા માણસો.
મટી હૂ-, આ વૃક્ષ.	મીટી હી-, આ વૃક્ષો.
મટી ઉલે, પેલું વૃક્ષ.	મીટી ઇલે, પેલા વૃક્ષો
કીટુ હીટી, આ ચીજ.	વીટુ હીવી, આ ચીજો.
કીટુ કીલે, પેલી ચીજ.	વીટુ વીલે, પેલી ચીજો.

‘આ’ એમ જતાવતા દર્શક સર્વનામ માટેના શબ્દોનો ખીજો અક્ષર, (યુ) ‘તે’ એમ જતાવતા દર્શક સર્વનામ માટેના શબ્દોનો પહેલો અક્ષર છે.

આ અક્ષર યાદ રાખવા માટે ખાસ કાળજી રાખવી જોઈએ કારણ કે દરેક સર્વનામના રૂપ માટે તે અક્ષર આવે છે. અને તેને સર્વનામનો પ્રત્યય કહેવામાં આવે છે.

વા, વર્ગના નામો માટે પ્રત્યય:-

‘યુ’ એકવચનમાં છે, અને ‘વા’ જાહુવચનમાં છે.

મી, વર્ગના નામો માટે પ્રત્યય:-

‘ઉ’ એકવચનમાં છે અને ‘ઇ’ જાહુવચનમાં છે.

કી, વર્ગના નામો માટે પ્રત્યય:-

‘કી’ એકવચનમાં છે અને ‘વી’ જાહુવચનમાં છે.

‘આ’ દર્શક સર્વનામ મૂળ સ્વરની અગાડી ‘હ’ લગાડવાથી થાય છે.

હ-ઉ-યુ = હુયુ.

હ - આ - વા = હાવા.

હ - ઉ - ઉ = હૂ -.

હ - ઇ - ઇ = હી -.

હ - ઇ - કી = હીકી.

હ - ઇ - વી = હીવી.

‘તે’ દર્શક સર્વનામ બીજા અક્ષરને ‘લે’ લગાડવાથી થાય છે.

યુ - લે = યુલે.

વા - લે = વાલે.

ઉ - લે = ઉલે.

ઇ - લે = ઇલે.

કી - લે = કીલે.

વી - લે = વીલે.

જો નામની સાથે વિશેષણ પણ વપરાયું હોયતો નિયમ એવો છે કે દર્શક સર્વનામ બંનેની પછી આવે છે, જેમકે:-

મટું મળાયા હુંયુ,

મીટી મીઠોણુ હી-

વીટું વીટાગો હીવી,

આ ખરાણ માણસ.

આ સડેલ વૃક્ષો.

આ નાની ચીજો.

ના ટાકા, મને જોઇએ છે.

વા ટાકા, તને(તમને) જોઇએ છે

આ ટાકા, તેને-તેણીને જોઇએ છે

વા ટાકા, તેને જોઇએ છે,

(એ. વ. મી, વર્ગ)

ચા ટાકા, તેને જોઇએ છે

(એ. વ. કી, વર્ગ)

ટવા ટાકા, અમને જોઇએ છે

આ ટાકા, તમને જોઇએ છે

વા ટાકા, તેઓને જોઇએ છે

ચા ટાકા, તેઓને જોઇએ છે

(બ. વ. મી, વર્ગ)

બ્યા ટાકા, તેઓને જોઇએ છે

(બ. વ. કી, વર્ગ)

નકાર:-

સી ટાકી, મને ખપતું નથી હાટુ ટાકી, અમને ખપતું નથી
હુ ટાકી, તને(તમને) ખપતું હામટાકી, તમને ખપતું નથી
નથી

હા ટાકી, તેને તેણીને ખપતું હાવા ટાકી, તેઓને ખપતું નથી
નથી.

હાઉ ટાકી, તેને ખપતું નથી હાઈ ટાકી, તેઓને ખપતું નથી
(એ. વ. મી, વર્ગ) (ખ. વ. મી, વર્ગ)

હાકી ટાકી, તેને ખપતું નથી. હાવી ટાકી તેઓને
(એ. વ. કી, વર્ગ) ખપતું નથી (ખ. વ. કી, વર્ગ)

ઉપર પ્રમાણે નીચેનાના રૂપો લખો:-

નાઓના, હું જોઉં છું	ના એમ, હું કહું છું
નાનુનુઆ, હું ખરીદું છું	નાપેન્ડા, હું ચાહું છું
નાપીગા, હું માફું છું.	મને ગમે છે.
કવામ્બા, કે (અન્યથ)	માના, ઘણું; બહુ (ક્રિયાવિશેષણ અન્યથ)

હાપા, અહીંયા (ક્રિયા- માણ, પાણી (નામ)
વિશેષણ અન્યથ)

કુલે, ત્યાં; પછે (ક્રિયા- માઝીવા, દૂધ (નામ)
વિશેષણ અન્યથ)

મનોયત્ન પ

(અ)

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧ પેલા ખાટલા. ૨ આ કંઈણ હાટકાં. ૩ આ

નવી ચોપડી. ૪ આ સીમા. ૫ આ યુતાનો. ૬ પેલી
 મોટી તોપો. ૭ આ વણુઝાર. ૮ આ છેડાઓ. ૯ પેલી
 ખુરશી. ૧૦ આ બાળકો. ૧૧ આ નારિયેળનું ઝાડ.
 ૧૨ આ દાંતીયાઓ. ૧૩ આ રસોયો, ૧૪ આ ખૂચ.
 ૧૫ પેલો ખ્યાલો. ૧૬ આ દરવાજા. ૧૭ આ આશ્વાત્મ લોકો.
 ૧૮ આ આંગળી. ૧૯ પેલા મચ્છીમારો. ૨૦ પેલા પગ. ૨૧.
 આ પગ ૨૨ આ પરદેશી. ૨૩ આ રમતો. ૨૪ આ ચોકીદારો.
 ૨૫ આ હસ્તો. ૨૬ આ હાથાઓ. ૨૭ પેલો ઠારથારનાર.
 ૨૮ આ નાની ટેકરી. ૨૯ પેલા દુભાવિયા. ૩૦ પેલા
 મોટા ટાપુ. ૩૧ પેલી લાંબી છરી. ૩૨ આ કાંકણું. ૩૩
 આ જાડી લીટીઓ. ૩૪ આ જાડા હોઠ. ૩૫ પેલી સુંદર
 ઢેડગરોળીઓ. ૩૬ પેલા ગળ્યા રોટલા ૩૭ પેલો લાંબો
 વહાણનો ડોલ. ૩૮ પેલો મોટો પર્વત. ૩૯ આ
 વૃદ્ધ લોકો. ૪૦ પેલો વાંસ. ૪૧ પેલા
 આળસુ મજૂરો. ૪૨ પેલું દ્રંક ભારે ભાલું. ૪૩ પેલું
 જૂનું પગરખું. ૪૪ પેલા નોકરો. ૪૫ આ ચુંગી ૪૬ આ
 જાળ (ખ. વ.) ૪૭ આ સુંદર જાકીટો. ૪૮ આ પાણીની
 મંદલીઓ. ૪૯ આ વાવ.

(બ)

૧ મને પેલાં લાંબાં બાણો અપે છે. ૨ આ જાડું
 રૂળડવાનું ઝાડ સુંદર નથી. ૩ અમને કાચી કુંગળી ગમે
 છે. ૪ તેઓ રતાણુ ખરીદે છે. ૫ તમે પેલું તાડનું ઝાડ
 જુઓ છો. ૬ પેલો જુદનો છોડ નગજો છે. ૭ અમને
 વજનદાર ભાર (ખ. વ.) અપતા નથી. ૮ તેઓ કહે છે કે

નદી ઘણી ખહોળી છે. ૯ અમારી પાસે અહીંયાં પૃષ્ઠળ પાણી છે. ૧૦ આજે દુધ ઘણું થોડું છે. ૧૧ ત્યાં નદીને ટપવાની જગ્યા નથી. ૧૨ તે (સ્ત્રી) કહે છે કે રસોઇ તૈયાર છે.

ત્યારે દર્શક સર્વનામ વિશેષણની અગાડી વપરાએલું '૧૫' ત્યારે ગુજરાતીમાં તરબુમો કરવી વખતે ક્રિયાપદ 'છે' ઘણીવાર ઉમેરવાનું થાય છે જેમકે:-

મીઠી હી-મીરેકું, આ વાંસ લાંબા છે.
કીસુ હીકી કીકાક્કી, આ છરી ધારવાળી છે.
મ્હુ હુમ્હુ મ્હાયા, આ માણસ ખરાબ છે.

(ક)

સ્વાહીતીમાં તરબુમો કરો:-

૧ આ લોકો વિકરાળ છે. ૨ આ ડુંગરો મોટા છે. ૩ પેલાં વૃક્ષો નાનાં છે. ૪ પેલો માણસ ઠીંગણો છે. ૫ આ ભાણું ભારે છે. ૬ આ પાશ્ર્વ લોકો ઉંચા છે. ૭ આ છરી ઉત્તમ છે. ૮ આ ખ્યાલું સ્વચ્છ છે.

હવે ફરીથી સર્વનામના પ્રત્યયો શીખો, તે બહુજ અગત્યના છે.

	એ. વ.	બ. વ.
વા, વર્ગ.	યુ	વા
મીગ, વર્ગ.	ઉ	મી
કી, વર્ગ.	કી	વી

હુયુ	હાવા	યુલે	વાલે
હૂ-	હી-	ઉલે	ધલે
હીકી	હીવી	કીલે	વીલે

પુરૂષવાચક સર્વનામો

સ્વાહીહીમાં પુરૂષવાચક સર્વનામના સંપૂર્ણ રૂપો:-

મીમી, હું	સીસી, અમે
વેવે, તું(તમે)	નીન્ની, તમે
ચેચે, તે અગર તેણી	વાઓ, તેઓ.

આ રૂપો ફક્ત મનુષ્ય અગર ચેતનવાળા પ્રાણીઓના માટેજ વપરાય છે. વસ્તુઓને માટે દર્શક સર્વનામ વપરાય છે.

જ્યારે એકજ માણસને સંબોધવામાં આન્યું હોય ત્યારે બીજાને પુરૂષ એકવચન જ વપરાય છે

જ્યારે સર્વનામ પછી વિશેષણ વપરાયું હોય ત્યારે ક્રિયાપદ 'છે' ના રૂપો અધ્યાહાર રહે છે, તેથી શુજરાતીમાં તરજુમો કરતી વખતે 'છે' ના રૂપો ઉમેરવાના થાય છે,

મીમી મૂળવા,	હું મોઠો છું
વેવે મોઝો,	તમે (તું) નાના છે
હી- મીટામુ.	તેઓ(અહીંયાના) સ્વાદિષ્ટ છે
મદ્દે મીરેપુ,	તેઓ (દૂરના) ઉંચા છે.

એકવચન પુરૂષવાચક સર્વનામ જેવાં કે, મીમી, વેવે અને ચેચે સાથે જે વિશેષણદર્શક શબ્દ હોય તે વિશેષણ દર્શક શબ્દને 'મ્' પ્રત્યય અગાડી લાગે છે.

બહુવચન પુરૂષવાચક સર્વનામ જેવાં કે, સીસી નીન્યો અને વાઓ સાથે જે વિશેષણ દર્શક શબ્દ હોય તે વિશેષણ દર્શક શબ્દને 'વા' પ્રત્યય અગાડી લાગે છે.

પુર્ણ વર્તમાનકાળ

નીમેઓના, મેં જોયું છે. હુમેઓના, અમે જોયું છે.
ઉમેઓના, તેં (તમે) જોયું છે. મ્મેઓના, તમે જોયું છે.
આમેઓના, તેણે, તેણીએ
જોયું છે. વામેઓના, તેઓએ જોયું છે.
ઉમેઓના, ,, (મી, વર્ગ) ઇમેઓના ,, (મી. વર્ગ)
કીમેઓના ,, (કી, વર્ગ) વીમેઓના ,, (કી. વર્ગ)

નીચે આપેલ શબ્દોના ઉપર પ્રમાણે રૂપ લખો.
નીમેખીગા, મેં માયું છે નીમેટાકા, મને સ્પૃહા થયેલ છે
નીમેનુનુઆ, મેં ખરીદું છે નીમેસેમા, મેં કહ્યું છે.
નીમેચેન્ડા, મેં આહ્યું છે.

મનોયત્ન ૬

સ્વાહીલીમાં તરજુમે કરો:-

૧ હું ધરડો છું. ૨ તમે ઠીંગણા છો. ૩ તે મોટો છે.
૪ તેઓ નાના છે. ૫ તે (સી) સુંદર છે. ૬ અમે પૈસાદાર છીએ.
૭ તમે (બ. વ.) ગરીબ છો. ૮ મેં પાણીની માટલી ખરીદી છે,
તે ખાલી છે ૯ મેં યુવાનને માર્યો છે, તે આજસુ છે.
૧૦ તેઓએ કહ્યું છે (કે) તમે અદેખા છો. ૧૧ અમે
પગરખાં ખરીદ્યા છે, તેઓ નવા અને સ્વચ્છ છે. ૧૨ (ખેતરનો)
રખેવાળ ઠીંગણો અને જાડો છે. ૧૩ તેણે જોયું છે કે

જૂનો ઘણું ઉંચું છે. ૧૪ મને આ છેડા ગમે છે, તે લાંબો,
જાડો અને સુંદર છે. ૧૫ તે દેખીતું છે કે તેઓએ
દુભાષીયાને માયો છે.

ગુજરાતીના પુરૂષવાચક સર્વનામ સ્વાહીલીમાં
ધણું કરીને ડિયાપદને આગળ લાગતા પ્રત્યયથી
દર્શાવાય છે. આપણે આગળ જોઈ ગયા તે પ્રમાણે
આ પ્રત્યયો વર્તમાન કાળ ક્રિયાપદ 'હોલું' (છે) નો અર્થ
જણાવવા એકલા પણ વપરાય છે. (જુઓ પાનું ૨૫)

તે પ્રત્યયો 'આ' દર્શક સર્વનામના શબ્દનો બીજો
અક્ષર; (અને) 'ચેલો' (તે) દર્શક સર્વનામનો પહેલો અક્ષર
એજ છે. ખરું જોતાં તેઓ સર્વનામના પ્રત્યયો છે.

ભાર પૂર્વક જણાવવું હોય ત્યારે પુરૂષવાચક
સર્વનામના પ્રત્યયો પૂર્ણ રૂપમાં (આખાં) વપરાય છે.

ની મોટો, હું જાણક છું મીમી ની મોટો, હું જાણક છું
(હું તો જાણક છું ભારપૂર્વક)

ઉમ્મીલુ, તમે આજમુ છે વેવે ઉમ્મીલુ, તમે આજમુ છે
(તમે તો આજમુ છે ભારપૂર્વક)

નાજેન્ગા, હું જાંધું છું. નીમેજેન્ગા, મેં જાંધ્યું છે.

નાચુકુઆ, હું ઊંચકીને લઈ નીમેચુકુઆ, હું ઊંચકીને લઈ
જાઉં છું. ગયાં છું.

નાપાટા, હું મેળવું છું. નીમેપાટા, મેં મેળવ્યું છે.

નાકુમ્બુકા, હું ચાદ કરું છું,
(મને ચાદ છે) નીમેકુમ્બુકા, મેં ચાદ કર્યું

નાસાકાઉ, હું બૂઝું છું. નીમેસાકાઉ, હું બૂઝી

લાકીની, પણ; પરંતુ; કિંતુ; સાસા, હમણાં; હવે (ક્રિયા-
(અવ્યય) વિશેષણ અવ્યય)

મનોયત્ન ૭

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧ આ વૃક્ષ નાનું છે. ૨. પેલું તાડનું ઝાડ દૂંડું છે. ૩ આ વૃક્ષ મહાન છે. ૪ અમે સૂકકા છીએ. ૫ પેલા વાંસ લાંબા છે. ૬ પેલો નાનો માણસ વિકરાળ છે. ૭ પેલી છરી તીક્ષ્ણ છે. ૮ તમે (બ. વ.) આળસુ છો. ૯ તે આળસુ છે. ૧૦ તે નાનો છે. ૧૧ તે (સ્ત્રી) સુંદર છે. ૧૨ તે (સ્ત્રી) ઠીંગણી છે. ૧૩ મને યાદ આન્યું છે કે નહીને ટપવાની જગ્યા નથી. ૧૪ તે આ પુસ્તક ભૂલી ગયો છે. ૧૫ તેઓ આજે વજનદાર ભાર (બ. વ.) ઉંચકી ગયા છે. ૧૬ આ દસ્તર પાટી ગયું (છૂટું) છે. ૧૭ મેં નવું ખરીદ્યું છે. ૧૮ અમોએ અહીંયાં સુંદર છાપડું ખાંધ્યું છે. ૧૯ તમારી પાસે આજે વીસ શીલીંગ છે. ૨૦ તેઓ મજબૂત પણ ઘણા આળસુ છે.

કર્તાના પ્રત્યયો

ક્રિયાપદની જાતી ઉપરમાં જણાવ્યા પ્રમાણેના કર્તા પ્રત્યયોથી દર્શાવાય છે તેમાં ફેર એટલેજ છે કે ત્રીજા પુરૂષ એકવચનનો પ્રત્યય, જો તે મનુષ્ય અગર ચેતન પ્રાણી બતાવતું હોય તો 'આ' છે પછી તે નામ ગમે તે વર્ગનું હોય.

પૂર્ણ વર્તમાનકાળ ભૂતકાળમાં બનેલાં કાર્ય માટે જણાવવામાં આવે છે, કે જે કાર્ય વર્તમાનકાળમાં તેવુંજ હોય. જેમકે ભૂતકાળમાં કાંઈ કાર્ય બનેલું હોય અને વર્તમાનકાળમાં તેનું પરિણામ તેવીજ સ્થિતિમાં રહેલું હોય એટલે કે તે દરમ્યાન તે વસ્તુ બદલી ન હોય અગર કોઈએ તેમાં ફેરફાર ન કર્યો હોય અગર તે વસ્તુમાં ફેરફાર થવા પામેત્ત ન હોય તો તે પૂર્ણ વર્તમાનકાળ વાપરીને બતાવવો. આ કાળ સ્વાહીલી લોકો વારંવાર વાપરે છે તે હવે તમે તુરતમાં જાણશો અને સમજશો.

ન્યુંમ્બા ઇમેઆન્ગુકા; ઘર પડી ગયું છે (ઘર પડ્યું અને તે હજી તેવીજ સ્થિતિમાં છે)
કીકોમ્બે કીમેવુન્જીકા, ખ્યાલું ભાંગેલું છે. (અને તે તેવીજ હાલતમાં હાલ છે)

ચોહાના આમેકુકા, જોન મરી ગયો છે (મૃત્યુ પામેલો છે)
કીટાણુ કીમેપોટેઆ, પુસ્તક ખોવાઈ ગયું છે
કીટામ્બા- કીમેઓનેકાના, લૂછણું પૂરીથી જડ્યું છે.
મ્પી દૂ- ઉમેપાસુકા, આ વાંસ ફાટી ગયો છે.

મનોયત્ન ૮

સ્વાહીલીમાં તરજુમે કરો:-

૧ પેલુ બાણ ભાંગેલું છે, ૨ ટોપલી નીચે પડેલી છે, ૩ રૂબડવાનું ઝાડ પડી ગયેલું છે. ૪ પેલો જીનો ખાટલો ભાંગેલો છે. ૫ વૃદ્ધ મનુષ્ય મૃત્યુ પામેલો છે. ૬ મોઢું ફાડકું ભાંગેલું છે. ૭ નવી ચોપડી ફાટેલી છે. ૮ વજનદાર.

ભાર (નીચે) પડી ગયેલો છે. ૯ ભુતાનો ભાંગી ગયા છે.
 ૧૦ જાડી સાંકળો ભાંગેલી છે ૧૧ ખુરશી પડી ગઈ છે.
 ૧૨ પેલો પગ ભાંગેલો છે. ૧૩ નાનુ બાળક મરેલું છે.
 ૧૪ પેલું ઉચું નારીએળનું આડ પડી ગયું છે, ૧૫ જૂની
 પાણીની માટલી ભાંગેલી છે. ૧૬ નાનો દાંતીયો ભાંગેલો
 છે. ૧૭ રસોયો શુજરી ગએલ છે. ૧૮ ખ્યાલું
 ભાંગેલું છે. ૧૯ આ નવા ખ્યાલા ભાંગેલા છે.
 ૨૦ તાડનાં બે ઝાંડો પડેલાં છે. ૨૧ ચાર દરવાજા તૂટેલા
 છે. ૨૨ પેલો દારૂડીયો નીચે પડેલો છે. ૨૩ સાત પાથાત્યો
 મરેલા છે. ૨૪ બે આંગળી ભાંગેલી છે. ૨૫ તેણે ત્યાં ઘર
 બાંધ્યું છે. ૨૬ પુસ્તક ફરીથી જડ્યું છે. ૨૭ આ મછવો
 તૂટેલો છે. ૨૮ છોકરું ખોવાઈ ગયું છે.

અસ્નાર્થ શબ્દો

પ્રશ્નાર્થ શબ્દો તે શબ્દો છે જે સવાલ પૂછે છે.
 છ પ્રશ્નાર્થ શબ્દો છે જે બદલાતા નથી.

નાની ?	કેણ ?	ઓના ?	શા માટે ?
નીની ?	શું ?	વાપી ?	ક્યાં ?
લીની ?	ક્યારે ?	ગાની ?	કઈ જાતનું ?

સર્વનામના પ્રત્યયને ‘પી’ લગાડવાથી પ્રશ્નાર્થ
 કયો ? કયી ? કયું ? થાય છે.

મહુ યુપી ?	કયો માણસ ?	વાહુ વાપી ?	કયા માણસો
મટી ઉપી ?	કયું આર ?	મીટી ઇપી ?	કયા આડો ?
દીદુ દીપી ?	કઈ ચીજ ?	વીદુ વીપી ?	કઈ ચીજો ?

હે અને તેનો ખરો અર્થ હું લખ્ય
જ નહિ. હું ચલાવીશ નહિ, મને
તે પસંદ નથી સાધારણ દિવસમાં
જેમકે આપણે જમવા બેઠા હોઈએ
ત્યારે આપણે કહેવું જોઈએ :-

સીપેન્ડી, મને ઇચ્છા નથી (મને ગમતું નથી)

મનોપત્ન ૯

સ્વાદ્વીતીમાં તરજીબો કરો:-

૧ આ કઈ રીતના માણસો છે ? ૨ કયા બાણ ? ૩
કઈ જાતની ટોપલીઓ ? ૪ કયું રૂબડવાનું ઝાડ ? ૫ આ
કઈ જાતનો ખાટલો છે ? ૬ આ શ્વેત આકાશી કોણ છે ?
૭ આ કઈ જાતનું હાડકું છે ? ૮ કઈ ચોપડીઓ ? ૯
કઈ જાતનાં છુતાનો ? ૧૦ કયો મછવો ? ૧૧ આ કઈ
જાતની સાંકળ છે ? ૧૨ કઈ ખુરશી ? ૧૩ કયું બાળક ?
૧૪ કયા નારિયેળના ઝાડો ? ૧૫ કયું
ખજૂરીનું ઝાડ ૧૬ આ પીધેલો કોણ છે ?
૧૭ પેલા કઈ જાતના શ્વેત છે ? ૧૮ કયો હાથ ? ૧૯ આ
કઈ જાતની રમત છે ? ૨૦ કઈ ટેકરી ? ૨૧ પેલા કયા
ટાપુ છે ? ૨૨ આ કઈ જાતની છરી છે ? ૨૩ આ કઈ
જાતનો દુબાપીયો છે ? ૨૪ કયો ડોલ ? ૨૫ કઈ જાતનું
કમનસૂચ ? ૨૬ તાડનું ઝાડ કઈ જાતનું ઝાડ છે ?
૨૭ સોગન શું છે ? ૨૮ કઈ જાતનો (ખેતરનો) રખેવાળ
આંધળો માણસ છે ? ૨૯ કયો શ્વેત માણસ બહેરો છે ?

૩૦ કયો દવા કરનાર માણસ છે ? ૩૧ આ કંઈ જાતનો વાંસ છે ? ૩૨ કયા વાંસ ?

ક્રિયાપદ

સ્વાહીલીમાં, કાળના પ્રત્યય અને કર્તાના પ્રત્યયના ઉપયોગથી ક્રિયાપદના રૂપાખ્યાન અપાય છે:—

કર્તાના પ્રત્યયો

	એકવચન	બહુવચન
વા, વર્ગ [૧]	ની. હું	હું. અમે
[૨]	ઉ. તું (તમે)	મ. તમે
[૩]	આ, તે-તેણી	વા. તેઓ
મી, વર્ગ [૩]	ઉ, તે	ઇ, તેઓ
ફી, વર્ગ [૩]	ફી, તે	વી, તેઓ

૧લો પુરુષ ;

જે જાણે છે તે.

૨જો પુરુષ ;

જેની સાથે જોલાય છે તે.

૩જો પુરુષ ;

જેના વિષે જોલાય છે તે.

નામ કોઈ પણ વર્ગતું હોય, પણ ચેતન પ્રાણી સૂચવતું હોયતો ક્રિયાપદના પ્રત્યયો વા, વર્ગના હોય જ; ચીજ અગર વસ્તુ પોતે જાણી શકતી નથી તેમ તેની સાથે જાણી શકાતું નથી પરંતુ પ્રકૃત તેના વિષે જોલાય છે જેથી વા, વર્ગ સિવાયના બીજા બધા વર્ગોને દ્વિતીય પુરુષના પ્રત્યયો છે.

કાળના પ્રત્યયો-કાળના કેટલાક સહેલા પ્રત્યયો:-

ચાલુ વર્તમાન કાળ, 'ના' જુતકાળ. 'લી'

પૂર્વવર્તમાનકાળ, 'મે' ભવિષ્યકાળ, 'ટા'

ક્રિયાપદનો કાળ, દર્શાવેલ અગર નિયત કરેલા કાર્યનો સમય બતાવે છે. જેમકે વર્તમાનકાળ, જુતકાળ કે ભવિષ્યકાળ કાળનો પ્રત્યય કતોના પ્રત્યય પછી આવે છે અને તે પછી ક્રિયાપદનો મુખ્ય શબ્દ (થડ) આવે છે. જેમકે, ની - ટા - પાટા = નીટા પાટા, હું મેળવીશ

'ની' કતોનો પ્રત્યય છે.

'ટા' કાળનો પ્રત્યય છે.

'પાટા' ક્રિયાપદનું થડ છે.

મીટી ઇ-મે-આંશુક = મીટી ઇમેઆંશુકા,
વસ્ત્રો પડી ગયાં છે.

'ઇ' કતોનો પ્રત્યય

'મે' કાળનો પ્રત્યય

'આંશુકા' ક્રિયાપદનું થડ

ચાલુ વર્તમાનકાળ :-

વા, વર્ગ. ની - ના - પીગા = નીનાપીગા, હું મારું છું

ઉ - ના - પીગા = ઉનાપીગા,

આ - ના - પીગા = આનાપીગા,

મી, વર્ગ. ઉ - ના - પીગા = ઉનાપીગા,

દી, વર્ગ. દી - ના - પીગા = દીનાપીગા,

હુ - ના - પીગા = હુનાપીગા, અમે મારીએ છીએ

મ્ - ના - પીગા = મનાપીગા

વા - ના - પીગા = વાનાપીગા

મી, વર્ગ. ઇ - ના - પીગા = ઇનાપીગા

કી, વર્ગ. વી - ના - પીગા = વીનાપીગા

પુણ્યવર્તમાનકાળ :-

વા, વર્ગ. ની-મે-આંગુકા, હું પડી   ટુ-મે-આંગુકા અમે પડી

[ગયો છું]

[ગયા છીએ]

ઉ-મે-આંગુકા

મ-મે-આંગુકા

આ-મે-આંગુકા

વા-મે-આંગુકા

મી, વર્ગ. ઉ-મે-આંગુકા

ઇ-મે-આંગુકા

કી, વર્ગ. કી-મે-આંગુકા

વી-મે-આંગુકા

ભૂતકાળ

વા, વર્ગ. ની-લી-નુનુઆ, મેં ખરીદ્યું.   ટુ-લી-નુનુઆ. અમે ખરીદ્યું.

ઉ-લી-નુનુઆ,

મ-લી-નુનુઆ

આ-લી-નુનુઆ

વા-લી-નુનુઆ

મી, વર્ગ. ઉ-લી-નુનુઆ

ઇ-લી-નુનુઆ

કી, વર્ગ. કી-લી-નુનુઆ

વી-લી-નુનુઆ

ભવિષ્યકાળ

વા, વર્ગ. ની-ટા-ટાકા, મને ખપશે   ટુ-ટા-ટાકા, અમને ખપશે

ઉ-ટા-ટાકા,

મ-ટા-ટાકા,

આ-ટા-ટાકા

વા-ટા-ટાકા

મી, વર્ગ. ઉ-ટા-ટાકા

ઇ-ટા-ટાકા

કી, વર્ગ. કી-ટા-ટાકા

વી-ટા-ટાકા

ક્રિયાપદનું સામાન્ય નામનું રૂપ મૂળ ક્રિયાપદને
'કુ' લગાડવાથી બને છે, જેમકે

કુ-પેન્ડા, ચાહવું, કુ-ચુકુઆ, બિંચકીને લઈ જવું.

જે ક્રિયાપદના અર્થ તમે જાણતા હો તેના રૂપો
ઉપલા ચારે કાળમાં અભ્યાસ માટે લખો:-

સૂચના: ૧. ક્રિયાપદનું સામાન્ય રૂપ સ્વાહીલીમાં નામ તરીકે
વાપરી શકાય છે.

સૂચના: ૨. સ્વાહીલીમાં પ્રશ્નાર્થ વાક્ય સામાન્ય વાક્યની
જેમ લખાય છે ફક્ત પ્રશ્નાર્થ ચિહ્ન મૂકાય
છે જેમકે,

ઉમેસીકીઆ, તમે સાંભળ્યું. ઉમેસીકીઆ? તમે સાંભળ્યું?

સામાન્ય વાક્ય તથા પ્રશ્નાર્થ વાક્ય વચ્ચેનો ફેર,
બાલવામાં બાલવાની ઢબ ઉપરથી અને લખવામાં પ્રશ્નાર્થ
ચિહ્ન ઉપરથી સમજાય છે.

સૂચના: ૩. સ્વાહીલીમાં કર્મ વિભક્તિ કૃતા વિભક્તિ જેવી છે.
જેમકે:-

મ્હુ આનાપીગા મ્હુ, માણસ માણસને-મારે છે.

સૂચના: ૪. નીચે ક્રિયાપદોની મોટી ટીપ આપી છે
તે જોઈને મોઢું નહિ મરડતાં પોતાને પસંદ
આવે તેવાં હંમેશાં થોડાં થોડાં ચૂંટીને ધ્યાન પૂર્વક-
અભ્યાસ કરી, હરરોજ તે વાપરવાનો મહાવરો
પાડવો. તે ક્રિયાપદો હંમેશનાં ઉપયોગમાં આવતાં હોવાથી
ખાસ ચૂંટીને પસંદ કરવામાં આવેલાં છે. શબ્દકોષમાં ઘણાં
છે એકવાર ધ્યાનથી શીખ્યા પછી આજ્ઞાંદ આવશે. આ
ઉપરાંત બીજા થોડાંકજ વધારે આ પુસ્તકમાં આવશે

ક્રિયાપદ શબ્દોની ટીપ -

સુષીઆ	ઠાં ઠાં કરવું.
(સુષીઆ), અટકાવવું.	ઓન્ડાંકા, ઉંસા થઇને
નાથી,	ચાલી જવું.
નીમા, અટકવું.	રૂકા, ઉડવું; ફૂડવું; ઠેકવું.
ધન્ગીઆ, અંદર આવવું;	ધનુઆ, ઊંચકવું.
દાખલ થવું.	દુમીઆ, ઉપયોગ કરવો;
રટા-જાણુ, અચંબો પામવો.	કામમાં લેવું.
કુન્ગા, અંદર પૂરવું;	સીમામા, ઉભા થવું;
ખાંધવું.	ઉભા રહેવું.
શુસા, અડકવું.	કુનુઆ, ઉઘાડવું (ઢાંઢણાનું).
ટાંશુલીઆ, આગળ જવું.	કુન્શુઆ, ઉઘાડવું (છાડવું).
શુકા, આવવું નીચે.	ટવા-, ઉપાડીને લઈ જવું.
લીપા, આપવું.	ન્ગોઆ, ઉખેડવું (મૂળમાંથી)
કુરાડી, આનંદ પામવો;	પુન્શુઆ, ઓછું કરવું.
રાજી થવું.	યાયુકા (યેયુકા), ઓગળી જવું.
પુમીકા, આરામ કરવો;	ઝીમા, ઓલવી નાખવું;
થાક ઉતારવો.	ખૂઝી નાંખવું.
રટાકી, આરોપ મૂકવો.	કુખાલી, ક્ષણ કરવું.
ચેમ્કા, ઉકળવું,	ઉમા, કરડવું; ડંશ મારવો.
ચેમ્શા, ઉકાળવું.	પોન્ડા, કચરવું.
ચુંકુઆ, ઊંચકીને લઈ જવું	કાન્યા, કરવું.
કોહોઆ, ઉધરસ ખાવી;	ના-, કપડાં પહેરવાં.
	ઝોરમાના, ઠણઝો કરવો.

સેમા, કહેવું; બોલવું.
 નેના, " " ,
 આમીઆ, " " ,
 વુઆ, કપડાં ઉતારવાં;
 કપડાં કાઢવાં.
 ટાકુઆ, કપડાં ફાડવાં.
 રાડુઆ, કટકા કરવા (ચીરીને)
 પુઆ, કપડાં ધોવાં.
 પીગા કોફી, કાન તાણવાં.
 કાટા, કાપવું.
 ટેન્ડા, કામ કરવું.
 કુકુડા, કોઢી મૂકવું
 રૂકા, ફેંદવું.
 જારીખુ, કોંશિય કરવી
 તુતુઆ, ખેરીદવું
 લીયા, ખવડાવવું
 ફીકીરી, ખયાલ કરવો.
 કુના, ખંજવાળવું; ચળ
 કરવી; વીજોરડો
 ભરવા
 ટવાન્ગા, ખાંડવું.
 કોકોટા, ખેચવું
 ચીમળા, ખોદવું.
 પોટેઆ, ખોવાઈ જવું.
 પોટેઆ, ખોઈ નાંખવું

ચેન્ડા, ગમવું; ચાહવું.
 તુકા, ગંધાવું (ખરાખ)
 તુકીઆ, ગંધાવું (સુગંધી)
 ઇમળા, ગાવું.
 ટાકુટા, ગોતવું; ચોધવું.
 વીરીન્ગા, ગોળાકાર થવું.
 કુન્ન, ઘડી કરવી.
 સુગુઆ, ઘસવું.
 પાન્ડા, ચડવું (ઉપર)
 ટાકુના, ચાવવું.
 ચોન્ન, ચાખવું.
 ચેન્ડા, ચાહવું; ગમવું.
 સુમ્પુઆ, ચીડવવું; ખીજવવું.
 ચીન્ન, ચીરી નાંખવું.
 કોસા, ચૂકી જવું.
 ઇમા, ચોરવું.
 ડાન્ગાન્ચા, છેતરવું.
 ટાવાન્ચા, છૂટું છૂટું કરવું.
 આચા, છોડી દેવું.
 જીખુ, જવાબ આપવો.
 જાન્, જણવું; ફળ આવવા.
 જાલીવા, જન્મ લેવો-થવો.
 રૂડી, જવું (પાછું)
 ચેન્ડા, જવું.

ઝોના, જડવું; ભેવું.
 આઝકા, જાગવું.
 જુઆ, જાણવું.
 શીન્ડા, જીતવું.
 ટાકા, ભેંધએ છે; ખપે છે.
 ઝોના, ભેવું.
 ટાઝામા, ^{II}
 ગોઝેઝા, ઠપકો આપવો.
 મીમીના, ઠલવવું; રેડવું.
 ઠાઝા, ઠીક ઠીક કરવું
 (ખેંચીને)
 છુકાં, ઠેકવું (નેદી ખાઈ
 અગર પાણીની
 જગ્યા)
 પીગા, ઠોકવું; મારવું.
 ઝામા, ડૂબવું; ડૂબીજવું.
 ફુનીકા, ઢાકવું.
 લેગેઝા, ઢીલું કરવું.
 મ્વાગા, ઢોળી નાખવું.
 પીગા
 માકેંદી, તાળી પાડવી;
 વુટા, તાણવું; ખેંચવું
 ચોકા, થાકી જવું.
 ઠા-, થોભવું, રહેવું;

સાગાં, દળવું.
 ઝીકા, દાટવું;
 જુટા, દિલગીર થવું; મોડું.
 મરડવું.
 સીકીટીકા, દીલગીર થવું; અફ-
 સોસ થવો-કરવો.
 ઉમા, દુઃખવું;
 ઉમીઝા, દુઃખ દેવું.
 ટોકેઆ, દેખાવું; નીકળી
 આવવું.
 વીવા } દેવાદાર હોવું.
 (ઉવીવા }
 રૂકીયાં, દેવું; (પાછું) આપવું
 પીગા, દોડવું.
 મ્ખીઆ, દોડીને ભાગી જવું.
 કીંમ્ખીઆ, દોડીને ભાગી જવું.
 સુકુમા, ધકકો મારવો;
 હડચેલો મારવો.
 આંગાલીઆ, ધ્યાન આપવું.
 ધાની, ધારવું (આશાથી)
 ચુકીઆ, ધિક્કારવું; નારાજ
 થવું.
 ધારાકિ, ધિક્કારવું.

ઝોશા,	ઝોલું.	કુઆટા,	પછવાડે જલું.
નાવા,	ધોલું (હાથ).	ઝોઆ,	પરણું (મરદનું)
કુઆ,	" (કપડાં).	ઝોલેવા,	પરણું (મીનું)
કારીખીઆ,	નજીક આવલું.	પીટા,	પસાર થલું.
કાના,	નકારલું (ગુન્હો).	ફીકા,	પહોંચલું.
હુંકમું,	ન્યાય કરવો.	એનેઆ,	પાથરલું.
ટીઆ,	નાખલું.	ફી,	પાછું આવલું;
કટા-	ના પાડવી,		" જલું.
	નકારલું.	ટેકા	
ઝોગા,	નાલું.	માણ	, પાણી ભરલું.
ટોકા,	નીકળલું (બહાર);	પીગા ટેકે,	પાડું મારવી
	જલું (બહાર).	ઝોખાં,	પ્રાર્થના કરવી;
પુન્ગુકા,	નિષ્ફળ જલું;		અરજ કરવી;
	નાપાસ થલું.		ભીખ માંગવી.
ગુશા,	નીચું કરલું; ઉતારલું.	ઉમા,	પીડા થની.
લેવા,	નશેા કરવો; ઢાડ	ટોશા,	પૂરતું થલું, બસ થલું
	, પીવો.	માલીજા,	પૂરું કરલું.
ધુર,	તુકશાન કરલું,	ઇશા,	પૂરું થલું (સહ્યોલે)
	ઇભ કરવી.	ગુંગુકા,	ફરીવળલું; ઘેરો
શીકા,	પકડલું, ઝાલલું.		કરવો.
સુખુઆ,	પજવલું.	ટેએઆ,	ફરવા જલું.
કામાટા,	પકડલું.	પાસુઆ,	ફાડલું.
ચાગુઆ;	પસંદ કરલું.	પાસુકા,	ફાટી જલું; ચીરાઈ
આન્ગુકા,	પડલું.		જલું.

વુમા,	ફૂંક મારવી; ફૂંકાવું.	જેન્ના,	ખાંધવું. (ધર વગેરે)
દુપા,	ફેંકી દેવું.	ચોમા,	ખાળવું, ચોકવું.
ખાડીલી,	ફેરફાર કરવો.	ખીગાના,	ખાજવું; લડવું.
ઉમા,	ખટકું ભરવું; કરડવું.	ખાડી,	ખાંકી રહેવું.
છસીકું,	ખડાઈ કરવી.	જોગોપા,	ખીવું.
વાકા,	ખળવું, સળગવું, (ખત્તી. આગ)	કા-	} ખેસવું. (ચુપ ચુપ.)
ખાડીલી,	ખદલવું.	કીટાકો,	
હારીબું,	ખંગાડવું.	નેના,	ખોલવું,
ઓખા,	ખંગડી જવું.	સેમા,	” કહેવું.
ઓકોકા,	ખચવું.	ઈટા,	ખોલાવવું.
કુન્ના,	ખંધ કરવું; ખાંધવું.	છકુન્ના,	ભણવું; અભ્યાસ કરવો.
ગેઉખા,	ખદલવું, (ઝિકખાણુ)	આખુંકું,	ખાંકિત કરવી.
કાખા,	ખરાખર કરવું, (ખેચીને)	જાવાન્મા,	ભાગ કરવા-પાડવા.
ગેઉકા,	ખદલી જવું.	વુન્ના,	ભાંગવું.
લીન્ડા,	ખચાવ કરવો; રક્ષણ કરવું.	ફાનીફીવા,	ભાગ્યોદય થવો.
ટોઆ,	ખહાર મૂકવું; કાઢવું.	ઓખા,	ખીખ માગવી; અરજ કરવી.
ઓકોઆ,	ખચાવવું.	સાહાઉ,	ખૂલી જવું.
ઓન્થેશા,	ખતાવવું.	કુટા,	ખૂંસી નાંખવું.
ટોકા,	ખહાર નીકળવું; જવું.	કુસાન્થા,	ભેળું કરવું.
ટોશા,	ખસ થવું.	કુટા,	ભેટો થવો; સાંમ સામું મળવું.
		સાઈડીઆ,	મદદ કરવી.

ઝોનાના મળવું, ઝોક ખીજતને.	આમકીઆ, માન આપવું;
આગીઆ, મંગાવવું, સૂચનાથી	(આહેબજી કરવા.)
આગીઆ, મંગાવવું; સૂચવવું.	પેન્ડેઆ, રાજી કરાવવું;
સાડીકી, માનવું.	શોભાવીને રાજી
સામેહે, માફ કરવું.	કરવું.
પીમા, માપવું.	કાન્, રોકાવું; થોભવું.
પીગા, મારવું.	ગેઠિકા, રૂપાંતર થવું;
ઉઆ, મારી નાંખવું, (જાનથી).	ખદલવું.
આન્ગાન્થા, મિથ્રણ કરવું.	આન્ડીકા, લખવું.
સાફીરી, મુસાફરી કરવી.	લેટા, લઈ આવવું.
વેકા, મૂકવું.	ચુકુઆ, લઈ જવું,
વેકા, મૂકી જવું.	જિંચકીને.
ખાટા, મેળવવું.	ઝોકોટા, લઈ લેવું નીચેથી;
કાવીઆ, મોડું થવું.	ઉપાડવું.
ચેલેવા, મોડું કરવું.	પીગાન્સ્ટારી, લીટી દોરવી.
પેલેકા, મોકલવું.	પોકીઆ, લેવું; સ્વીકાર
કુમ્બુકા, યાદ થવું-કરવું.	કરવો.
કુમ્બુશા, યાદ કરાવવું.	પીટા, વટાવું; પસાર
ચેઝા, રમવું, નાચ કરવો.	થવું.
લીન્ડા, રક્ષણ કરવું;	સીકુ, વખાણ કરવા.
ખચાવ કરવો.	દુમીઆ, વાપરવું; ખર્ચ
આગા, રજા લેવી.	કરવો; ઉપયોગ
પીકા, રમેઈ કરવી.	કરવો.
લીઆ, રડવું	ફાગીઆ, વાળવું.

સોમા,	વાંચવું.	વાસા,	સળગાવવું, (દિવતા,
ફીફીરી,	વિચાર કરવો.		જતી)
ઉઝા,	વેંચવું.	પોના,	સાંભળું થવું.
વેઝા,	શક્તિમાન	સીફીઆ,	સાંભળવું.
	હોવું.	સાફીશા,	સાફ કરવું.
આન્ઝા,	શરૂ કરવું.	ઉન્ઝા,	સાંધો જડવો.
ફુંડીશા,	શીખવવું.	સીફીફીઝા,	સાંભળવું, (ધ્યાન
ઝોઝા,	શેકવું.		પૂર્વક)
ટાફુટા,	શોધ કરવી;	સોના,	સીવવું.
	ગોતવું.	પોન્યા,	સુધરવું, ફરફવું;
પાટાના,	સંમત થવું;		સાંભળ થવું.
	સમજાવતિ કરવી.	કાઉકા,	સૂકાઈ જવું.
ઉલીઝા,	સવાલ પૂછવો.	આનીકા,	સૂકવવું.
એલેઝા,	સમજાવવું.	લાલા,	સૂઈ જવું.
ઓટા,	સ્વપ્ન આવવું.	નુસા,	સૂંધવું.
સીટાવી,	સંપૂર્ણ કળાએ	વીઝા,	સોજો ચડવો.
	આળાદીએ આવવું.	ચેકા,	હસવું.
ઓઝા,	સડી જવું; ખગડી	ન્યોવા,	હજામત કરવી;
	જવું.	(ન્યોઆ),	દાદી કરવી.
ન્ગોજા,	સખૂરી પકડવી.	ટીકીશા,	હલાવવું.
ફીચા,	સંતાડવું.	આમુર,	હુકમ કરવો.
ફુન્ઝા,	સંભાળ લેવી; ધ્યાનમાં		
	રાખવું.		

મનોયત્ન ૧૦

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. મેં કબૂલ્યું છે. ૨. તમે ખબર સાંભળીને રાજી

થયો. ૩. અમોએ સમજૂતિ કરી છે. ૪. તે બદલી જશે.
 ૫. ભાર જિંદગીનારાઓ ઘોલે છે (ચાલુ વ.) ૬. મેં
 જવાબ આપ્યો. ૭. વૃથોને ફળ આવે છે. (ચાલુ વ.)
 ૮. આંધળો ભીખજમાગે છે. (ચાલુ વ.) ૯. હું માનીશ.
 ૧૦. યુવાનો આવી પહોંચ્યા છે. ૧૧. બાળકો સવાલ પૂછે છે
 (ચાલુ વ.) ૧૨. અમે હમણા નાહીશું. ૧૩. ચાંચડ (બ. વ.)
 કરડશે. ૧૪. બાળકો બડાઈ કરે-છે (ચાલુ વ.) ૧૫. ચાર
 બાળકો જન્મ્યાં છે. ૧૬. પાશ્ચાત્યોએ ટોપલી ખરીદી છે. ૧૭.
 રસોયાએ છાપડું બાંધ્યું. ૧૮. તમોએ (બ. વ.) પાં જ
 ખરીદ્યો. ૧૯. વૃદ્ધ લોકોએ બોલાવ્યો. ૨૦. તે (સી)
 ધ્યાન રાખે છે. (આંગાલીઆ વાપરો). ૨૧. મજૂરો ભાર
 જિંદગીને લઈ જાય છે. ૨૨. તાડને ફળ આવે છે (ચાલુ વ.)
 ૨૩. બહુગરોએ છેતર્યા છે. ૨૪. (ખેતરનો) રખેવાળ
 પસંદ કરશે. ૨૫. ઢોર ચારનારાઓ તાળી પાડે છે. ૨૬.
 બાળક અહીંયાં ઉપર ચડશે. ૨૭. પાશ્ચાત્ય (એ. વ.)
 જીતશે. ૨૮. હું વિચાર કરું છું (ચા. વ.) ૨૯. રસોયાએ
 રસોઈ પકાવી છે. ૩૦. તેઓ ઉધરસ ખાય છે. (ચા. વ.) ૩૧.
 ઢાંકણાએ વાવને ઢાક્યું. ૩૨. પેલો વણજાર ઠેકી ગયો છે. (ચુકા
 વાપરો). ૩૩. આ બાળકો રડશે. ૩૪. વૃદ્ધો અહીં ખેડ કરશે.
 ૩૫. પેલી તીક્ષ્ણ છરીઓ કાપશે. ૩૬ બાળકો નાચ કરે છે.
 (ચા. વ.) ૩૭. કમનસીબો ઝોછાં થાય છે (ચા. વ.) ૩૮.

પેલા ખરાબ મજૂરો મોડું કરે છે (ચા. વ.) ૩૯ પાશ્ચાત્યોએ
 અહીંયાં વાવ ખોદી ૪૦ અમે પાંઉના (ખ. વ.) ભાગ પાડ્યું.
 ૪૧ તેણે કહ્યું છે. ૪૨ પેલા માણસોએ પાણી ખેંચ્યું છે.
 ૪૩ મેં લીટી દોરી છે. ૪૪. પેલા વૃદ્ધને સ્વપ્ન આંવ્યું.
 ૪૫. પાંઉ સૂકકો થઈ ગયો છે. ૪૬. દારૂડીયાઓ લડે છે.
 (ચા. વ.) ૪૭. બાણ અંદર ગયું. ૪૮. બિંચાં વૃદ્ધો પડ્યાં.
 ૪૯. છ અન્નપ્રયા પીધેલા થયાં છે. ૫૦. ડુંગળી (ખ. વ.)
 બગડી ગઈ છે. ૫૧. રસોંયાઓ દળે છે. (ચા. વ.) ૫૨.
 દુભાષીયો આગળથી ગયો. ૫૩. તમે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ્યું
 (સીકીલીઝા વાપરો) ૫૪. તમે રસોઈ કર્યો. ૫૫. હું પાણી
 શોધું છું. (ચા. વ.) ૫૬. વૃદ્ધ બાઈડી પરણ્યો છે. ૫૭.
 પેલો કકડો આગળી ગયો છે. ૫૮. તેઓ આપશે (લીપા,
 વાપરો) ૫૯. અમે પગરખું ઉપાડ્યું. ૬૦. વફાદાર નોકર
 (જીવનમાં) આબાદીમાં આવ્યો. ૬૧. તમે રમત રમો છો.
 ૬૨. હું હમણાં પુસ્તક વાંચું છું. ૬૩. બાળકે ના પાડી.
 ૬૪. બાળક દિલગીર થશે. ૬૫. મજૂરો આરામ કરે છે.
 ૬૬. પેલો હાથ સોજે છે. (ચા. વ.)

કર્મના પ્રત્યય

કર્મ કોઈ મુકરર વ્યક્તિ કે વસ્તુ હોય, તે દર્શાવવા
 માટે ક્રિયાપદને પ્રત્યય લાગે છે અને તે (કર્મ-) પ્રત્યય કાળના
 પ્રત્યય પછી આવે છે. કર્મ-પ્રત્યય ઘણું કરીને કર્તા પ્રત્યય
 જેવા છે. ફક્ત-વા, વર્ગના બીજા અને ત્રીજા પુરૂષના
 પ્રત્યયમાં ફેર છે.

કર્મ પ્રત્યયો:-

	એક વચન	બહુ વચન
વા, વર્ગ [૧]	‘ની,’ મને	‘હુ,’ અમને
[૨]	‘કુ’, તને (તમને)	‘વા’, તમને
[૩]	‘મ’, તેને-તેણીને	‘વા’, તેઓને
મી, વર્ગ [૩]	‘ઉ’, તેને	‘ઇ’, તેઓને
કી, વર્ગ [૩]	‘કી’, તેને	‘વી’, તેઓને

આટાનીપેન્ડા, તે મને આહથે (તે મને પસંદ કરથે)
 આટાકુપેન્ડા, તે તને (તમને) આહથે. (તે તને (તમને)
 પસંદ કરથે)
 આટામ્પેન્ડા. તે તેને-તેણીને આહથે, (તે તેને-તેણીને
 પસંદ કરથે.)

આટાઉપેન્ડા, તેને તે ગમથે (મી, વૃક્ષ)
 આટાકીપેન્ડા, તેને તે ગમથે (કીદુ, વસ્તુ)
 આટાહુપેન્ડા, તેને અમે ગમથુ.
 આટાવાપેન્ડા, તેને તમે ગમથો. (બહુવચન) (જુઓ પાનું
 છેલ્લું ભાગ બીજાનું)

આટાવાપેન્ડા, તેને તેઓ ગમથે (તે તેઓને પસંદ કરથે)
 આટાઇપેન્ડા, તેને તેઓ ગમથે (મીટી, વૃક્ષો.)
 આટાવીપેન્ડા, તેને તેઓ ગમથે (વીદુ, વસ્તુઓ)

સ્વવાચક કર્મ ‘સ્વ’ એટલે ‘પોતે, પડે, ‘જી’ પ્રત્યયથી
 દર્શાવાય છે.

નાજીપેન્ડા, હું (મને) પોતાને ચાહું છું
 ઉટાજીભીઝા, તું (તને) પોતાને ઇલા કરીશ
 આમેજીદીયા, તે પોતે (પોતાની મેળે) ચૂંતાણું છે.

... ત્યારે ગુજરાતીમાં કર્મની સાથે 'આ,' 'તે' અગર
 'પેલો.' એવા શબ્દો સુકરર વ્યક્તિ કે વસ્તુ દર્શાવવા 'માટે
 વપરાયા હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં કર્મ પ્રત્યય ક્રિયાપદને
 લગાડવોજ જોઈએ ('આમ છતાં તે હંમેશા વાપરવામાં
 આવતાં નથી અને ન વાપરવામાં આવે તો તે ખાસ-બૂલ
 ગણાય નહિ.')

આનાપીગા મદુ, તે માણસને મારે છે.

આનાપીગા મદુ, તે (આ, તે) માણસને મારે છે
 (સુકરર, માણસ)

દુમેકાટા મટી, અમે વૃક્ષ કાપ્યું છે.

દુમેકાટા મટી, અમે (આ, તે) વૃક્ષ કાપ્યું છે. (સુકરર વૃક્ષ.)

ગુજરાતીમાં ત્યારે કર્મ, સર્વનામ અગર દર્શક
 શબ્દથી જણાવવામાં આવ્યું હોય ત્યારે તે કર્મ અવ્યક
 મૂકરર હોય છે તેથી સ્વાહીલીમાં તેવા કિસ્સામાં ક્રિયાપદને
 કર્મ પ્રત્યય હંમેશા લગાડવોજ જોઈએ.

વાનામ્પીગા, તેઓ તેને મારે છે.

નીલીમ્બોના હુયુ, મેં આ જંજીરને બેંધી.

દુમેકાટા, અમે તેને કાપ્યું છે (મટી વૃક્ષને.)

ઉટાવીપાટા કેશો, તમે તેઓનો આવતી કાલે મેળવશો.

(વીદુ, વસ્તુઓને)

મનોયત્ન ૧૧

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. આ માણસ મને પળવે છે (આ વ.). ૨. બાણ તેને વાગ્યું. ૩. પેલા બાણ તેઓને ચૂકયા (વાગ્યા નહિ). ૪. તે છ ટોપલીઓ ઊંચકીને લઈ જાય છે. (ચાલુ, વ.). ૫. ત્રણ રૂખડવાના ઝાડ પડી ગયા છે. ૬. તેઓ બે ખાટલા લઈ આવ્યા છે. ૭. તેઓ (આ) બે ખાટલા લઈ આવ્યા છે. ૮. તમે (આ) હાડકાં છોડશો. (મુકરર). ૯. મેં (આ) પુસ્તકને જોયું છે. (મુકરર). ૧૦. તેઓએ (આ) સીમાઓ પસાર કરી છે. (મુકરર). ૧૧. છ મજૂરો (આ) છ ભાર ઊંચકીને લઈ જાય છે (મુકરર. આ. વ.). ૧૨. તમે (આ) ખુતાન ઉઘાડો છો (મુકરર, આ. વ.) ૧૩. દશ માણસો (આ) બે મોટી તોપ ખેંચે છે. (મુકરર, આ. વ.) ૧૪. છ માણસોએ મછવાને હડસેડ્યો. (મુકરર). ૧૫. હું વણજાર જોઈ છું. ૧૬. તમે (આ) બે વણજાર જોઈ (મુકરર). ૧૭. તે સાંકળને ખાંધશે. (મુકરર). ૧૮. યુવાન ખુરસી લાવ્યો છે. ૧૯. હું તે ખુરસી મેળવીશ (મુકરર). ૨૦. પરદેશીઓ મને ચૂકવશે. ૨૧. હું ચાર બાળકોને મળ્યો. ૨૨. તમે છોકરાઓને વટી ગયા (પસાર થયા) (મુકરર) ૨૩. પાશ્ચાત્યોએ નારિયેળીના ઝાડ કાપી નાંખ્યા છે (મુકરર) ૨૪. રસોયાએ આ પાંણીની માટલી લાંગી છે. ૨૫. છોકરીએ મુંદર દાંતીયો મેળવ્યો છે. ૨૬. ઢોર ચારનાર રસોયાને મારે છે. (મુકરર. આ. વ.). ૨૭. મને રસોયો જોઈએ છે. ૨૮. મેં ખૂચને કાપ્યું છે (મુકરર). ૨૯. તેણે પ્યાલ જીચકયું છે. ૩૦.

પેલાં તાડનાં જે અડને કૃષ્ણ આવે છે (ચા. વ.) ૩૧.
 દરવાજો સડી ગયો છે. પાશ્ચાત્યોએ તે આળસુ રસોયાને
 મારી નાખ્યો છે. ૩૩. આ આંગળી મને દુઃખે છે. (ચા. વ.)
 ૩૪. દશ મચ્છીમાર પાછા આવે છે (ચા. વ.) ૩૫. મેં
 સાત ચાંચડ માર્યા છે. ૩૬. તેઓએ પરદેશીઓને જોયા
 (મુકરર). ૩૭. ચોકીદારો દોડી ગયાં. ૩૮. તેઓએ બન્ને
 હાથ ઊંચા કર્યા. ૩૯. અમે હાથ (બ. વ.) જોયા (મુકરર).
 ૪૦ અમે બે ટેકરી પસાર કરી. ૪૧. પાશ્ચાત્યોએ છં દરિયાઈ
 ઘોડાને મારી નાંખ્યા. ૪૨. અભણ્યાઓએ બે છાપરાં બાંધ્યા.
 ૪૩. જાદુગરે બે છાપરાં બાળી નાંખ્યાં (મુકરર) ૪૪. નાનાં દુલા
 વીયાએ બડાઈ કરી. ૪૫. (ખેતરના) રખેવાળે મને બે મોટા
 ટાપુ બતાવ્યા (મુકરર) ૪૬. તમને છરી મળી છે. (મુકરર. પોકેઆ
 વાપરે) ૪૭. રસોયો ઢાંકણાને ઘસે છે. (મુકરર, ચા. વ) ૪૮.
 તેણે મને તે લીટી બતાવી. ૪૯. પરદેશીએ પાંઉને કાપ્યો છે.
 (મુકરર) ૫૦. મેં અરીસા ભાંગ્યા છે. (મુકરર) ૫૧. બે
 ડોલ (વહાણના) ભાંગેલા છે. ૫૨. મેં નાની ટેકરી શોધી
 છે. (મુકરર) ૫૩. વૃદ્ધો ધ્યાનપૂર્વક સોંભળે છે. (ચા. વ)
 ૫૪. મેં કુંગળીઓ ચાખી છે. (મુકરર) ૫૫. રખેવાળ
 મંજૂરોને મારે છે. (મુકરર) ૫૬. હું તાડનું ઝાંડ શોધું છું.
 (ચા. વ) ૫૭ બાળક ઓશીકું લઈ આવશે. ૫૮ વાંસ આવી
 પહોંચ્યા છે. ૫૯. હું મજબૂરોને ચૂકવીશ. ૬૦ રેતાળ બંગડી
 ગયાં છે. ૬૧. તેઓ ઠીકરાંઓને કચરશે. (મુકરર) ૬૨. તે
 ખાલી પાકીટ લઈ આવ્યો. (મુકરર) ૬૩. અમે દુવાલ ફાડ્યો.
 (મુકરર) ૬૪. મેં છ નાનાં લીલાં નાળીયેર જોયાં. (કીડાકા,
 વાપરે) ૬૫ તે પોતાને મજા કરશે. ૬૬. દરવાજો

પોતાના વખાણ કરે છે. ૬૭, તમે તમને પોતાને ખાંધ્યાં છે.
૫૮. બાળકાએ પોતાને (પોતાની મેળે) ખવડાવ્યું ૬૯. તેઓ
પોતાને ઈબ્લ (નુકશાન) કરશે. ૭૦. અન્નપ્રયાઓ પોતેજ ચોરી
કરશે. ૭૧ આખસુ ગુલામો પોતાને ખંજવાળે છે. (ચા.વ.)

સ્વરવાળા મૂખ્ય શબ્દો (થડ)

૧. ‘ મ ’ પ્રત્યય ગમે તે રીતે વપરાયો હોય તોયણ
ઘણું કરીને સ્વર અગાડી તે ‘ મ્વ ’ તરીકે જણાય છે
(દિખાવ દે છે) ‘ ઝો ’ અને ‘ ઉ ’ અગાડી ‘ વ ’ કાર
ખડુંજ ધીમો છે અને ઘણીવાર જાણે લોપ થતો હોય તેમ
જણાય છે.

‘ વા ’ પ્રત્યય જ્યારે શરૂઆતના ‘ ઇ ’ અગર
‘ ઝે ’ ની પહેલાં આવ્યો હોય તો ‘ વા ’ નો ‘ વે ’
થાય છે અને ‘ વા ’ પછી ‘ આ ’ હોય તો કોઈકવાર
પાછલો ‘ આ ’, ‘ વા ’ ની માથે બેડાઈ જાય છે અને
‘ વા ’ ફક્ત રહે છે.

૨. ‘ ફી ’ અને ‘ વી ’ પ્રત્યયો સ્વર અગાડી આવે
ત્યારે ‘ ફી ’ નો ‘ ચ ’ અને ‘ વી ’ નો ‘ વ્ય ’ થાય છે.

ફીડુ ચેકુન્ડ,	લાલ ચીજ
વીડુ પ્યેકુન્ડ,	લાલ ચીને
ચોમ્મો ફીકુખ્વા,	મોટો મછવો
ફીડુ ચેઉસી ફીમોન્ન.	એક કાળી વસ્તુ
વીડુ વ્યેઉસી વીવીવી,	બે કાળી વસ્તુઓ
ચોમ્મો ફીટોમો ફીજુરી,	મુદર નાનું વહાણ,

‘મ્’ પછી સ્વર આવવાથી ‘મ્’ થએલા નામે
તેના બહુવચન આવે

- મ્વાકા, વંક (મીઆકા).
 મ્વાલીમુ, શિક્ષક (વાઆલીમુ).
 મ્વામ્બા, ખડક (મીઆમ્બા).
 મ્વામુઝી, ન્યાધીશ (વાઆમુઝી).
 મ્વાના, છાકરો (વાના).
 મ્વાન્ડીશી, લેખક (વાન્ડીશી).
 મ્વાન્ઝો, શરૂઆત (મીઆન્ઝો).
 મ્વાશી, કડીયો (વાઆશી).
 મ્વાનામુમે, મરદ (વાનાઉમે).
 મ્વાનામ્કે, ઓરત (વાનાવાકે).
 મ્વાવુલી, છત્રી (મીઆવુલી).
 મ્વેમ્બે, આંખાનું ઝાડ (મીએમ્બે).
 મ્વેન્ચેવે, માધીક, ધણી (વેન્ચેવે).
 મ્વેન્ઝી, સાથી (વેન્ઝી).
 મ્વેઝી, ચંદ્ર અગર માસ (મીએઝી).
 મ્વીબા, કાંટો (મીઇબા).
 મ્વીકે, મોટો ચમચો (મીઇકે).
 મ્વીલી, શરીર (મીઇલી).
 મ્વીશો, અંત, છેડો (મીઇશો).
 મ્વીવી, ચોર, (વેવી).
 મ્વોગા, બીકણ, (વાઓગા).
 મ્વોકેઝી, તારણહાર (વાઓકેઝી).
 મોશી, ધુમાડો (મીઓશી).

મોટો, આગ (મીઝોટો).

મોયો, હૃદય (મીઝોયો).

સુચના :— મ્વોન્ગો, બુકો (વાવોન્ગો); ‘વ’કાર અહીંયા
શબ્દના થડનો ભાગ છે.

‘ક્રી’ વર્ગના નામો કે જેનો પ્રત્યય, સ્વર આવવાથી
‘ચ’ થયેલ છે : (બહુવચન સાથે)–

ચાકુલા, જોરાક (ચ્યાકુલા)

ચેઓ, માપ, હોદો (ચ્યેઓ)

ચેટી, ચિટ્ટી, કાગળ, (ચ્યેટી)

ચોમ્મો, વહાણ, ઓળર, (ચ્યેમ્મો)

ચો-, (ચોઓ),

સંડાસ, (ચ્યેઓ)

ચુરા, દેડકું. (ચુરા)

ચુમા, લોહું, લોહાનો કટકો (ચુમા)

ચુમ્મા. ઓરડો, (ચુમ્મા)

ચુન્ચ, હાંડકું, (ચુન્ચ)

ચુઓ, પુસ્તક, નિશાળ (ચુઓ)

‘ચોમ્મો’ ના ધણા ઉપયોગી અર્થ થાય છે તે જોવા
માટે તમારે શબ્દકોષ જોવો.

સ્વરથી શરૂ થતા વિશેષણો:–

કાળું, ‘એઉસી’. જૂઠું, ‘ઈન્ગીને’

કાળુંનહિ, સફેદ

‘એઉચે’

પુરૂષ (વાચક), ‘ઉમે’,

ધણું, ધણાં, ‘ઈન્ગી’

નમ્ર, ‘આનાના’

પાતળો,	ળી,	ળું,	‘એમ્મામ્મા’	સફેદ,	શ્વેત,	‘એઉપે’
પોચું,	નરમ,		‘ઓરોરો’	સાફ,		‘એમાં’
ખીજું,			‘ઇન્નીને’	સાંકડું,		‘એમ્મામ્મા’
રાતું,			‘એકુન્ડ’	હલકું(વજનમાં)		‘એપેસી’
સહેલું,			‘એપેસી’	હોશિયાર,		‘એરેવુ’

મુચ્ચના :—‘એમાં,’ ખરી રીતે તેનો અર્થ નીતિથી સાફ એમ થાય છે જેમકે સારો માણસ અગર સાફ કાર્ય; ‘ઝુરી’ એટલે સાફ તે સિવાયના અર્થમાં વપરાય છે: જેમકે:— સાફ વૃક્ષ, સારો ખોરાક.

વિશેષણ સાથે ‘મી’ પ્રત્યયનો ‘મ્ય’ થાય છે પણ કવચિતજ થાય છે (અને તેથી આ ફેરફાર ખ્યાલમાં આવતાં ઘણા લાંબો વખત નીકળી ગયો)

મીઝીંગો મ્યેપેસી, હલકા ભાર.

ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે નામમાં ‘મી’ પ્રત્યય કદીપણ ‘મ્ય’ થતો નથી, પણ નોખાજ અક્ષર તરીકે રહે છે. મીઝેમ્મે, આંખાના વૃક્ષો, અને મ્યેમ્મે નહિ.

ખડું ભેતાં ‘કી’ વર્ગમાં ઘણાં નામો એવાં છે કે તેમાં ‘કી’ નો ‘ચ’ થતો નથી. આ મુદ્દો ધ્યાનમાં રાખવા જેવો છે. પણ અહીંયાં આ મુદ્દો ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂરીયાત નથી.

શરૂઆત કરનારાઓએ એટલુંજ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે ‘ચ’ થી શરૂ થતા શબ્દો ‘કી’ વર્ગનાં છે; અને એ તો ખુદ્દું છે કે ‘કી’ થી શરૂ થતા શબ્દો આ વર્ગનાં જ છે.

જ્યાં 'કી' નો ફેરફાર થતો નથી, પણ તેમનો તેમ રહે છે.

- (૧) 'ઇ' સ્વર અગાડી; કીઇની, ટોપડું.
 (૨) જ્યારે બીજા શબ્દ માથે ગુંચવાડો લેલો થાય એવું હોય ત્યારે : કીચો-, અગર (કીચો-), અરીસો ચો-(ચોચો-), અંડાસ.

- (૩) જ્યારે 'કી' ખાસ કરીને રૂપ જતાવનાર પ્રત્યય તરીકે વપરાયો હોય ત્યારે :-

કીચો-જોઝી, નેતા

વિશેષણ માથે ફેરફાર થતો નથી-

- ૧) સ્વર 'ઇ' અગાડી, પણ બન્ને 'ઇ' નો એક 'ઇ' થાય છે.

કીન્ગી, વીન્ગી

કીન્ગીને, વીન્ગીને

મનોયતન ૧૨

(અ)

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો :-

૧. મેં આર લાલ ઢેડગરોળીઓ લેઈ. ૨. બે કાળા માણસોએ અહીંયાં થેત મનુષ્યને લેયો. ૩. આ લીટી સાંકડી છે. ૪. મેં કાળી લીટી દોરી. ૫. આગ બળે છે (આ. વ.), ૬. આ ભાર હલકા છે. ૭. પેલા કાળા ભાર બહુજ ભારે છે. ૮. હવડું હદય. ૯. ભારે ધુમાડો. ૧૦. અમે કાળો ધુમાડો લેશુ. ૧૧. અમે બે મોટી આગ છોડી જશું. ૧૨ તેને માફ હૃદય છે. ૧૩. સાત વર્ષો પસાર થયા છે. ૧૪ બે શિક્ષકોએ મને શીખવ્યું. ૧૫. સફેદ ખડકે ફૂલ્યો છે. ૧૬. મેં ન્યાયાધીશને કહ્યું છે. ૧૭.

ચાર ન્યાયાધીશોએ અમને સાંભળ્યા. ૧૮. તમે લખનારને
 બોલાવ્યો. ૧૯. મેં ખરાબ છત્રી ખરીદી. ૨૦. સારી
 શરૂઆત. ૨૧. બે કડીયાએ આ નિશાળ બાંધી. ૨૨. આ
 કડીયાએ ઘણાં વાંસ ઉપયોગમાં લીધા. ૨૩. પાશ્ચાત્યોએ ઘણી
 મોટી છત્રીઓ ખરીદી. ૨૪. તેઓ પેલો, સુંદર આંખાના
 વૃક્ષ કાપી નાંખે છે. ૨૫. અમે માલીકોને પસાર થયા છે.
 (મુકરર). ૨૬. સુંદર ચંદ્ર નીચે ચાલ્યો ગયો છે. ૨૭. આ
 મહીનાઓ સારા છે, પેલા ખરાબ છે. ૨૮. બે કાંટા હાથમાં
 અંદર ગયા. (મુકરર) ૨૯. આ ચમચાંઓ મોટા (અને)
 સુંદર છે. ૩૦. ચાર લોકો દોડી ગયાં (નહાસી ગયા.) ૩૧.
 બે હોશિયાર ચાર હોડી લઈ ગયા. ૩૨. બીકણુ લોકો
 વૃદ્ધી ખીધા (મુકરર).

(ખ)

૧. સારો ખોરાક. ૨. બે વર્ષ અને પાંચ મહીના.
 ૩. આ પાંચ કાળા ખેડક. ૪. મેં દશ રસોઈ કરવાનાં
 માટીનાં મોટાં વાસણ ખરીદ્યાં છે. ૫. આ મહિનો ટૂંકો
 છે. ૬. મને આજે બે ચિઠ્ઠી મળી છે. ૭. તેણે એક લાલ
 વહાણુ બેચું. ૮. મેં છ કાળાં વહાણુ બેચાં છે. ૯. દશ
 નાનાં હેડકાંઓ. ૧૦. લોહું ભારે છે. ૧૧. આ લોહાંઓ
 હલકાં છે. ૧૨. તમે એક લાલ હાંડણું લાવ્યા છો. ૧૩.
 મને ત્રણ નાનાં કાળાં હાંડણાં ખપશે. ૧૪. તમે તે મોટી
 ખુરશી બિંચકીને લઈ જ્યો. ૧૫. તે બે બડી લાલ ચોપડી
 બિંચકીને લઈ બય છે. (આ. વ.) ૧૬. મેં મોટો ચમચો
 લીધો. (મુકરર). ૧૭. કડીયો ઝોઝર લઈ ગયો છે. (મુકરર)
 ૧૮. એક મરદ અને બે સ્ત્રી આવી પહોંચ્યાં છે.

સ્વરવાણા કાળ.

સાદો વર્તમાન કાળ 'આ' પ્રત્યયથી જણાવાય છે.

કેટલીક ચાર ભૂતકાળ, 'લી' પ્રત્યયને બદલે 'આલી' પ્રત્યયથી બનાવાય છે.

કાળના સ્વર પ્રત્યય અગાડી કર્તા પ્રત્યયો નીચે પ્રમાણે બને છે.

'ની' નો " ન (હું)
 'વા' નો " વ (તું, તમે)
 'હું' નો 'ટવ' (અમે)
 'મૂ' નો 'મ્વ' (તમે)
 'વા' નો 'વ્' તેઓ

'વ' અગર 'અ' (તે) નો 'ય' અગર 'વ્ય' (તેઓ).
 કર્તા પ્રત્યયના ત્રીજા પુરુષ એકવચનનો 'આ', કાળના 'આ' પ્રત્યય સાથે મળી જાય છે તેથી તેનો લોપ થાય છે. આ બધું બદેખર, તદ્દન સહેલું છે.

વર્તમાન કાળ:- કાળનો પ્રત્યય, 'આ'.

	એકવચન	બહુવચન
વા વર્ગ	ની+આ+ટાકા =નાટાકા ઉ+આ+ટાકા =વાટાકા આ+આ+ટાકા =આટાકા	હું+આ+ટાકા =ટવા ટાકા મૂ+આ+ટાકા =મ્વાટાકા વા+આ+ટાકા =વાટાકા
મી, વર્ગ	ઉ+આ+ટાકા =વાટાકા	ઈ+આ+ટાકા =ચાટાકા
કી, વર્ગ	કી+આ+ટાકા =ચાટાકા	વી+આ+ટાકા =વ્યાટાકા

આં કાળ અંગાઉ પાના (૩૫) ઉપર આપેલ છે પણ તેના રૂપો કેમ બન્યા તેના વિષે કંઈપણ ખુલાસો ત્યાં આપેલો નથી. અહીંયાં જણાશે કે તે, બીજા કાળ 'એ', 'લી', 'ટા', અને 'ના', ની જેમ બને છે પણ અહીંયાં કાળ પ્રત્યય સ્વર હોવાથી અડપથી બોલવામાં કેટલાક દેખીતા ફેરફાર કરે છે.

આ સાદો વર્તમાન કાળ છે અને વર્તમાનમાં હંમેશાં આ કાળ વાપરવો જોઈએ સિવાય કે આપણે અંચૂકપણે એમ જણાવવા માંગતા હોઈએ કે કૃત્ય બોલવાની વખતે ચાલુ બની રહ્યું છે.

સાદો વર્તમાનકાળ

ચાલુ વર્તમાનકાળ

નાટાકા, મને જોઈએ છીએ. નીનાટાકા, મને જોઈએ છે. મીટી યા આન્શુકા હાપા કીલા સીકુ; ટાઝામા, મ્મોના ઉના આન્શુકા સાસા. અહીંયાં ઝાડ રોજ પડે છે; જુઓ ! હમણાં એક પડે છે.

ઘણાખરા શિખાઉ દરેક વખતે 'ના,' કાળ એટલે ચાલુ વર્તમાનકાળ વાપર્યો કરે છે; તેઓએ તેમ નહિ કરતાં ધ્યાન રાખવું જોઈએ, અને 'આ' પ્રત્યયનો (સાદો વર્તમાન) કાળ વાપરતાં શીખવું જોઈએ.

જૂતકાળ માટે 'આલી' પ્રત્યય બ્યારે, 'લી' ને બદલે વપરાય છે ત્યારે ઉપર પ્રમાણે જ પ્રત્યયોના ફેરફાર થાય છે; અર્થ 'લી' વપરાય તેનાં જેવો જ રહે છે.

નીલી ટાકા, મને ખપતું હતું, નાલી ટાકા, મને ખપતું હતું.

ફક્ત ૧-લા પુરૂષ એક વચન સિવાય આ 'આલી' લાગ્યેજ વપરાય છે એટલે કે નાલીટાકા, નાલીઓના, નાલીસેમા વગેરે સામાન્ય (રીતે વપરાશમાં) છે; પણ તમે કોઈને નીચે પ્રમાણે બોલતાં નહિ સાંભળો :

આલીઓના અગર ટવાલીસેમા; તેઓ 'લી' પ્રત્યય વાપરે છે મ્લીઓના; દુલીસેમા.

મનોયત્ન ૧૩

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧ પેલા માણસને મોઢું વહાણ ખપે છે. ૨. મોઢું આંખાનું ઝાડ પડ્યું. ૩. આ છરીને નવો હાથો લેઈએ છે. ૪. આ શિક્ષક વૃદ્ધોને ચાહે છે. ૫. કડીયાઓને થોડાં ઓભર ખપે છે. ૬. વૃક્ષો નિશાળને ફરતાં છે. ૭. છરી તેને આનંદ પમાડે છે. ૮. બહુગરોએ મને ધિક્કાર્યો. ૯. પરદેશીઓએ અમને ખીવડાવ્યા. ૧૦. આ હાંકણાંઓ આ બે હાંડલાને હાંકે છે (સાદો વર્તમાનકાળ). ૧૧. તેઓએ ખડકો જોયા (મુકરર). ૧૨. આ જોરાક તેમને આનંદ પમાડે છે. ૧૩. પુસ્તકો આવી પહોંચ્યા. ૧૪. તમે જન્મ્યા. ૧૫. ગર્ધ કાલે મેં બડાઈ કરી, આજે હું દિલગીર છું. ૧૬. હું દરરોજ સવારના છ 'બજે' જીરું છું ૧૭. જ્યાં વૃક્ષો પડ્યાં. ૧૮. તેણે ઢરવાળે બંધ કર્યો. (મુકરર). ૧૯. હું આ વૃદ્ધને ચાહું છું. ૨૦. અમે ચોરોને ધિક્કારીએ છીએ. ૨૧. તેઓએ ચાર કાળા માણસોને જોયા. (મુકરર) ૨૨. ચાર કાળા માણસોએ તેમને જોયા. ૨૩. નવું છાપરું મને આનંદ આપે છે, મને તે ગમે છે.

છટ્ટી અગર કળ્લે ંતાવનાર વિભક્તી

જેમ ગુજરાતીમાં છટ્ટી વિભક્તીના પ્રત્યયો ના, નો, ની, નું, છે તેમ સ્વાહીલીમાં ‘આ’ પ્રત્યય છે, (તેના યોગ્ય પ્રત્યયો સાથે).

ગુજરાતીમાં નો, ની, નું, ના, પ્રત્યય નામને છેડે આવે છે જ્યારે સ્વાહીલીમાં ‘આ’ પ્રત્યય પહેલાં આવે છે, જેમકે:-

મજી વા મ્કાદમે, રાજાનું શંકર.

પ્રત્યય જેનો કળ્લે ંતાવવાનો હોય તે વર્ગનો હોય છે. (ગુજરાતીમાં પણ નો; ની; નું, ના પ્રત્યય પણ તે પ્રમાણે જ લાગે છે. જેમકે મજી, મી, વર્ગનું એકવચન છે તો ‘મી’ વર્ગનો એકવચનનો પ્રત્યય લાગ્યો. ફરીથી ધ્યાન રાખી શીખો:-

કીટી યા મ્કે-, વૃદ્ધની ખુરશી.

મ્કુકે વા મ્કે-, વૃદ્ધનું પાકીટ.

મીટી યા મ્કે-, વૃદ્ધનાં વૃક્ષો.

વીસુ વ્યા મ્કે-, વૃદ્ધની છરીઓ.

તેના યોગ્ય રૂપો નીચે પ્રમાણે છે.

	એકવચન	બહુવચન
વા, વર્ગ	વા	વા
મી, વર્ગ	વા	યા
કી, વર્ગ	યા	વ્યા

વાના વા મ્કાલીમાની, દુલાવિયાનો પુત્ર એ. વ.
વાના વા કીપોકુ, આંધળાના પુત્રો બ. વ.

ગટી વા મજુન્યુ,
મીટીયા વામજુન્યુ,
કીસુ ચા મ્પીશી,
વીસુ બ્યા વાલેવી,

પાશ્ચાત્યનું. ઝાડ.(ઝે. વ.)ની,
પાશ્ચાત્યોનાં ઝાડો(ખ. વ.)વર્ગ.
રસોયાની છરી (ઝે. વ.)કી,
દાડીયાઓની છરીઓ. (વર્ગ.
(ખ. વ.)

મનોયત્ન ૧૪

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧ મેં પાશ્ચાત્યની છરી લીધી. (મુકરર) ૨ હું
રાત્રનું શહેર જોઈશ. (મુકરર) ૩ તમે વૃદ્ધના માથાને ધબક
કર્યો. (મુકરર) ૪ મેં દાડીયાની બકીટ ચોધી છે.
(મુકરર) ૫ અમે પાશ્ચાત્યની વાવને પસાર
થઈ ગયા છીએ. (મુકરર) ૬ હું આગનો
ઠાળો ધુમાડો જોઈ છું. (સાદો વ. મુકરર) ૭. તેઓ બહેરા
માણસનાં પુસ્તકો જાળી નાંખે છે. (ચાલુ વ. મુકરર) ૮.
રાત્રના નોકરોએ માછીમારનું હોડકું લીધું. (મુકરર) ૯.
જાડુગરની છરી અબજયાના હાથને લાગી. (મુકરર) ૧૦.
તેઓએ ડાલ (વહાણનો) સંતાડ્યો છે. (મુકરર) ૧૧ વૃદ્ધના
સોગન. ૧૨. અબજયાનાં નસીબો. ૧૩. આજસુ રસોયાની
, ચુંગી. ૧૪. મજૂરોના લાર. (ખ.વ.) ૧૫. રસોયાનો દરવાજો.
૧૬. જાળકોનાં જાણો. ૧૭ આંધળાનો પગ. ૧૮. ઢેક
ગરોળીની પૂંછડી. ૧૯. ચાંચડ જાળકના હાથને ઠરડ્યો છે.
(મુકરર) ૨૦. પાશ્ચાત્યોના પગરખાં

— — — મિશ્ર વિશેષણો — —

નામ અને ક્રિયાપદના સામાન્ય રૂપના શબ્દને તેની
અગાડી બદલાતો પ્રત્યય 'આ' લગાડવાથી, આ મિશ્ર

વિશેષણો થાય છે. (બંને છે.)

મદુ વા આકીલી, અકકલવાળો માણસ, બુદ્ધિશાળી
માણસ.

કીસીવા આ કુપેન્ડેઆ, આનંદ આપનાર ટાપુ,
(રમણીય ટાપુ.)

મીસીબા થા કુટોશા, પૂરતાં કમનશીળો.
આકીલી, કુપેન્ડેઆ, કુટોશા, ને બદલાતો 'આ' પ્રત્યય
લગાડવાથી ઉપર કહેલાં વિશેષણો બન્યાં.

આવી જાતનાં વિશેષણો જેમ જોઈએ તેમ બનાવાય
છે. તેમાંના નીચેનાં કેટલાંક ઘણાં જ ઉપયોગી છે.

અડબાઉ, અશિક્ષિત, (—આ કીયેન્ડી.
અભણ, અનાડી,

કપટી, લુચ્ચો, (—આ હિલા.
ચુકિતબાજ,

કાળાશ, (—આ ગીઆ.

કાયદેસર, (—આ હાકી.

કિમતી, (—આ થામાની.

કોઈકનું, કોઈ બીજાનું, (—આ મ્વેન્ગેવે.

કોઈ બીજા.
માણસોનું (બ. વ.) (—આ વાડુ.

ખાનગી, (—આ સીરી.

ગરમ (ચીજને માટે) (—આ મોટો.

ગોળ વર્તુળ, (—આ મ્વીરીન્ગે

જંગલી, રાની.	—આ મ્વીડુની.
જમણી તરફનું,	(—આ કુલીઆ, —આ કુઉમે.
ઠંડુ,	—આ બારીડી.
ડાબે પડખે (પડખાનું),	—આ કુચોટો.
નસીદાર,	—આ બાહાટી,; આ હેરી.
નિયમીત,	—આ ઠાવાઈડા.
પહેલું,	—આ ઠવાન્ઝા.
પ્રાચીન, અસલનું, પુરાણું.	—આ ઠાલે.
ખીને,	—આ ખીલી.
માનુષી,	—આ કીખીનઆડામુ.
વિલાયતી, પાશ્ચાત્ય,	—આ કીજુન્ચુ.
સત્ય,	—આ ઠવેલી.
સુધરેલો,	—આ કીઉજ્વાના.
શાશ્વત,	—આ મીલેલે.

ક્રમવાચક સંખ્યા તેવીજ દબથી બને છે.

પહેલો	,—આ ઠવાન્ઝા. નવમો,	—આ કેન્ડા (આ ટીસા)
બીજો,	—આ ખીલી. દસમો,	—આ કુમી.
ત્રીજો,	—આ ટાડુ. અગીઆરમો,	
		—આ ને.

ચોથો,	—આ ને.	
પાંચમો,	—આ ટાને	—આ
છઠ્ઠો,	—આ સી	—આ
સાતમો,	—આ	
આઠમો,	—આ	

સોમો(મું), -આ મીઆ.

છેલું, -આ મીશો.

મનોયત્ન ૧૫

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. આ પુસ્તકો અંસલનાં છે. ૨. તે સુધરેલા માણસોને મળશે. ૩. તમે ખીન્ત માણસોની ચીજો લીધી છે? ૪. અમે દરેક ચોથું વૃક્ષ કાપ્યું છે. ૫. નોકર ઠંડુ પાણી લાવ્યો છે, મને ગરમ ભેઈતું હતું. ૬. હું તમને દરેક સાતમે દિવસે ચુકવીશ. (લીપાં વાપરો) ૭. એક શીર્લીંગ સો સેંટ છે, અહીંયાં તમે નવાણું લાવ્યા છો, સોમો ક્યાં છે? ૮. કપડી લોકો ખીન્તને છેતરવાને શક્તિમાન હોય છે. ૯. નસીબદાર માણસ આખાદ થયો છે. ૧૦. તેઓએ પહેલું શહેર ખાળ્યું, પરંતુ તેઓ ખીન્તને વટી ગયાં. ૧૧. આ હાંડલું કોઈ ખીન્તનું છે. ૧૨. તે કાળી ખાંભુનાં દરવાજેથી અંદર આવશે. ૧૩. વફાદાર નોકર પ્રમાણિક શેઠને ચાહે છે. (સાદો વ.) ૧૪. કડીયાએ છૂપો ચોરડો ખાંધ્યો. ૧૫. અમે હવે પૂસ્તી રમંતો રમ્યા છીએ. ૧૬. અહીંયાં તોડનાં ઝાડ ઘણાં આનંદ દાયક છે. ૧૭. હું આને કિમતી પુસ્તક ગણું છું.

સંખંધી સર્વનામ(કબજો બતાવનાર)

સંખંધી સર્વનામ (કબજો બતાવનાર) ન બદલાય તેવા શબ્દોના લાગનાં બનેલાં છે. જેની આગળ ચોગ્ય એટલે ખંધ બેસતાં પ્રત્યયો (વાં, વર્ગ, મી, વર્ગ, કી, વર્ગના કે જે 'આ' પ્રત્યય આગળ આવે છે તે) લગાડાય છે;

જંગલી, રાની.	-આ મ્વીડુની.
જમણી તરફનું,	(-આ કુલીઆ, -આ કુઉમે.
ઠંડું,	-આ ખારીડી.
ડાબે પડખે (પડખાનું),	-આ કુચોટો.
નસીદાર,	-આ ખાહાટી;; આ હેરી.
નિયમીત,	-આ કાવાઈડા.
પહેલું,	-આ કવાન્જા.
પ્રાચીન, અસલનું, પુરાણું.	-આ કાલે.
ખીલે,	-આ પીલી.
માતૃપી,	-આ કીખીનઆડામુ.
વિલાયતી, પાશ્ચાત્ય,	-આ કીજુન્જુ.
સત્ય,	-આ કવેલી.
સુધરેલો,	-આ કીઉજ્જાના.
શાશ્વત,	-આ મીલેલે.

કમવાચક સંખ્યા તેવીજ ઢબથી બને છે.

પહેલો,	-આ કવાન્જા. નવમો,	-આ કેન્ડા (આ ટીસા)
ખીલે,	-આ પીલી. દસમો,	-આ કુમી.
ત્રીલે,	-આ ટાડું. અગીઆરમો,	-આ ઇંડાશારા.

ચોથો,	-આ ન્ને.	
પાંચમો,	-આ ટાનો. બારમો,	-આ થીનાશારા.
છઠ્ઠો,	-આ સીટા. વીસમો,	-આ ઇશીરીની.
સાતમો,	-આ સાળા.	
આઠમો,	-આ નાને.	

.સોમો(મું), -આ મીઆ.

.છેલ્લું, -આ મ્મીયો.

મનોયત્ન ૧૫

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. આ પુસ્તકોં અસલનાં છે. ૨. તે સુધરેલા માણસોને મળશે. ૩. તમે ખીન્ન માણસોની ચીજો લીધી છે? ૪. અમે દરેક ચોથું વૃક્ષ કાપ્યું છે. ૫. નોકર ઠંડું પાણી લાવ્યો છે, મને ગરમ લોઈતું હતું. ૬. હું તમને દરેક સાતમે દિવસે ચુંકવીશ. (લીપાં વાપરો) ૭. એક શીર્લીંગ સો સેન્ટ છે, અહીંયાં તમે નવાણું લાવ્યા છો, સોમો કયાં છે? ૮. કપટી લોકો ખીન્નને છેતરવાને શક્તિમાન હોય છે. ૯. નસીબદાર માણસ આખાદ થયો છે. ૧૦. તેઓએ પહેલું શહેર ખાળ્યું, પરંતુ તેઓ ખીન્નને વધી ગયા. ૧૧. આ હાંડલું કેઈ ખીન્નનું છે. ૧૨. તે ડાબી ખાંભુના દરવાજેથી અંદર આવશે. ૧૩. વક્ષાદાર નોકર પ્રમાણિક થઈને આંહે છે. (સાદો વ.) ૧૪. કડીયાએ છૂપો ચોરડો ખાંધ્યો. ૧૫. અમે હવે પૂરતી રમતો રમ્યા છીએ. ૧૬. અહીંયાં તાડનાં ગાડ ઘણાં આનંદ દાયક છે. ૧૭. હું આને કિંમતી પુસ્તક ગણું છું.

સંખંધી સર્વનામ(કળ્લો ખતાવનાર)

સંખંધી સર્વનામ (કળ્લો ખતાવનાર) ન અંદલાય તેવા શબ્દોના લાગનાં બનેલા છે. જેની આગળ ચોગ્ય એટલે બંધ બેસતા પ્રત્યયો (વા, વર્ગ, મી, વર્ગ, કી, વર્ગના કે જે 'આ' પ્રત્યય આગળ આવે છે તે) લગાડાય છે;

સંબંધી સર્વનામોના શબ્દોના ન બદલાતા ભાગ.

- આન્ગુ, માઈ	- એદુ, અમાઈ
- આકે, તાઈ અગર તમાઈ	- એનું, આપનું, તમાઈ
- આકે, તેનું, તેણીનું.	- આઓ, તેઓનું

સ્વાહીલીમાં સંબંધી સર્વનામ હંમેશા કળન્તવાળી ચીજનાં નામ પછવાડે આવે છે (વપરાય છે). અને તે (સંબંધી સર્વનામ)ના શરૂઆતના અક્ષરો જે વર્ગના શબ્દ પછી તે વપરાય છે તેના પ્રમાણે (એટલે કે કળન્તવાળી ચીજના વર્ગ પ્રમાણે) બદલાય છે, જેમકે:-

મદુ વાકે, તેનો માણસ.	મકે વાન્ગુ, મારી, સ્ત્રી.
વાદુ વાકે, તેના માણસો.	વાદુ વાકે, તમારા માણસો.
મ્પી વાકે, તેનું વૃક્ષ.	મ્પી વાકે, તેનું શહેર.
મ્પીયી વાકે, તેનાં વૃક્ષો.	મ્પીયી ચેદુ, અમારાં વૃક્ષો.
ફીયુ વાકે, તેની છરી.	ફીયુ ચેનુ, તમારી છરી.
વીયુ વાકે, તેની છરીઓ.	વીદુ વ્યાઓ, તેઓની વસ્તુઓ.

રૂપ ‘-આઓ’ ફક્ત જ્યારે ચેતનવાળા પ્રાણીઓનો કળન્તે (તેઓ) ધરાવે છે એમ બનાવવું હોય ત્યારે જ વપરાય છે. બાકી બીજા બધા કિસ્સામાં, એકવચનમાં તેમજ બહુ વચનમાં પણ, ‘-આકે’ વપરાય છે.

(ઉપલા ઉદાહરણોથી સમજી શકાયું હશે કે સંબંધી સર્વનામને કળન્તવાળી ચીજના વર્ગ પ્રમાણે પ્રત્યયો લગાડવામાં આવેલા છે. પ્રત્યયો માટે જુઓ પાનું ૭૩)

ધ્યાનમાં રાખવાનું કે આ પ્રત્યયો, સ્વરની અગાડી સર્વનામના પ્રત્યયો જેવા વપરાય છે તેવા છે.

સ્વરની આગળ 'ઉ' અને 'ઇ' નો 'વ' અને 'ય' થાય છે તથા 'કી' અને 'વી' નો 'ચ' અને 'વ્ય' થાય છે. તેમ છતાં વા, વર્ગ એકવચનમાં, 'વાન્ગુ', 'વાકો' વગેરે કહેવાય છે; કારણ કે 'ધ્વાન્ગુ', (ય) 'ધ્વાકો' વગેરે ઉચ્ચાર કરવાનું મુશ્કેલ છે. બહુવચનમાં, 'વાન્ગુ', 'વેદુ', 'વેનુ' થાય છે. સ્વરના ધારા માટે જૂઓ પાનું (૬૪)

મનોયત્ન ૧૬

સ્વાહીલીમાં તરજૂમો કરો:-

૧. અમારા શિક્ષકે તમારા છોકરાને શીખવ્યું છે.
૨. પાશ્ચાત્યોએ તેઓના તાડના ઝાડ કાપી નાંખ્યાં છે. ૩. મારી નારીયેળી ફળ આપે છે. (આહુ વ.) ૪. તેની છરી તીક્ષ્ણ છે. ૫. તેનું બાણ મને વાગ્યું. ૬. તેઓનું મોઢું વહાણ રૂપ્યું છે. ૭. તેઓને તેઓનો ખોરાક ગમ્યો. ૮. અમારી નિશાળ પડી ગઈ છે. ૯. તમારા વૃક્ષો મને આનંદ આપે છે. ૧૦. વૃદ્ધને મારી બકીટ ખપે છે. (સાદો વ.) ૧૧. માઈ માયું મને દુઃખે છે. (આહુ વ.) ૧૨. મારો હાથ ઢંગરોળીને અડે છે. (આહુ વ.) ૧૩. હું તેનો હાથો ભેડ છું. (સાદો-વ. મુકરર) ૧૪. મેં તેની ટોપલી જિંથકી લીધી. ૧૫. તમારા ભાર (બ. વ.) વજનદાર છે. ૧૬. તમે અમારી પાઘડી લેશો. ૧૭. હું તમારા બાણો છોડી દઈશ. ૧૮. તેઓની રમતોએ અમને આનંદ આપ્યો છે. ૧૯. તમને (બ. વ.) અંમાઈ શહેર ગમશે. ૨૦. અમારા લોકો પરદેશીઓને ધિક્કારે ૨૧. તેણે મારી છરી મંતાડી છે. ૨૨. મારો માણસ નમાગી

નકીટ પૂવે છે. (આહુ. વ.) ૨૩. તેઓનાં ભાલાંલાંગાં છે. ૨૪. માછીમારનું હૃદય હલકું છે. ૨૫. તેઓની આગનેા ધૂમાડો ઘણો છે.

સંખંધી કર્મ

ન્યારે કોઈ પણ માણસના શરીરને કંઈ કરવામાં આવેલું હોય અને તેથી તેના શરીરના કોઈ ભાગને (અવયવને) ઇલા અગર નુકશાન થયું હોય તો ગુજરાતીમાં આમ કહેવાય છે, મારી આંખને માર્યું (વગાડ્યું), મારા હાથને બાંધ્યાં પરંતુ સ્વાહીલીમાં માર્ઝ, તમાર્ઝ (અગર કોઈ મનુષ્યનું) એમ નહિ વપરાતાં તેને માટેનો યોગ્ય કર્મ પ્રત્યય લગાડાય છે અને પછી શરીરના જે ભાગને ઇલા અગર નુકશાન થયું હોય તેને માટેનો શબ્દ આવે. દાખલા તરીકે:-

આત્મીનીપીગા છયો, તેણે મારી આંખને માર્યું.

આત્મીનીકુન્ગા મીકેનો, તેણે મારા હાથ બાંધ્યા.

અહીંયાં 'ની' પ્રત્યય 'મારી' અને 'મારા' માટે વપરાયો છે.

મનોયત્ન ૧૭

સ્વાહીલીમાં તરજુઓ કરો:-

૧. મેં તેના પગને માર્યું (લગાડ્યું). ૨. તેણે મારા માથાને માર્યું. ૩. મેં તેના પગ બાંધ્યા. ૪. તેણે મારા હાથને (ખ. વ.) ઇલા કરી. ૫. બાળકે તેની આંગળીને બટકું ભર્યું. ૬. છરી મારા હાથને અડી. ૭. તે (સ્ત્રીએ)

મારા હાથને વિખોરડા ભર્યા. ૮. શિક્ષકે બાળકના હાથ (ખ.વ.) છોડ્યા. ૧૩. તેણે તેની પોતાની આંખને ધબક કરી છે. ૧૪. તે તેના પોતાના હાથ ખાંધશે. ૧૫. મેં મારે પગ કાપ્યો છે.

* તદ્ભવ તદ્વિત પ્રત્યયના સર્વનામો.

(નોંધ:-ઉપરના મથાળાને સમજવાની માથાકુટ કર્યા વગર પણ નીચે લખેલો ખુલાસો જમ છે):

ખધા; વાળું (એટલે સહિત); મેળે; તેની મેળે:-

ઓટે, ખધા આખું;-એન્યે (એયે), વાળું (સહિત), એન્યેવે (એયેવે), મેળે (એ. વ. અને ખ. વ.) *

એ શબ્દોને સંજોગી સર્વનામના જે પ્રત્યયો છે તે પ્રત્યયો લગાડાય છે (વા, વર્ગના સિવાય). તેની પોતાની મેળે, મારી પોતાની મેળે, તેઓની પોતાની મેળે વગેરે દર્શાવવા માટે 'ચેકે' શબ્દ વપરાય છે અને ત્યારપછી યોગ્ય સંજોગી સર્વનામ આવે છે.

વાડુ વોટે,

ખધા લોકો.

મી વોટે,

આખું ઝાડ.

મીટી ચોટે,

ખધાં વૃક્ષો.

કીમુ ચોટે,

આખી છરી.

* તદ્ભવ તદ્વિત પ્રત્યય માટે જે વધારે ખુલાસાની ઉત્કંઠા હોય તો 'ગુજરાતી ભાષાનું બૃહદ્ વ્યાકરણ', 'રાવ બડાહર ક. પ્રા. ત્રિવેદી. બી. એ. કૃત, પાનું ૩૦૦, ૩૧૩, અને ૩૧૪ જુઓ.

વીસુ બ્યોટે,

મદુ મ્વેન્થે માલી,
વાદુ વેન્થે માલી,
મી વેન્થે માલની,
મીટી ચેન્થે માલની,
કીસુ ચેન્થે કીપીની,
વીસુ બ્યેન્થે વીપીની,

મીમી મ્વેન્થેવે,
સીસી વેન્થેવે,
મદુ મ્વેન્થેવે,
વાદુ વેન્થેવે,
મી વેન્થેવે,
મીટી ચેન્થેવે,
કીસુ ચેન્થેવે,
વીસુ બ્યેન્થેવે,

મદુ પેકે યાકે,
વાટે પેકે યાઓ,
મીમી પેકે યાન્થુ,
વેવે પેકે યાકો,
સીસી પેકે ચેદુ,
નીન્ધી પેકે ચેનું,
કીસુ પેકે યાકે,
વીસુ પેકે યાકે,

જધી છરીઓ.

માલવાળો માણુમ.
માલ(મીલકત)વાળા માણુમો.
પાદડાંવાળું વૃક્ષ.
પાંદડાવાળાં વૃક્ષો.
હાથાવાળી છરી.
હાથાવાળી છરીઓ.

હું જાતે (પોતે).
અમે જાતે (પોતે).
માણુમ જાતે (પોતે).
માણુમો જાતે (પોતે).
વૃક્ષ પોતે.
વૃક્ષો પોતે.
છરી પોતે.
છરીઓ પોતે.

માણુમ પોતાની મેળે.
માણુમો પોતાની મેળે.
મેં મારી મેળે.
તમે તમારી મેળે.
અમે અમારી મેળે.
તમે તમારી મેળે.
છરી પોતાની મેળે.
છરીઓ પોતાની મેળે.

શબ્દ ‘-ઓટે’ના પહેલા પુરૂપના અને બીજા પુરૂપના

બહુવચનના ખાસ રૂપો છે, અને લેખાં, સાથે, એ અર્થમાં પણ વપરાય છે. જેમકે—

સીસી સોટે,	અમો	બધા	અગર	અમો	સાથે.
નીન્ની ન્યોટે,	તમે	બધા	અગર	તમે	સાથે.
દેવેન્ડે સોટે,	ચાલો	આપણે	સાથે	જઈએ.	
યોટે વાવીલી,	બન્ને	અગર	બેય	સાથે.	

—એન્થે(—એથે) શબ્દોનો અર્થ દરેક રીતમાં ‘—વાળું’ એવો થાય છે જેથી ઘણી વખત તરજુમો કરતી વખતે (શુજરાતીમાં) દર્શક ‘જે’ અગરતો ‘સાથે’ નો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જેમકે:—

મદુ	એન્થે	કુપેન્ડા,	મનુષ્ય	જે	ચાહે છે.
મીટી	એન્થે	કુખા—,	વૃક્ષો	જે	ફળ આપે છે.
કીટાન્ડા	એન્થે	ગોઠારો,	ગાદલાંવાળો	ખાટલો;	
			ગાદલાં	સાથેનો	ખાટલો.

‘પેકે’ તેના સંબંધી (કબજો ધરાવનાર) સર્વનામ સાથે હોય ત્યારે તેનો તરજુમો ‘એકલો’ અગર ‘માત્ર’ કરવાંથી પણ થાય છે.

સૂચના :— પહેલી. વિશેષણના પ્રત્યયો વા, વર્ગની સાથે વપરાયા છે, સર્વનામના પ્રત્યયો બીજા બધા વર્ગો સાથે વપરાયા છે.

સૂચના :— બીજી. અહીંયાં ‘પેકે’ સાથે જે પ્રત્યયો વપરાયા છે. તે ‘ન’ વર્ગના છે જેનો ખુલાસો આગળ ઉપર આવશે.

સૂચના :— ત્રીજી. આપણે ‘વાદુ પેકે યાઓ’ એમ કહીએ છીએ પણ ‘વીસુ પેકે યાકે.’ એમ કહીએ છીએ કારણ કે ‘વાદુ’ ચેતનવાળા પ્રાણીઓ છે ‘વીસુ’ ચેતનવાળા પ્રાણીઓ નથી.

મનોયત્ન ૧૮

સ્વાહીલીમાં તરલુમે કરે:-

૧. બધા લોકો. ૨. બધી ચીજો. ૩. બધાં ઝાડ. ૪. અંતવાળી બધી ચીજો. ૫. બધાં વૃક્ષો પોતાની મેળે. ૬. મેં તેને પોતાને જોયો. ૭. મેં આ બન્ને માણસોને જોયા. ૮. હું મારી મેળે આ પાણીની માટલી ઉપાડવાને શક્તિમાન છું. ૯. તમે (બ. વ.) અમને બધાને જોયા. ૧૦. તેઓ બધા દોડી જશે. ૧૧. તેઓ બધાં લાલાંઓ (મુકરર) ફેંકશે. ૧૨. ચોર લોકો અમારી બધી પાઘડીઓ લઈગયા. ૧૩. અમે તે બધી પાઘડીને શોધી છે. (મુકરર) ૧૪. મેં ત્રણ પડછાયા જોયા, તમે માત્ર એકજ જોયો. ૧૫. મેં બે રૂબડવાનાં વૃક્ષો જોયાં, તમે તે બધાં જોયાં. ૧૬. મેં બે દરિયાઈ ઘોડાને જોયા. (મુકરર) ૧૭. મેં પર્વતોને પોતાને જોયા. (મુકરર) ૧૮. પાઘડીવાળા માણસોએ મને કહ્યું. ૧૯. પૂંછડીવાળી ઢગરોળી. ૨૦. ઘણાં કાંટાવાળું વૃક્ષ. ૨૧. મેં છત્રીવાળા છ વૃક્ષોને (મુકરર) કહ્યું. ૨૨. પાશ્ચાત્ય પોતે સુંદર હાથાવાળા બધા લાલાં લઈગયો. (મુકરર) ૨૩. હું મારી મેળે જોતો. ૨૪. અમે સાથે જોયું. ૨૫. ચમચાઓ તેમની મેળે દડી ગયા. ૨૬. બહુગરે તે બધાને (ચમચાને) જોયા. ૨૭. બહુગરે બન્ને ચોરને ઠગ્યા. (મુકરર) ૨૮. તેઓ બધાએ શોધ કરી. ૨૯. આજો ચંદ્રમાં દેખાય છે. (પ્રત્યક્ષ છે) ૩૦. બધાં વહાણો ટૂંજશે. ૩૧. પુસ્તકો બધાં મોટાં છે. ૩૨. ભારવાળા બધા મજૂરો આજે ઉપડશે. (જોન્ડોકા, વાપરો)

સંબંધ બતાવનાર.

સંબંધી સર્વનામ (સાપેક્ષ સર્વનામ; જે,તે.)

સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદમાં. પ્રત્યય ઉમેરવાથી દર્શાવાય છે. તેના ચોક્કસ રૂપો:-

	એકવચન	બહુવચન
વા, વર્ગ.	ચે	ઓ
મી, વર્ગ.	ઓ	ચે
ફી, વર્ગ.	ચે	ઓ

આ પ્રત્યય કાળના પ્રત્યય પછી આવે છે. આ પ્રત્યયો ચાલુ વર્તમાન કાળના પ્રત્યય 'ના', ભૂતકાળના 'લી', અને ભવિષ્યકાળના પ્રત્યય સાથે વપરાય છે.

ભવિષ્યકાળના પ્રત્યય પછી આ (સંબંધી સર્વનામ) પ્રત્યય આવે ત્યારે ભવિષ્યકાળનો પ્રત્યય 'ટા' ને બદલે 'ટાકા' થાય છે.

જે કર્મ પ્રત્યય પણ હોય તો કર્મ પ્રત્યય, સંબંધી પ્રત્યય પછી આવે છે.

જેમકે:-

મ્હુ આનાચેસીમામા,	માણસ જે ઉભો છે.
વાહુ વાનાઓસીમામા,	માણસો જે ઉભા છે.
મ્હી ઉનાઓઆન્ગુકા,	વૃક્ષ જે પડે છે.
મ્હીટી ઇનાઓઆન્ગુકા,	વૃક્ષો જે પડે છે.
ફીટુ ફીનાઓઆન્ગુકા,	ચીજ જે પડે છે.
વીટુ વીનાઓઆન્ગુકા,	ચીજો જે પડે છે.
મ્હુ આલીચેસીમામા,	માણસ જે ઉભો હતો.

વાડુ વાડીઓસીમામા,	માણસો જે ઉભા હતા.
મી ઉલીઓઆંગુકા,	વૃક્ષ જે પડ્યું.
મીટી ઇલીઓઆંગુકા,	વૃક્ષો જે પડ્યાં.
કીડુ કીલીઓઆંગુકા,	ચીજ જે પડી.
વીડુ વીલીઓઆંગુકા,	ચીજો જે પડી.
મડુ આટાકાચેસીમામા,	માણસ જે ઉભયે.
વાડુ વાટાકાઓસીમામા,	માણસો જેઓ ઉભયે.
મી ઉટાકાઓસીમામા,	વૃક્ષ જે પડયે.
મીટી ઇટાકાઓસીમામા,	વૃક્ષો જેઓ પડયે.
કીડુ કીટાકાઓઆંગુકા,	ચીજ જે પડયે.
વીડુ વીટાકાઓઆંગુકા,	ચીજો જે પડયે.

વા, વર્ગમાં, ત્રીજા પુરૂષના સંજ્ઞાથી પ્રત્યયો પહેલા અને બીજા પુરૂષોમાં પણ વપરાય છે.

નીલીએમ્બેના,	મેં જેણે તેને ભેયો.
ઉલીએમ્બેના,	તેં (તમે) જેણે તેને ભેયો.
દુલીઓમ્બેના,	અમે જેણે તેને ભેયો.
મલીઓમ્બેના,	તમે જેણે તેને ભેયો.

સંજ્ઞાથી પ્રત્યયો પ્રશ્નાર્થ સાથે બાહ્ય વપરાય છે.

આલીએનીપીગા નાની ? કેણે મને માર્યું ?
નીની આલીએકુઇટા ? કેણે તમને બોલાવ્યા ?

મનોયત્ન ૧૯

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. પરમેશ્વર જે મને જીએ છે. ૨. તમે જે પર-

મેશ્વરને લખે છે. ૩. મનુષ્યો જેણે ઘણા દેવોને લખ્યાં
 ૪. પડછાયો જે પસાર થાય છે. (ચાલુ વ.) ૫. સ્ત્રીઓ
 જે પાણીની માટલીઓ લિયદીને લઈ જાય છે. (ચાલુ વ.) ૬.
 માણસ જે ભાલું ફેંકશે. ૭. ભાલુ જે મને લાગશે, ૮. તમે
 (કે) જે, ભાલાને જોશે. ૯. તેનું ભાલું જે મને મારશે
 (જાનથી). ૧૦. તેઓ જે તેને જાણે છે. ૧૧. વૃક્ષો (મુકરર)
 જે પડશે (તેને) તેઓ જાણશે. ૧૨. વૃક્ષો જે પડશે તે
 તમારા છાપરાને કચડશે. (દાખી દેશે) ૧૩. માણસ જે
 ખુરશી લાવ્યો. ૧૪. ખુરશી જે ભાંગેલી હતી. ૧૫. તે
 (કે) જેણે ખુરશી ભાંગી (મુકરર) ૧૬. તેના ચોકીદારો
 જે તેને મારશે. ૧૭. બાળકો જે હસશે. ૧૮. ઢોર ચારનાર
 જે ઢોડી જશે. ૧૯. પાશ્વાત્ય જે, નદીને ઓળંગશે. (મુકરર)
 ૨૦. પાશ્વાત્ય જે ફળશે. ૨૧. નોકરો જેને સ્તાણુ
 બહુ ગમ્યા. ૨૨. સ્તાણુ જે બગડી જાય છે. (ચાલુ વ.) ૨૩.
 દ્રાક્ષની વેલ (કે) જે ફળ આપે છે. ૨૪. તાડનું બાંડ
 જેણે ફળ આપ્યું, તેને મેં જોયું. ૨૫. ગૂમડું જે, તેને
 દુઃખ આપે છે (ચાલુ વ.) તેને તમે જોશે. ૨૬. માંદા
 માણસો જે અજાણ પામશે. ૨૭. દાકતર જે તેઓને
 સાજા કરશે. ૨૮. મૂર્ખાઓ (કે) જે, જે જાહુગરે તેમને
 છેતર્યા, તેને ચૂકવશે. (જાહુગર, મુકરર) ૨૯. યુવાન જે પોતાની
 સ્ત્રીને ચાહે છે. ૩૦. શિશુક જેણે તેના બાળકોને ચાહ્યા.
 ૩૧. રસોયો જેણે મારી રસોઈ પકાવી. ૩૨. નોકર જે
 મારો ખોરાક લાવ્યો. ૩૩. ખરાબ ખોરાક જેણે ખાધો
 મારી નાંખ્યા.

આ મનોચત્ત લખી લીધા પછી આવા લાંબા શબ્દો લઈ અભ્યાસની ખાતર નીચે પ્રમાણે તેના ભાગ પાડો.

આ	લી	ચે	ની	લીપા
કર્તા (પ્રત્યય)	કાળ (પ્રત્યય)	સંબંધી (પ્રત્યય)	કર્મ (પ્રત્યય)	ક્રિયાપદનું થક

ક્રિયાપદની અંદર સંબંધી પ્રત્યયનો ઉપયોગ ખેશક સુરકેલી ભરેલો લાગશે. આવી ભતનો ઉપયોગ આપણી વિચારશૈલીથી તફૂન નિરાળો છે, અને તેનો ઉપયોગ કરતા ટેવાઈ જવા માટે કોઈ પણ અભ્યાસીને જરૂર પડત લાગશે. પણ તેમ છતાં પણ આવી ભતની વાક્ય રચના ઘણી જ સુંદર-સુધક છે.

અને ખરી રીતે ભેતાં આપણે ફક્ત એક ભતના વધારે પ્રત્યયોજ શીખવાના રહે છે કે જે ગદ્યાં (વા, વર્ણના એકવચન સિવાયના) ને છેડે ‘ઓ’ આવે છે. ક્રિયાપદના શબ્દના થક આગળ જે પ્રત્યયો લાગે છે તેનો ક્રમ ધ્યાનમાં રાખવાની કોશિષ કરો:-

- ૧ કર્તા પ્રત્યય.
- ૨ કાળ પ્રત્યય.
- ૩ સંબંધી પ્રત્યય.

૪ . કર્મ . પ્રત્યય.

૫ . ક્રિયાપદનો શબ્દ.

‘કંકાશી કાકી’ યાદ રાખ્યો તો આને માટે તે ધ્યાનમાં રાખવાની ચાવી સમાન નીવડશે.

કંકાશી નો ૧ લો ‘ક’ કર્તા પ્રત્યય યાદ કરવા માટે.

” ” ૨ જો ‘કા’, કાળ ” ” ” ”

” ” ૩ જો ‘શી’, સંબંધી ” ” ” ”

કાકી ” ૪ થો ‘કા’, કર્મ ” ” ” ”

” ” ૫ મો ‘કી’, ક્રિયાપદનું થક ” ” ” ”

જ્યારે સંબંધી સર્વનામ ક્રિયાપદના કર્મને સૂચવતું હોય ત્યારે તેજ પ્રત્યયો વાપરવામાં આવે છે અને યોગ્ય ‘કર્મ’ પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે.

મદુ નીલીચેમ્બોના, માણસ જેને મેં જોયો.

મટી નીલીચોઉકાટા, વૃક્ષ જે મેં કાપ્યું.

મીકુકી નીલીચોઇનુનુઆ, ભાલાં જે મેં ખરીદ્યાં.

કીસુ નીલીચોકીનુનુઆ, છરી જે મેં ખરીદી.

મનોયત્ન ૨૦

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:- (આ મનોયત્નમાં દરેક વાક્યનાં શરૂઆતના શબ્દો મુકરર છે.)

૧. આંગળી જે તમે દુઃખાવી. ૨. ખાટલો જે તમે ભાંગ્યો. ૩. હાડકું જે તેણે ઉપાડ્યું. ૪. પુસ્તક જે તેઓએ લીધું. ૫. સ્ત્રીમા જે તમે પસાર કર્યો. ૬. ભાર (બ.વ.) જે મજૂરો બિચકીને લઈ ગયા. ૭. બાળક જેને તેઓ મારી નાખે છે. (બનથી) (ચાલુ વ.) ૮. પાશ્વાત્યો જેઓને તમે જોયો. ૯ આંગળી જે તેણે કરડી.

૧૦ પરદેશી જેને તેઓ (માર) મારે છે. (ચાતુ વ.) ૧૧
 ટેકરી જે તમે લેછ. ૧૨ દરિયાઈ ઘોડો જે તેઓએ મારી
 નાંખ્યો. (લતથી) ૧૩ છાપડું જે તેણે ખાંધ્યું. ૧૪ વૃદ્ધ
 માણસ જેને તેઓએ ધકકો માર્યો ૧૫ ડુંગળી જે તમને
 (ખ. વ.) ગમી. ૧૬ દુકડા જે તમને (ખ. વ.) મળશે.
 ૧૭ વાંસ જે તમે અહીંયાં મૂક્યો.

સામાન્ય સંબંધ

સંબંધી પ્રત્યય ક્રિયાપદ સાથે કાળના પ્રત્યય
 વગર પણ લેડવામાં આવે

કર્તા પ્રત્યય, ક્રિયાપદના થડની પહેલાં આવવો
 લેઈએ અને સંબંધી પ્રત્યય ક્રિયાપદના થડની પછી
 આવવો લેઈએ. કર્મ પ્રત્યય, કર્તા પ્રત્યય અને ક્રિયાપદના
 થડની વચ્ચે મૂકવામાં આવે છે.

નાવેઝાયે,	હું જે શક્તિમાન (હું).
વારૂકાઓ,	તેઓ જે ઉડે છે= ઉડતી ચીજો.
આસીક્રીઆયે,	તે જે સાંભળે છે= સાંભળનાર.
મ્પીટાઓ,	તમે (કે) જે પસાર થાઓ છો=
	તમે વટેમાર્ગીઓ (પસાર થનાર).

કીવીરીન્ગાઓ,	તે જે ગોળ છે= ગોળ ચીજ.
ક્રીટામ્પા-ઓ,	જીવડું (ક્રીડો).

મ્પુ ઉમ્પેન્ડાયે,	માણસ જેને તમે ચાહો છો=
	તમારો પ્રેમી.

વેવે ઉમ્પેન્ડાયે,	તમે (કે) જે તેને ચાહો છો=
	તમે તેના પ્રેમી.

સ્વાહીત્રી ભાષામાં સંબંધી સર્વનામ વાપરવું જ
 નેદ્રએ (ગુજરાતી ભાષામાં પણ વપરાય છે. અંગ્રેજી ભાષામાં
 અધ્યાહાર રહે છે.)

૨૬ નીત્રીયેન્વોના=માણસ જે મેં જોયો

૨૬ નીન્વોનાયે =માણસ જે હું જોઈ છું.

મનોયત્ન ૨૧

સ્વાહીત્રીમાં તરજુમો કરો-

૧ માણસ જેને તમે ચાહો છો તે પાછો આવેલો
 છે. ૨ માણસ જેનાથી તમે બીવો છો તે સારો થયો છે.
 (માંદગીમાંથી) ૩ દેવતા (આગ) જે અહીંયાં સળગે છે તે,
 બટેટા જે તમે તમે લઈ આવો છો તેને પકાવશે.
 (બટેટા, મુકરર) ૪ હું આજે જે રસોઈ પકાવું છું તે
 બધી તમને મળશે. ૫ પુસ્તકો જે તમે વાંચો તે તમને
 મદદ કરશે. (પુસ્તકો, મુકરર) ૬ હું આજા રાખું છું કે
 તમે જે છરી ચોધો છો તે તમને જડશે. (છરી, મુકરર)
 ૭ દરવાજો જે (હું) ઉઘાડું છું તે હું બંધ કરીશ.
 (દરવાજો, મુકરર)

સ્થળ સંબંધી

(જ્યાં, ત્યાં, અહીં, અહીંયાં; ક્યાં, ક્યાંથી, જ્યાંથી
 ત્યાંથી, અહીંથી)

સંબંધી ક્રિયા વિશેષણો, જ્યાં, જ્યાંથી, જેની અંદર, એ
 સ્વાહીત્રીમાં નીચેના સ્થળ બતાવનારા સંબંધી પ્રત્યયો
 ક્રિયાપદને લગાડવાથી દર્શાવાય છે.

‘પો’, સ્થળ, મુકરર; મૂકામ,
 ‘કો’, સ્થળ, અચોક્કસ; (તરફ હલનચલન અગર
 ત્યાંથી હલનચલન; ત્યાંમુધી.)
 ‘ઓ’, સ્થળ, ની અંદર

પણ દરેક પ્રત્યય સરખી રીતે સ્થળદર્શક છે.

વખત (સમય) સંબંધી

સંબંધી ક્રિયા વિશેષણ ‘જ્યારે’ ‘ત્યારે,’ ‘પો’
 પ્રત્યય બરાબર તેજ પ્રમાણે વાપરવાથી દર્શાવાય છે.

આણીપોણીકા, જ્યારે તે આવી પહોંચ્યો.

ઉઝોનાપો ઉઠાસાડીદી, જ્યારે તમે જોયો ત્યારે તમે માનશો.

સ્થળ દર્શક પ્રત્યય ‘જ્યાં’ (મુકરર) માટે સ્ત્રાડીલીમાં
 જે પ્રત્યય છે તેજ પ્રત્યય સમય દર્શક પ્રત્યય છે,
 પણ શરૂઆતના અભ્યાસીને લાગે તેવું જોતાજા બરેહું
 નથી કારણ કે વાક્યના અર્થથી જો સ્પષ્ટ સમજાય છે કે તે
 સમય જણાવે છે કે સ્થળ.

રીત સંબંધી

(જેમ, તેમ, કેમ, એમ, આમ)

જેવી રીતે, તેવી રીતે, કેવી રીતે, કઈ રીતે, વગેરે
 દર્શાવતા સંબંધી પ્રત્યય ‘એ’ તેવીજ રીતે વપરાય છે.
 ઉસ્યાનથી અન્યથો ‘કામા’ અગર ‘જીન્સી પણ તેવીજ
 રીતે વાપરી શકાય.

નીઓનાઓ,

જેવી રીતે હું જોઉં છું=મારા
 મત પ્રમાણે.

(કામા) ઉવેઆવ્યો, જેવી રીતે તમારાથી બની
શકે તે પ્રમાણે.
ઈક્કીદુકીઆ છન્સી આલીવ્યોસેમા, જેવી રીતે તેણે કહ્યું
તેવીજ રીતે બન્યું.

‘વી’ અન્વય ઘણીવાર રીત (પ્રકાર) દર્શાવે છે અને
ઘણીવાર પ્રકારના ક્રિયા વિશેષણ બનાવવા વપરાય છે.

વેમા (વ્યેમા) અગર વીજુરી, વાડું; સાડું.
વીખાયા, ખરાબ રીતે.
હીવી, આમ; આ પ્રમાણે.
વીપી ? અગર કામા વીપી ? કેમ ? કંઈ રીતે ? કેવી રીતે ?
વીન્નીને, બીજી રીતે; નહિ તો.
વીલે, આમ; આ પ્રમાણે; આવી રીતે.

મનોયત્ન ૨૨.

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. મેં કહ્યું તેવી રીતે તે આજે આવી પહોંચ્યો.
૨. પાશ્ચાત્ય જ્યાં પાછો જાય છે તે શહેર અમે જોયું છે.
૩. જ્યાં માછીમારોએ અમારી હોડી ઉધી વાળી (તે) ખડક
તેઓએ પસાર કર્યો. ૪. જ્યારે હું આવ્યો ત્યારે મને કોણે
જોયો ? ૫ જ્યારે વૃદ્ધ આવશે ત્યારે તેને ખાવાનું બપોરે.
(જોઈશે) ૬. (શુ) આ તે શહેર છે જ્યાં તે રહે છે ?
૭. જ્યારે હું તેને જોઈશ. ૮. જેવી રીતે તે તમને કહેશે.
૯. હું જાણું છું કે તમારા મત પ્રમાણે તે આમ છે. ૧૦

જ્યાં (થી) ચોકીદારો પસાર થયા. ૧૧. આ દરવાજેથી કોણ બહાર આવે છે? ૧૨. જ્યાંથી તે બહાર આવ્યો તે દરવાજો અમે જોયો. ૧૩. આ તે નિશાન છે જ્યાં પેલા શિક્ષકે મારા બાળકોને ભણાવ્યા. ૧૪. જ્યાં બે સ્ત્રીઓ અનાજ ખાંડે છે તે વૃક્ષ તમે જુઓ છો?

સાતમી વિભક્તિ

મનુષ્યના નામો, પ્રાણીઓના નામો, અને સ્થળના વિશેષ નામો સિવાય સ્વાહીત્રીમાં હરેક નામને છેડે 'ની' પ્રત્યય લગાડવાથી સાતમી વિભક્તિ બને છે. આ 'ની' પ્રત્યય લગાડવાથી શબ્દના ઉચ્ચારનો ભાર ફેરવાય જાય છે. (જુદા અક્ષર ઉપર જાય છે)

ન્યુમળા,	ઘર	ન્યુમળાની,	ઘરમાં,
મ્હુ,	શહેર	મ્હુની,	શહેરમાં.
મોટો,	આગ	મોટોની,	આગમાં.
કાઝી,	કામ	કાઝીની,	કામમાં

સાતમી વિભક્તિ પોતે માત્ર અમૂક સ્થળ સાથેનો સંબંધ બતાવે છે અને તેનો શુદ્ધરૂપમાં અર્થ બતાવવો હોય ત્યારે માં, થી, અંદર, બહાર વગેરે શબ્દથી બતાવાય છે.

નામની સાથે વિશેષણ વપરાયેલું હોય ત્યારે આ વિભક્તિ લાગ્યે જ વપરાય છે બટકે કદીપણ વપરાતી નથી.

જ્યારે નામ સાથે (સ્વ વાચક) સર્વનામ વપરાયું હોય ત્યારે સર્વનામને 'પા' 'કુ,' અને 'મુ' માંથી એક પ્રત્યય લાગે છે અને બીજો કોઈ નહિ. નિયમ પ્રમાણે

આ પ્રત્યયોનો માર મારી ફેરફાર થાય છે. 'પા' નો 'પ', 'કુ' નો 'કા', અને 'મુ' નો 'મા' જૂથો પાતું ૬૪.

સ્થળ બદલ મૂકર હોય અગર તો જ્યાં 'ચોભવાનું હોય' તેવો આ દર્શાવતું હોય તો 'પા' વપરાય છે.

જેમકે:-

ન્યુમ્બાની પાન્યુ, મારે ઘરે

જે 'સ્થળમુખી' અગર 'સ્થળ તરફ' અગર 'સ્થળથી' હલનચલનનો અર્થ દર્શાવતું હોય અગર તો અથોકકસ સ્થળ-બતાવવાનું હોય ત્યારે 'કુ' પ્રત્યય વપરાય છે. આનો ઉપયોગ બહુજ સામાન્ય છે.

જેમકે:-

ન્યુમ્બાની કાન્યુ, મારા ઘરે અગર મારા ઘરમાંથી 'મુ' પ્રત્યય તે 'અંદરનું' સ્થળ બતાવવા વપરાય છે.

જેમકે:-

ન્યુમ્બાની માન્યુ, મારા ઘરમાં એટલે મારા ઘરની અંદર

'કાન્યુ' વગેરે શબ્દો એકલા વપરાયા હોય ત્યારે તે ઘણી વાર નીચે પ્રમાણેના અર્થ દર્શાવે છે: જેમકે, મારી સાથે, મારા દેશમાં, મારા મા પ્રાણે, મારા અનુભવ પ્રમાણે, જ્યાં મુખી મને લાગે વળગે છે ત્યાંમુખી, વગેરે.

કવાન્ગુ મી વીળાયા, મારા મંત્ર પ્રમાણે તે ખરાબ નથી.

‘કવેદુ’, ‘કવેનુ’ અને ‘કવાઓ’ બહુવચનના રૂપોનો શુજરાતીમાં તરજુમો ‘ઘર’ અગર ‘ઘર’ કરવો યોગ્ય છે. નાટાકા કવેન્ડા કવેદુ, મારે ઘરે જવું છે,

આનાટાકા— કવાઓ સાસા, હમણાં તે ઘરમાં વસે છે.

(હમણાં-તે ઘરે છે)

કવેનુ વાપી? તમારું ઘર ક્યાં છે.

મનોયત્ન ૨૩

સ્નાહીલીમાં તરજુમો કરો:—

૧. માણસ નદીમાં પડ્યો. ૨. તેઓ તેની પછવાડે તેના ઘરમાં ગયા. ૩ તેઓએ ટાપુ ઉપર ઘણાં વૃક્ષ જોયાં. ૪. અમે અમારે ત્યાં (સ્થળે) આવી પહોંચ્યા. ૫. મારા દરવાજેના (પાસેના) તાડના વૃક્ષને તમે જાણો છો. ૬. તે પોતાના પુસ્તક સહિત ખાટલા ઉપર સૂતો. ૭. હું હવે મારા શહેરમાં પાછો ફર્યો છું. ૮. હું આંખાના ઝાડ નીચે થોભીશ. ૯. તેણે તેનું ભાણું તેના હાથમાં ઝાડ્યું. ૧૦. તેઓ ઘરે દોડી ગયા. ૧૧ તેઓ જાતે ઘરમાં સંતાયા. ૧૨. જ્યારે તેઓ નદીએ આવી પહોંચ્યા, ત્યારે મેં જેમ તેઓને કહ્યું હતું તેમ, તેઓને ધોરડા મળ્યો. ૧૩. માણસ અને યુવાન ઘરે પાછા આવ્યા. ૧૪. તે (સ્ત્રીએ) હાંડલું દેવતા ઉપર મૂક્યું છે. ૧૫. જ્યારે તે વાવમાંથી બહાર આવ્યો ત્યારે તે પાછો ઘર ગયો. ૧૬ જે (ઝોરડા)માં તે સૂતો હતો તે ઝોરડામાં અમે દાખલ થયા.

અનિશ્ચિત સર્વનામ

હરકોઈ, જે કોઈ, કોઈક, કાંઈ, કંઈક, સર્વ, દરેક, હરેક, પ્રત્યેક, બધું, સઘળું, સહુ કોઈ, બીજું અન્ય, ઇતર, અમુક, ફલાણું, કેટલુંક એ બધા અનિશ્ચિત સર્વનામ (ગુજરાતી ભાષાનાં) છે.

સ્વાહીલી ભાષામાં તે નીચે પ્રમાણે દર્શાવાય છે:-

મ્હુ યે ચોટે,	હરકોઈ માણસ, જે કોઈ.
વાહુ વો ચોટે,	હરકોઈ માણસો (પછી તેઓ જે હોય તે)
મ્પી વો ચોટે,	કોઈ (પણ) - વૃક્ષ.
મ્પીટી ચો ચોટે,	હરકોઈ વૃક્ષો
કીહુ ચો ચોટે,	હરકોઈ ચીજ. ;.
વીહુ ંચો ંચોટે,	હરકોઈ ચીજો.

સીપેન્ડી ચો ચોટે. મને કાંઈ જોતું (અપતું) નથી.
 સીઓની મ્હુ યે ચોટે, હું કોઈને જોતો (દેખતો) નથી.
 મ્પીટી ચો ચોટે ઇટાકા-, કોઈપણ જાતનો વાંસ ચાલશે.

આજ્ઞાર્થ

આજ્ઞાર્થના બે રૂપ છે, બીજોપુરૂષ એકવચન અને બીજો પુરૂષ બહુવચન

સ્વાહીલીમાં બીજો પુરૂષ એકવચન ખાત્રી ક્રિયાપદના થડથી દર્શાવાય છે, અને બહુ વચનમાં, ક્રિયાપદના થડમાં છેવટે રહેલો 'આ'નો 'એ' કરી 'ની' પ્રત્યય પાછળ લગાડી દર્શાવાય છે.

ચેન્ડા, ચાહો,   ચેન્ડેની, તમે ચાહો.

આજ્ઞાર્થમાં કર્મ પ્રત્યય વાપરી શકાય છે અને તે ક્રિયાપદના થકીની અગાડી આવે છે, અને ત્યારે એકવચનમાં પણ થકના છેલ્લા ‘આ’ નો ‘એ’ થાય છે. મ્પેન્ડે, તેને આહો. મ્પેન્ડેની, તેને તમે આહો. વાઈટે, તેઓને બોલાવો. વાઈટેની, તેઓને તમે બોલાવો.

સામાન્ય રીતે હંમેશા ઉપયોગમાં આવતાં નીચેના ત્રણ આજ્ઞાર્થ સાવ નિયમીત નથી.

ન્ને-, આવ. ન્નેની, તમે આવો.

નેન્ડા, બા. નેન્ડેની, તમે બાવ.

લેટે, લઈ આવ. લેટેની, તમે લઈ આવો.

સૂચના : ૧:-જે ક્રિયાપદને છેડે ‘ઈ’, ‘ઉ’ ‘એ’ (અરણી શબ્દો) આવે છે તેના આજ્ઞાર્થમાં તે ‘ઈ’ ‘ઉ’ અને ‘એ’ માં ફેરફાર થતો નથી.

સૂચના : ૨:-બીજા પુરુષ બહુ વચનનો પ્રત્યય ‘ની’ ખરી રીતે ‘નીન્થી’ છે (તમે, તમે).

સંકેતાર્થ

(આને ત્રણ કાળ સાથે સંબંધ છે. સંકેત એટલે શરત. સંકેતવાચક ‘જો’ અવ્યય વપરાય કે ન વપરાય.)

સંકેતાર્થના રૂપો ક્રિયાપદને છેડે રહેલા ‘આ’ નો ‘એ’ કરી, કર્તાના યોગ્ય પ્રત્યયો લગાડવાથી થાય છે. આમાં કાળનો પ્રત્યય નથી.

નીપેન્ડે, (જો) કે હું આહું તો.

ત્પેન્ડે, (જો) કે અમે આહીયે તો.

ઉપેન્ડે, (જે) કે તું ચાહે તો.

મ્પેન્ડે, (જે) કે તમે ચાહો તો.

આપેન્ડે, (જે) કે તે અગર તેણી ચાહે તો.

વાપેન્ડે, (જે) કે તેઓ ચાહે, તો.

ઉપેન્ડે, (જે) કે તે (મ્ત્રી) ચાહે તો.

ધપેન્ડે, (જે) કે તેઓ (મીટી)

ચાહે તો.

ક્રીપેન્ડે, (જે) કે તે (ક્રીડુ) ચાહે તો.

વીપેન્ડે, (જે) કે તેઓ (વીડુ)

ચાહે તો.

સંકેતાર્થ ધણીવાર આજ્ઞાર્થમાં પણ વપરાય છે અને તે વખતે આદરવાચક હોય છે. જેમકે:-

પુટા, ખેંચો.

નીટાઝામે, મને જોવા દો.

ઉવુટે, મહેરબાની કરી ખેંચો.

આટાઝામે, તેને જોવા દો.

હું આ, કે તે કઈ ? તેના અર્થમાં પણ વપરાય છે.

નીપીટે, હું પસાર થાઉં ? આવીએ, તે ખાદે ?

નીઉકાટે, હું તે કાપું (મ્ત્રી) ? હુલુકે, આપણે આળંગશું ?

કૃત્યનો ધ્યેય દર્શાવવો હોય ત્યારે સંકેતરૂપ વપરાય છે. નીચેના દાખલાથી સમજશે.

વાઈટે વાટુમીશી વાંકુસાઈડીએ,

તમને મદદ કરવાને

નોકરોને બોલાવો

દેવેન્ડે દુટાઝામે,

અમને જવા દઈને

(દો અને) જોવા દો.

સંકેતાર્થમાં ક્રિયાપદને છેડેનાં 'ધ', 'ઉ', અને 'એ' માં ફેરફાર થતો નથી. જેમકે:-

ઉનીસામેહો, મને માફ કરો. ઉનીસાડીકી, મને માનો.
ઉનીજીણુ, મને જવાબ આપો (દો)

અવ્યય 'ધૃતી' જેનો અર્થ 'કે', 'અગર' 'કે જેથી કરીને' થાય છે તે ઘણીવાર સંકેતાર્થમાં વપરાય છે.

સેમાં સાંના ધૃતી નીંસીકીએ વેમા, જોરથી જોલો કે હું
જરાજર સાંભળું.
અગર જોરથી જોલો,
કે જેથી કરીને હું
જરાજર સાંભળી શકું.

મનોયત્ન ૨૪

સ્વાહીતીમાં તરજૂમો કરો:-

૧. જે માણસે તમને માર્યો તેને જોલાવો કે જેથી તેને હું જોઈ શકું. (જોઈ) ૨. તેને મારો કે જેથી કરીને તે ખીજે. ૩. તમે જે માણસને મારી નાખ્યો તેને મેં જોયો છે, હું તેને દાહું? ૪. હું તેના ઉપર આરોપ મૂકીશ કે જેથી હું તમને ખીજું ૫. મને જવાબ આપવાને(નું) તેને કહ્યો. (માફ) મને માનવાને હું તમને અરજ કરું છું. ૭. અમે સાથે રહેવાને કબૂલ થયા છીએ. ૮. પેલા હાંડવાંઓને લાંગી નાંખ. ૯. શું અમારે આ છરીઓ લાંગી નાંખવાની છે? ૧૦. તે બધીને (છરીઓને)

તમે (ખ. વ.) લાંગી નાખો. ૧૧. આ બાળકોની સંભાળ રાખો. ૧૨. આ ભાર (ખ. વ.) તમે (ખ. વ.) ઊંચકી લઈ લેઓ. ૧૩. નારિયેળી ઉપર ચડવાને એક માણસ પંસદ કરે. ૧૪. પેલા રતાળુ પકાવો. ૧૫. પેલા રતાળુ લેખા કરે. કે જેથી કરીને હું તેમને પકાવું. ૧૬. હાંડણું ઢાંકવાનું તેને કહો. ૧૭. બધા ચાંચડનો તમે (ખ. વ.) નાશ કરો. ૧૮. જે ચીત્તેનો નાશ કરવાનું તમે અમને કહ્યું તેના અમે ભાગ પાડયા છે. ૧૯. અમારે શું કરવાનું છે? ૨૦. માણસોને લાંબા વાંસ ખેંચવા દો. ૨૧. સ્ત્રીઓને પાંણી ભરવા દો. ૨૨. આંધળા માણસને કાઢી મૂક. ૨૩. બહેરાને થોભવા (રહેવા) દે. ૨૪. તેને ખર્ચે છે (તે ઇચ્છે છે) કે તમે તેને મદદ કરો. ૨૫. ખરાબ માણસોને ન્યાય કરવા તે (ઇશ્વર) પાછો ફરશે. ૨૬ પીધેલ રસોયાએ જે લાલું મને મારી નાંખવાને ફેંક્યું તે ઉપાડી લે. ૨૭. મેં તેને પાટુ મારવાની કોશીષ કરી. ૨૮. તેઓ ઝાડ ઉપર ચડવાને ઝાડની નજીક ગયા. (ઝાડ, મુકરર) ૨૯. તેઓને અટકાવવા હું (તેઓની) પછવાડે ગયો. ૩૦. નહાવાને (નહાવા માટે) તેણે પોતાના કપડાં ઉતાર્યાં. ૩૧. તેઓ બચી શકે તેટલા માટે માણસો દોડી ગયા. ૩૨. મને શોધવાને શિક્ષકે બે બાળકોને મોકલ્યા. ૩૩. હાંડલાનું ઢાંકણું ખોલવાને હું ફર્યો. ૩૪. ચોર પગરખાં ખેંચવાને આવી પહોંચ્યો, પરંતુ મારા બે નોકરો તેને અટકાવવા પાછા ગયા. ૩૫. અમે ત્રણ, શહેરનું રક્ષણ કરવાને નીચે ગયા.

‘કી’ કાળ:

સ્વાહીલીમાં એક કાળ છે જે બીજા કાળની માફક કતાં પ્રત્યયો અને કાળ પ્રત્યય ‘કી’થી બનાવાય છે.

ગુજરાતીમાં તેનો ઘણી રીતે તરબુમો થઈ શકે છે. જે વર્તમાન કૃદંત વપરાયું હોય તો અજ્ઞ કાળથી જણાવાય છે. જેમકે:-

નાહીમ્બોના આકીઓગા મટોની, મેં તેને નદીમાં નંદાણાં ભેળે.

ઘણીવાર ‘ભે’ શબ્દ વપરાયો હોય તો તે દર્શાવવા.

અખ્દલા આકીકીકા, ઉમ્વામ્બીએ નીટાફી કેશો,

જે અખ્દલા આવી પહોંચે તો તેને કહેજો હું આવતી કાલે વગી આવીશ. (આવતો રહીશ)

કેટલીક વાર ‘ન્યારે’ વપરાયું હોય તો ત્યારે, જેમકે:-

નીટામ્બોના આકીફી,

ન્યારે તે પાછો આવશે ત્યારે હું તેને મળીશ.

ગુજરાતીમાં એકીજ વખતે બનતાં કાયોનોં અર્થ દર્શાવેલો હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં ઘણે ભાગે આ ‘કી’ કાળથી જ બનાવવો જોઈએ.

પરંતુ ગુજરાતી વાક્યો ‘ન્યારે’ થી શરૂ થતાં હોય ત્યારે અભ્યાસીએ સમય સંબંધી પ્રત્યય ‘ચો’ વાપરીનેજ સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરવો (કારણ કે, ‘ન્યારે’ સમયનું સૂચના કરે છે બુઓ પાનું. ૬૨.) જો તે ‘કી’ કાળ વાપરે છે તો તે ઘણું કરીને ખોટો ઉપયોગ કરે છે.

અભ્યાસની ખાતર કેટલાક ક્રિયાપદના 'કી' કાળના મંપૂર્ણ રૂપ લખો. કારણ કે બીજા કાળના રૂપો આ પુસ્તકમાં આપેલા છે.

મનોયત્ન ૨૫

સ્વાહીલીમાં તરબુમે કરો:-

૧ જે વૃક્ષ પડે. ૨ જ્યારે વૃક્ષ પડે. ૩ ધારો કે વૃક્ષ પડે. ૪ જ્યારે વૃક્ષ પડતું હશે. ૫ જે તમે નજર કરશો તો તમે કાળા માણસોને દોડી જતાં જોશો. (માણસો ચુકરર) ૬ જ્યારે શિક્ષક આવી પહોંચશે ત્યારે અમે તેને કહીશું. ૭ જે છરી તેની આંગળી કાપશે તો બાળક રડશે. ૮ જ્યારે તે પુસ્તક લાવશે ત્યારે તે વાંચવાને હું શક્તિમાન હોઈશ. ૯ જે તે જે ચોપડી હું બહુ છું તે લાવશે તો. ૧૦ હું તેઓને તમને બોલાવતા સાંભળું છું. ૧૧ આવીપહોંચતા તમે (બ. વ.) તેને પૂછજો. ૧૨ પાછા જતાં સલામજો. ૧૩. જે તમે મને લગાડ્યું તો ધ્યાન રાખજો. ૧૪ ધારો કે તે તમને મારી નાંખે (બનથી, તો) હું તેનાં બધાં બાળકોને મારી નાખીશ. ૧૫ જે તમે તમારા બાળકોને ચાહતા હો તો તેઓને ભક્તિ (પ્રાર્થના) કરતાં શીખવો. ૧૬. જે તમે મને ચાહતા હો તો તેઓને માફ કરો. ૧૭. જે બહેરો તમને સાંભળી શકે તો તેને કહો. ૧૮. જે તમે આંધળા માણસને લાવશો તો અમે તેની સંભાળ રાખશું. ૧૯. તમે (બ. વ.) ચોરોની શોધ કરો; જ્યારે તમે તેઓને શોધી કાઢો ત્યારે તેઓને અહીંયાં મારી પાસે લાવજો. ૨૦. જ્યારે તે મને પૂછે ત્યારે તમે તેને જવાબ આપજો. ૨૧.

ને હું તેને બોલાવતાં સાંભળીશ તો હું પાછો આવીશ.
 (જર્મશ.) ૨૨. ને હું તેણીને મારા માટે શોધ કરતી બેઠીશ
 તો હું તમારા ઘરમાં સંતાઈશ. ૨૩. જ્યારે તમે રૂખડવાનું
 ઝાડ બુઝો ત્યારે તમે આવી પહોંચ્યા છો. ૨૪. હું મજુ-
 રાને દોડી જતાં બેઠું છું; તેઓ તેઓના ભાર છોડી નાથ
 છે; (ચાલુ વ.) અર્જુણા લોકો જેમ તેઓને જડ છે તેમ
 તેઓને (ભાર) ઉપાડી લે છે. ૨૫. ને અમે દીલ કરશું તો
 અમે આખાદ થઈશું. ૨૬. ને હું પાછો નહિ તો તમે
 બધા પાછા જાઓ. ૨૭. ને આપણે પાછા જઈએ તો ચાલો
 આપણે બધા સાથે પાછા જઈએ. ૨૮. નિશાળ પડે છે;
 (ચાલુ વ.) ને આપણે બહાર જઈશું તો આપણે બચશું.
 ૨૯. ને નિશાળ નાશ પામે તો બીજી બાંધજો. ૩૦. ને તે
 હોડી બનાવે તો (તમે જ. વ.) તેને બાળી નાંખજો. ૩૧
 ને તેને યાદ આવશે તો અમે તેને ચૂકવશું. ૩૨. ને તે
 ભાલું લાવશે તો અમે તે ખરીદશું. ૩૩. ને રસોયો સારી
 રસોઈ પકવશે તો અમે તેના વખાણ કરીશું. ૩૪. ને તે
 સારો ખોરાક બગાડશે તો હું તેને મારીશ. ૩૫. જ્યારે
 તેણી હાંડકું ભાંગશે ત્યારે તેણી ખીયે. ૩૬. પાશ્ચાત્ય માણસે
 તેને દુખતાં બોલ્યો. ૩૭. જેવો તેણે તેનો હાથ ભર્યો કયો
 તેવી છરી પડી; પડતાં તે (છરી) તેને લાગી (કાપ કર્યો).

‘કા’ (પ્રત્યયના) કાળો

સ્વાહીત્રીમાં એક બીજો કાળ છે જે કતાં પ્રત્યયો
 અને કાળ પ્રત્યય ‘કા’ થી બને છે.

ગુજરાતીમાં આ કાળનો તરજુમો કરવો હોય
વાક્યમાં ઉલયાન્વયી અવ્યય ‘અને’ આવે અને તેના
નિશ્ચયાર્થમાં ભૂતકાળ આવે.

જેમકે:-

આલીજીખુ આકામ્વામ્પીઆ, તેણે જવાળ આપ્યો અને
મેં તેને ઠણું.

આલીફડી આકાફીકા હાપા) તે પાછો ગયો અને અહીંયાં
નીકામ્વોના, આબ્યો અને મેં તેને જોયો.

જે કે ખાસ જરૂર નથી છતાં પણ ગુજરાતીમાં
વર્તમાન કૃદંત આવે ત્યારે આ કાળ વાપરીને તરજુમો
કરવામાં આબ્યો હોય તોપણ ઠીક છે.

જેમકે:-

આલીફ્વેન્ડા આકાપીટા બોન્ડેની, આકાચોમા મોટો
મીજી ચોટે, આકાવાઉઆ વાદુ.

તે, બધાં ગામડાં બાળતાં (અને) બધા
માણસોને મારતાં (બનથી) ખીણમાંથી
પસાર થયો.

એટલું યાદ રાખવાનું ખાસ જરૂરનું છે કે આ ‘કા’
કાળનો જોસ, અનુક્રમના કાર્ય હોય એટલે એક કાર્ય
પછી ખીણું કાર્ય તેની પછી અનુક્રમે બનેલું હોય તે
દર્શાવવા વપરાય છે. ‘કા’ કાળમાં અને ‘ક્રી’ કાળમાં આ
(જ) મૂખ્ય તફાવત છે. ‘ક્રી’ કાળ, કાર્યો એકી વખતે
બનેલા હોય અગર તો એકી વખતે બનવાના હોય ત્યારે
વપરાય છે.

વાર્તા કરવામાં સામાન્ય રિવાજ પ્રમાણે શરૂઆતનું પહેલું ક્રિયાપદ જે ઘણે ભાગે હંમેશા 'લી' કાળમાં વપરાય છે. તે પછી વાર્તાના અંત સુધી 'કા' કાળ વાપરી વાર્તા ઠહેવામાં આવે છે.

તમે જે જે ક્રિયાપદો જાણતાં હો તેમાંથી થોડાંકે અભ્યાસની ખાતર 'કા' કાળ વાપરીને લખો.

સંકેતાર્થમાં પણ આ 'કા' કાળ વપરાય છે. તે સંકેતાર્થ બનાવવા 'કાં' પ્રત્યયને કર્તા પ્રત્યય અને ક્રિયાપદના થકની વચમાં મૂકીને બનાવવામાં આવે છે. સંકેતાર્થ બનાવવાના નિયમ પ્રમાણે ક્રિયાપદના શબ્દમાં છેવટે રહેલ 'આ' નો 'ઇ' કરવો.

આ કાળ શરૂઆતના અભ્યાસીને ઉપયોગ કરવા માટે જરૂરનો નથી અને વધારામાં એ સૂચન છે કે જો તે ઉપયોગ કરવા જશે તો ખોટો ઉપયોગ કરશે તેવો સંભવ છે.

વાક્યોમાં જો સંકેતાર્થની હાર હોય અને કાર્યો અનુક્રમે બનેલા દર્શાવાયા હોય જે એકબીજા ઉપર આધાર રાખતા ન હોય તો પહેલા વાક્ય પછીના બીજા વાક્યો 'કા' સંકેતાર્થમાં જણાવાય છે. પહેલું વાક્ય સાદા સંકેતાર્થમાં હોય છે; પરંતુ જો અનુક્રમના કાર્યો એક બીજા ઉપર આધાર રાખતા હોય તો બધામાં સાદું સંકેતાર્થ વાપરી તરજુમો કરવો.

જે પહેલું સંકેતાર્થ જરેખર વિનયપૂર્વકનું આજ્ઞાર્થ હોય અગર તો પહેલું ક્રિયાપદ આજ્ઞાર્થ હોય તો પણ તે દર્શાવેલું કાર્ય દૂર અગર અન્ય જગ્યા ઉપર બનવાનું હોય ત્યારે 'કા' સંકેતાર્થ વાપરવું જ જોઈએ; પરંતુ જે કાર્ય, નજીકની જગ્યામાં અગર ખેલનારની રૂબરૂમાં બનવાનું હોય તો કોઈ પણ સંજોગોમાં 'કા' સંકેતાર્થ વપરાતું નથી.

(આ ઉપરથી ફલિત થાય છે કે) 'કા' સંકેતાર્થ 'જા' આજ્ઞાર્થ પછી વાપરવું જ જોઈએ અને 'આવ' આજ્ઞાર્થમાં કદાપી વાપરવું જોઈએ નહિ.

ખરી રીતે 'કા' સંકેતાર્થ ચોતેજ 'જા' હુકમ સૂચવે છે જેનો અર્થ એવો નીકળે છે 'જા અને ફલાણી જગ્યાએ (અહીંયાં નહિ) ફલાણું કામ કર.')

શરૂઆતના અભ્યાસીને 'જા અને ફલાણી જગ્યાએ ફલાણું કામ કર' એ છેલ્લા વાક્યોના અર્થ સિવાયના ખીજા કોઈ 'કા' સંકેતાર્થવાળા વાક્યોનો મેળાપ નહિ થાય.

નીચેના વાક્યો 'કા' સંકેતાર્થનો ઉપયોગ કરવાને મદદકર્તા થઈ પડશે એટલું જ નહિ પણ સાથે બતાવશે કે સાદું સંકેતાર્થ વધારે વપરાયેલું છે.

આલીવાઆમુરૂ વાપાગાઝી વાએન્ડે વાકાયુકુએ વ્યોમ્બો વ્યાકે વ્યોટે,

તેણે મજૂરોને બતાવ્યા અને તેની બધી માલમત્તા લઈ આવવાને હુકમ કર્યો.

ઉમ્મીટે આલી આકુસાઇડીએ, અલીને ખોલાવ અને તેને
તમને મદદ કરવા દો.
આળે આકાએ હાપા, તેને આવવા દો અને
અહીંયાં રહેવા દો.
આંચોન્ડે આકાકાએ કવાઓ, તેને જવા દો અને ઘરે
રહેવા દો.
આંકાઆન્ગાલીએ સાના, તેને ભવિષ્યમાં સારી સંભાળ
રાખવા દો.
ન્ને- દુસેમે, આવ અને અમને કહેવા દો.
દુજે દુલે, અમને આવવા દો અને
ખાવા દો.

કુરાહીની, ઇમ્મેની, ના દુચેઝે લેઓ, આનંદ કરો અને ગાઓ
અને આળે અમને રમવા દો.

(‘કુરાહીની મ્હાઇમિએ’ નો અર્થ આમ થાય,
આનંદ કરો અને ગાઓ, તમને ગમે તો, પરંતુ
અહીંયાં નહિ)

મનોયત્ન ૨૬

(અ)

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. તેણે મને પૂછ્યું અને એ તેને કહ્યું. ૨. તેણે
(સ્ત્રી) તમને પૂછ્યું અને તમે તેને (સ્ત્રીને) કહ્યું. ૩. તમે

(બ. વ.) નજર કરી અને ઝાડ બોયાં (ઝાડ, મુકરર) ૪. મેં છરીની શોધ કરી અને તે મને જડી. (છરી, મૂકરર) ૫. છોકરાઓને તમે જે છત્રી છોડી હતી તે મળી અને તે લાવ્યા, અને મેં તેઓને કહ્યું, ધણી પાછો આવશે; અને તેઓએ મને કહ્યું, આ માણસ તેને ઓળખે છે. ૬. પરદેશીઓ આવી પહોંચ્યા અને અમારું શહેર બાળ્યું. ૭. પાશ્ચાત્ય માણસે મારું ભાણું પકડ્યું અને તે લાંગર્યું, અને મેં તેને માર્યું, અને તેણે જે માણસો તેની પછવાડે (આવતા) હતા તેમને કહ્યું, પેલા માણસને મારી નાખો (જનથી); અને હું દોડી ગયો અને બચી ગયો. ૮. તેણે નવા પગરખાં પહેર્યાં અને તેઓએ તેને ઇજ્જત કરી.

(બ)

૧. રાજાએ તેના માણસોને બોલાવ્યા, અને તેમને કહ્યું (કે) આ વૃદ્ધ, જાડુગર છે, તેને પકડો અને બાંધો ૨ અને તેઓએ તેને બાંધ્યો. ૩ અને માણસો જે તેની ચોક્કસ કરતા હતા તે પીધેલા થયા અને સૂઈ રહ્યા અને મેં તેને છોડ્યો અને તે દોડી અને જાડુગર લાગી તેઓએ તેને માટે શોધ કરી. અને મને કહ્યું અને તે તમને અને મેં ૮ અને તે કહ્યું, મારું છે, અમારું મારું તે ક્યાં ર

આવેા અને તમે તેને જોશો; અને હું આગળ ગયેા. અને તેઓ બધા પછવાડે આવ્યા. ૧૦ અને અમે તમને મળ્યા અને તમે અમને કહ્યું, પાછા જાઓ, વૃદ્ધ માણસે તમને છેતર્યા છે.

(ક)

૧. બાળક નીચે પડ્યું અને રડ્યું. ૨. તેણે મને તેનું ગૂમડું બતાવ્યું અને મેં તે સાજું કર્યું. ૩. હું પાછો ફર્યો અને (મેં) જોયું. ૪. મેં રતાણુ લીધું અને તે ચાખ્યું (રતાણુ, મુકરર) ૫. તેઓ પીધેલા થયા અને લડ્યા. ૬. તે જીક્યેા અને ગાયું. ૭. તમે (બ. વ.) દિલગીર થયા અને હું રાજી થયેા. ૮. તે થોભ્યેા અને હું તેને (તેની બાજુમાં થઈને) પસાર થયેા. ૯. જા અને તેણીને જોલાવ. ૧૦. આવ અને અમને મદદ કર. ૧૧. જા અને પેલા વાંસ જો. અને, જો તેઓ કામ લાગે તેવા હોય તો, તેમને ખરીદો. ૧૨. ધ્યાન રાખો અને યોગ્ય રીતે જવાબ આપો. ૧૩. તે મારી આગળ ગયેા અને અમે તેના ઘરે આવી પહોંચ્યા. ૧૪. તમે (બ. વ.) સાંભળો અને મને જવાબ આપો.

અનિશ્ચિત કાળ.

ન્યારે કાર્ય દેવયોગી, આકસ્મિક કે સંશયાર્થ રીતે બનવાનું હોય બનતું હોય કે બનેલું હોય અગર તો આપણે એમ કહેવાને ઇચ્છતા હોઈએ કે 'જો આમ બન્યું તો આમ બનશે, અગર આમ બન્યું તો આમ થશે' તો (તે) કાળ, વાક્યના બન્ને ભાગમાં, કર્તા પ્રત્યયે અને

દાળ પ્રત્યય 'ન્ગે' થી દર્શાવાય છે. જનવાનું પરિણામ જે સ્થિતિ ઉપર આધાર રાખે છે અગર અવલંબેલું હોય છે તે 'કામા' એટલે 'ન્ગે' વાપરવાથી દર્શાવાય છે તે નીચેના વાક્યથી જણાશે.

મ્હી ઉન્ગેઆંશુકા,   ને આડ પડે (રખે આડ પડે.)
કામા નીન્ગેમ્બેના, નીન્ગેમ્પીગા, ને હું તેને નેત તો હું
તેને મારત.

ભૂતકાળમાં 'ગાલી' પ્રત્યય છે.

મ્હી ઉન્ગાલીઆંશુકા,   ને આડ પડેલું હતે.
કામા નીન્ગાલીમ્બેના, નીન્ગાલીમ્પીગા, ને મેં તેને નેયો હતે
તો મેં તેને માર્યો હતે.

મનોયત્ન ૨૭

સ્વાહીલીમાં તરજુમે કરો:-

૧. ને હું તેને સંભળને તે હું બીતે. ૨. ને આ આડ પડે તો તે મને મરી નાખે (બનથી.) ૩. ને તમે પેલાને ઢલું હતે તો તેણે તમને મારી નાખ્યા હતા. ૪. ને તમે (ખ. વ.) ત્યાં આગ સળગાવેલી હતે તો તમે તેઓનાં છાપરાં બાળી નાંખ્યા હતા. ૫. ને તેઓના મછવા પાછા આવી ગયેલા હતા તો 'અમે' બચેલા હતા. ૬. ભાણું તેને ચૂટેલું હોત. ૭. રખે દારૂડીયો તેના બાળકને મારી નાખે. ૮. ને તેણીએ નેચું હોત તો તેની સ્ત્રીએ તેને દેખેલો હોત. ૯. ને તેણે સંભાળ રાખી હતે તો તેની સ્ત્રી પાછી આવતે ૧૦. જેવો તે પસાર થયો તેવો મેં તેને નેયો, અને તમે મને કહ્યું, તેણે મછવો બનાવ્યો છે. ૧૧. અને મેં તેને ઢલું, આ મણસ કહે છે (કે) તમે મછવો બનાવ્યો છે, મારે તે નેવો છે. ૧૨. અને

તેણે મને કહ્યું, જો તમે મારા માણસને પૂછ્યું (કહ્યું) હોત તો તેઓએ તમને મારો મછવો બતાવ્યો હોત. ૧૩. અને મેં તેને કહ્યું, તમે પોતે મને બતાવો. ૧૪. અને મેં તે (મછવો) જોયો, અને તે ખરીઘો. ૧૫. જો તમે તે જોએલો હોવ તો તે તમે પોતે ખરીઘો હોત.

ટેવવાળું કાર્ય (સ્વાભાવિક)

ટેવવાળું (સ્વાભાવિક) કાર્ય, કર્તા પ્રત્યય 'હું' નો ઉપયોગ કરી તેના પછી ક્રિયાપદનો શબ્દ (યક) મૂકીને દર્શાવાય છે. જેમકે:-

હુંસેમા, માણસો કહે છે; તેઓ કહે છે.

વાદુ હુંજોન્ડા કુઓગા કીલા સીકુ, લોકોને હંમેશાં જાણી અને નહાવાની ટેવ પડી ગઈ છે (હંમેશા લોકો નહાવા જવાને ટેવ એવા છે).

‘આમળા’ શબ્દ સાથે સંબંધી પ્રત્યય

હાલમાં સંબંધી પ્રત્યય ક્રિયાપદમાં મૂકવાને બદલે ‘આમળા’ સાથે મૂકીને વાતચીતનો ઉપયોગ એટલો બધો પ્રચાર પામેલો છે કે તેની નોંધ અહીંયાં જણાવવી જ જોઈએ જુઓ પાનું ૮૫.

મદુ આનાયેસીમામા કુલે,	(માણસ જે
મદુ આમળાયે આનાસીમામા કુલે,	(ત્યાં ઉભો છે.
વીટુ નીટાકાવ્યોવીટાકા કેશો,	(ચીજો જે મને
વીટ આમળાવ્યો નીટાનીટાકા કેશો,	(આવતી કાલે ખપશે.

ભાગ બીજો

‘નૃ’ વર્ગ

નામના શબ્દોમાં જેનો પહેલો અક્ષર ‘નૃ’ અગર ‘ન્યૃ’ હોય તો તેનું બહુવચન કરતી વખતે કાંઈ ફેરફાર થતો નથી.

ઓ. વ.

બ. વ.

ન્યુઆ, ધર.

ન્યુઆ, ધરો.

નડો-, ડોલ; બાલ્લી.

નડો-, ડોલો; બાલ્લીઓ.

ન્યારે શબ્દોમાં જેનો પહેલો અક્ષર ‘નૃ’ હોય અને બીજો અક્ષર ક, ગ, જ, ય, અને ઝ, હોય તો ‘નૃ’ તેમનો તેમજ રહે છે. ઉપર લખ્યા ત્રિવાચના અક્ષર આવેલા હોય તો ‘નૃ’ નો લોપ થાય છે (જુઓ પાનું ૧૫.)

શબ્દનો પહેલો અક્ષર ‘નૃ’ અને બીજો અક્ષર ‘ખૃ’ હોય તો ‘નખૃ’ નો ‘મખૃ’ થાય છે. જેમકે:-

‘મખાયા’ છે તે ‘નખાયા’માંથી બનેલ છે. (ખરાબ).

શબ્દનો પહેલો અક્ષર ‘નૃ’ હોય અને બીજો અક્ષર ‘વૃ’ હોય તો તે ‘નવૃ’ નો ‘મવૃ’ થાય છે, જેમકે:-

‘મવુઆ’ છે તે ‘નવુઆ’માંથી બનેલ છે. (વરમાદ).

શબ્દનો પહેલો અક્ષર ‘નૃ’ હોય અને તેના પછી ‘વૃ’ (ઉવૃ) આવેલો હોય તો તે ‘નઉવૃ’નો ‘મખૃ’ થાય છે. (ઉધીરો અગર નહિ જેવો બોલાય છે). જેમકે:-

‘મ્ખીલી’ તે (ન્વીલી) ‘ન્હવીલી’માંથી બનેલ છે. (બે).

શબ્દનો પહેલો અક્ષર ‘ન’ હોય અને તેના પછી ‘લ્’ અગર ‘ર’ આવેલો હોય તો તે ‘ન્લ’ અગર ‘ન્ર’ નો ‘ન્ડ’ થાય છે. જેમકે:—

‘ન્ડીમી’ છે તે ‘ન્લીમી’માંથી બનેલ છે. (જીલ).

‘ન્ડેકુ’ છે તે ‘ન્રેકુ’ માંથી બનેલ છે. (લાંબુ).

જ્યારે ક, પ, અગર દ અગાઉ ન પ્રત્યય લગાડવો જોઈએ ત્યારે ‘ન’ લખાતો નથી પણ બોલતી વખતે જરા જેટલો તે ‘ન’ નો ઉચ્ચાર કરવો પડે છે અને તે નીચેના શબ્દોમાં માલુમ પડે છે.

કુકુ છે તે ન્કુકુ માંથી થએલ છે. કુકડો; મરધો.

પેપો છે તે ન્પેપોમાંથી થએલ છે. પવન.

ટાકા છે તે ન્ટાકામાંથી થએલ છે. કચરો.

સ્વર આગળ ‘ન’ નો ‘ન્’ થાય છે. જેમકે:—

ન્યેકુન્ડુ, રાતું; લાલ.

નામના કયા શબ્દો આ ‘ન’ વર્ગના છે તે આ ઉપલા નિયમોથી જાણવાનું મુશ્કેલ જણાય છે. જ્યારે પરદેશી શબ્દો, ગમે તેવા પ્રકારના, આ વર્ગમાં મૂકવાની પદ્ધતિને લીધે મુશ્કેલી વધે છે.

શરૂઆત કરનારને જ્યારે શંકા લાગે કે શબ્દ આ વર્ગનો છે કે કોઈ અન્ય વર્ગનો ત્યારે તે શંકાવાળા શબ્દને આ વર્ગનો ગણવો. તેમ કરવું ઘણી વખત

માયું નીવડે છે અને ખોટો પ્રત્યય લગાડવા કરતાં બહેતર એ છે કે પ્રત્યય તે વળતે છાડી દેવો.

સૂચના. પહેલી-ત્રેઓ શબ્દોના ઉચ્ચારમાં ફેરફાર કેમ થાય છે તેથી માહિતગાર છે તેઓને ક, ચ, ટ, જેવા ઉચ્ચાર આગળ આ 'ન' પ્રત્યયનો લોપ થાય છે તે લક્ષ્ય મદદ રૂપ થઈ પડશે.

સૂચના. બીજી-ચોડાએક દાખલાઓમાં 'ન' નો લોપ થાતો નથી કારણ કે તેવે વળતે ઉચ્ચારનો ભાર તેના ન) ઉપર આવે છે જેમકે:-

ન્યા, ન્યી, ન્યો. નટા, મપ્યા.

‘ ન ’ વર્ગના નામના શબ્દોની ટીપ.

તુસું,	અરધું,	આન્તણુ,	આશ્ચર્ય; અન્તયબી.
માઆના,	અર્થ; હેતુ.	હેશાણુ,	આંકડો; આંક.
આઉટી,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	ઇશાગ,	ઇશારો; નિશાની;
ન્યા,	અણી; ઝીણો છેડો.		મંકેત.
હાજા,	અરજ; ઇચ્છા;	કાલાસુ,	કલમ; પેન્સીલ.
	જરૂરિયાત.	સા-	કલાક; ઘડિયાળ.
આકીલી,	અકકલ; શુદ્ધિ;	ન્યુઓ,	કપડું-ડાં; લૂગડું-ડાં.
	ચાતુર્ય.	ડેની,	કરજ.
ખોરીટી,	આડી; વાંસ;	શુધુલી,	કાર્ય; કામ.
	ભારવટીયો.	કાલાવા,	કોફી.
કુરાહા,	આનંદ.	ટુપા,	કાનસ.
રાહા,	આરામ.	શેરીઆ,	કાયદો; ધારો.
રોહો,	આત્મા; જીવ.	કારાટાગ્રી,	કાગળ.

કુંક,	કાટ.	ચોકા—,	ચુમો
કાઝી,	કામ; પ્રસંગ.	કારી,	છાપડું.
બેઇ,	કિંમત.	ન્યામા,	જનાવર.
ચામાની,	કિંમત.	રીસાસી,	સીસું (ધાતુ); બંદુ-
ન્ડીઝી,	કેળાં.		કની ગોળી.
બેહો,	કોટ (આરળનો.)	નાફાસી,	જગ્યા; વખત; તંક;
હાળારી,	ખબર.		બેગવાઇ.
ટેન્ડે,	ખજૂર.	નામ્ના,	જાત; ડીઝાર્ન.
બીડી—,	ખંત; ઉત્સાહ;	આસીલી,	જૂનું; પુરાણું, અસલી;
	પ્રયત્ન.		આગળનું.
સીરી,	ખાનગી; છાનું.	ન્યુવુ,	જેર.
હાંકાકી,	ખાઇ.	ચુમુ,	ઝેર.
પેમ્બે,	ખુણો.	કેન્ગેલે,	ટકોરી; ઘટ.
હોસારા,	ખોટ; નુકશાન.	કોફીઆ,	ટોપી.
હાસીરા,	ચુસ્સો; કેાધ.	જેનેઝા,	કાંકડી,
ગુલીઆ,	ગાલીચો; ચેત્રંજી.	લામી,	કામર.
સા—,	ઘડિયાળ.	ન્હો—,	કોલ.
ન્યુમ્બા,	ઘર.	ગામ્બો,	ઢાલ.
ગાનો,	ઘઉં.	ટાફાઉટી,	તફાવત.
જાંરાહા,	ધા; ઇંજા.	આફ્યા,	તંદુરસ્તી.
સામ્લી,	ધી.	હેમા,	તંબુ.
ફીલા,	ચતુરાઇ; હોશિયારી.	ફીક,	તરસ.
ગોઝી,	ચામડું; ચામડી.	ન્યુવુ,	તાકાત; જેર.
સાનામુ,	ચિત્ર; મૂર્તિ; ફેટો.	ચોટા,	તારો (આંકાચનો).

હોમા, તાવ; બુખાર.
 શાખા, ત્રાંબુ; પિત્તળ.
 ગ્યુઝો, ચાંલલો.
 સાહની, યાળી.
 ફાધીલી, દયા.
 ડાવા, કવા.
 સાડાકા, દાન.
 સીકુ, દિવસ.
 ડુનીઆ, દુનિયા.
 ન્જા- , દુકાળ; ભૂખ.
 ડાફીની, ફરખીન.
 ન્ચી, દેશ; જમીન.
 કામ્બા, દોરડું.
 ડીની, ધર્મ.
 બાહાટી, નસીબ; ભાગ્ય;
 સિતારો.
 ન્ગોમા, નગારું; નાથ;
 વાજાંત્ર.
 ફાઈડા, નફો; લાભ.
 પુઆ, નાક.
 નાઝી, નારિયેળ (પાકી-
 ગયેલ)
 આલામા, નિશાની; ચિહ્ન.
 બાફવા
 (બાફ્યા)) પત્ર; ચિઠ્ઠી.

તુરે, પ્રકાશ; તેજ.
 રોબો, પા; ચોથો ભાગ.
 ફેધા, પૈસા; રૂપું.
 બુસ્ટાની, બગીચો; ફૂલવાડી.
 બુંડુકી, બુંડક.
 બાફ્ટી, બુંડકનો દારૂ.
 ટા-, બ-તી.
 હોકું, બીક; ડર.
 ઇબાડા, ભક્તિ; પ્રાર્થના.
 બાહાટી, ભાગ્ય;
 મ્બોગા, ભાજપાલો; તરકારી;
 શાકપાન.
 ન્જા-, ભૂખ.
 ઝાવાડી, ભેટ; બહિસ; સોગલ.
 આસાલી, મધ.
 સીઆગી, માખણ.
 ન્યામા, માંસ.
 હેશીમા, માન; આદર; સતકાર.
 માલી, માલ; પૈસો.
 ન્જુચુ, માંડવી; ભોંયશીંગ.
 શીડા, મુશકેલી; કષ્ટ;
 વિપત્તિ; સંતાપ.
 સાફરી, મુસાફરી; મફર
 ડાલીલી, મુદો; પુરવો.

મેઝા,	મેજ; ટેબલ.	ગાંઘો,	શહેરનો સામેનો.
ભુલુ,	મેતી.	ભાગ;	સામેપાર.
મેટોકા-	મેટરગાડી.	આઈયુ,	શરમ; નિંદા.
રાગી,	રંગ.	હાયા,	શરમ; વિવેક.
જા,	રસ્તો.	ચુપુ,	શક્તિ; ભેર;
હાદુરી,	રીતરિવાજ.		તાકાત.
હન્સી;	રીત	હુધ,	શીતળા.
પમ્મા,	રૂ.	બાહારી,	સમુદ્ર; સાગર.
હેસો,	રૂમાલ.	ફેલી,	સત્ય; ખરું; સાચું.
ફેરા	રૂપું.	હેસાણુ,	સંખ્યા; આંકડો;
ફેરાફૂ-	લવીંગ.		બીલ.
ફેમ્મા,	લાકડી.	હોટો;	સ્વપ્ન.
ફેડા,	લાલ; નફો; ફાયરો	સીકી,	સરકો.
ફેચુ,	લાકડી (બાડી)	હાલી,	સ્થિતિ; સંભોગો,
ફેચુ,	લોહી; ખૂન,	સાણુની,	સાણુ.
ફેફા,	વખાણુ; ચારિત્ર્ય;	ગાઝી,	સીડી; દાદર;
	ગુણ; લક્ષણ.	આમાની,	મુલેહ; સંપે; શાંતિ
વાહાડી,	વચન.	સીન્ડાનો,	સોય.
વુઆ,	વરસાદ.	ધાહાણુ,	સોનું; હેમ.
વાહાઝી,	વહાણુ.	હેસાણુ,	હિસાબ.
વિરીકેણુ,	વહાણુ.	હેવા,	હવા.
વેરેરા,	વાવટો; ધ્વજ.	હાકી,	હક્ક.
વેલીમુ,	) વિદ્યા; ઇલ્મ.	હાલી,	હાલત.
વેલીમુ)			

વિશેષણો 'નૃ' વર્ગ. 'નૃ' વર્ગના નામના શબ્દોને મળતા વિશેષણો તેજ નિયમાનુસાર બને છે, અને તેનું બહુવચન એકવચન જેવું જ હોય છે. સ્વરથી શરૂ થતા વિશેષણોને (જુઓ પાનું ૬૬) 'ન્ય' પ્રત્યય લાગે છે.

ન્યુમ્બા ન્યેકુન્ડુ, લાલ ઘર, અગર રાતા ઘરો.

આલામા ન્યેકુન્ડુ, લાલ નિશાની અગર લાલ નિશાનીઓ.

વ્યંજનથી શરૂ થતા વિશેષણો (જુઓ પાનું ૨૪) નીચે પ્રમાણે બને છે.

-જુરી;	મુંદર; સરસ;	'નજુરી'.
-ગેની;	પરાયું; વિચીત્ર;	'નગેની'.
-ચુમ્;	સખ્ત;	'નચુમ્'.
-ઝીટો;	વજનઠાર;	'નઝીટો'.
-ડોગો;	નાનું;	'નડોગો'.
-ઝીમા;	નકકર; આખું;	'નઝીમા'.
-રેકું;	લાંબુ;	'નરેકું'.
-ખાયા;	ખરાબ;	'ખખાયા'.
-ખીચી;	ઠાચું; તાજું;	'ખખીચી'.
-ખીલુ;	પાકેલું;	'ખખીલુ'.
-ખોલુ;	સડીગયેલ;	'ખખોલુ'.
-દુપુ;	ઉઘાડું; ખાલી;	'દુપુ'.
-ચુન્ચુ;	કડવું;	'ચુન્ચુ'.
-પાના;	પહોણી;	'પાના'.
-ફૂ-	સરઠાર; મોટો;	'ફૂ-',
-ઠાલુ;	સુકું;	'ઠાલુ'.

-ચાચે;	ચોડું; ચોડાંક;	'ચાચે'.
-કાલી;	ઘાતકી; વીરણ;	'કાલી'.
-કુખ્વા;	મોટો;	'કુખ્વા'.
-કુપી;	દૂકો;	'કુપી'.
-ટામુ;	મીકું; સ્વાદિષ્ટ;	'ટામુ'.
-નેને;	જાડું;	'નેને'.
-ફૂ-ફૂ-;	છર્છ થઈ ગયેલ;	'ફૂ-ફૂ'.

બે સામાન્ય વિશેષણો વધતાં જોછા પ્રમાણમાં અનિયમિત છે.

-જોમા;	સારું, તેનું 'જોમા' બને છે.
-ખ્યા;	નહું, તેનું 'ખ્યા' બને છે.

સંખ્યા, ન-વર્ગ. જ્યારે વિશેષણો તરીકે વપરાય છે ત્યારે તે નીચે પ્રમાણે બને છે. (જુઓ પાનું ૩૧)

એક;	મોજા.
બે;	મળીલી.
ત્રણ;	ટાકુ.
ચાર;	ન્ને.
પાંચ;	ટાનો.
છ;	સીટા.
સાત;	સાળા.
આઠ;	નાને.
નવ;	કેન્ડા (ટીસા).
દસ;	કુમી.

વિશેષણો 'નૃ' વર્ગ'. 'નૃ' વર્ગના નામના શબ્દોને મળતા વિશેષણો તેજ નિયમાનુસાર બને છે, અને તેનું બહુવચન એકવચન જેવું જ હોય છે. સ્વરથી શરૂ થતા વિશેષણોને (જુઓ પાનું ૬૬) 'ન્' પ્રત્યય લાગે છે.

ન્યુમ્બા ન્યેકુન્ડુ, લાલ ઘર, અગર રાતા ઘરો.

આલામા ન્યેકુન્ડુ, લાલ નિશાની અગર લાલ નિશાનીઓ.

વ્યંજનથી શરૂ થતા વિશેષણો (જુઓ પાનું ૨૪) નીચે પ્રમાણે બને છે.

-જુરી;	ચુંદર; સરસ;	'ન્જુરી'.
-ગેની;	પરાયું; વિચીત્ર;	'ન્ગેની'.
-ગુમ્;	સખ્ત;	'ન્ગુમ્'.
-ઝીટો;	વજનઠાર;	'ન્ઝીટો'.
-ડાગો;	નાનું;	'ન્ડાગો'.
-ઝીમા;	નકકર; આખું;	'ન્ઝીમા'.
-રેકું;	લાંબુ;	'ન્ડેકું'.
-ખાયા;	ખરાબ;	'ખાયા'.
-ખીચી;	ઠાચું; તાજું;	'ખીચી'.
-ખીલુ;	પાકેલું;	'ખીલુ'.
-ખોલુ;	સડીગયેલ;	'ખોલુ'.
-હુપ્;	ઉઘાડું; ખાલી;	'હુપ્'.
-ચુન્ચુ;	ઠંડું;	'ચુન્ચુ'.
-પાના;	પહોળું;	'પાના'.
-ફ-;	સરઘાર; મોટો;	'ફ-',
-કાલુ;	મુકું;	'કાલુ'.

-ચાચે;	થોડું; થોડાંક;	‘ચાચે’.
-કાલી;	ઘાતકી; વીક્ષુ;	‘કાલી’.
-કુખ્વા;	મોટો;	‘કુખ્વા’.
-કુપી;	દૂંકો;	‘કુપી’.
-ટામુ;	મીઠું; સ્વાદિષ્ટ;	‘ટામુ’.
-નેને;	ભડું;	‘નેને’.
-ફ-ફ-;	છુછું થઈ ગયેલ;	‘ફ-ફ-’.

જે સામાન્ય વિશેષણો વધતાં ઓછા પ્રમાણમાં અનિયમિત છે.

-એમા;	સારું, તેનું ‘એમા’ બને છે.
-ખ્યા;	નવું, તેનું ‘ખ્યા’ બને છે.

સંખ્યા, ન-વર્ગ. જ્યારે વિશેષણો તરીકે વપરાય છે ત્યારે તે નીચે પ્રમાણે બને છે. (જુઓ પાનુ ૩૧)

એક;	મોળ.
બે;	મળીલી.
ત્રણ;	ટાંડુ.
ચાર;	ન્ને.
પાંચ;	ટાનો.
છ;	સીટા.
સાત;	સાળા.
આઠ;	નાને.
નવ;	કેન્ડા (ટીસા).
દસ;	કુમી.

સર્વનામ્, ન્ વર્ગ—સર્વનામના અક્ષરો (પ્રત્યયો) ન્ વર્ગમાં, એકવચનમાં ‘ઇ’ અને બહુવચનમાં ‘ઝી’ છે.

આ અક્ષરો જ્યારે એકલા વપરાયા હોય ત્યારે ‘છે’ ‘હોવું’ નો અર્થ દર્શાવે છે. જેમકે :-

ન્યુમ્મા ઈ કુખ્વા;   ઘર મોટું છે.

ન્યુમ્મા ઝી કુખ્વા;   ઘરો મોટા છે.

તેઓ ક્રિયાપદમાં કર્તા અને કર્મ પ્રત્યય તરીકે વપરાય છે.

ન્યુમ્મા ઇમેઆન્યુકા,   ઘર પડી ગયું છે.

ન્યુમ્મા ઝીમેઆન્યુકા,   ઘરો પડી ગયા છે.

નીમેઇતુનુઆ ન્યુમ્મા,   મેં ઘર ખરીદ્યું છે. (ઘર, સુકરર)

નીમેઝીતુનુઆ ન્યુમ્મા,   મેં ઘરો ખરીદ્યાં છે (ઘરો, સુકકર)

સ્વર આગળ ‘ઇ’ નો ‘ય’ અને ‘ઝી’ નો ‘ઝ’ બને છે.

ફાઇકા યાપીટા ફીજુરી, લાલ અભિમાનથી શ્રેષ્ઠ છે.

આફીલી ઝાપીટા માલી, પૈસા કરતાં બુદ્ધિ અડિયાતી છે.

દર્શક, ન્ વર્ગ — દર્શક સર્વનામો જે પ્રત્યયો પાના—૩૪

૩૫ ઉપર સમજાવવામાં આવ્યા છે તેમાંથી બને છે.

ન્યુમ્મા હી—, આ ઘર. ન્યુમ્મા હીઝી; આ ઘરો.

ન્યુમ્મા ઇલે, પેહું ઘર ત્યાં. ન્યુમ્મા ઝીલે; પેલા ઘરો.

પ્રશ્નાર્થ કયું, કયો કઈ (ન્ વર્ગ) એક વચનમાં ‘ઇપી’

અને બહુવચનમાં ‘ઝીપી’ છે.

કબજે બતાવનાર (છઠ્ઠી વિભક્તિ) ન્ વર્ગ — ના, નો, ની, તું, દર્શાવવા માટે ન્ વર્ગમાં નામોને એકવચનમાં

પ્રત્યય 'ય' અને બહુવચનમાં પ્રત્યય 'ઝ' લાગે છે.

ન્યુમ્બા યા અખ્દલા; અખ્દલાનું ઘર.

ન્યુમ્બા ઝા અખ્દલા; અખ્દલાના ઘરો.

કબજો બતાવનાર સર્વનામ માટે તેજ પ્રત્યયો વપરાય છે.

ન્યુમ્બા, ચાકે, તેનું ઘર.

ન્યુમ્બા ઝાકે, તેના ઘરો.

બધાં, વાળું (અટલે સહિત), મેળે, ચોતાની, મેળે, તેજ પ્રમાણે બને છે અને એકવચનમાં ચોટે, ચેન્યે, ચેન્યેવે; અને બહુવચનમાં ઝોટે, ઝેન્યે, ઝેન્યેવે બને છે.

ન્યુમ્બા ચોટે; આખું (બધું) ઘર.

ન્યુમ્બા ઝોટે; આખા (બધા) ઘરો.

ન્યુમ્બા ચેન્યે મ્લાન્જો; ફરવાળવાળું ઘર.

ન્યુમ્બા ઝેન્યે મ્લાન્જો; ફરવાળવાળા ઘરો.

સંબંધ; ન વર્ગ; ન વર્ગના સંબંધ બતાવનાર પ્રત્યયો એકવચનમાં 'ચો' અને બહુવચનમાં 'ઝો' છે.

ન્યુમ્બા ઇલીયોઆંશુકા; ઘર જે પડયું (ઘર; મુકરર.)

ન્યુમ્બા ઝીલીઝોઆંશુકા; ઘરો જે પડ્યાં (ઘરો; મુકરર.)

ન્યુમ્બા નીલીયોઇનુનુઆ; ઘર જે મેં ખરીદ્યું (ઘર; મુકરર.)

ન્યુમ્બા આલીઝોઝીકા; ઘરો જે તેણે વેંચ્યા (ઘરો; મુકરર.)

જુઓ પાતું, ૮૫ અને ૮૮.

અનિશ્ચિત સર્વનામ; ન વર્ગ-તેઓ નીચે પ્રમાણે છે.
ન્યુમ્બા ચો ચોટે; કોઇ ઘર. ન્યુમ્બા ઝો ઝોટે; કોઇ ઘરો.

મનોયત્ન ૨૮

ટોઆ, આપવું. (પૈસા ચૂકવવા વગેરે) ક્ષ્વા; માટે.

સ્વાહીલીમાં તરબુમે કરે:-

૧, મેં તેના હિમાળ જોયા છે. ૨, આંકડાઓ મને સંતાપે છે. ૩, અખ્દલાનો નફો મારાથી વધારે છે. ૪, મારી ખોટ (ખ. વ.) મોટી નથી, પરંતુ મને તે (ખ. વ.) ગમતી નથી. ૫, અમે નવો ગલીચો ખરીદ્યો છે. ૬, અમે જૂનો જે અમુક વખત પહેલાં ખરીદ્યો હતો તે ફેંકી દેશું. ૭, જો તમને તે ગમે તો તમે તે લઈ શકો છો. ૮, તેણે જે કામ આજે કર્યું છે તે તમે જોશું છે. ૯, તેને (મારી પાસેથી) ખપે છે (કે) હું આ કામને માટે ઠથ શીર્ષાંગ આપું. ૧૦, હું કિંમતનો ચોથો ભાગ જે કડીયાઓને જોઈએ છે તે આપીશ. ૧૧, મેં તમને શનિવારે ચૂકવી આપવાને વચન આપ્યું. ૧૨, વરસાદે માફ નહું ઘર જે તેઓ ગાંધે છે (ચાલુ. વ.) તેનો નાશ કર્યો છે. ૧૩, થાળીમાં બધું માખણ ઓગળી ગયું છે. ૧૪, મેં બે (પાકા) નારિયેળ અને તેનાં બધાં કેળાં ખરીદ્યાં છે. ૧૫, ટાંગા જવાને કયો રસ્તો છે? (કયો રસ્તો (તે છે કે) જે ટાંગા જાય છે?) ૧૬, તેઓ અહીંયાં ઘઉં વેચતા નથી, (ચાલુ વ.) તેઓ લવિંગ વેચે છે. ૧૭, મેં ટકોરીનો અવાજ આજે મધ્યાહને સાંભળ્યો. ૧૮, જો તમે બે બત્તી લાગ્યા હો તે તો તે (ખ. વ.) પૂરતી હતો. ૧૯, અમને નસીબ નથી (અમારા નસીબ નથી). ૨૦, તેની પામે સીડી છે જે મારી છે ૨૧, મારે આવતી કાલે સફર છે, મને તંબુ અને મારો

ખાટલો, મેજ, ખુશી. જે ડાલ, અને ખત્તી ખપશે. ૨૨. પ્રયત્ન કરે. ૨૩. તેણે પોતાની બધી મિલકત પોતાનું કરજ ભરવા આપી દીધી. ૨૪. મને વૃક્ષવાળો બગીચો ગમે. ૨૫. તેણે ગઈ કાલે મારી લેટ સ્ત્રીકારી. ૨૬. આ ઘડિયાળ ચાલતી નથી. ૨૭. જે તે સારા લક્ષણ (શુભ) મેળવશે તે મારે ત્યાં તેને કામ મળશે.

માણસો અને જનાવરોનાં નામો

જનાવરો અને ચેતનવાળા પ્રાણીઓનાં નામો સાથે ક્રિયાપદો, વિશેષણો, અને સર્વનામોને 'વા' વર્ગના યોગ્ય પ્રત્યયો લાગે છે.

મદુ મજુરી, સારો માણસ; વાદુ વાજુરી, સારા માણસો.
 ન્ગોમ્મે મજુરી, સારી ગાય, ન્ગોમ્મેવાજુરી, સારી ગાયો.
 કીબોકો મજુરી, સારો દરિયાઈ વીબોકે, સારા દરિયાઈ
 ઘોડો; ઘોડા.

તેમ છતાં, ન્ વર્ગમાં જનાવરો જેવાં કે મજુરી, ન્ગોમ્મે વગેરેના નામો સાથે બહુવચનમાં કબજે બતાવનાર સર્વનામોને ન્ વર્ગના પ્રત્યયો લાગે છે; અને સર્ગાવહાલાં અને વ્યક્તિઓ જેવી બાબા, મામા, ન્ડુયુ, રાફીકી, આડુઈ વગેરે નામો સાથે કબજે બતાવનાર સર્વનામને એકવચનમાં અને બહુવચનમાં, બન્ને વચનમાં, ન્ વર્ગના પ્રત્યયો લગાડવામાં આવે છે.

મનુષ્યો, જનાવરો વગેરેના નામની ટીપ. દરેકનું બહુવચન આપવામાં આવ્યું છે.

વાકીલી,	આક્રિતિયો; દલાલ; વકીલ,	માવાકીલી.
કીપોકુ,	આંધળો,	વીપોકુ.

મચ્છા,	ઉધઈ,	મચ્છા.
ગામીઆ,	ભિંટ	ગામીઆ.
પાન્યા,	ઉદર,	પાન્યા.
હુઆ.	કખૂતર (પાળેકુ)	હુઆ.
કારાની,	કારકુન,	માકારાની.
કુન્ચુર,	કાગડો,	કુન્ચુર,
ટાન્ડ,	કાનખજૂરો,	ટાન્ડ.
શાન્ગાઝી,	કાકી,	માશાન્ગાઝી.
કેબે,	કાચબો,	કેબે.
કામા,	કાચબો,	કાસા.
ચુન્ચ,	કાળી કીટી,	ચુન્ચ.
મીઆકુ,	મંકોડો.	મીઆકુ.
ભેગો-	કૂકડો,	માભેગો-
બાહારીઆ,	ખારવો; ખલાસી,	માબાહારીઆ
પુન્ડા,	ગધેડું,	પુન્ડા.
ગોમ્બે,	ગાય; ઢોરઢાંખર, બળદ,	ગોમ્બે.
ટાઇ,	ગીધ,	ટાઇ.
કીકાક,	ગેંડો,	વીકાક.
કારાસી,	ઘોડો,	કારાસી.
કીરોબોટો,	ચાંચક,	વીરોબોટો.
ચુઇ,	ચિત્તો,	ચુઇ.
મ્બુલાના,	છોકરો,	
મ્મીયાના,	છોકરી,	

ટૂંવીગા,	જિરાફ; જરાફ,	ટૂંવીગા.
પુન્ડા મીલીઆ,	ઝેપ્રા; રોઝ;	પુન્ડા મીલીઆ.
	વનગદ્દભ,	
ફેવા,	હાઈવર,	માફેવા.
ફીસી,	તરસ; રીંછ,	ફીસી.
આડુઈ	હુસ્મન; શત્રુ,	માઆડુઈ
		અગર આડુઈ.
ચુરા,	હેડકો,	બુચરા.
આસ્કોકો,	ધર્મોધ્યક્ષ; ધર્મોધિકારી,	માઆસ્કોકો.
ડોખી,	ધોખી,	માડોખી.
કાધી,	ન્યાયાધિશ,	માકાધી.
બોઈ,	નોકર,	માબોઈ.
ન્ડેગે,	પક્ષી,	ન્ડેગે.
મ્બેગા,	પક્ષી, (જમીન ઉપરનું, કેન્ચા	મ્બેગા.
	અને ટાંગાનીકાનું)	
શેમાસી,	પાદરી, (ઉતરતી પંક્તિનો.)	માશેમાસી.
કાસીસી,	પાદરી,	માકાસીસી.
શાન્ગાઝી,	કુઈ, કાકી,	માશાન્ગાઝી.
ન્ડુગુ,	ભાઈ અગર બહેન,	ન્ડુગુ.
મ્બુઝી,	બકરૂં; ઘેટું,	મ્બુઝી.
બાટા,	બતક,	બાટા.
બાબા,	બાપ,	બાબા.
પાકા,	ખિલાડી,	પાકા.
ફાહાલી,	બબક; ખૂટિયો,	માફાહાલી.
ફીઝીવી.	બહેરો,	વીઝીવી.

જીની,	જૂત,	માજીની.
ન્યાટી,	લેંશ,	ન્યાટી.
મીઆકું,	મંકોડો,	મીઆકું.
ન્યુકી,	મધમાખી,	ન્યુકી.
માખા,	મગર,	માખા.
કુંકું,	મરધું; કૂકું,	કુંકું.
મખુ,	મરહર,	મખુ.
મામા,	મા; ખા,	મામા.
સામાકી,	માછલી,	સામાકી.
ઈન્ઝી,	માખી,	માઈન્ઝી
		અગર ઈન્ઝી.
પાપા,	માછલી; શાકે,	પાપા.
ખીખી,	માની મા; ખાપની મા,	માખીખી.
રાફીકી,	મિત્ર,	મારાફીકી;
		અગર રાફીકી.
કીલના,	યુવાન; યુવતી,	વીલના.
સુહટાની,	રાજા; સુહતાન,	માસુહટાની.
કીવેટે,	લંગડો-ડી,	વીવેટે.
ન્યાની	વાંદરો; પૂંછડી વિનાનો ઉરાંગઉટાંગ જેવો	ન્યાની.
કીન્ચોઝી,	વાણુંદ,	વીન્ચોઝી.
કીમા,	વાંદરું,	કીમા.
દુમ્ખીલી,	વાંદર,	દુમ્ખીલી.
મેન્ડે,	વંદો,	મેન્ડે.
વાઝીરી.	વજીર,	માવાઝીરી.

દીબેટે (દીબેટી),	વાગનજી, દૂંદો માણસ,	વીબેટે; (વીબેટી).
જો;	વીછી,	જો.
એવે,	ચકરો; બાજપક્ષી,	એવે
મણુની,	ગાદમૃગ,	મણુની.
પ્વાના,	ગ્રોક,	માપ્વાના; (પ્વાના).
બુમ્બે,	મરદાર,	માબુમ્બે.
મુન્ગુરા,	મમ્મલું,	મુન્ગુરા.
ન્યોકા,	મર્પ; નાગ,	ન્યોકા.
સીમ્બા,	મિહ,	સીમ્બા.
આરકારી,	મિપાઈ,	આરકારી.
બીબી,	ત્રી; જોરત; ખાયડી,	માબીબી.
હુવાડી; (લીવાડી), સૂબો,		માહુવાડી; (માડીવાડી).
ન્યુરેવે,	મૂવર; બૂંડ,	ન્યુરેવે.
સેરેમાલા,	મુથાર,	માસેરેમાલા.
બામાડારી	મેનાપતિ,	માબામા- ડારી.
પોકું,	હરણ, (દક્ષિણ આફ્રિકાનું ગોટામાં પોકું).	પોકું.
પા-	હરણ, (ચક્રવર્તિત આંખો વાળું રૂપાળું હરણ)	પા-,
ટેમ્બો,	હાથી,	ટેમ્બો.
ન્ટોલુ,	હાથી,	ન્ટોલુ.
બાન્યાની,	હિંદુ,	માબાન્યાની.

ઉપરના અમુક શબ્દોથી જણાયું હશે કે જે શબ્દો ઈન્દ્રાણ, ખિતાણ, કે હોદાવાળા છે તેનું બહુવચન, એકવચન વાળા શબ્દને ‘મા’ પ્રત્યય લગાડવાથી થયું છે. આ બહુવચનના રૂપો આગળ ઉપર ‘મા’ વર્ગના પ્રકરણમાં (જુઓ મુચના:-પહેલી, નામોની ટીપ, ‘મા’ વર્ગ,) સમજાવવામાં આવશે પરંતુ અહીંયાં તેનો ઉલ્લેખ કરવો ઉચિત જણાયાથી તે શબ્દો ઉમેર્યા છે.

મનોયત્ન ૨૯.

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો :-

૧. મેં સિપાઈઓને કહ્યું, અને તેઓએ સેનાપતિને બોલાવ્યો. (સિપાઈ, મુકરર; સેનાપતિ, મુકરર) ૨. મોટો હાથી વૃક્ષો બાંગે છે (ચાલુ વ.) ૩. ઉધઈ (બ. વ.) આપણી દુશ્મન છે. ૪. મોટાં વાંદરાઓ (ન્યાની) વૃક્ષોમાં રમે છે (ચાલુ વ.) ૫. વાણુદના સફેદ ગધેડાએ મારી કાઢીને કાંત મારી. ૬. મધમાખીઓ મધ બનાવે છે. ૭. છોકરાઓએ ઊંટ જોયો, તેઓની બહેને બે સુંદર પક્ષી જોયા. ૮. સુધાર કાનખજૂરાને મારે છે. (ચાલુ વ.) ૯. મેં સરદારને જોયો; તેણે ઘણાં ઢોરઢાંખર, અને ઘણા કુકડા અને મરઘાં અને મોટાં બતકો ખરીદ્યા. ૧૦. મારા મિત્રો વંદાને (બ. વ. મુકરર) ધિક્કારે છે. ૧૧. વજીરે સુંદર હરણ (રૂપાળું ચક્રચકિત આંખોવાળું) ખરીદ્યું છે. ૧૨. મારા બાપે બતક ખરીદ્યું છે; વામન (ટૂંકો માણસ) તેનો દુશ્મન તે લઈ ગયો. ૧૩. ચોરત મોટા દેડકાથી બીધી. ૧૪. શેઠે કહ્યું, મોટો સિંહ અને ચિત્તો વિકરાળ હોય છે; દેડકાઓ વિકરાળ હોતા નથી.

૧૫. મેં, આઠ બડાં ઘેટાં ખરીદ્યાં. ૧૬. હુઆ ચપેં મસલાંને (મુકકર) પકડયું. ૧૭. ઘોળીએ ગધેડું ખરીદ્યું, પરંતુ સિપા-
ઓને તે મળ્યું; અને (હાટા) બ્યારે તેઓ તેને લઈ જતા
હતા (ચુકુઆ વાપરે). ત્યારે વીંછીએ તેના પગને ડંથ કર્યો.
૧૮. સારો ન્યાયાધિશ પસાર થયો અને સિપાઈઓને જોયા; તેણે
સુલતાનના વહાણના ખલાસીઓને તેમને મારવાનો હુકમ કર્યો.

૧. ટૂંકા આંધળા માણસો. ૨. પરદેશી બહેરો માણસ.
૩. મોટો ચાંચડ. ૪. હરિયાઈ ઘોડી (રૂકે વાપરે) ૫. આખો
ગેડો. ૬. સુંદર યુવાનો. ૭. આઠ અદેળા બહેરો. ૮. છ
વજનદાર હરિયાઈ ઘોડાઓ. ૧૦. પેલા ચાંચડો. ૧૧. પેલો
હરિયાઈ ઘોડો વિકરાળ છે. ૧૨. આંધળો મરેલ છે. ૧૩.
આ આંધળો કોણ છે? ૧૪. તમારા મજૂરો મારી છત્રી લઈ
ગયા. ૧૫. બળદો બડા છે. ૧૬. ગધેડાઓ પાછા ફર્યા.
૧૭. પાતળો બળદ પડી ગયો. ૧૮. ફૂતરો અને બિસાડી
લહે છે (ચાલુ વ.)

નકાર કાળો

સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદનું ન-કાર ખાસ પ્રત્યયોના
સટના ઉપયોગથી બને છે અને એક કાળમાં ક્રિયાપદનો
છેલ્લો અક્ષર બદલીને કરવો પડે છે.

ન-કાર કર્તા પ્રત્યયો—

હું, નથી, (હું-નહિ)	સી.	અમે, નથી, હાહ.
તું, (તમે), નથી,	હું.	તમે, નથી, હામ.
તે (અગર તેણી), નથી,	હા.	તેઓ, નથી, હા.
તે (મટી), નથી,	હાઈ.	તેઓ (મીટી), નથી,

તે (કીકુ), નથી, હાકી. તેઓ (વીકુ), નથી, હાવી.
તે (ન્યુમ્બા), નથી, હાઇ. તેઓ (ન્યુમ્બા), નથી, હાઝી.

ન-કાર વર્તમાન, ભૂત, ભવિષ્ય અને 'હજુ સુધી' નહિ અગર નથી' કાળ બનાવવા આ પ્રત્યયો વપરાય છે.

વર્તમાન નકાર.-ક્રિયાપદના શબ્દમાં છેલ્લે આવેલ 'આ' ને બદલે 'ઇ' કરી ન-કારના પ્રત્યયો લગાડવાથી બને છે. કાળનો કોઈ પ્રત્યય નથી.

સીપેન્ડી, મને પસંદ નથી.	(મને ગમતું નથી.)
હાકુપેન્ડી, અમને " "	(અમને " ")
હુપેન્ડી, તને (તમને) "	(તને (તમને) ")
હામ્પેન્ડી, તમને " "	(તમને " ")
હાપેન્ડી. તેને (તેણીને) "	(તેને (તેણીને) ")
હાવાપેન્ડી, તેઓને " "	(તેઓને " ")
હાઉપેન્ડી, તેને (મ્હી)	(તેને (મ્હી)

	પસંદ નથી,	ગમતું નથી.)
હાઇપેન્ડી, તેઓને (મીટી) "		(તેઓને મીટી) "
હાકીપેન્ડી, તેને (કીકુ) "		(તેને (કીકુ) ")
હાવીપેન્ડી, તેઓને (વીકુ) "		(તેઓને (વીકુ) ")
હાઇપેન્ડી, તેને (ન્યુમ્બા) "		(તેને (ન્યુમ્બા) ")
હાઝીપેન્ડી, તેઓને (ન્યુમ્બા) "		(તેઓને (ન્યુમ્બા) ")

જે ક્રિયાપદના શબ્દોને છેડે 'આ' સ્વર નથી આવતો તેમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

ક્રિયાપદ હોલું, છે (નકાર).-નામના બધા વર્ગોમાં, મન્ને વચનોમાં (ઓ. વ. અને બ. વ.) ક્રિયાપદ 'છે નહિ' તે સી'થી બચાવાય છે.

મીમી સી મ્મગા, હું મૂળ નથી.

મુચના :—અધા ન-કાર કાળમાં, 'ના' (=અને) ને બદલે 'વાલા' (=અને) વપરાય છે.

સીસીકી- કીકુ વાલા સીઓની કીકુ,

હું કાંઈપણ આંસળતો નથી, અને ભેતો નથી.

ન-કાર ભૂતકાળ-, ન-કાર ભૂતકાળનો પ્રત્યય 'કુ' છે અને તેની પહેલાં યોગ્ય ન-કારના પ્રત્યયો લગાડવાથી ન-કાર ભૂતકાળ બને છે. નેમકે:-

મીમી સીકુઆન્ચુકા,	હું પડ્યો નથી.
મી હાઉકુઆન્ચુકા,	આડ પડ્યું નથી.
સીસી હાકુકુઆન્ચુકા,	અમે પડ્યા નથી.
વીબાન્ડાહાવીકુઆન્ચુકા,	છાપરાં પ્રડ્યાં નથી.
ન્ચુકો હાઝીકુકા.-	ધાંભલા ચારા હતા નહિ (ઘેટલે ઉપયોગમાં લેવાય તેવા ન હતા.)

મનોયત્ન ૩૦

(અ)

સ્વાહીત્રીમાં તરબુમો કરો:-

૧. અમારા સરદારને પાશ્ચાત્ય લોકો પસંદ નથી.
૨. પાશ્ચાત્ય લોકોને અમારો હાકતર પસંદ નથી. ૩.
આજસુ કામ કરનારાઓને ડેબરેખ રાખનાર પસંદ નથી. ૪. નદી
પેલા રૂખડવાના ઝાડેથી (ખ. વ.) પસાર થતી નથી. ૫. હું અમારા
માણસોને ભેતો નથી. ૬. તમને (ખ. વ.) હું પસંદ નથી.

૭. હું તમને ધિક્કારતો નથી. ૮. તે (સ્ત્રી) વાંચતી નથી. (આહુ વ.) ૯. મછવાઓ ડૂબતા નથી. (આહુ વ) ૧૦. તમે ધ્યાન રાખતા નથી. ૧૧. આ (જ વ.) લખે છે, (આહુ વ) પેલા લખતા નથી. ૧૨. મેં તેને કહ્યું, તે કયો માણસ છે જેને તમે જોયો ? અને તેણે મને કહ્યું, હું તેને જોતો નથી. ૧૩. તે મારા છેકરાં-ઓને ભણાવતો નથી. ૧૪. વૃદ્ધ જાગતો નથી. ૧૫. તેઓના બાળકો રડતાં નથી. ૧૬. તેઓની નારિયેળીને ફળ આવતા નથી. ૧૭. મારી ખજૂરીને ફળ આવે છે, (આહુ વ) તમારીને ફળ આવતા નથી. ૧૮. તેને પેટું ભાટું ગમતું નથી. ૧૯. પેલા ડોલ (વહાણના, જ. વ.) પડતા નથી. ૨૦. તેનો મછવો ડૂબતો નથી. ૨૧. તે તમારા ઘરનો નાશ કરતો નથી. ૨૨. હું તમારી ભલાઈ ભૂલતો નથી. ૨૩. તે મને માફ કરતો નથી. ૨૪. તેઓ અમને જવાબ આપતા નથી. ૨૫. તમે તેને માનતા નથી. ૨૬. તે વિચાર કરતો નથી. ૨૭. તેઓ તમને હુકમ કરતા નથી. ૨૮. હું તેમને વખાણતો નથી. ૨૯. હું પાછો જવાનો નથી. ૩૦. તે અમને ધિક્કારતો નથી. ૩૧. તમે ધારતા નથી. ૩૨. અમે સુસાફરી કરવાના નથી. ૩૩. હું અભયબ થાતો નથી. ૩૪. તેઓ પરમેશ્વરને પૂજતા નથી. ૩૫. આ માણસો આજસુ નથી. ૩૬. તેનો પત્ર આવતો (પહોંચતો) નથી. ૩૭. ઘડિયાળ ચાલતી નથી. ૩૮. હું મારા બધા પૈસા વાપરતો નથી.

(ખ)

૧. મેં સ્વીકાર્યું નહિ. ૨. અમે કબુલ્યું નહિ. ૩. મેં જવાબ આપ્યો નહિ. ૪. સરદારો આવી પહોંચ્યા નહિ.

૫. પાશ્ચાત્ય લોકોએ ખરીદું નહિ. ૬. રસોયાએ ખાંધું નહિ. ૭. તમે (ખ. વ.) ખરીદું નહિ. ૮. પેટી સ્ત્રીઓએ પાણી ભર્યું નહિ. ૯. છ પાશ્ચાત્ય લોકો પાછા ફર્યા નહિ. ૧૦. સરદાર આગળ ગયો નહિ. ૧૧. વૃદ્ધે ના પાડી નહિ. ૧૨. બાણ તેને લાવ્યું નહિ. ૧૩. તેઓ બે ખાટલાઓ (મુંકરર) લાવ્યા નહિ. ૧૪. પાશ્ચાત્ય લોકોએ નારિયેળીના ઝાડ (મુંકરર) કાપ્યા નહિ. ૧૫. પાશ્ચાત્ય લોકોએ ફરિયાદ ઘોડાને (મુંકરર) માર્યો નહિ. ૧૬. દુલાપીયાએ મને પત્રો બતાવ્યા નહિ. ૧૭. અજાણ્યાઓએ ઘરો ખાંધ્યાં નહિ. ૧૮. મેં ડુંગળી (ખ. વ.) ચાખી નહિ. ૧૯. અમે વાવટો ફાડ્યો નથી. ૨૦. મેં વૃદ્ધને કહ્યું નથી. ૨૧. આ કડીયાએ ઘણાં વાંસ વાપર્યાં નથી. ૨૨. બીકણ લોકોને તેઓના ચેકનો શુસ્સો પસંદ પડ્યો નહિ. ૨૩. કડીયાઓને લાલ છત્રીઓ ખપતી ન હતી. ૨૪. છોકરીએ તેની માને ધિક્કારી નહિ. ૨૫. ચોપડીઓ આવી પહોંચી નહિ. ૨૬. તેણે બડાઈ કરી નહિ. ૨૭. તેઓએ ચાર કાળા સર્પો ભેગા નહિ. ૨૮. ટોકોરીના અવાજે મને શુસ્સે કર્યો નહિ. ૨૯. મારું ઘર પડી ગયું નહિ. ૩૦. ધર્મોદ્યેષ આવી પહોંચ્યા (માનાથે ખ. વ.) નહિ.

‘હજી સુધી નહિ’ કાળ. — હજી સુધી અમુક કાર્ય બન્યું નથી, થયું નથી તેવો અર્થ દર્શાવવા માટે સ્વાહીલીમાં કાળને ‘બ’ પ્રત્યય લાગે છે અને તેની આગળ ન-કારના ચોખ્ખા પ્રત્યયો વપરાય છે.

હાનસીકા, તે હજી મુધી આવ્યો નથી.
 સીનમ્બોના, મેં તેને હજી મુધી ભેયો નથી
 હાનમ્બશા, તેણે હજી મુધી પૂર કર્યું નથી.

ઘણીવાર તેની પછી શબ્દ 'ખાડો' ઉમેરવામા આવે છે, જેમકે:-

સીનમ્બોના ખાડો, હજી મુધી મેં તેને ભેયો નથી
 (પણ હું ધારું છું કે હું તેને
 ભેઈશ.)

હાનસીકીઆ ખાડો, હજી મુધી તેણે માલગ્યુ નથી
 (પણ હું ધારું છું કે તે માલગશે.)

હાનસીકા ખાડો, હજી તે આવ્યો નથી (જો કે
 રસ્તામા છે.)

આ કાળ હંમેશા ભવિષ્યમા જનવાના કાર્ય માટે આશા જનક છે, ક્યારે નીચેના દ્રષ્ટાંતવાળો કાળ આશા-જનક નથી એટલો તેમાં તફાવત છે જેમકે -

હાકુસીકા, તે આવ્યો નથી (અને તે તેમ
 છે, એટલે કે આવશે નહિ)

ન-કાર ભવિષ્યકાળ- ન-કાર ભવિષ્યકાળ, કાળનો પ્રત્યય 'ટા' વાપરી તેની આગળ ચોથા ન-કારના પ્રત્યયો મૂકવાથી બને છે, જેમકે :-

એ. ષ.	ખ. ષ.
સીટાપેન્ડા, હું ચાહીશ નહિ	હાકુટાપેન્ડા, અમે ચાહશું નહી.

હુટાપેન્ડા, તું (તમે) ચાહીશ નહિ. હામટાપેન્ડા, તમે
ચાહશો નહિ.

હાટાપેન્ડા, તે ચાહશે નહિ. હાવાટાપેન્ડા, તેઓ
ચાહશે નહિ.

આ કાળે તેથી કરીને હ-કાર વાચક લખિય કાળને
ધણે મળતો છે.

ભાવવાચ્ય કર્તા (અકર્તૃક)

સ્વાહીત્રી ભાષામાં, વાંકેચના કર્તા તરીકે, ચજ્ઞ 'તે',
ન્યગોના એકવચનના પ્રત્યયથી દર્શાવાય છે.

યાદા, તે સારી થીજ છે. હાંધિકુવેએકાના, તે અથેકય હતું.
(તે ચાલશે.)

હાંધિકાઈ, તે સારી-ફે નથી. હાંધિટોટોશા, તે પૂસ્તુ થશે નહિ.
(તે નહિ ચાલશે.)

ઈટાકા, તે ચાલશે. નીની હી-ડી, તે શું છે ?
(તે મજદૂર થશે.)

હાંધિએનેકાની, તે દેખા-યા-ની, તેનો અર્થ એમ છે કે.
વામાં આવતું નથી. (કહેવાનો ભાવ એ છે કે; એટલે કે.)

મનોયત્ન ૩૧
(અ)

૧. ખલાસીએ હજુ સુધી ખાવડી પરણી નથી. ૨.
હજુસુધી તેઓ બે ખાટલા (મુકરર) લાબ્યા નથી. ૩.
હજુસુધી મેં પુસ્તકને (મુકરર) બેયું નથી. ૪. હજુસુધી

તેણે દરવાજે (મુકરર) જાંધ કયો નથી. ૫. સરદારોએ હજી
સુધી મને ચુકવ્યા નથી. ૬. હજીસુધી અમે નદીને (મુકરર)
પસાર કરી નથી. ૭. ખજૂરીને હજીસુધી ફળ આવ્યા નથી.
૮. હજીસુધી તેણે મને એક શબ્દ કહ્યો નથી. ૯.
હજીસુધી પાશ્ચાત્યોએ એકેય નારિયેળી કાપી નથી. ૧૦.
તે પીધેલો હોય તેવું હજીસુધી દેખાયું નથી, પણ અમે
એમ ધારીએ છીએ.

(ખ)

૧. તે પાછો જશે નહિ. ૨. સિંહ અડીયાં આવશે
નહિ અને અમે તેને જોશું નહિ. ૩. અમારા સરદારને આ
પાશ્ચાત્યો ગમશે નહિ. ૪. તમે (ખ. વ.) અમારા મજૂરોને
મળશે નહિ. ૫. વૃદ્ધ આજે આવશે નહિ, અને આવતી
કાલે આવશે નહિ. ૬. તે મને માફ કરશે નહિ. ૭. હું
ચૂકવીશ નહિ. ૮. તે ચાલશે નહિ. ૯. ફૂતરો તમને
કરકશે નહિ. ૧૦. તે પત્ર લખશે નહિ જેથી તેનો મિત્ર
આ ખબર જાણશે નહિ ૧૧. આજે તમને કહેવાનું મારે
માટે શક્ય થશે નહિ.

ન-કાર સંકેતાર્થ— ન-કાર સંકેતાર્થ, હ-કારના
કર્તા પ્રત્યય અને ક્રિયાપદની વચ્ચેમાં ‘સી’ મૂકવાથી બને છે;
ખીજી રીતે તે હકાર સંકેતાર્થને મળતું આવે છે. આ
સંકેતાર્થ, અમુક વ્યક્તિ કે અમુક સ્ત્રી, અમુક કરશે
નહિ તેવી ઈચ્છા કે આશય દર્શાવવા અગર ક્રિયાપદથી જે
અર્થ નીકળતો હોય તે અર્થનો આશય દર્શાવવા વપરાય
છે. હેતુ કે જે નિષ્ફળ જાય તે માટે અ.

તેઓ વાચે નહિ. ૧૩. તેઓને કહો કે તે સાંભળે નહિ. ૧૪. હું પાછો જઈશ કે જેથી હું તેઓને મળું નહિ. ૧૫. ખેંચો (ખ. વ.) નહિ. ૧૬. ભાર બિચકનારાઓને કહો કે આ બે ભાર ઉપાડે નહિ. ૧૭. માફં ભાણ લો નહિ. ૧૮. માફં ઘેર જાણો નહિ. ૧૯. તેતે (તમે, ખ. વ.) સરદાર બનાવો નહિ. ૨૦. ચોરી કરો નહિ. ૨૧. ધ્યાન રાખો કે છરી તમારી આંગળી કાપે નહિ. ૨૨. આળસુઓને વખાણો નહિ. ૨૩. ચોપડી લાવો નહિ, હું વાંચતાં બાણતો નથી. ૨૪. બેલો નહિ, રખે હું તમને માફં. ૨૫. જ તમે તેને મારો (બનશી) (તો) તેના બાળકોને મારશો નહિ.

સંબંધી (પ્રત્યય) સાથે ન-કાર-. ન-કારનું એક રૂપ છે જે બધા કાળમાં સંબંધી પ્રત્યયો સાથે વપરાય છે. તે કર્તા પ્રત્યય અને સંબંધી પ્રત્યયની વચ્ચે 'સી' મૂકવાથી બનાવાય છે.

આસીયેપેન્ડા, (તે) જે ચાહતો નથી, -જેણે ચાહ્યું નથી, -જે ચાહ્યું નહિ.

દુસીઓકુપેન્ડા, (અમે) જે તમને ચાહતા નથી, -તમને ચાહ્યા નથી, -તમને ચાહ્યું નહિ.

દુમીયેકુપેન્ડા, (તમે) જેને અમે ચાહતા નથી, -જેને અમે ચાહ્યા નથી, જેને અમે ચાહ્યું નહિ.

નીસીઓઉઓના, (વૃક્ષ) જે હું બેતો નથી, -જેથું નહિ, -હું બેઈશ નહિ.

ઉમીયેદુઆમ્મીઆ, (તું) જે અમને કહેતો નથી, -કહ્યું નહિ, -કહેશે નહિ.

સંબંધી પ્રત્યયો માટે જુઓ પાનું ૮૫, ૧૨૩,

ક્રિયાપદ હોવું (થવું)

નીસીયે, હું જે નહિ. વાચીઓ, તેઓ જે નહિ.
ઉસીયે, તમે (તું) જે નહિ.

મનોયત્ન ૩૩

કાન્યા કાઝી = કામ કરવું.

સ્વાહીલીમાં તરંભુમો કરો:-

૧. છાંયો જે પસાર થતો નથી. ૨. સ્ત્રીઓ જે પાણીની માટલીઓ ઉપાડતી નથી. ૩. માણસ જેણે લાલુ ફેંક્યું નથી. ૪. મેં ત્રણ માણસોને ભેંયા એ તમે ન ભેંયા. ૫. તમે જેઓ લાલુ ભેંયો નહિ તે ઝૂંપડું પસાર કરશે. ૬. તેઓ જે તેને બાંધતા નથી. ૭. મેં (કે) જેણે તેને ઝાળખેયો નહિ. ૮. વૃક્ષો જે પડયા નહિ, તે એને તમારા છાપચને કચડ્યું નહિ. ૯. આ એક ખુરશી જે ભાંગેલી ન હોતી. ૧૦. મૂખાઓ જે ફોડી (ભાંગી) જશે નહિ. ૧૧. પાશ્ચાત્ય જેણે નદી ઝાળંગી નથી. ૧૨. સિપાહીઓ જેઓ નદી ઝાળંગતા નથી. ૧૩. નોકરો જેઓને રતાણું ગમતાં નથી. ૧૪. વૃક્ષો જેને ફળ આવતા નથી. ૧૫. માંદા માણસો જે કામ કરતા નથી. ૧૬. દાકતર જે તેઓને સાજા કરશે નહિ. ૧૭. મૂખાઓ જેઓ બાહુગરને ચૂકવશે નહિ, કે જેણે તેઓને છેતર્યા નથી. ૧૮. સરદાર જે પોતાની બાયડીને ચાહતો નથી. ૧૯. સરદાર જેણે પોતાના ઝાળ-કોને ચાહ્યાં નહિ. ૨૦. રસોયો જેણે મારી રસોઈ પકાવી નહિ. ૨૧. મારો ખોરાક જે તેઓને ગમતો નથી.

ન-કાર રામય (વખત) સંબંધી.

આ ન-કાર, 'સી' નો ઉપયોગ, સંબંધી પ્રત્યય 'પો' (એટલે જ્યારે) ની સાથે કરવાથી દર્શાવાય છે.

આમીપોપેન્ડા, જ્યારે તે ચાહતો નથી, -જ્યારે તેણે ચાહ્યું નહિ, -જ્યારે તે ચાહ્યે નહિ.

આ રૂપ ન-કાર 'કી' કાળ તરીકે પણ વપરાય છે. સુજરાતીમાં 'કી' કાળના હ-કાર દર્શક બધાં રૂપો આ રચનાથી ન-કાર તરીકે સ્વાહીત્વીમાં દર્શાવી શકાય છે. જેમકે 'રખે,' 'અગર,' 'જે આમ બને તો' વગેરે.

આસીપોપેન્ડા } જે તે ચાહે નહિ તો; રખે તે ચાહે તો; અગર તે ચાહે તો; જે તેણે ચાહ્યું ન હોત તો; રખે તેણે ચાહ્યું હોત તો; જે તે ચાહ્યે નહિ તો; રખે તે ચાહ્યે તો.

ન-કાર રચના સંબંધી.

રચના ઉપરના જેવીજ છે, સંબંધી પ્રત્યયો, 'પો,' 'ટા,' 'મો,' નો ઉપયોગ કરીને.

ન્યુમ્મની આસીપોકા-, ઘરે જેમાં તે રહ્યો નહિ.
 દુસીકોકેવેન્ડા, જ્યાં અમે જઈશું નહિ.
 વાસીમોઈન્ગીઆ, જેમાં તેઓ દાખલ થતા નથી.

ન-કાર રીત સંબંધી

રચના ઉપરના જેવીજ છે, સંબંધી પ્રત્યય 'બ્ય'નો ઉપયોગ કરીને.

છન્ || નીમીચોટાટા, જે રીત (જે રીતે તે થયું) મને ગમી નહિ.

મનોયત્ન ૩૪. સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો :-

૧. જો તે તમને ચાહશે નહિ તો હું તેને ચાહીશ નહિ. ૨. જો તેઓ બહાર જશે નહિ તો સરદાર અંદર આવશે નહિ. ૩. જો તે ચોતાંની મેળે આવે નહિ તો તેને લાવો. ૪. જો હું થોભું નહિ તો હું તેની છરી મેળવીશ નહિ. ૫. જો હાડકું ભાંગેલું નહિ હોય તો હાથ સારો થશે. ૬. જો તમે તમારા છોકરાને મારેશો નહિ તો તે તમને ધિક્કારશે. ૭. જો (જ્યારે) તમે કશિષ ન કરો તો તમે કેવી રીતે શીખી શકો? ૮. જો તે નહિ આવશે તો હું તેને ચૂકવીશ નહિ. ૯. (જો) રીત પ્રમાણે મેં તમને ન (હોતું) કંઈ તે પ્રમાણે શા માટે તે કયું?'

ન-કાર અનિશ્ચિત કાળો- (હાલની સ્વાહીલીમાં) આ કાળો ન-કાર સંકેતોયની રીત પ્રમાણે બને છે; 'સી' પ્રત્યયને 'હ-કાર' કરવાના પ્રત્યય અને કાળના પ્રત્યય 'ન્ગે' અગર 'ન્ગાલી' ની વચ્ચેમાં મૂકીને બનાવવામાં આવે છે. આમ છતાં ૧લા પુરુષ એકવચનમાં 'ની' નો ધણીવાર લોપ થાય છે અને હરકેઈ 'નીસીન્ગેકુબ' અગર 'નીસીન્ગાલીકાન્યા' ને બદલે 'સીન્ગેકુબ' અગર 'સીન્ગાલીકાન્યા' સાંભળે છે.

કામા નીસીન્ગેબુઆ, જો હું બાણતો નહોત તો હું આવી
કાન્યા હીવી, સીન્ગે- રીતે ન કરતે.
હુસી ન્ગાલીબુઆ, અમે બણ્યું ન હોત.
આન્ગેબુઆ, આસીન્ગેકુ જો તે બાણતે તો તે તમને ન
આમળીઆ? કહેતે?

મીઠી ઈસીંગાલીઆન્યુકા. વૃક્ષો પડી ગયેલા ન હોતે.

મનોયત્ન ૩૫

સ્વાહીલીમાં તરબુમે કરો:-

૧. જો અમે નહિ જઈશું. ૨. જો તેઓએ તેને જોયેલો ન હોત. ૩. જો મેં જાણ્યું હોત તો હું તમને ન પૂછત. ૪. જો તે ન જાણતે તો તે શિક્ષકને પૂછતે. ૫. જો તમે આવી પહોંચ્યા ન હોત તો તમે અમને જોયેલા ન હોત. ૬. જો હું ન જાણું તો હું, તમને કહી શકું નહિ. ૭. જો તેણે જાણેલું ન હોત તો તેણે તેઓને કહી શકેલું ન હોત. ૮. જો તેઓ જાણતે તો તેઓ ન જાણતે (કહેતે.) ૯. જો તમેએ આ પત્ર ન લખેલો હોત તો તેઓ તમારા ઉપર આજીન મૂકી શક્યા હોત. ૧૦. જો તે ચારી નહિ કરશે તો તેને સજા નહિ કરવામાં આવશે (આપીળીવા, વાપરો.) ૧૧. જો પાશ્ચાત્યોએ આ ખોરાક પસંદ નહિ કર્યો હોત. ૧૨. જો અમે સત્ય જાણતા નહિ હોતે તો અમે આ ખજર માનેલા નહિ હોતે.

મા વર્ગ.

જે નામોનું વહુવચન 'મા' પ્રત્યયથી થાય છે તેઓને એકવચનમાં પ્રત્યય નથી; પરંતુ જો તેનું મૂળ એકાક્ષરી (શબ્દી) હોય તો એકવચનમાં 'જી' પ્રત્યય લાગે છે. અને જો સ્વરથી શરૂ થતું નામ હોય તો તેને 'જ' પ્રત્યય લાગે છે. ધણાખરા 'મા' થી શરૂ થતા નામો વહુવચનમાં જ વપરાય છે, ભાગ્યેજ તેઓ એકવચનમાં વપરાય છે.

નામોની ટીપ, 'મા' વર્ગ (બહુવચન સાથે)

ગીઝા,	અધારૂ,	—
નાનાસી,	અનેનાસ,	માનાનાસી.
જુમા,	અઠવાડિયું,	માજુમા.
જીયો,	આખ,	માયો.
યાધ,	ઈડું,	માયાધ.
—	ઇચ્છા,	માન્પેઝી.
—	કશરનામું કબૂલાત,	માપાટાનો.
ટાઓ,	કમાન,	માટાઓ.
કુટા,	ક્યારો; (વાહી કે બગીચાનો)	માકુટા.
	વાવવા માટે જિંચી કરેલી જગ્યા.	
કાખુરી,	કબર	માકાખુરી.
—	કાથો (નારિયેળીનો)	માકુમ્બી.
સીકીઓ,	કાન,	માસીકીઓ.
ટાન્ગો,	કાકડી,	માટાન્ગો.
ટેન્ડો,	કાચ,	માટેન્ડો.
કોકોટોં,	કાંકરો,	માકોકોટો.
શોકા,	કુહાડી,	માશોકા.
એમ્બે,	કેરી,	માએમ્બે.
શીમો,	ખાટોં,	માશીમો.
—	ખુલાસો,	માએલેઓ.
કેન્ડે,	ખેતર;વાડી,	માકેન્ડે.
શામ્બા,	"	માશામ્બા.
ગારી,	ગાડી; ગાડું;	માગારી.
	રેલગાડી,	ગારીલા મો-

કુંડો,	ગાંઠ,	માકુંડો.
જીપુ,	ગૂમકું,	માજીપુ.
ગોટી,	ગોઠણ,	માગોટી.
ગાન્ડા,	છાલ,છોલ,	માગાન્ડા.
કાપી,	છાલાં,	માકાપી.
કુંડ,	છીકું; કાણું,	માકુંડ.
જીપુ,	જવાળ,	માજીપુ. ---
ટોને,	ટીપું; ણિકું,	માટોને. --
મુકુરીઆ,	ટોપ, (રસોઈ કરવાને)	મામુકુરીઆ.
ટાવી,	ડાળી (વૃક્ષની),	માટાવી.
કુંચ,	દગલો, ભાગ,	માકુંચ.
—	તેલ,	માકુંટા.
જીનો,	દાત,	મેનો.
—	દિલગીરી,	માજીટો.
કુકા,	દુકાન,	માકુંકા.
—	દૂધ,	માઝીવા.
કાનીસા,	દેવળ,	માકાનીસા.
ગુમ્બી,	ધૂળ,	માલુમ્બી.
કુટી,	નારિયેળીનું પાન,	માકુટી.
ડાકું,	લીલું નારિયેળ, (પીવા જેવું)	માડાકું.
સ્વાલી,	પ્રશ્ન,	માસ્વાલી.
જીવે,	પત્થર,	માવે.
બોગા,	પતકાણું,	માબોગા.
—	પશ્ચાત્તાપ,	ટોળા.
—	પાણી	માજી.

ભાની,	પાંદડું,	માબાની.
ભેખે;	પાવડો,	માખેખે.
ખીપા,	ખીપ,	માખીપા.
કુખો,	ચેટ	માકુખો.
સાન્ડુકુ,	ચેટી,	માસાન્ડુકુ.
કાશા,	ચેટી, ગાટી; પટારો,	માકાશા.
વાત્રી,	ચોશાક; જખસો,	માવાત્રી.
પાપાઈ,	ચોપીય,	માપાપાઈ.
કુન્ડા,	ફળ,	માકુન્ડા.
ઉઆ,	ફૂલ,	માઉઆ.
લેન્ગેલેન્ગે,	ફાલ્લો,	માલેન્ગેલેન્ગે.
લોઝી,	બદામ,	માલોઝી.
સોકો,	બલ્તર; મારફીટ,	માસોકો.
ફવાપા,	બગલ,	માફવાપા.
ચુપા,	બાટલી,	માચુપા.
આગાનો,	બોટ્ટી; ડરાવ;	માઆગાનો.
	કરાર; પ્રતિજ્ઞા,	
	લારોસો; આક્રીન;	માકુમાઈની.
	વિશ્વાસ; ખાત્રી;	
	ઇતબાર,	
દોઆ,	બૂલ; ચૂક,	માદોઆ.
—	મંડળી,	માકુઆન્ધીકો.
ભાખો,	માખલો; વિપય;	માખો.
	સંયોગ; પ્રયોજન;	
	દાર્ય,	

ઇન્ઝી,	માખી,	માઇન્ઝી.
—	મુશ્કેલી; પજવણી,	સાટાટા.
ચુન્વા,	મોસખી,	માચુન્વા.
છવુ,	રાખ,	માજીવુ.
ખાકુલી,	વાડકો; કટોરી,	માખાકુલી.
ઝીઝી,	વાડો (દારનો),	માઝીઝી.
શામખા,	વાડી; ખેતર,	માશામખા.
—	વાતચીત,	માજીન્જી.
વીન્જુ,	વાહણું,	માવીન્જુ.
વાઝો,	વિચાર,	માવાઝો.
ઉસીઆ)	વીલ; હસ્તાવેજ,	માઉસીઆ.
વાસીઆ)		
શાકા,	શંકા,	માશાકા.
નેનો,	શબ્દ,	માનેનો.
—	પ્રલોકો; આયના,	માશાઇરી.
ટાન્ગા,	સઢ,	માટાન્ગા.
શાઉરી,	સલાહ; સૂચના;	માશાઉરી.
	ખાતમી,	
લમ્બી,	સાદી (ખડખચડી),	માન્તમ્બી.
બુઆ,	સૂર્ય,	—
આગીઝો,	હુકમ; સૂચના;	માઆગીઝો.
કાસીઆ,	હલેસું,	માકાસીઆ.
કાફી,	”	માકાફી.

સૂચના: પહેલી:— પરદેશી શબ્દો જેવાં કે ઇલકાળ કે હોદા-
વાળાનું બહુવચન ‘મા’ પ્રત્યય લગાડવાથી થાય છે.

બાંજીરી, . . . વજીર: માંવાજીરી, . . . વેજીરો.

ઝાંઝ, . . . નોકર: માંઝાંઝ, . . . નોકરો.

આમોનાં સોમોન્ય ઉપયોગના ઘણાંજણ તમે પાના,
૧૨૫, ૧૨૬, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૨૯ ૧૩૦ ઉપર જોશો.

સૂચના. બીજી:— ચુપા, ગારી, ઇન્ઝી, આકુઈ, રાફીકી અને તેવા
બીજા શબ્દોને, હાલની પ્રચલીત સ્વાહીલીમાં, ન
વર્ગમાં ફેરવવાનું વર્ણવે છે. જે તમે ‘માશોકા હાયા’
ને બદલે શોકા હીઝી કહો તો તે બહુ ખરાબ બૂલ
ન ગણાય, અને જે તમે આમ કહો ‘ગારી ઇટાકુજ
લીની ?’ તો વ્યાકરણની દ્રષ્ટિએ તે તદ્દન ખરું નથી
પણ અત્યારે આરે બાંબુ તમે એમ બોલાતાં
સાંભળશો.

સૂચના. ત્રીજી:— ગુજરાતીમાં આપણે ‘વસ્તુ’ અગર ‘ચીજ’
શબ્દનો ઘણો અર્થમાં ઉપયોગ કરીએ છીએ પણ
સ્વાહીલીમાં ‘કીટુ’નો અર્થ પદાર્થસૂચક વસ્તુ જેવી
કે ખુશી, મેજ, હોદાનો કટકો, વિ. માંડે જ
વપરાય છે. રૂપક કે ઉપમાના અર્થમાં ‘વસ્તુ’ અગર
‘ચીજ’ શબ્દ વપરાયો હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં ‘નમ્બો’
અગર ‘નેનો’ વાપરવો જોઈએ. જેમકે :—

હીલી ની નમ્બો કુખ્યા,

ઓ અગત્યની વસ્તુ છે.

હાબુધ નેનો લો લોટે,

તે કાંઈ પણ બાણતો નથી.

કીટું હીકી ની સા—,

આ વસ્તુ ઘડિયાળ છે.

આવતો હોય તો તે 'આ' તેની સાથે જોડાયને 'એ' (લાંબો) થાય છે. જેમકે:-

શાહરી જેમાં, સારી શીખામણ, ડાકુ જીતીને, બીજી લીલું નારિયેળ.

માગોન્ડા મેઉસી, ઠાળી છાલ, માડાકુ મેન્ગી, ઘણું લીલાં નારિયેળો.

માવાળી મેઉપે, સફેદ મોશાક, માસ્વાલી મેપેસી, સહેલાં પ્રશ્નો.

મનોયત્ન ૩૬
સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. ખરાબ કામ. ૨. પાકેલી બદામો. ૩. પહેળી કંમાન. ૪. ભારે-કુહાડી. ૫. નાનું પીપ. ૬. અંખડ વાટકો, (કટોરો) ૭. લાંબો ક્યારા (વાડીનાં) ૮. મોટી ફાદલા. ૯. ખાંદી ખાટલીઓ. ૧૦. મીઠું ચીવાનું નારિયેળ. ૧૧. મોટું ટીપું. ૧૨. સડી ગયેલું ઇંડાં. ૧૩. મીઠાં ફળો. ૧૪. નાનું છિદ્ર. ૧૫. લાંબું પ્રાંદડું, ૧૬. ટૂંકાં પ્રાંદડાંઓ. ૧૭. સુંદર નામ. ૧૮. ભારે હલેસાં. ૧૯. મીઠી કેરીઓ. ૨૦. મોટી વાડી. ૨૧. સુંદર શ્લોકો. ૨૨. ખીજી કબર. ૨૩. ઘણી કબરો. ૨૪. ઘણું પાણી. ૨૫. લાંબાં લાલ ફળો. ૨૬. બૂદી ભૂલો. ૨૭ કાળી આંખો. ૨૮. સફેદ આંખો. ૨૯. લાલ આંખે ૩૦. હલકી ધૂળ (બ. વ.) ૨૧. ઘણી ચંકાઓ.

મુચના. પહેલી- 'બધુંય સરખું', બધાંય સરખાં, 'મારે મન એક' એવા અર્થમાં 'મામોન્ત' વપરાય છે.

ની મામોન્તે ક્વાન્ગુ, મને બધુંય સરખું છે.

ચુચના. બીજી- હાલની સ્વાહીલીમાં 'હીન્ગીને' ને બદલે 'લીન્ગીને' નો વધારે વપરાય છે; આ 'હી' પ્રત્યય આમ છતાં બીજા વિશેષણો સાથે વપરાતો નથી.

સર્વનામ, મા-વર્ગ.—સર્વનામના પ્રત્યયો 'લી' અને 'યા' છે. એકલા વપરાય ત્યારે 'છી' ક્રિયાપદનો અર્થ દર્શાવે છે.

કાશા લી ઝીટો, પટારો ભારે છે.

માકાશા યા માઝીટો, પટારા ભારે છે.

તેજ પ્રત્યયો ક્રિયાપદને કર્તા પ્રત્યય તરીકે લાગે છે (જુઓ પાનુ ૩૮, ૪૭).

ડાકુ લીમેઆન્યુકા, લીલું નારિયેળ પડેલું છે.

માડાકુ યામેઆન્યુકા, લીલાં નારિયેળો પડેલાં છે.

ક્રિયાપદનું કર્મ બતાવવાને કર્મ પ્રત્યય તરીકે પણ આજ પ્રત્યયો વપરાય છે. (જુઓ પાનું ૬૦).

વાપાગાઝી હાવાકુલીચુકુઆ કાશા, મજૂરો પટારાને
જિંચકી ન ગયા.

'વાપાગાઝી હાવાકુયાચુકુઆ માકાશા, મજૂરો પટારાઓને'
જિંચકી ન ગયા.

સ્વર અગાડી પ્રત્યયના સ્વરો હિંદી જાય છે. જુઓ પાના, ૬૪, ૭૦, ૭૧.

જુઓ લાટાકા ડાવા, આંખને દવાની જરૂર છે.

માચો ચાટાકા ડાવા, આંખોને દવાની જરૂર છે.

દર્શક,માવર્ગ :- તે જ પ્ર મા હે અને
અને 'હીલી', 'લીલે', 'હાયા', અને 'યાલે' (દર્શક) છે.

કાશા હીલી, આ પટારો માકાશા હાયા, આ પટારાઓ

કાશા લીલે, પેલો પટારો માકાશા યાલે, પેલા પટારાઓ

કયો, કઈ, કયું? મા વર્ગ :- પ્રશ્નાર્થ. લીપી?
અને યાપી? છે.

જાઓ લીપી? કઈ જાળત? કઈ વસ્તુ?

માઓ યાપી? કઈ જાળતો? કઈ વસ્તુઓ?

કળજો બતાવનાર, મા વર્ગ :- છઠી વિભક્તિનો
ના, નો, ની, નું, નાં, મા, વર્ગમાં 'લ' અને 'ય' પ્રત્યયથી
બને છે જૂઓ પાનું ૭૩.

કાશા લા આલી, અલીનો પટારો. જીના લાકે, તેનું નામ.

કાશા લાન્થુ, મારો પટારો. માજીના યાકે, તેનાં નામો.

માકાશા યા આલી, અલીના પટારા. જીના લાઓ, તેઓના
નામ.

માકાશા યાન્થુ, મારા પટારા. માજીના યેનુ, તમારા
નામો.

તેવીજ રીતે, બધું (આખું) માટે એકવચનમાં 'લોટે'
અને બહુવચનમાં 'યોટે' છે. 'વાળું' (સહિત) વગેરેને માટે
એકવચનમાં 'લેન્ચે' અને બહુવચનમાં 'યેન્ચે' છે. તેની મેળે
(પિતાની મેળે) માટે એકવચનમાં 'લેન્ચેવે' અને બહુવચનમાં
'યેન્ચેવે' છે જૂઓ પાનું ૮૧, ૮૨.

કાશા લોટે, આજો પટારો, માકાશા યોટે, બધા પટારાઓ

બાકુલી લેન્ચે કંડા તાગો માબાકુલી.યેન્ચે ઈંડાવાળા

માયાઈ, વટકા, માયાઈ, વાટકાઓ.

છનો લે-ચેવે, દાંત પોતે, મેનો ચે-ચેવે, દાંત (ખ.વ.)
'ચેતે'

સંખંધી, મા-વર્ગ— 'મા' વર્ગના સંખંધી
પ્રત્યયો એકવચનમાં 'લો' અને બહુવચનમાં 'યો' છે
જૂઓ પાનુ, ૮૫.

છનો લીનાલોહમા,	દાંત જે દુઃખે છે.
છનો લીત્રીલોહમા,	દાંત જે દુઃખ્યો.
છનો લીટાકાલોહમા,	દાંત જે દુઃખયો.
મેનો ચાનાયોહમા,	દાંત (ખ.વ.) જે દુઃખે છે.
મેનો ચાક્ષીયોહમા,	દાંત (ખ.વ.) જે દુઃખ્યા.
મેનો ચાટાકાયોહમા,	દાંત (ખ.વ.) જે દુખયો.
મુકુરીઆ નીત્રીલોક્ષીનુનુઆ,	ટોપ જે મેં ખરીદ્યો.
મામુકુરીઆ નીત્રીયોયાનુનુઆ,	ટોપ (ખ.વ.) જે મેં ખરીદ્યા.

અનિશ્ચિત સર્વનામ, મા-વર્ગ.—નીચે પ્રમાણે છે—
પીપાલોલોટે, કોઈપણ પીપ. માપીયાયોલોટે, કોઈ પયુ
પીપ (ખ. વ.)

ન-કાર કાળો, મા-વર્ગ.—મા-વર્ગના ન-કાર
કાળના પ્રત્યયો એકવચનમાં 'હાત્રી' છે અને બહુવચનમાં
'હાયા' છે. ન-કાર સકેતાર્થમાં પ્રત્યયો એકવચનમાં 'લીસી',
અને બહુવચનમાં 'યાસી' થાય છે જૂઓ પાનું ૧૩૧, ૧૩૮.

ટોને હાત્રીઆન્યુક્રી,	ટીપું પડતું નથી.
માટોને હાયાઆન્યુક્રી,	ટીપાં પડતાં નથી.
ટાંગા હાત્રીકુશુકા,	સઠ નીચે આન્યું નથી.

- ... માટાંગા હાયાકુશુકા, સદો નીચે આવ્યા નથી.
 ... જુનો હાલીટાઉમા, દાંત દુઃખશે નહિ.
 ... મેનો હાયાટાઉમા, દાંત (ખ.વ.) દુઃખશે નહિ.
 ... ચાઈ લીસીઓએ, કે ઇડું બગડે નહિ.
 ... માયાઈ ચાસીઓએ, કે ઇડાં બગડે નહિ.
 ... શોકા લીસીલોકાટાં, કુહાડી જે કાપતી નથી.
 ... માશોકા ચાસીયોકાટા, કુહાડી જે કાપશે નહિ.
 ... (ખ. વ.)

મનોયત્ન ૩૭

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. તે પોતાનું ખેતર ખેડે છે. (ચાલુ વ.) ૨. હું સરદારની ઇચ્છાઓ સ્વીકારું છું. ૩. સંભાળ રાખો કે મારી પેટીઓ ખોવાઈ જાય નહિ. ૪. ઘણી મૂશ્કેલીઓ હૃદયને ભાંગે છે. ૫. મોસંખીના વૃક્ષોને હમણાં ફળ આવે છે (ચાલુ વ.) તેઓનાં ફળો મોસંખી છે. ૬. રેલગાડી મોડી છે, તે હજુ સુધી આવી નથી. ૭. પેલા પાવડાઓ કયાં છે? ૮. તમે કુહાડીઓ છાપરામાં મૂકી? ૯. મારી આંખો આજે દુઃખે છે. ૧૦. મેં તેની સારી શિખામણ સ્વીકારી છે. ૧૧. તેઓનો જવાબ મને આનંદ આપતો નથી. ૧૨. વાટકે જે મેં મંગાવ્યો તે હજુ સુધી આવ્યો નથી. ૧૩. શા મોટે તમે દૂધને પાણી સાથે ભેળવ્યું છે? ૧૪. તેલ ચોરો નહિ. ૧૫. આપણું કરારનામું હજુ સુધી પૂરું થયું નથી. ૧૬. કાન પોતે ઈન્ન કરતો નથી. ૧૭. આ ફળ પાકેલું નથી. ૧૮. રસ્તા ઉપર અમે પાશ્ચાત્યની કળર પાસે ધસાર થયા

આ કડવી છાલે તેને ચાન્ને કયો નહિ. ૨૦. ઇડાંઓને પડવા દો નહિ, તેઓ લાગી જશે. ૨૧. તેણે પોતાનો ગોઠણ ગઈ કાલે કાપ્યો. ૨૨. સખત શબ્દો અમને મારશે નહિ (જાનથી) ૨૩ દિલગીરી મને ચૂકવશે નહિ. ૨૪. અમે શહેરમાં જે દેવળ બાંધીએ છીએ (ચાલુ વ.) તે મોટું છે. ૨૫. આ કાર્ય હજી સુધી પૂરું થયું નથી. ૨૬. તમને કયા હલેમાં ભેઈએ છે? ૨૭. કયો દાંત દુઃખે છે? ૨૮. જ્યારે તે ત્યાં ઉભો હતો ત્યારે બાણ તેની આંખમાં લાગ્યું. ૨૯. હું જંગલમાં મોટી આગની સફેદ રાખ (ખ. વ. સુકરર) ભેઈ છું. ૩૦. પેલી બાટલીમાં આ દવાના પાંચ ટીપાં નાંખો. ૩૧. તમે કઈ શીશી કહી? ૩૨. તેઓએ જે ગાડું ખરીદ્યું તે મેં ભેઈયું છે, તે સડેલું છે. ૩૩. આ માખીઓ મને આજે હેરાન કરે છે. આ કરારનામું છે જે આપણે બનાવ્યું, તમે અને મેં. ૩૪. ઘણા શબ્દો અહીંયાં ભૂલો સાથે.

સાધિત ક્રિયાપદો

સહલેદ

ક્રિયાપદના સામાન્ય ઠાળના રૂપને છેડે આવેલો 'આ' બદલીને 'વા' કરવાથી સ્વાહીત્વીમાં સહલેદ બને છે.

નાપેન્ડા,	હું ચાહું છું.
નાપેન્ડવા,	હું ચહવાઈ છું.
નીનાપેન્ડા,	હું ચાહું છું (ચાલુ વ)
નીનાપેન્ડવા,	હું ચહવાઈ છું (ચાલુ વ.)
નીમેપેન્ડા,	મેં ચાહું છે.

નીમેપેન્ડવા,
 નાલીપેન્ડા,
 નાલીપેન્ડવા,
 નીટાપેન્ડા,
 નીટાપેન્ડવા,
 નીપેન્ડ,
 નીપેન્ડવે,
 નીન્જેપેન્ડા,
 નીન્જેપેન્ડવા,
 નીન્જાલીપેન્ડા,
 નીન્જાલીપેન્ડવા,

હું ચહવાયો છું
 મેં ચાહ્યું.
 હું ચહવાયો.
 હું ચાહીશ.
 હું ચહવાઈશ.
 મને ચાહવા દો.
 મને ચહવાવા દો.
 જો હું ચાહીશ તો.
 જો હું ચહવાઈશ તો
 જો મેં ચાહ્યું હશે તો.
 જો હું ચાહવામાં આવ્યો
 [હોઈશ, તો.

નીકીપેન્ડા,
 નીકીપેન્ડવા,
 નીકાપેન્ડા,
 નીકાપેન્ડવા,
 સીપેન્ડી,
 સીપેન્ડી,
 સીકુપેન્ડા,
 સીકુપેન્ડવા,
 સીટાપેન્ડા,
 સીટાપેન્ડવા,
 સીન્જેપેન્ડા,
 સીન્જેપેન્ડવા,

જો હું ચાહું તો.
 જો હું ચહવાઈ તો.
 અને મેં ચાહ્યું.
 અને હું ચહવાયો.
 હું ચાહતો નથી.
 હું ચહવાતો નથી.
 મેં ચાહ્યું નહિ,
 હું ચહવાયો નહિ.
 હું ચાહીશ નહિ.
 હું ચહવાઈશ નહિ.
 જો હું ચાહીશ નહિ તો.
 જો હું ચહવાઈશ નહિ તો

મીન્ગાત્રીપેન્ડા,
સીન્ગાત્રીપેન્ડવા,

જો મેં નહિ ચાહું હશે તો.
જો મને ચાહવામાં નહિ
આવ્યો હશે તો.,

નીસીપેન્ડે,
નીસીપેન્ડે,
નીસીયેપેન્ડા,
નીસીયેપેન્ડવા,
મીન્તપેન્ડા,
સીન્તપેન્ડવા,

કે હું ચાહું નહિ તો.
કે હું ન ચાહવાઉં તો.
હું જે ચાહતો નથી.
હું જે ચાહવાતો નથી.
હજી સુધી મેં ચાહું નથી.
હું હજી સુધી ચાહવાયો નથી.

ક્રિયાપદો જેને છેડે ‘ઇ’ ‘ઉ’ અને ‘ઐ’ હોય; અને
ખીલઓ જેને છેડે ‘આ-’ (લાંગો), ‘ઓઆ’ અને ‘ઉઆ’
આવતા હોય તો તેના ખાસ સહ્યલેદના રૂપો છે જે
આગળ ઉપર સમજાવવામાં આવશે. છેલ્લા બે દાખલામાં
‘ઉઆ’ અને ‘ઉવા’ અને ‘ઓઆ’ અને ‘ઓવા’ ને (ઓળખી)
વરતી કાઢવાને મુશ્કેલી ઉભી થાય છે તે દેખીતું કારણ છે.
જે ક્રિયાપદોને છેલ્લે ‘ઓઆ’ નથી આવતા તે બધા અરખી
શબ્દો હોવાથી ઓછા વધતા પ્રમાણમાં અનિયમીત છે.

‘ધી’, જેનાથી કાર્ય બન્યું હોય તેનાથી, સહ્યલેદ
ક્રિયાપદ પછી ‘ના’ મૂકવાથી દર્શાવાય છે. જેમકે :-
નાત્રીપીગ્વાના બુઝે, હું સરદારથી મરાયો (મારવામાં આવ્યો)
સૂચના પહેલી:- ખીલ સહ્યલેદો નામયોગી અભ્યયના રૂપો
માથે સમજાવવામાં આવ્યા છે. પાનુ ૧૭૦

સૂચના બીજી:- ‘કુઉઆ’ નું સહ્યલેદ ‘કુઉઆવા’ છે.

સૂચના ત્રીજી:- એકવાર તમે એ 'પેન્ડા'માંથી સહયભેદ 'પેન્ડા' બનાવ્યું એટલે તમે એ એક નવું, ખીજા સાધિત ક્રિયાપદો જેવું ક્રિયાપદ બનાવ્યું. તમારા ક્રિયાપદની ટીપોમાં અગાઉ કેટલાક ક્રિયાપદ સહયભેદમાં આવ્યા છે. પરંતુ તે વખતે તમેને ખંજર નહોતી કે તેઓ સહયભેદ છે. જેવાં કે, 'ઝાડીવા, ચેલેવા, ઝાલેવા, વીવા, ફાનીફીવા; આવી રીતમાં સ્વાહીલી ખીજા ભાષાઓ કરતાં ઘણી સહેલી છે.

મનોયત્ન ૩૮

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો:-

૧. હું મરાયો (મને મારવામાં આવ્યો); તમે મરાયા નથી (તમને મારવામાં આવ્યા આવ્યા નથી.)
૨. તે સિપાઈથી મરાયો. ૩. તેમને મરાવવા દો. ૪. કે મને મારવામાં આવે નહિ. ૫. વૃદ્ધ માણસને છેતરવામાં આવશે.
૬. લાલું લાવવામાં આવ્યું. ૭. બે ગ્રૂપમાં ગાંધવામાં આવે છે. ૮. હજી સુધી સરદાર દટાયો નથી (હજી સુધી સરદારને દાટવામાં આવ્યો નથી.) ૯. માણસોને બોલાવવામાં આવ્યા.
૧૦. કુતરાની સંભાળ રખાવવા દો. ૧૧. પાશ્ચાત્યોને જીતવામાં આવશે નહિ (જીતાશે નહિ). ૧૨. રમોઈ પકાવવામાં આવી છે. ૧૩. શહેર ચાર પરદેશીઓથી ઘુસાવવામાં આવ્યું છે. ૧૪. દરવાજાને બંધ કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૫. મને ખીર્કાવવામાં આવ્યો નથી. ૧૬. બાળકોને હજી સુધી ખેંચાવવામાં આવ્યા નથી. ૧૭. મેં ભાડા (ખ. વ. મુકરર) મંતાડ્યા નથી. તેઓને માવીફોની મંતાડવામાં આવ્યા છે.

૧૮. જો એ તેને કહ્યું હોત તો મને પાશ્ચાત્યોથી ચાહવામાં આવ્યો નહોત ૧૯. સીડી કયાં મૂકાએલી છે ૨૦. રખેવાળને રાજી કરવામાં આવ્યો નથી. ૨૧. તમને યાદ કરવામાં આવશે નહિ. ૨૨. તમારો સરદાર અમારા બાળકોથી યાદ નહિ કરાશે. ૨૩. ઝરીસો હબ્બુસુધી પાછો અપાયેલ નથી. ૨૪. બાળકોને પાશ્ચાત્યથી શીખવા દો નહિ. ૨૫. મને તેના રસોયાથી કહેવામાં આવ્યું. ૨૬. ભાઈ સરદારથી ફેંકાઈ ૨૭. ગધેડો સિંહથી પકડાયો અને મરાયો.

સંયુક્ત ક્રિયાપદ (જેવો અર્થ)

(જો ક્રિયાપદ લેગાં ચર્ધ તેમાંથી સંયુક્ત અર્થને બદલે જુદોજ અર્થ નીકળે તેવાં ક્રિયાપદ સંયુક્ત ક્રિયાપદ કહેવાય છે. વધારે ખુલાસા માટે જુઓ. રા. બ. ક. પ ત્રિવેદીનું ગુજરાતી ભાષાનું બહુદ વ્યાકરણ. અંગ્રેજીમાં આને 'સ્ટેટીવ' કહેવાય છે અને તે એક શબ્દ લખવામાં તથા બોલવામાં અનુકૂળ હોવાથી સંયુક્ત ક્રિયાપદ (જેવો અર્થ) ને બદલે તે વાપરવામાં આવ્યો છે.)

સ્વાહીતીમાં એક કાળ એવો છે જેનો અર્થ ઉપરના સંયુક્ત ક્રિયાપદ જેવો થાય છે અને તે લગભગ સદ્યભેદને મળતા અર્થ જેવો છે. તે ક્રિયાપદમાં છેલ્લે આવેલ 'આ' ને બદલે ક્રિયાપદને છેડે 'ઈકા' અગર 'એકા' લગાડવાથી થાય છે. ઘણા ખરાક્રિયાપદો જેને છેડે ઇ, ઉ, અને 'એ' (અરબી શબ્દો) આવે તો તે પણ તેવીજ રી ક્રિયાપદમાં છેલ્લે આવેલ સ્વરને બદલે 'ઈકા' અગર 'એકા' લગાડીને 'સ્ટેટીવ' બનાવાય છે.

જે ક્રિયાપદના છેલ્લે આવેલ સ્વર અગાડી 'આ' 'ઇ' કે 'ઉ' હોય તો તેને 'ઇકા' લાગે છે.

જે ક્રિયાપદના છેલ્લે આવેલ સ્વર અગાડી 'ઐ' કે 'ઔ' હોય તો તેને 'ઐકા' લાગે છે.

આ નીચે પ્રમાણે યાદ રાખી શકાય છે; પહેલાં સુઠી વાળો; ૫છી આંગળાંના સાંધા જુઓ; તમે આંગળીના સાંધાથી બનેલાં ઢેકા જોશો ૧લો. ઢેકો 'આ'નો; બીજો 'ઇ'નો; ત્રીજો 'ઉ'નો. હવે આ ત્રણ ઢેકાથી બનેલા બે ખાડા અગર પોલાણવાળી જમ્યા; ૧ લો ખાડો, 'ઐ'નો અને બીજો ખાડો 'ઔ'નો. આ ઉપરથી સમજ્યા હશે કે 'આ,' 'ઇ,' ને 'ઉ' ઢેકા ઉપર આવ્યા, અને 'ઐ' અને 'ઔ' ખાડામાં આવ્યા; જે ઢેકા ઉપર આવ્યા તેને 'ઇકા' અને જે ખાડામાં આવ્યા તેને 'ઐકા' લાગે. આ યુક્તિ અગર ચાલી તમોને આગળ ઉપર બીજા સાધિત ક્રિયાપદોના રૂપોમાં કામ આવશે.

મૂળ	શબ્દ	'ટ્ટેટીવ' (સંયુક્ત ક્રિયાપદ જેવો અર્થ)
ગુન્ન,	ભાંગવું.	ગુન્નકા, ભાંગી ગયું.
કાટા,	કાપવું.	કાટીકા, કપાઈ ગયું (બે ભાગમાં થયું).

પીટા,	પસાર થવું.	પીટીકા,	પસાર થઈ શકાય એવું.
સેમા,	કહેવું.	સેમેકા,	કહી શકાય એવું (કહેવાને યોગ્ય).

ઝોના,	જેવું.	ઝોનેકા,	દેખી શકાય એવું (દ્રષ્ટિગમ્ય).
સામેહે,	માફ કરવું.	સામેહેકા,	માફ કરાય એવું (ક્ષમ્ય).

હારીળુ, બગાડવું. હારીળીકા, બગડી ગયું (જવું).
કુળાલી, કળૂલ કરવું. કુળાલીકા, માન્ય કરવા યોગ્ય (અકલ્પીય).
વુન્ન. 'બ' ની અંદર રહેલો 'આ' સ્વર તેની

અગાડી 'વુ' ની અંદર રહેલો 'ઉ' સ્વર આવ્યો તો 'ઇકા' લાગ્યો ને વુન્નકા થયું. તેવીજ રીતે,
કાટા. 'ટા'ની અંદર રહેલો 'આ' સ્વર, તેની

અગાડી 'કા'ની અંદર રહેલો 'આ' સ્વર આવ્યો તો 'ઇકા' લાગ્યો ને કાટીકા થયું વગેરે.

સેમા, આના. તેમાં છેલ્લે આવેલ 'આ' સ્વર અગાડી
'એ' સ્વર અને 'ઓ' સ્વર આવવાથી
'એકા' લાગ્યો. જેમકે સેમેકા, આનેકા,

ક્રિયાપદને છેડે બે સ્વર હોય તો છેલ્લા સ્વર 'આ' નો 'કા' થાય છે જેમકે:-

કુન્નુઆ, ઉઘાડવું, કુન્નુકા, ઉઘડી જવું.
ન્ગોઆ, મૂળમાંથી ઉખેડવું. ન્ગોકા, જડમૂળમાંથી કઢાઈ
(ઉખડી જવું.)

'કુન્નુઆ' માં 'નુ'ની અંદર રહેલો 'ઉ' સ્વર અને છેલ્લે આવેલ 'આ' એમ બે સ્વર થયાં,

'ન્ગોઆ' માં 'ગો'ની અંદર રહેલો 'ઓ' સ્વર અને છેલ્લે 'આ' સ્વર એમ બે સ્વર થયા. જેથી છેલ્લા સ્વર 'આ'નો 'કા' થઈ ગયો.

કેટલાક ક્રિયાપદો કે જેને છેડે 'શા' હોય તો 'શા' ઉડી જાય છે અને તેને ઠેકાણે 'કા' લાગે છે. જેમકે:-

ચમકવું ચમકા, ચમકાવવું. (ચમકી જવું.)

ખરી રીતે સ્તુશા પોતે સ્તુઆ એટલે કૂદવું; ઉપડવું, કે જે હાલમાં ઉપયોગમાં નથી તેમાંથી બનેલું છે અને 'સ્તુકા' જેનો સંયુક્ત અર્થ થાય છે જેમકે ચમકી જવું, ભડકવું, અગર ભડકી જવું તે પણ શબ્દ 'સ્તુઆ'માંથી નીકળેલ છે. ('સ્તુકા' પોતે 'સ્તેટીવ' છે.)

'ઓશા' (ધોવું) નું નિયમ પ્રમાણે 'ઓશેકા' (ધોઈ શકાય તેવું, ધોઈ નખાય તેવું.) બને છે.

થોડાંક ક્રિયાપદો કે જેને છેડે 'આઉ' (અરેખી) આવે છે તેનું 'સ્તેટીવ' (અ. ક્રિ. જેવો અર્થ) 'લીકા' લગાડવાથી થાય છે.

'સાહાઉ,' ભૂલવું. માહાઉલીકા, ભૂલાઈનાય એવું.

મનોયત્ન ૩૯.

નીચે લખેલાનું 'સ્તેટીવ' લખો:-

(અ)

૧. વાપરી શકાય. ૨ કરી શકાય. ૩. છોડી શકાય. ૪. ઉઘાડી શકાય. ૫. (ઢાંકણું) નાશ કરી શકાય. ૬. ઘૂંટું છવાયું કરી શકાય. ૭. ભાગ પાડી શકાય. ૮. છોડી દેવાય (મૂકી જવાય.) ૯. માપી શકાય. ૧૦. મિશ્રણ કરાય. ૧૧. ભાગી નખાય (શકાય). ૧૨. જિંચું કરી શકાય. ૧૩ ભેળું કરી શકાય. ૧૪. સાંભળી શકાય. ૧૫. જોઈ શકાય. ૧૬. માન્ય કરી શકાય. ૧૭. વાપરી શકાય (એવું).

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

(ક)

૧. આ રસ્તો વિકટ છે (પસાર ન થવાય તેવો છે.)

૨. આ શબ્દો આજે વપરાયેલા છે. ૩. પાણી અને તેલ મિશ્રણ કરી શકાય નહિ. ૪. મારી છરી ભાંગી ગઈ છે. ૫. તેનો ગુનો ન ભૂલી શકાય એવો અને અક્ષમ્ય છે. ૬. મને તુચ્છકારવામાં આવે (ધિક્કરવામાં આવે તે) મને પમંક નથી. ૭. શા માટે આ પેટી વાપરવામાં આવેલી છે? ૮. પૈસા ક્યારે વાપરવામાં આવેલા? ૯. આ કંપડાં કેવી રીતે ફાડવામાં આવ્યા? ૧૦. પાણી ઉકળે છે. ૧૧. સંભોગો બદલાય ગયા છે. ૧૨. આ, ચીજોમાંની જોક જે કરવામાં આવેલી નથી. (જે ચીજો કરવામાં આવી નથી તેમાંની આ એક છે)

હવે ક્રિયાપદોની ટીપમાં ફરીથી નજર કરો અને જે ક્રિયાપદને છેડે 'કા' આવેલો હોય તે જુઓ. 'ઓકોઆ,' બચ્ચું, 'ઓકોકા' ભાગી જવું; બચી જવું. 'ઓકોકા' એ 'ઓકોઆ' આમાંથી બનેલું 'રેટીવ' છે. બીજાં જેવાંકે, વેકા કીકા, રૂકા, ટાકા, પીકા, તે મામાન્ય હ મેશના ક્રિયાપદો છે કે જેના મૂળ રૂપને છેડે 'કા' આવેલો છે; અને 'ઓકા' શબ્દ 'ઓઆ'નું 'રેટીવ' નથી જ પણ તદ્દન ભૂલું જ મૂળરૂપ છે, તેમ છતાં ઘણાંખરાં ક્રિયાપદો કે જેને છેડે 'કા' આવે છે તેનો 'રેટીવ' અર્થ હોય છે. વધારે ગૂંચવાડાવાળો શબ્દ 'કુનીકા' છે જેનો હજી ખરો અર્થ 'ઢાંકી શકાય એવું' થઈ શકે પરંતુ 'કુના' શબ્દ કે જે હાલમાં વપરાશમાં નથી અને જેનાં અર્થ 'ઢાંકવું' થાય છે તે અર્થ તેણે (કુનીકા) પચાવી પાડ્યો છે. વળી તેનું બમણું 'રેટીવ' અહીંયાં થઈ ગયું, જેમકે :-

'કુનીકીકા', ઢાંકી શકાય તેવું.

‘સ્ટેટીવ’ના અર્થમાં અને સહ્યલેદના અર્થમાં જે મુખ્ય તફાવત છે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનો છે. જ્યારે અમુક વસ્તુ બની હોય પણ તે કોનાથી બની છે તે ખ્યાલ બોલનારના ધ્યાનમાં ન હોય પણ કાર્યના પરિણામથી થયેલી વસ્તુની સ્થિતિ જણાવવાની હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં ‘સ્ટેટીવ’ (રૂપ) વાપરવું જોઈએ. જ્યારે સહ્યલેદમાં વસ્તુ કોનાથી બની છે તે વિચાર (બોલનારના) ધ્યાનમાં હોય છે.

કીમેવુન્જીકા, તે (વસ્તુ) ભાંગી ગઈ છે. (અહીંયાં વસ્તુ ભાંગેલી છે પણ કોનાથી તે ખ્યાલમાં નથી.)

કીમેવુન્જવા ના નાની, તે (વસ્તુ) કોનાથી ભંગાણી છે ?

અહીંયાં સહ્યલેદ વપરાયો છે કારણ કે તે ચીજ કોનાથી ભંગાણી છે તે ખ્યાલમાં હોવાથી પૂછાયું છે.

નામયોગી (અવ્યય) નું રૂપ

સ્વાહીલીમાં, ક્રિયાપદનું સહ્યલેદ કે ‘સ્ટેટીવ’ ક્રિયાપદના છેલ્લા શબ્દમાં ફેરફાર કરવાથી થાય છે.

તેવીજ રીતે ગુજરાતીમાં નામયોગી ચતુર્થ્યર્થકમાં વપરાયું હોય ત્યારે સ્વાહીલીમાં (વળી બીજાં) ફેરફાર થાય છે. આ જાતના ફેરફારથી થતા ક્રિયાપદના રૂપને નામયોગી રૂપ કહેવાય છે.

(ચતુર્થ્યર્થક, કાળે; માટે; વાસ્તે; સાડું)

જેમકે, લાવવું એટલે કુલેટા, પરંતુ મારી પાસે

તેને સ્વાહીલીમાં 'કુલેટા સ્વા મીમી' થી દર્શાવાય નહિ, સાચું વાક્ય 'કુનેલેટીઆ' છે જેનો અર્થ સારા માટે લઈ આવ (મારી પાસે લઈ આવ.) આવી રીતે આ બન્ને લાપાઓ જુદી રીતે પોતાના અર્થ દર્શાવે છે છતાં ઉદ્દેશ એકજ સાધે છે.

સ્વાહીલીમાં સીધી રચનામાં, લાવવામાં આવેલી ચીજ એ ક્રિયાપદનું કર્મ છે પરંતુ નામયોગી રચનામાં જે માણસ પાસે અગર જે માણસ વાસ્તે (કાજે, માટે, સાડ) ચીજ લાવવામાં આવી છે, તે માણસ ક્રિયાપદનું સાચું કર્મ છે.

આ બહુજ મહત્વનું (જરૂરનું) છે કારણ કે નામયોગી રૂપની રચનામાં મૂળલેદ તેમજ સહલેદ હોય છે, (જેમ સીધી રચનામાં મૂળલેદ તેમજ સહલેદ હોય છે તેમ). અને જ્યારે આપણે નામયોગી રૂપના સહલેદ ઉપર વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આખી સ્વાહીલી ભાષામાં સમજવા માટે અઘરામાં અઘરી વસ્તુ આ છે તેમ જણાય છે.

પરંતુ પહેલાં આપણે ખાસ જાણવાનું એ છે કે બીજી ભાષામાં જે ચતુર્થ સંપ્રદાન-વિલકિત-અગર પરાક્ષ કર્મ કે દૂરનું કર્મ છે તે જ સ્વાહીલી ભાષામાં સાચામાં સાચું નામયોગી રૂપનું કર્મ છે (એટલે કે લગભગ દરેક કિસ્સામાં જે મનુષ્ય કે વ્યક્તિની પાસે અગર વ્યક્તિ માટે (કાજે, વાસ્તે, સાડ) કાર્ય કરવામાં આવ્યું હોય તે.).

અમેલેટા બાડઆ (બાડવા,)

તેણે પત્ર આપ્યો છે.

(તે પત્ર લાવ્યો છે.)

આમેનીલેટેઆ બાફ્યા (બાફ્યા), તે મારે માટે પત્ર લાવ્યો છે.

આ છેલ્લા વાક્યનું વિવરણ નીચે પ્રમાણે કરી શકાય.

“તેણે કાગળની બાળતમાં મારા ઉપર કાર્ય લઈ આવવાનું લખ્યું છે.” ‘ની’, ક્રિયાપદનું કર્મ છે.

નામયોગી (અવ્યય)નું રૂપ નીચે પ્રમાણે ધાર્યું છે.

ક્રિયાપદમાં રહેલ ‘આ’ બદલીને ‘ઇઆ’ અગર ‘એઆ’ લગાડીને. ઘણા ખરા ક્રિયાપદો કે જેને છેડે ‘ઇ’, ‘ઉ’ અને ‘એ’ (અરબી શબ્દો) હોય તેનો છેલ્લો શબ્દ પણ તેવીજ રીતે બદલે છે.

જો ક્રિયાપદને છેડેના સ્વર અગાડી ‘આ’, ‘ઇ’ કે ‘ઉ’ આવતું હોય તો તેને ‘ઇઆ’ લાગે છે.

જો ક્રિયાપદને છેડેના સ્વર અગાડી ‘એ’ કે ‘ઓ’ આવતો હોય તો તેને ‘એઆ,’ લાગે છે. આ યાદ રાખવા માટે ‘સ્ટેટીવ’માં આપેલી યાવી જુઓ.

કુન્ગા,	ખાંધો.	કુન્ગીઆ,	(કાઠી)ના માટે ખાંધો.
પાટા,	મેળવો,	પાટીઆ,	” ” મેળવો.
લીમા,	ખેડો	લીમીઆ,	” ” ખેડો.
લેટા,	લાવો	લેટેઆ,	” ” લાવો.
શેના,	સીવો.	શેનેઆ,	” ” શીવો.
સામેહે,	માફ કરો.	સામેહેઆ,	” ” માફ કરો.
જીબુ,	જવાબ આપો.	જીબીઆ	” ” જવાબ આપો.

બીજો ઉપયોગ:- જ્યારે નામયોગીના પત્રી 'ગાત્રી' શબ્દ
લાંબો હોય તો કાર્ય પૂર્ણ થએલું અને છેલ્લું છે એવું સૂચવે છે.
ઉકાઈદુપીએ આલી, જા અને દૂર ફેંકી આવ.

આથી દેખીતું છે કે ઉપલી બે ઢળની રીત સિવાય
નામયોગી કર્મ પ્રત્યક્ષ વગર વારંવાર આવતું નથી,
અને તેનો નિયમિત અગર સાધારણ અર્થ, વ્યક્તિના
સંબંધમાં તેના લાભાર્થે અગર પ્રસંગોપાત તેના હાનિના
કાર્યમાં હોય છે.

જ્યારે કોઈ ક્રિયાપદના મૂળરૂપને સદ્યલેદમાં
બદલાવવામાં આવે છે ત્યારે મૂળરૂપનું કર્મ સદ્યલેદમાં
કર્તા બને છે. જો આ બાબત બરાબર સમજાય તો
નામયોગી સદ્યલેદનો ઉપયોગ તદ્દન સ્પષ્ટ બનશે.

આલી આમેલેટા બાડવા (બાડ્યા,) અલી પત્ર લાંબો છે.

બાડવા, પત્ર, કર્મ છે. (સ્વાહીલીમાં)

બાડવા ઉમેલેટવાના આલી, પત્ર અલીથી લાવવામાં આવેલ છે.

. બાડવા (બાડ્યા,) પત્ર, કર્તા છે. (સ્વાહીલીમાં)

આલી આમેકુલેટેઆ બાડવા, અલી તમારા માટે પત્ર
લાંબો છે.

(ક,) તમે, કર્મ છે. (સ્વાહીલીમાં)

ઉમેલેટેવા બાડવા ના આલી, તમારી પાસે અલીથી પત્ર
આણવામાં આવેલો છે.

(ઉ,) તમે, કર્તા છે. (સ્વાહીલીમાં)

આ રચના શરૂઆત કરનારને માટે બરેબર અધરી

કુરાહી, આનંદ પામો. કુરાહીઆ, કોઈ ના માટે આનંદ પામો.

ક્રિયાપદને છેડે બે સ્વર હોય તો છેલ્લા સ્વર ‘આ’ ને બદલે ‘લીઆ’ અને ‘લેઆ’ લગાડવામાં આવે છે.

કુન્શુઆ, ઉઘાડ. કુન્શુલીઆ, કોઈના માટે ઉઘાડ.
ન્ગોઆ, મૂળમાંથી ઉખેડ. ન્ગોલેઆ, „ „ મૂળમાંથી ઉખેડ.

પરંતુ આનો ખરો ખુલાસો એવો છે કે ક્રિયાપદોને છેડે જ્યારે બે સ્વરો આવેલા હોય છે ત્યારે ‘લ’ નો લોપ થયેલો હોય છે. જ્યારે નામયોગી રૂપ બનાવવું હોય ત્યારે બે સ્વરની વચ્ચેમાં તે (આ ‘લ’) રાખવામાં આવે છે; એટલે ‘કુન્શુઆ’ ખરી રીતે ‘કુન્શુલા’ છે અને તેને ‘ઇઆ’ લાગ્યું એટલે ‘પુન્શુલીઆ’ થયું જે ઉપરના નિયમ પ્રમાણે બન્ધું એટલે નિયમિત છે.

કેટલાકે થોડા ક્રિયાપદને છેડે ‘આઉ’ (અરબી) છે જેનું નામયોગી ‘લીઆ’ લગાડવાથી થાય છે.

સાહાઉ. ભૂલીજા. સાહાઉલીઆ, (કોઈ)ના માટે ભૂલી જા.

નામયોગી રૂપના બે ઉપયોગ છે જે ધ્યાનમાં રાખવા પડેલો અગત્યનો છે અને બીજો ખાસ જરૂરનો નથી; કારણ કે તેનો ઉપયોગ વારંવાર કરવામાં આવતો નથી.

પહેલો ઉપયોગ:— કોઈ ચીજ, જેવી કે જોનાર, હથિયાર અગર તો તેવી વસ્તુ કાર્ય સાધવા વપરાશમાં લેવામાં આવી હોય તો ‘આ’ પછી નામયોગીનું મૂળરૂપ વાપરવામાં આવે છે જેમકે:—

કીમુ આ કુકાડીઆ ન્યામા, માંસ કાપવા માટે છરી.

ખીજો ઉપયોગ:—જ્યારે નામયોગીના પત્રી ‘ગખાલી’ શબ્દ
આવ્યો હોય તો કાર્ય પૂર્ણ થયેલું અને છેલ્લું છે એવું સૂચવે છે.
ઉકાઈદુપીએ આલી, જા અને દૂર ફેંકી આવ.

આથી દેખીતું છે કે ઉપલી બે ઢળની રીત સિવાય
નામયોગી કર્મ પ્રત્યક્ષ વગર વારંવાર આવતું નથી,
અને તેનો નિયમિત અગર સાધારણ અર્થ, વ્યક્તિના
સંબંધમાં તેના લાભાર્થે અગર પ્રસંગોપાત તેના હાનિના
કાર્યમાં હોય છે.

જ્યારે કોઈ ક્રિયાપદના મૂળરૂપને સહ્યલેદમાં
બદલાવવામાં આવે છે ત્યારે મૂળરૂપનું કર્મ સહ્યલેદમાં
કર્તા બને છે. જો આ બાબત બરાબર સમજાય તો
નામયોગી સહ્યલેદનો ઉપયોગ તદ્દન સ્પષ્ટ બનશે.

આલી આમેલેટા બાડવા (બાડ્યા,) અલી પત્ર લાવ્યો છે.

બાડવા, પત્ર, કર્મ છે. (સ્વાહીલીમાં)

બાડવા ઇમેલેટવા ના આલી, પત્ર અલીથી લાવવામાં આવેલ છે.

. બાડવા (બાડ્યા,) પત્ર, કર્તા છે. (સ્વાહીલીમાં)

આલી આમેકુલેટેઆ બાડવા, અલી તમારા માટે પત્ર
લાવ્યો છે.

(ક,) તમે, કર્મ છે. (સ્વાહીલીમાં)

ઇમેલેટેવા બાડવા ના આલી, તમારી પાસે અલીથી પત્ર
આણવામાં આવેલો છે.

(ઉ,) તમે, કર્તા છે. (સ્વાહીલીમાં)

આ રચના શરૂઆત કરનારને માટે ખરેખર અઘરી

છે પરંતુ ભાષાશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ આનંદદાયક છે. જે પ્રજાએ આટલે સુધી ભાષાને વધારી છે (અગર ભાષાની અભિવૃદ્ધિ કરી છે) તેને જંગલી કહી શકાય નહિ.

જે સહસ્રલેદો હજુસુધી સમજાવવામાં નથી આવ્યા તે જાણતમાં નામયોગી રૂપના સહસ્રલેદો સીધી રચનાના સહસ્રલેદની જેમ વપરાય છે.

સામેહે,	સામેહેવા,	માફ કરાએલો.
જીખુ,	જીખીવા,	જવાળ અપાએલો.
કુળાલી,	કુળાલીવા,	કખૂલ કરાએલું.
ઝા-	ઝાલીવા,	જન્મ થયેલું.
ઝોઆ,(મરદનું)	ઝોલેવા,(સ્ત્રીનું)	પરણાવેલ(પંરણેલ.)
કુન્ગુઆ,	કુન્ગુલીવા,	ઉઘાડાએલું.
સાહાઉ,	સાહાઉલીવા,	ભૂલાએલું; ભૂલાઈ- ગએલું.

એકજ પ્રકારના રૂપના જે ઉપયોગની વચ્ચે વર્તી શકવાને મુશ્કેલી થાય છે અને ઘણીવાર ગૂંચવાડો ઉત્પન્ન કરે તેવું છે, પરંતુ વિચારને અંતે અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે. નીમેટવાલીવા કીમુ ચાન્ગુ, મારી છરી મારાથી લઈ જવામાં આવી. કીમુ ચાન્ગુ કીમેટવાલીવા ના મ્વાલીમુ, મારી છરી શિક્ષકથી લઈ જવામાં આવી.

કેટલીકવાર નામયોગી રૂપનો ખાસ અર્થમાં ઉપયોગ થાય છે:-

તકા, ખરાળ ગંધાવુ.   મુકીઆ, સાફ ગંધાવું.

હામા, થી દૂર જવું (ખાલી કરવું). હામીઆ, જગ્યાએ જવું
(રહેવા જવું).

ધાની, વિચારવું (ધારવું). ધાનીઆ, ખોટું વિચારવું
(ધારવું).

વાલીધાની આમેકુદા, તેઓએ વિચાર્યું કે તે મરી ગયો છે.

વાલીધાનીઆ આમેકુદા, તેઓએ ધાર્યું કે તે મરી ગયો છે.

(પરંતુ તેઓ ખીલકુલ ખોટા હતા)

કેટલીક વાર સ્વાહીલીમાં નામયોગી રૂપનો ઉપયોગ
નથી કરવામાં આવતો કારણ કે ક્રિયાપદને સકર્મક રીતે
વાપરી શકાય છે, જ્યારે ગુજરાતીમાં તેને મળતું ક્રિયાપદ
તેમ વાપરી શકાતું નથી.

ઉનાનીચેકા, તમે મારા વરદ હસો છો.

પરંતુ આવી જાળતો અનુભવથી શીખવી નેહએ.

મનોયત્ન ૪૦

(અ)

નીચેનાના નામયોગી રૂપ લખો:-

૧. પીગા. ૨. ઓમા. ૩. ફીકા. ૪. ઠાટા. ૫.
ઓગા. ૬. ફકા. ૭. લુટા. ૮. લેટા. ૯. ઓટા ૧૦. ઉક્લીઆ.
૧૧. પાન્ડા. ૧૨. ગેઉકા. ૧૩. ચીમ્મા. ૧૪. એલેઆ. ૧૫.
જેન્ગા. ૧૬. કુસાન્ચા. ૧૭. આયા. ૧૮. ટાઝામા. ૧૯.
ટાકુટા. ૨૦. પીમા. ૨૧. એન્ડા. ૨૨. ઓશા. ૨૩. પાટા.
૨૪. શુકા. ૨૫. લીપા. ૨૬. વેકા. ૨૭. સેમા. ૨૮. ઓના. ૨૯.
ઠેકા. ૩૦. ઈમ્ખા. ૩૧. સીમામા ૩૨. કોસા ૩૩. નેના ૩૪.
દુપા. ૩૫. કુળાલી. ૩૬. સાડીકી. ૩૭. ખારીકી. ૩૮.

ફીફીરી ૩૯. સ્ટારેહે. ૪૦. સુચુકુ. ૪૧. આફીરી. ૪૨.
ધાની. ૪૩. હીફાધી. ૪૪. કેટ્ટી. ૪૫. સીટ્ટીરી. (સેટ્ટીરી) ૪૬.
સાહાઉ. ૪૭. ધારાઉ. ૪૮. આરીકુ.

(ખ)

૧. આ-૨. દવા-૩. કટા-૪. ઠા-૫. પોકેઆ. ૬. ટેમ્મેઆ.
૭. લીઆ. ૮. ટીઆ. ૯. ઝુચીઆ (ઉઝુખંઆ). ૧૦. સીકીઆ.
૧૧. કીમ્મીઆ. ૧૨. ટોઆ. ૧૩. વુઆ. ૧૪. પાસુઆ.
૧૫. ચુકુઆ. ૧૬. આયુઆ. ૧૭. નુનુઆ. ૧૮. સુયુઆ.
૧૯. પીન્ડુઆ. ૨૦. કુનુઆ.

(ક)

નીચેનાના સમૂહો લખો :-

૧ ટામાની. ૨. ફાસીરી. ૩. આણુકુ. ૪. સ્ટાફી. ૫.
બાડીલી. ૬. આમીની. ૭. ટી-. ૮. કારીણુ. ૯. ફારીણુ.
૧૦. દુમાઈની. ૧૧. સુલીળી. ૧૨. લાઆની. ૧૩. ધારાઉ
૧૪. સાહાઉ. ૧૫. કુરાડી ૧૬. ટાળીરી. ૧૭. ફૂડી. ૧૮.
સામેહે. ૧૯. હુયુ. ૨૦. હાડીચી. ૨૧. ચુહુકુ. ૨૨.
સ્ટા-મમુ. ૨૩. ઓકેઆ. ૨૪. ઓ-ટોઆ. ૨૫. વા-. ૨૬.
ફા-. ૨૭. ઇનુઆ. ૨૮. સુમ્મુઆ. ૨૯. રાફુઆ. ૩૦. જુઆ.

(ખ)

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો :-

૧ તેણે મારા માટે પ્રાર્થના કરી ૨. તેઓ તેના માટે
પુસ્તક લાવ્યા. ૩. કડિયાઓએ અમારા માટે ઘર
બાંધ્યું છે. ૪. અમારા જે અમે સાંભળ્યો તે જુદા અમને
મળ્યો. ૫. અમે સરદાર માટે વાવટો ફરકાવ્યો. ૬.

રસોયાએ બચ્ચાંઓને માટે રસોઈ પકાવી. ૭. બાળકોએ
 રસોયા માટે ઢાળીઓ ઘોઈ. ૮. તે આ રસ્તેથી ગયો. ૯.
 તે જાણતો નથી, તેને માટે જવાબ આપો. ૧૦. મારા માટે
 આ બાળકોને મારો. ૧૧. તેને શા માટે બોલાવવામાં આવ્યો
 છે તે તે જાણતો નથી. ૧૨. મારા માટે સોટી કાપો. ૧૩.
 તમે મારા માટે મારી છરી ભાંગી છે. ૧૪. તેણે મારા માટે
 કપડું માપવાની ના પાડી. ૧૫. તેના તરફ પથ્થર ફેંકો.
 ૧૬. તેઓ મારા માટે દીલગીર હતા. ૧૭. હું તેમનાથી
 રહેમાતો (તેઓએ મારા તરફ દયા કરી. સદ્‌સેદ) ૧૮.
 મારા માટે જેતર રખાયું (રાખવામાં આવ્યું) ૧૯. તેના
 બધા પેન્ના (તેની પાસેથી) ચોરાઈ ગયા. ૨૦. અમારા બાળ-
 કોએ સૂખા પાસે ગાયું. ૨૧. મારા માટે ફેરીની શોધ કરો.
 ૨૨. તેણે પોતા માટે જે શીલીંગ અને બાળકો માટે છ
 શીલીંગ ચૂકવી. ૨૩. મારાં બધાં વૃક્ષો. (મારા
 માટે) ઉખેડી નાંખવામાં આવ્યાં છે. ૨૪. તેના
 માટે દરવાજો ઉઘાડો. ૨૫. રાત્રીએ તેની અરજ નકારી પરંતુ
 તેનો બાપ રાજાની રૂબરૂમાં ગયો ત્યારે તેણે (રાત્રીએ) તેના
 દીકરાની અરજ નકારી નહિ. ૨૬. તેઓ મારા પાસેથી મારા
 બાળકોને ખસેડી ગયા છે. ૨૭. ગાડું જે ચલાવે માટે મારે
 દોરડું કયાંથી મેળવવું. ૨૮. આ કુતરાને મારવાની લાકડી નથી.
 ૨૯. પેલું માંસ ખરાબ છે, જા અને દૂર ફેંકી આવ. ૩૦.
 મારા માટે મારો ભાર ઉપાડવાને હજી મને મજૂરો મળ્યા
 નથી. ૩૧. મને સૂવા માટે ખાટલો ખપે છે. ૩૨. પક્ષીઓ
 હવે (બધાંય) ઉડી ગયા છે.

(ક્રિયા વિશેષણ) અવ્યય.

સ્વાહીલીમાં ક્રિયાવિશેષણ અવ્યયો, જે શબ્દોના
ગુણ વધારવા માટે વપરાયા હોય છે તેમને તે શબ્દોની
પછવાડે મૂકવામાં આવે છે, જેમકે :-

સેમા સાના,   જોશથી જોલો.
મ્જેરી સાના,   ઘણુંજ મુંઢર.

ક્રિયા વિશેષણોની ટીપ.

ચીની,	અંદર; હેઠળ; નીચે.
કાઈમા,	અવિરત; અથાંત.
હાકીકા,	અવસ્થ, બેશક; જરૂર; નકકી.
જામાની,	અગાઉ.
મારા,	અચાનક; એકદમ; આચિંતા.
આજાણુ,	આશ્ચર્યજનક રીતે.
મ્નો,	અતિશય, બહુજ.
મ્જેલે.	અગાડી; પહેલાં; વગેરે.
જૂ-	ઉપર; ઉચે; વગેરે.
હાટા,	આપણા, જ; વળી.
ધાકુલા,	ઓચિંતું; આકસ્મિક.
કાળીસા,	કેવળ, - જિલકુલ; તદન; છેકજ.
કાગ્વે,	કદી નહિ; કદાપી નહિ.
લાખડા;	કદાચ; રખે.
યામ્કીની,	કદાચિત; ઘણું કરીને.
માના,	ઘણુંજ.

મ્મીશો, છેલ્લે; છેવટે.
 ઉપેસી, જલ્દી; ઝડપથી.
 હીમા, ત્વરાથી; ઉતાવળથી.
 મ્માલી, દૂર; આધે; છેટે.
 પોલે પોલે, ધીમે ધીમે; ધીમે; શાંતિથી;
 ન્ડાની, નીચે; અંદર.
 કારીખુ, નજીક; પાસે; નજદીક.

ખા-કાચે (વખત), પછી, પાછળ; પછવાડે.
 ન્યુમા (સ્થળ), " " "
 હાલાકું, તે (પછી), છેવટે; તંતજ.
 ટેના, ફરીથી; ખીજવાર.
 હાલીસા, બરાબર; તેવીજરીતે.
 જો, બહાર.
 હાસા, ખાસ; આળેહુંબ; એજબલે.
 ખુરે, મંદત; નકામું; આળસુપણે.
 હ, માત્ર; વળી; વગેરે.
 પીઆ, વળી; તેવુંજ; પણ.
 બાઇડી, વધારે; હદ ઉપરાંત.
 મારાન્નીન્ની, વારંવાર.
 ચેમા; વાડ; ઠીક; હા; હલે.
 મીલેલે, શાશ્વત; હંમેશા;
 સાલામા, સડીસલામત; હોમકુશળ.
 સીકુઝોટે, હંમેશા; દરરોજ.
 ખાટો, હળુ નહિ.

સાસા,	હમણાં.
સાસા હીવી,	હમણાંજ.
કંચેલી,	હૃદયથી; સાથે;
	સત્યથી;
	ખરેખર.

સૂચના, પહેલી:— ‘સાના’ શબ્દ છે તે ક્રિયાપદ અગર વિશેષણના ગુણનો વધારો દેખાડવા માટે વપરાય છે અને તેનો ગુજરાતીમાં, બહુથી, જોશથી, વગેરે શબ્દોથી તરજુમા થાય છે. જેમકે:—

વુટા સાના,	જોશથી તાણો (ખેંચો.)
સેમા સાના,	બહુથી (જોરથી) બોલો.
પેન્ડા સાના,	લાગણીથી (હૃદયથી) આહો.

સૂચના, બીજી— સંખ્યાવાચક ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય જેવાં કે, એકવાર, બે વાર, વગેરે ‘માત્ર મોખ,’ ‘માત્ર મીઠી’ વગેરે. સૂચના, ત્રીજી— નામની સાથે ‘ફત્ત’ વાપરીને જેમ જોઈએ તેમ ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય બતાવાય છે. જેમકે:—ફત્ત હાસીરા, ગુસ્સાથી, વગેરે.

સૂચના, ચોથી—વિશેષણને ‘વી’ પ્રત્યય લગાડવાથી ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય બને છે જેમકે:—વીજુરી (વિજુરી,) સાફ;વાફ; ઠીક. વીળાયા (વિળાયા,) ખરાબરીતે, વગેરે.

બહુજ થોડો ઉપયોગ છે પણ કોઈકે વેળા ‘કી’ પ્રત્યય લગાડવાથી ક્રિયાવિશેષણ થાય છે જેમકે:—કીડોગો, જરાક; જરા; થોડું.

મનોયત્ન ૪૧

સ્વાહીલીમાં તરબુમે કરે:-

૧. મેં ઘણું જ સુંદર ભાણું ખરીદ્યું છે. ૨. તે ખરાખર દેખતો નથી. ૩. મેં તેને ઝડપથી પાછો આવત્રાં જોયો. ૪. મારે ઘણું મોટું ઘર બાંધવું જોઈતું નહોતું. ૫. મેં પછવાડે જોયું અને બે પરદેશીઓને જોયા. ૬. મેં નજીકમાં માણસને જોઈ ગાતાં સાંભળ્યા અને મેં ધાર્યું (કે) આ પીધેલો છે, હું જલદીથી ઢોડી જઈશ. ૭. મેં માણસને જોતાં (નજર કરતાં) જોયો, અને મેં તમને કહ્યું, તે હવે આપણને જુઓ છે, અને તમે મને કહ્યું, તે બહાર જુઓ છે; આપણે અંદર છીએ. ૮. આપણે શાંતિથી પસાર થાઓ કે જેથી તે આપણને સાંભળે નહિ; કદાચીત આપણે બચીશું; અને આપણે પસાર થયા. ૯. અને તરતજ બીજો માણસ બહાર આવ્યો, અને મેં કહ્યું સાચે આપણે બચી નહિ શકીએ; અને તમે કહ્યું, તે માત્ર રસોયો છે, તે આપણને અટકાવી શકે નહિ; અને આપણે તેને પસાર થયા. ૧૦ મેં વારંવાર પિલા બે માણસોને યાદ કર્યા છે; જો તેઓએ આપણને જોયેલ હોતો તો આપણને બન્નેને તરતજ મારી નાખ્યા હોત. ૧૧ બાળકો પહેલેથી આગળ ગયા, માણસો બાળકોની પછવાડે ગયા અને છેવટે વૃદ્ધો પછવાડે ગયા. ૧૨ આ જ મુદ્દો (આધાર) છે જે ખાસ અગત્યનો છે. ૧૩ બધા માણસોને બોલાવવામાં આવ્યા, અને યુવાનોને પણ, પરંતુ વૃદ્ધોને નહિ; તેઓને શા મારે બોલાવવામાં આવ્યા (તે) હું જાણતો નથી. ૧૪ તમે તે ફરીથી કહી પણ કહેતા નહિ. ૧૫ તે મારી પાસે-અહીં કાલે છુપી

રીતે આવ્યો ૧૮ અને મહીમલામત આવી પહોંચ્યા હીએ.

(નામયોગી ઉભયાન્વયી) અવ્યય

ન્યારે ગુજરાતીમા ‘મામે,’ ‘તરફ,’ ‘થી,’ વગેરેથી જે જે અર્થ જણાવાય છે, તે સ્વાહીલીમા, ક્રિયાપદથી જ ઘણીવાર દર્શાવાય છે, જેમકે - ‘કુચેકા’ નો અર્થ ‘ની સામે હમણે,’ કુકીમ્બીઆ, (ની પાસે)થી દોડી જવું વગેરે

સ્વાહીલીમા નામયોગી રૂપ, ગુજરાતીમા અજ્ઞવાચક નામયોગીનો અર્થ પુરો પાડે છે. જેમકે -

કુનીલેટેઆ, મારી પાસે લાવવું
કુમ્બુલુલીઆ, તેના માટે ખરીદવું
કુધપીટીએ] આ રસ્તેથી અમને જવા દો
જીઆ હી-,

એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે સ્વાહીલીમા બહુજ થોડા ઉભયાન્વયી અવ્યયો છે પણ તે મત્ય નથી સ્વાહીલીમા મિશ્ર (સમુક્ત) (સામાસિક) અવ્યયો ઘણા છે.

‘આ’ નો અર્થ, ના, નો, ની, નુ. (જૂઓ પાનુ ૭૩)
‘ના’ વાક્યયોગી અવ્યય છે, તેનો ખાસ બહુજ અગત્યનો ઉપયોગ સહ્યભેદ ક્રિયાપદ પછી જેનાથી ક્રિયા બનવા પામેલી હોય તે દર્શાવવા વપરાય છે તેનો બીજો અર્થ ‘થી’ ‘ની સાથે’ અગર તો ‘ની મડળ માથે’ છે તે સર્વનામની સાથે જોડાય છે (જૂઓ પાનુ ૧૮૪)

‘ફવા’ શબ્દ ‘થી’ અગર ‘ઓળતર, હથિયારથી’ વગેરે શબ્દનો અર્થ દર્શાવવા વપરાય છે, જેમકે -

આલીપીઆ ક્વા જીવે, તે પત્થરથી મરાયો (મરાણો).
 ટુલીટાઝામા ક્વા ડાફળીની, અમે દૂરથીનથી જોયું.

તે, હેતુ, આશય, ઉદ્દેશ, અભિપ્રાય કે ઉપયોગ
 માટેનો અર્થ દર્શાવે છે.

આલીનીજીઆ ક્વા શાહીરી, તે મારી પાસે સલાહ માટે આવ્યો.
 હાઈફાઈફ ક્વા ચાકુલા, ખોરાક માટે તે નકામું છે.

તે 'રીત' અગર 'સાધન' નો અર્થ દર્શાવે છે, જેમકે:-
 આલીનીજીઆ ક્વા સીરી, તે શુદ્ધ રીતે મારી
 મારી પાસે આવ્યો.

આલીફ્વેન્ડા ક્વા ગારી અઘિ ક્વા મીગૂ-? તે દ્રેનમાં કે' પગે
 ગયો?.

તે મુખ્ય જાતિના નામ સાથે સ્થળ સૂચવે છે.

આનાકા- ક્વા આલી, તે અલીને ઘરે રહે છે.

નીટાફ્વેન્ડા ક્વા જીમ્બે, હું સરદાર કને જઈશ.

વાલીટોકા ક્વાકો, તેઓ તમારા ઘરમાંથી બહાર આવ્યા.
 નામમાંથી, ક્રિયાપદના મૂળરૂપમાંથી અને સર્વનામમાંથી પણ,
 ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય અને ઉભયાન્વયી અવ્યયો જૂનાંવવા
 તે વપરાય છે જેમકે:-

ફ્વા હીલા, ક્વા સાખાણુ, ક્વા કુવા, ક્વા હીયો.

સૂચના- તે જ્યાંઓના મુખ્ય (વિશેષ) નામ સાથે વાપરેલું ન
 જ જોઈએ. આમેફ્વેન્ડા ઉન્જી, તે જંગળાર ગયો છે.

'એલે ચા' અગર 'ન્યુમા ચા'ની માફક 'દાટીકા'
 શબ્દ સામાજિક અવ્યય છે, પરંતુ તે એક શબ્દ તરીકે
 લખાય છે. તેનો ખરો અર્થ 'અંદર' થાય છે પરંતુ ખીર્ની
 અર્થ જેવાંકે, માં, ની અંદર, અંદરથી, વગેરે થાય છે.

સાતમી વિલકિત સાથે તેના અર્થમાં અદલાબદલી થાય છે જેમકે:-
 આલીઘન્ગીઆ કાટીકા ન્યુમ્બા હી-, તે આ ઘરમાં ગયો.
 આલીટોકા કાટીકા ન્યુમ્બા હી-, તે આ ઘરમાંથી બહાર
 આવ્યો.

આનાકા- કાટીકા ન્યુમ્બા હી-, તે આ ઘરનીઅંદર રહે છે.
 ખીજ સાદા અવ્યયો:-
 ટાન્યુ, સુધી; લગી; લગણ. હાટા, ત્યાંસુધી; જ્યાંસુધી.
 ખીલા, વગર. મ્પાકા, જ્યાંસુધી, ત્યાંસુધી.

ક્રિયા વિશેષણ અવ્યયો, નામો, અને વિશેષણોમાંથી
 'મામાસિક ઉભયાન્વયી અવ્યયો' બહુજ છૂટથી બનાવાય
 છે. ફક્ત 'ના' અગર 'આ' નો ઉમેરો થાય છે.

મામાસિક ઉભયાન્વયી અવ્યયો

ન્ડાની યા,	ની અંદર.	જો યા,	ની બહાર.
જૂ યા,	ની ઉપર; ઉચે.	માહાલી યા,	માટે; ના બદલે.
ફૂવા માખાણુ યા,	કારણ કે.	કુટોકા ફૂવા,	માંથી.
ફૂવા આજલીયા,	ની ખાતર.	ઝાઈડી યા,	થી વધારે.
મ્ખાલી ના,	થી દુર.	પાન્નીયો,	વગર;
			(સાથે નહિ), વિના.

કાફીણુ ના,	ની નજીક.
ખાઆડા યા,	ની પછી (વખત). ફૂવા હાખારી યા, ના વિષે.
ન્યુમા યા,	ની પછી; પછવાડે. કાટીકાટી યા, સાથે; ની વચ્ચમાં
કોખ્લા યા,	ની પહેલાં (વખત). પામોજ ના, ની સાથે
મ્જેલે યા,	ની પહેલાં, આગળ. ચીની યા, ની હેડળ; નીચે.

સામાગ્રિક ઉભયાન્વયી અન્યથો જે 'આ' શી બનેલાં
 છે તે કદીપણ પુરુષવાચક સર્વનામ સાથે વપરાતા નથી;
 કળને બતાવનાર સર્વનામ સાથે વપરાય છે. લેખક:-
 ગ્જેલે યાન્તુ, ન્યુમા યાન્તુ, જ્ઞ-યેદુ,
 ફવા આજીલી યાકે.

'ના' સર્વનામ સાથે લેણાય છે, લેખક:-
 કારીણુ નામી, ગ્જાલી નાયે, પામોન્ત નામી.

મનોયત્ન ૪૨.

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. હું ટાંગા પગેથી ગયો, હું મોટરગાડી મેળવી
 ચાક્યો નહિ, અને હું વડાજીમાં લઉં નહિ. ૨. અમારો
 આ ઘર અમારી મુલાકાત લેનારાંઓ માટે બાંધ્યું. ૩.
 કેટલીઓએ ઘર (મુકરર) અમારા માટે બાંધ્યું. ૪. તેઓ
 દોરેચલામથી નીકળી ગયા છે; પંદેલાં તેઓ જંગમ્બારમાં
 વસ્યા, પરંતુ હાલમાં તેઓ પેગામાં રહે છે. ૫. તમે
 (બ વ.) તમારા મરદાર પામે પાછા લાઓ અને તેને
 કહો કે અમે આ રસ્તે ગયા છીએ, ને તે

કરામતથી (યુક્તિથી) છેતર્યો છે, પરંતુ હું ન્યાયાધીશ પાસે
જઈશ અને તે આ બાબત વિષે શું કહે છે તે સાંભળીશ.
૧૦. યાદ રાખો કે આ ઘર ભગવાનની ભક્તિ (પૂજા) માટે
બાંધવામાં આવેલું છે. ૧૧. તમે મને કહી શકશો કે તે
કેનાથી અને શેનાથી મરાયો? ૧૨. અહીં વિષે હું જાણતો
નથી કે તે હવે શું કરશે; તેની માની ઉત્તરક્રિયા પછી તેણે
ઘોળી તરીકેનું કામ છોડી દીધું છે; ટૂંકમાં (એક શબ્દમાં)
તે કાંઈ પણ કરતો નથી. ૧૩ આપણે વાંચવાથી વાંચતાં
શીખીએ છીએ અને બોલવાથી બોલતાં શીખીએ છીએ.

શબ્દયોગી અભ્યય

ગુજરાતીમાં જે શબ્દયોગી અભ્યયથી દર્શાવાય છે
તે સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદ દર્શાવે છે. ‘કા’ કાળમાં ‘અને’,
અગર બીજા શબ્દો જે માત્ર શબ્દયોગી અભ્યયો તરીકે
વપરાયેલા હોય તે, દર્શાવવાનો પ્રભાવ રહેલો છે. ‘જો’, અને
બીજા જે ધારણા કે કલ્પના રજુ કરવા માટે વપરાયેલા
શબ્દો હોય, તે ‘કી’ કાળથી દર્શાવાય છે. ‘કે જેથી કરીને,’
અને બીજા કાર્ય દર્શાવનારા અભ્યયો, સંકેતાર્થની રચનાથી
દર્શાવાય છે. આમ સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદ આગળ શબ્દયોગી
અભ્યય ભાગ્યેજ આવે છે. વાક્યયોગી અભ્યયો, હુમણું
તેઓને તેમ કહેવાય છે, અને જે શબ્દયોગી જેવા છે તે
નીચેની ટીપમાં જણાવવામાં આવ્યા છે.

હીવી; હીવ્યો,

વાલાકીની,

માઆના,

આમ; આવી રીતે.

એમ છતાં; તથાપિ; તોપણ; છતાં.

અર્થે; હેતુથી; વાસ્તે.

ફવા માઆના; ફવા કુવા, નિમિતે; ના કારણ માટે.
 ઇન્ગાવા, અગર જો; જો કે.
 ના, અને.
 (ન કાર આગળ, 'વાલા' આવે),
 વાલાકીની, ઉપરાંત, વળી.
 ઇલા, કે જેથી કરીને.
 ફવાગળા; કામા કુવા કે; કારણ કે; કે જે,
 લાકીની, ગમે તેમ, તોપણ, તે છતાં; એમ છતાં;
 કામા; ઇકીવા, જો.
 પીન્ડી, જ્યાં સુધી, (જો).
 કામા, જો; તો,
 ફવા હીયો, તેથી; તે માટે.
 કીશા, ત્યાર પછી.
 બાકાયે, " (પૂર્ણ થયે).
 હાલાકે, " (નજીકના સવિધ્યમાં).
 ના, પણ, વળી (અને).
 ટેના, " (ફરીથી).
 પીઆ, " (તેવુંજ; તોપણ).
 લાકીની, પરંતુ (ગમે તેમ, તોપણ).
 ઇલા, " (વગર; સિવાય; વિના).
 બાલી, " (ઉડ્ડું, ઉડ્ડાનુ).
 વાલાકાની, " (ઉપરાંત; તેમ છતાં).
 બાસી, જમ; એમ; વારૂ; ઠીક.
 ઇલા; વિના; સિવાય.
 ઇસીપોકુવા,]

ના,
 પીઆ,
 હાટા,
 બન્ને....અને,
 આ (કાંતો)....આ (અગર),
 આ....અગર....આ (નકારમાં)
 બ્ને....અગર....,

વળી (અને).
 „ (વળી નાઅર્થમાં).
 સુધી: લગણુ; પર્યંત. . .
 ‘ના....ના’
 ‘આઉ....આઉ,’ અગર
 ‘આમા....આમા,’
 ‘વાલા....વાલા,’
 ‘કામા....આમા,’

સૂચના- ‘ના’ સર્વનામ સાથે આવી રીતે બોડાય છે જેમકે:-
 નામી, નાવે, નાયે, નાસી, નાન્થી, નાઓ;
 નાઓ (મી), નાયો (મીટી), નાઓ (કીટુ), નાવ્યો (વીટુ),
 નાયો, નાઓ (ન્યુમ્બા), નાલો (નેનો), નાયો (માનેનો), વગેરે

મનોયત્ન ૪૩

હાનીવીએ રાધી, માફ કરો; દરજુબર કરો; કામા કરો.
 યુવાન અને વૃદ્ધ મારી પછવાડે શહેરમાં આવ્યા. વૃદ્ધ
 લાલા સહિત દરવાજા પાસે ઉભો, અને મેં તેને કહ્યું,
 તમે ક્યારે આવી પહોંચ્યા? પેલું લાલું તમને ક્યાંથી
 મળ્યું? અને તેણે મને જવાબ આપ્યો નહિ, જેથી મેં
 તેને ફરીથી પૂછ્યું, તરતજ મેં યુવાનને પણ બોલ્યો, અને
 મેં તેને પૂછ્યું, આ વૃદ્ધને પેલું લાલું ક્યાંથી મળ્યું?
 અને તેણે મને કહ્યું, તેને પોતાનેજ પૂછો. અને મેં તેને
 કહ્યું, મેં તેને પૂછ્યું છે, પરંતુ તે મને જવાબ આપતો
 નથી. અને તેણે મને કહ્યું, કદાચ તેણે તમને નહિ
 સાંભળ્યા હોય; બેરથી બોલો. અને હું બેરથી બોલ્યો.

અને વૃદ્ધે કહ્યું, હું જાહેરો છું; હું તમને માત્ર બોલતાં સાંભળું છું; મને માફ કરો. અને મેં તેને કહ્યું, અને તમે મને માફ કરો, મેં જાણ્યું નહતું. અને મેં તેને 'ફરીથી જોરથી બોલીને પુછ્યું'. અને તેણે મને કહ્યું, મેં તે ખરીદ્યું. અને મેં તેને કહ્યું, ક્યારે? અને યુવાને મને કહ્યું, કાંતો તેણે તે ચાચું. અગર તો તે તેણે પર્વતોમાંથી ઉપાડી લીધું. અને વૃદ્ધે તેને કહ્યું, તમે શું કહ્યું? અને યુવાને કહ્યું, તેણે મને સાંભળ્યો, તેથી તેણે તમને સાંભળ્યા, અને જો તેણે ખરેખર તે ખરીદ્યું હોત તો તમને તરતજ જવાબ આપેલો હોત. અને મેં તેને કહ્યું, આ વૃદ્ધ છે, અને સંભવ છે કે તે ભૂડી ગયો હશે. અને તેણે મને કહ્યું, તે ભૂડી નથી ગયો; પરંતુ અમે, આ શહેરના માણસો, તેને ખરાબર જાણીએ છીએ, તે ચોર છે, માનપણથી. અને મેં તેને કહ્યું, તેણે શું ચાચું છે? અને તેણે મને કહ્યું, ઘણી ચીજો; આ માણસ અજાણ્યો છે; તેમના શહેરમાંથી તેના સરદારથી હાંકી કાઢવામાં આવેલ છે, ને અત્યારમુધી તે અમારા શહેરમાં રહે છે; અને અમને તે ગમતો નથી, પરંતુ અમે તેને કાઢી નથી મૂક્યો, કારણ કે તે જાદુગર છે, અને માણસો તેનાથી બીજો છે. અને હું તેને સાંભળીને અચાંખો પામ્યો, અને મેં કહ્યું, આ માણસ જાદુગર છે તેમ હું માનતો નથી; તમે જાણીકણ છો, અને તમે પડછાયાથી બીજો છો. અને તેણે મને કહ્યું. હું તેનાથી બીજો નથી, કારણ કે હું ધારું છું કે અમારા દાકતરો તેને જીવવાને શક્તિમાન છે. અને મેં વૃદ્ધને કહ્યું, તમે અમોને સાંભળ્યા છે? અને તેણે મને

કહ્યું, હું બહેરો છું. હું તમને માત્ર બોલતાં સાંભળું છું; પરંતુ મને મારા સરદારથી મારા શહેરમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવેલ છે તેમ તે તમને કહેતો માન્યો નહિ. મને કાઢી નથી મૂકવામાં આવ્યો, હું પાછો જઈશ; જો મને કાઢી મૂકવામાં આવેલો હોત, તો આ શહેરના માણસોએ હું તેના શહેરમાં રહું તેવું કબૂલ કર્યું ન હોત. અને મેં તેને કહ્યું કાં તો તમે બહેરો નથી અગર ખરેખર તેણે સત્ય કહ્યું છે કે તમે જાદુગર છો. અને વૃદ્ધ મને કહ્યું, હું સાંભળતો નથી. અને હું પાછો ફર્યો અને શહેરની બહાર ગયો, અને તમારા સિવાય કોઈપણ માણસને મેં વાત કરી નથી; પરંતુ હું માનું છું કે વૃદ્ધ બહેરો નથી ને જાદુગરેય નથી, પરંતુ બુદ્ધો માણસ છે જેણે ભાલું ચોર્યું છે અને મને છેતરવાને ઇચ્છતો હતો.

∴ બીજો પુરુષ બ. વ. કર્મ પ્રત્યય. આ 'વા' છે અને ત્રીજા પુરુષ બ. વ. નો પ્રત્યય પણ તેજ છે. (પાનું ૬૦,) તેથી ગૂંચવાડો દૂર કરવાને 'ની' પ્રત્યય ('નીન્થી' ને બદલે) લગડવામાં આવે છે અને મૂળ ક્રિયાપદને છેડે રહેલ 'આ' બદલીને 'એ' થાય છે. (આસાર્ય પાનું ૬૮.)

આટાવાપેન્ડા
આટાવાપેન્ડાની
આટાવાપેન્ડેની

{

તે તમને પસંદ કરશે (બ. વ.)

ભાગ ત્રીજો

નામના બીજા વર્ગો

હવે રહ્યા બાકીના ત્રણ વર્ગોના નામો. પહેલાંમાં જેનું એકવચન ‘ઉ’ અગર ‘વ’ (ઉવ)થી શરૂ થાય છે, બીજામાં ક્રિયાપદનું સામાન્ય રૂપ જેની ‘કુ’થી શરૂઆત થાય છે; અને ત્રીજામાં ફક્ત એકજ નામ ‘માહાલી’ જગ્યા છે, તે. છેલ્લા બે વર્ગના ધારા ઘણાં સહેલાં હોવાથી તેમનો ખુલાસો ઝડપથી પહેલા અપાશે.

‘પા વર્ગ’ - ‘માહાલી’ નામનો યોગ્ય પ્રત્યય ‘પા’ છે અને આ ‘પા,’ ફક્ત આ એકજ શબ્દનો હોવાથી તેનો ઉપયોગજ ‘માહાલી’ દર્શાવે છે અને તેથી ઘણીવાર ‘માહાલી’ શબ્દ અધ્યાહાર રહે છે.

૧. ‘માહાલી’ને બધે બેસતા વિશેષણો કરવાને (વિશેષણોને) ‘પા’ પ્રત્યય લાગે છે.

માહાલી પાપાના. પહોળી જગ્યા.

‘ઇ’ અગર ‘એ’ સાથે ભેડાઈને ‘આ’, (લાંબો) ‘એ’ બને છે.

માહાલી પેઢસી, કાળી જગ્યા
વિશેષણોની ટીપ માટે બુઝો પાના ૨૪, ૬૬.

૨. આ જગ્યા અને પેલી જગ્યા ‘પા’ અક્ષરથી બને છે,

હાપા, આ જગ્યા, અહીંયા.

પાલે, પેલી જગ્યા અગર ત્યાં.

૩. જગ્યાના કસી અને કર્મના પ્રત્યયો પણ
'પા' છે,

પાનીપેન્ડેઝા, જગ્યા મને આનંદ આપે છે.

નાપાઓના, હું જગ્યા જોઉં છું.

૪. પ્રશ્નાર્થ અને કૃષ્ણજો બતાવનાર સર્વનામના
પ્રત્યય ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બદલાતો 'પા' છે.

માહાલી પાપી? કઈ જગ્યા? માહાલી પાન્ચુ, મારી જગ્યા.

માહાલી પાન્ગાપી? કેટલી જગ્યાઓ? માહાલી પેદુ, અમારી
જગ્યા અગર જગ્યાઓ.

૫. શબ્દ 'ના' અવ્યય માટે પણ 'પા' છે (છઠ્ઠી વિલક્ષિત).

માહાલી પા અખડલા, અખડલાની જગ્યા.

૬. બધુ = 'પોટે', વાળું (સહીત) = પેન્ચે; મેજે = પેન્ચેવે.
માહાલી પોટે પેન્ચે મીટી, વૃક્ષોવાળી બધી જગ્યાઓ.

૭. 'માહાલી' સાથે બધ બેસતો સંબંધ બતાવનાર
પ્રત્યય 'પો' છે. ઘણીવાર તેનો અર્થ 'ક્યા' એવો હોય છે.
માહાલી નીલીપોપાઓના, જગ્યા જે મેં જોઈ.

૮. અનિશ્ચિત સર્વનામ, 'પો પોટે' છે.

જો કે 'માહાલી' વાસ્તવિક રીતે આ વર્ગનો ફક્ત
એકજ શબ્દ હોવા છતાં આપણે ખરી બીનાથી વાકેફ છીએ
(જૂઓ પાનાં., ૯૨ ૬૫) કે સ્વાહીલીમાં જગ્યાને માટે ત્રણ
જાતના અન્વયો છે. એમ કહેવામા આવે કે સાર્તમી
વિલક્ષિતમાં બધાં નામો મૂળ વર્ગમાંથી આ વર્ગમાં બદલાયા
છે, અને બધ બેસતા અન્વયોનો ઉપયોગ તે દર્શાવવા ધાર્ય

છે તે તે લગભગ સાચું છે. (જુઓ સાતમી વિભક્તિના ખુલાસામાં પાનું ૬૫, ૬૬) તેથી કરીને આ વર્ગમાં ત્રણ જાતના અન્વયો છે.

(અ) ‘પા,’ સુકરરપણું, જગ્યાએ (તરફ).

(ખ) ‘કુ,’ અચોકકસપણું, જગ્યાએ અંગર જગ્યાથી.

(ક) ‘સુ,’ અંદરપણું, જગ્યામાં.

જ્યારે ‘માહાલી’ શબ્દ વપરાયો હોય ત્યારે દેખીતી રીતે તે ચોકકસ જગ્યા દર્શાવે છે અને આ બારમાં ‘પા’ના અન્વયો નિયમ પ્રમાણે હંમેશા વપરાય છે.

મનોયત્ન ૪૪.

માહાલીમાં તરજુમો કરો:-

૧ જ્યાં મચ્છીમાર ઉભો ત્યાં જ્યારે તેઓનો નવો મછવો રૂપ્યો તે જગ્યા મેં જોઈ. ૨. હું (તે) જગ્યાએથીજ પસાર થયો. ૩. મેં ઘણા ઘરવાળી જગ્યા જોઈ. ૪. સુલેમાન તમારે બદલે આવ્યો, અને મેં તેને પૂછ્યું, તમે અખ્તલાને ક્યાં છોડ્યો ? મને કહો. ૫. અને તેણે મને કહ્યું, મેં તેને શહેરમાં જ્યાં અગાઉ તેના વડવાઓ રહેતા હતા ત્યાં છોડ્યો. ૬. અને મેં તેને કહ્યું, હું જાણતો નથી. ૭. અને તેણે મને કહ્યું, જ્યાં તમે તેને જોયો (અને) જ્યાં આપણે નદી વટ્યા. ૮. અને મને જગ્યા યાદ આવી, તે નદીની નજીક સુંદર જગ્યા હતી. ૯. અને મેં તેને કહ્યું, હવે તે મને યાદ આવે છે, આપણે તે સાથે જોઈ, તે સુંદર જગ્યા છે. ૧૦ અને તેણે મને કહ્યું, ખરેખર

તે સુંદર છે. ૧૧. વાડ, તે (જગ્યા) છે જ્યાં તેમે રહેા છે.

ક્રિયાપદનું સામાન્ય રૂપ

‘ક્રુ’ વર્ગ :- ક્રિયાપદનું સામાન્ય રૂપ, સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદ નામે જ્ઞેમ, કાર્યની ક્રિયા, -હોવું, -અથવા થવું અગર તેા અસ્તિત્વની હાલત-જે (ક્રિયાપદ) બતાવે છે તે દર્શાવવા, વાપરવામાં આવે છે.

૧). ક્રુદા,	મત્યુ; મરણ.
૨) ક્રુપીગાના,	(બાઝવું) (અઘડવું) અઘડો.
૪) ક્રુહેસાણુ,	ગણિત. ૩) ક્રુસોમા, વાંચન.

‘ક્રુ’ પ્રત્યયના ઉપયોગથી વિશેષણો અને સર્વનામે બંધ બેસતા કરવામાં આવે છે, ‘ક્રુ,’ સ્વર આગળ ‘ક્રુવ’ થાય છે.

ક્રુદા ક્રુંચુરી,	ઉમદા મરણ.
ક્રુપીગાના સી ક્રુવેમા,	અઘડો સારો નથી.
ક્રુઓગોપા હુકું,	આ બીક(ડર) લીતી! ધાસ્તી!

દહેશત! ધાક)

ક્રુબ ક્રુવાકે ક્રુમેનીપેન્ડેઝા, તેનાં આવવાએ (આગમને) મને આનંદ આપ્યો છે.

ક્રુધમ્બા ક્રુવાંકે હાક્રુક્રુનીપેન્ડેઝા, તમારા (ગાવાથી) ગાયને મને આનંદીત કર્યો નથી.

નીમેક્રુબુઆ ક્રુલેવા ક્રુવાકે, હું તમારું પીવાનું (પીણું) બણું છું. સૂચના. પહેલી- સ્વાહીલીમાં ફક્ત એકજ ક્રિયાપદ નામ છે.

નાલીઆન્ઝા ક્રુકીસોમા ફીટાણુ હીકીબના, ના સાચા

નીમેશ્વીશા કુડીસોમા, મેં આ ચોપડી ગઈ કાલે
વાંચવાને શરૂ કરી, અને હવે તે વાંચવાનું પૂરું થયું છે.

મનોયત્ન ૪૫

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. તેને ખોદવું ગમતું (પસંદ) નથી. ૨. હું તમને
મારવાને ઇચ્છતો નથી. ૩. મારી ધારણાનો ફેરફાર મને
દુઃખ આપે છે. ૪. આ વૃક્ષને ફળ આવવા શરૂ થયા છે.
૫. ફળનું બહુ આવવું તેનો નાશ કરશે. ૬. તે (સ્ત્રી) નું
નાચવું સાડું છે, હું તે (સ્ત્રી) નું ગાવાનું વખાણતો નથી.
૭. પાણી ઉકળવું પૂરું થયું છે. ૮. બાળકોએ રમવાનું પૂરું
થયું છે. ૯. લગડાં ધોવા સખત કામ છે. ૧૦. બાળકો
વાંચવાનું, અને લખવાનું અને ગણવાનું શીખે છે. ૧૧. જોવું
(તે,) માનવું છે. ૧૨. બડાઈ કરવી સારી નથી. ૧૩. આણવું
(લાવવું) (તે) લઈ જવું નથી. ૧૪. તે (સ્ત્રી) નું પકાવવાનું
સાડું છે. ૧૫. રડવું તમને નુકશાન કરશે. ૧૬. મોડું કર-
વાથી તે રેલગાડી ચૂકયો. ૧૭. તે સૂવામાં ઘણાં ઠલાક લે
છે. ૧૮. તેઓ વૃક્ષોને ખેંચીને લાવ્યા. ૧૯. સાડું બાણવું
(સારી રીતે બાણવું) તે સાડું કરવું નથી. (થતું નથી.) ૨૦
મેં તેઓને ઝઘડામાં જોયા. (ઝઘડાની વચ્ચેમાં) ૨૧. માફ
કરવું અને ભૂલી જવું. ૨૨. મેં આ કામ કરવાનું પૂરું થયું છે.
સૂચના બીજી- કેટલાક શીખાઉને આ બાણવું મદદરૂપ થશે
કે આ વર્ગ, 'પા' વર્ગ (બ), જેવો કે; બીજાઓને
તેને જુદો રાખવાથી સાડું થશે.

‘ઉ’ વર્ગ

આ વર્ગના નામના શબ્દો જે ‘ઉ’થી શરૂ થાય છે તેનું બહુવચન ‘ઉ’ બદલીને ‘નૂ’ કરવાથી થાય છે.

તેમ છતાં આ ધારો ઘણા અપવાદો અને ફેરફારોને આધીન છે.

૧. ‘ઉ’, સ્વર આગળ ‘વ’ (ઉવ) બને છે, અને ‘ન’, ‘ન્યુ’, બને છે.

વેગ્ગે (ઉવેગ્ગે), અસ્ત્રો. ન્યેગ્ગે, અસ્ત્રાગ્ગો.

વીગ્ગો (ઉવીગ્ગો), ગાયન. ન્યીગ્ગો, ગાયનો.

૨. જ્યારે નામના એકવચનનો શબ્દ ‘ઉ’ છૂટો પડી, શંકે નહિ તેવો હોય ત્યારે તે ‘ઉ’ તેમનો તેમજ રહે છે અને તેની આગળ ‘ન્યુ’ પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે.

ઉમા, કાંટો.

ન્યુમા, કાટાગ્ગો.

૩. ‘નૂ’ અક્ષર કેવા ફેરફાર કરે છે તે ‘નૂ’ વર્ગના પાઠમાં સમજાવ્યું આપી છે જુઓ પાનુ ૧૪, ૧૫, ૧૬, ને ૧૧૪.

નીચેની ટીપમાં જ્યાં બહુવચન વપરાશમાં છે ત્યાં બહુવચન આપેલું છે. ઘણા ખરા જે ભાવવાચક છે, તેનું બહુવચન નથી.

નામની ટીપ, ‘ઉ’ વર્ગ.

ઉગ્ગેવુ, અધમ; ફૂટ; નઠારૂં,

માગ્ગેવુ.

વેગ્ગે (ઉવેગ્ગે); અસ્ત્રો,

ન્યેગ્ગે.

ઉપોકું, આંધળાપણું.

—

ઉવીવુ, આળસુપણું.

—

ઉચુન્યુ, કડવાશ;

માચુન્યુ.

ઉગોમ્વી,	કજીઓ; ઝઘડો,	માગોમ્વી.
ઉકુકુઓ,	કયામત, પુનર્જીવન.	—
ઉમા,	કાંટો; દાંતાવાળું સુથિયાર,	ન્યુમા.
ઉજી,	કાંજી; રાજ; ખીર,	—
ઉકીન્ગો,	કેર; ધાર; કાંડો,	કીન્ગો.
ઉમાસ્કીની,	ગરીબાઈ.	—
ઉધીઆ,	ચક્રબક; ઘાંઘાટ; મુસ્કેલી.	—
વીમ્બો; (ઉવીમ્બો),	ગાયન,	ન્ધીમ્બો.
ઉદુમ્બા,	સુલભી.	—
વીન્ગી (ઉવીન્ગી),	ધણું.	—
ઉમાત્તી,	ચેસ; રાજડી, કાંજી.	—
ઉસો,	ચહેરો,	ન્યુસો.
ઉકુન્થુઓ,	ચાવી.	કુન્થુઓ.
વીઝી (ઉવીઝી),	ચોરી.	—
વોકોકુ (ઉવોકોકુ),	છૂટકો; છૂટકારો; બચાવ.	—
ઉચાવી,	જાડું; મંતર; વશીકરણ- વિધા.	—
વાવુ (ઉવાવુ),	બળ,	ન્યાવુ.
ઉલીમી,	જીભ,	ન્ડીમી.
ઉઝીમા,	જાંદગી; જીવન.	—
વોન્ગો (ઉવોન્ગો),	જૂઠાણું; અસત્યપણું.	—
ઉમાન્ડે,	ઝાકળ; ઠાર.	—
ઉમા,	ડંશ,	ન્યુમા.
ઉપાન્ગા,	તલવાર,	પાન્ગા.

ઉકાલી,	તિર્ધાપણ,	—
	વિકરાગપાત્ર	
ઉકુટા,	દિવાલ,	કુટા.
ઉઝી,	દોરો,	ન્યુઝી.
ઉઝીએન્ચુ,	દુનિયા,	—
ઉપીન્ડી,	ધનુષ,	પીન્ડી.
વેલપે (ઉવેલપે)	ધોળાશ, ઉજળાશ.	—
ઉકુચા,	નખ,	કુચા.
ઉપોલે,	નરમાશ,	—
ઉધાઈકુ,	નખળાઈ,	—
ઉન્ચોન્ગે,	નીચતા,	માન્ચોન્ગે
ઉપાના,	પહોળાઈ,	—
વાયો (ઉવાયો)	પગલા,	ન્યાયો
(ઉન્ચાયો),		ન્યાયો
ઉપેપો,	પવન,	પેપો
ઉવાઝીઝી,	પ્રધાનપણ,	—
ઉસાકી,	પવિત્રતા, અછતા	—
ઉદુકુકુ,	પ્રતિષ્ઠા, ખ્યાતિ	—
ઉકુરામા,	પાનુ (ચોપડીનુ),	કુરામા.
ઉળાઓ,	પાટિયુ,	મળાઓ.
ઉપેવે,	ફાડકી, ખમ, ખરજ, ખુમ્લી	—
ઉવેન્ચુ,	ખરોગ	—
ઉકુની,	ખળતણ (લાડગાન),	કુની
ઉમુગાની,	ખાદશાહી.	—
ઉપાન્ડે,	ખામ્બુ, તરક,	પાન્ડે

ઉટોટો,	ખાળપણ.	—
ઉવોગા,	ખીક.	—
ઝે-	ખુઠાપો	—
વેમા (ઉવેમા),	લલાઈ; પરોપકારપણું.	—
ાલી (ઉવાલી),	લાત (રાંધેલાં).	—
ઉશીરીકા,	ભાગીદારી.	—
ખીશી,	મરફરી; ઠેકડી.	—
ઉપુઝી,	માલ વગરનું; અર્થ વગરનું.	—
ગોન્જવા,	માંદગી; દરદ.	માગોન્જવા.
ઉકુશી,	મઠ્ઠીભર,	કુશી.
જાના,	યુવાની.	—
ઉક્ષાદમે,	રાજ્ય,	ક્ષાદમે.
ઉસીકુ,	રાત્રી.	સીકુ.
રેકુ,	લંખાઈ.	—
ન્જા,	લોટ.	—
વાકાટી, (ઉવાકાટી),	વખત; ઋતુ,	ન્યાકાટી.
આ,	વડો; વાડો; આંગણું,	ન્યુઆ.
ઉપોટેવું,	વ્યર્થશીલ.	—
ઉડેવું,	વાળ (દાદીનો),	ન્ડેવું.
ન્વેલે,	વાળ,	ન્વેલે.
ઉરીથી,	વારસો.	—
ઉટામ્ખી,	વાટ (ખતીની),	ટામ્ખી.
મેમે,	વીજળી (વાદળામાં).	—
વીનો, (ઉવીનો),	શાફી.	—

ઉટુલીયુ,	શાંતતા; નિસ્વતા.	—
ઉટાજીરી,	શાહુકારી.	—
ઉવીન્ગુ,	સ્વર્ગ,	મ્ખીન્ગુ.
ઉવેઝો,	સ-તા, સામથ્ય,	માવેઝો.
ઉક્ષાગીઓ,	સાવરણી,	ફાગીઓ.
ઉઆપો,	સોગન,	ન્યાપો.
ઉઝુરી,	સુદરતા; શોભા;	—
	લાવણ્યતા; કાંતિ;	
	ખૂબસૂરતી.	

ઉશુખ—,	હિંમત; વીરતા.	—
ઉવેરેયુ,	હોશિયારીવાળું; હુમ્મ્યાઈવાળું.	—

સૂચના :— ટીપની અંદરના થોડાંએક શબ્દોનું બહુવચન ‘મા’ વર્ગની માફક ‘મ’ પ્રત્યયથી થયેલ છે.

વિશેષણો, ‘ઉ’વર્ગ:— બહુલાતા સંખ્યાવાચક શબ્દો મહિત, વિશેષણોને, ‘ઉ’ વર્ગના શબ્દો સાથે બંધ બેસતા કરવા માટે એકવચનમાં ‘મ’ અગર ‘મ્’ અને બહુવચનમાં ‘ન’ અગર ‘ન્ય’ પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે.

વેમ્મે (ઉવેમ્મે)	મફાલી,	ધારવાળો અસ્ત્રો.
		ન્યેમ્મે કાલી, ધારવાળા અસ્ત્રો.
વીમ્મે (ઉવીમ્મે)	મ્ખુરી,	માફે ગાયન.
		ન્યીમ્મે ન્ખુરી, સારાં ગાયનો.
ઉકુન્ગુઓ મ્ખીટો,		ભારે ચાવી.
		કુન્ગુઓ ન્ખીટો, ભારે ચાવીઓ.

કેટલાએક નામોનું બહુવચન 'મા' પ્રત્યયથી થયું છે.

તેને 'મા' વર્ગના ધારા લાગુ પડે છે.

માગોન્જવા માળાયા, ખરાબ દરદો.

માઓવુ મેન્ગી, ઘણું દુઢો.

સર્વનામ, 'ઉ' વર્ગ— સર્વનામના અક્ષરો (પ્રત્યયો) 'ઉ'

વર્ગમાં, એકવચનમાં 'ઉ' અને બહુવચનમાં 'ઝી' છે; સ્વર

અગાઉ 'ઉ' નો 'વ' ('ઉવ') ને 'ઝી' નો 'ઝ' થાય છે.

ઉપોલે ઉ મ્હેમા, નરમાશ સારી છે.

કુની ઝી કુપી, બળતણ (ના લાકડાં) ટૂંકાં છે.

ઉરીથી ઉમેપોટેઆ, વારસો ગુમાઈ ગયો છે.

પાન્ગા ઝીમેઆન્થુકા, તરવારો નીચે પડી ગઈ છે.

નીમેઉપાટા. ઉક્ષેમે, મને રોગ્ય મેળ્યું છે.

આમેઝીટવા-કુન્થુઓ, તેણે ચાવીઓ લીધી છે.

દર્શકે 'હૂ'— અને હીઝી, 'ઉલે' અને 'ઝીલે' છે.

પ્રશ્નાર્થ કયો, કઈ, કયું? 'ઉપી' ? અને 'ઝીપી' ? છે.

છઠી વિભક્તિ 'ના' માટે 'વા' ('ઉવા') અને 'ઝા' છે.

કબળો બતાવનાર 'વ' ('ઉવ') અને 'ઝ' પ્રત્યયથી બને છે.

વાલી હૂ— આ ભાત.

ઉસીકુ ઉપી ? કઈ રાત્રી ?

વીન્ગી વા ('ઉવા') માણ, પૂછળ પાણી.

ઉરેકુ વાકે ('ઉવાકે'), તેની લેંબાઈ.

કુન્થુઓ ઝીલે. પેલી ચાવીઓ,

ગ્યાઓ ઝીપી ? કેંચા પાટિયાઓ ?

ન્યીઓ ઝા ડીની. ધર્મના સ્તોત્રો,

કુન્નુઓ ઝાન્નુ.   મારી ચાવીઓ,
 ઉન્ના વોટે (ઉવોટે),   બધોય લોટ.
 ન્યાપો ઝોટે.   બધા સોગન,
 સંખંધી પ્રત્યયો 'ઓ' અને 'ઝો' છે.
 ઉટામ્બી નીલીઓઉકાટા,   વાટ જે મે કાપી.
 કુટા ઝીલીઓજેન્વા ઝા માવે, દિવાલો જે પથરની બાંધવામાં
    આવેલી હતી.

અનિશ્ચિત સર્વનામો 'વો વોટે' (ઉવો ઉવોટે) અને
    'ઝો ઝોટે' છે.
 ઉબીશી વો વોટે (ઉબીશી ઉવો ઉવોટે),   કોઇપણ પ્રકારની
    મશ્કરી.

નકાર ક્રિયાપદના પ્રત્યયો, 'હાઉ' અને 'હાઝી' છે.
 ઉબાઓ હું- હાઉકાઇ,   આ પાટિયું ઉપયોગનું નથી.
 મ્બાઓ હીઝી હાઝીટોશી,   આ પાટિયાઓ પુરતાં નથી.

મનોવત્તન ૪૬

સ્વાહીલીમાં તરબુમો કરો :-

૧ સિપાઇનું ધનુષ ભાંગેલું છે અને તેની તરવાર
 ખોવાઇ ગઇ છે. ૨ શાહી ઢાળો નહિ. ૩ હું આ દિવાલ
 ઉપર ઠેકી શકું. ૪ વિજળી વૃક્ષને લાગી અને ત્રણ માણસોને
 મારી નાખ્યા. ૫ તેનું સમ્ય તેના દુશ્મનોથી નાશ થયું ૬.
 તેને કોઇપણ જાતની મશ્કરી ગમતી નથી. ૭ અમે રસ્તામાં
 ક્યાંએ તેઓના પગલાં જોયાં નથી. ૮ મારો વારસો મોટો નથી,
 પરંતુ તે પુરતો હશે (થશે). ૯. આ છોકરાની આજસાઇ મને

આશ્ચર્ય પમાડે છે. ૧૦. જાળ (ખ. વ.) સાંગેલી હતી, તેથી
 બનાવરો બચી ગયા. ૧૧. મેં... તમારો અસ્ત્રો વડામાંથી
 (આંગણમાંથી) ઉપાડ્યો છે, તેને વધારે બગડવા દીધો નથી. ૧૨.
 પરંતુ અસ્ત્રો દાઢી કરવા માટે વપરાય છે અને તેઓ ધારવાળા
 હોવા ભેદથી; હવે આ એક (અસ્ત્રો) કોઈ પણ ઉપયોગનો
 શરે નહિ, તે બગડી ગયેલ છે. ૧૩ આ, તમે જે કહો છો તે
 કંઈ જાતની અર્થવિનાની વાત છે? ૧૪. જો મેં તેઓને
 યાદ કરાવેલ ન હતે તો મેં જે લોટ મંગાવ્યો (નનાવેલો)
 તે, તેઓ લાભ્યા ન હતે. ૧૫. જે અરાગ રાધેલા બાળ છે
 તે શા માટે તમે મારી પાસે લાવો છો? ૧૬. પેલું મેં બના-
 વવા માટે તમે કયા પાટિયા વાપર્યો? ૧૭. જતી જતી નહિ,
 અને મેં જોયું કે વાટ (ખ. વ.) ફણી રૂંદી હતી. ૧૮. કંઈ
 જાતની હજી હનિયા છે!

ક્રિયાપદ હોવું (છે, થવું)

ઘણું કરીને દુનિયામાં એવી કેટલી જાણ નહિ હોય
 કે જેનું ક્રિયાપદ હોવું. થવું અપૂર્ણપણે નિયમિત હોય.
 તેમ છતાં સ્વાહીલીમાં તે ક્રિયાપદની અનિયમિતતા બીજી
 ભાષાઓ કરતાં ઓછી વચ્ચે આપમે,

કાળ, અને વર્તમાન સંબંધ બતાવનાર કાળ છે.

(બીજા છે પણ આ પુસ્તકમાં નથી.)

વર્તમાન કાળ:-

	એકવચન	બહુવચન
	ની, હું, છું	હું, અમે છીએ.
'વા' વર્ગ (૧)		
(૨)	ઉ, તું (તમે) છો.	તું, તમે છો.
(૩)	તે, તે છે.	તે, તેઓ છે.
'મી' વર્ગ	ઉ, તે છે	તે, તેઓ છે
'કી' વર્ગ	કી	વી
'ત્ર' વર્ગ	ઈ	ઝી
'મા' વર્ગ	લી	મી
'ઉ' વર્ગ	ઉ	ઝી
'પા' વર્ગ (અ)		પા
(ક)		ક
(ખ)		ખ
'કુ' વર્ગ		કુ

અગાઉ આ બધા રૂપો આવી ગયા છે. 'આ' સર્વનામ પ્રત્યયો એકલા આવે છે ત્યારે તે ક્રિયાપદ 'છે,' 'હોયું' નો અર્થ દર્શાવે છે. તેનો ખુલાસો અગાઉ અપાઈ ગયો છે.

અલબત્ત, અહીંયાં હાલમાં કોઈપણ રૂપમાં 'લી' મૂળ નથી, તેનું કારણ એ છે કે 'લી' અર્થ નહોતો નબળો હોવાથી વર્તમાનકાળના કર્તા પ્રત્યયને પોતાની પછવાડે મૂકીને હારમાંથી ખસી ગયો છે.

ચાલો આપણે ફરીથી હાર ઉપર મૂકીએ. ઉપરના રૂપોને 'લી' મૂળ-લંગાડો અને પછી સળધી પ્રત્યય મૂકો. જેવી રીતે આપણે સળધી રીતમાં શીખ્યા તેવી રીતે.

	એકવચન	બહુવચન
વા, વર્ગ (૧).	નીલીયે, હું ને છું.	હુલીઓ, અમે ને છીએ
(૨)	ઉલીયે, તું-તમે ને છો.	મ્લીઓ, તમે ને છો.
(૩)	આલીયે, તે ને છે.	વાલીઓ, તેઓ ને છે.
મી, વર્ગ	ઉલીઓ, ને છે.	ઇલીયો, ને છે.
ફી, વર્ગ	ફીલીઓ.	વીલીઓ.
નં, વર્ગ	ઇલીયો.	ઝીલીઓ.
મા, વર્ગ	લીલીલો.	ચાલીયો.
ઉ' વર્ગ	ઉલીઓ.	ઝીલીઓ.
પા, વર્ગ (અ)		પાલીયો.
(ક)		કુલીકો.
(ખ)		મ્લીમો.
કુ, વર્ગ		કુલીકો.

અહીંયાં તે હારમાંથી બહાર જઈ શક્યો નહિ કારણ કે સળધી શબ્દ તેને તેની જગ્યા ઉપર રાખ્યો, ને હંમેશાં તેની આગળના શબ્દના ઉચ્ચારને જોશ આપે છે.

આલીયે (ચુલીયે માટે વપરાયું છે) કોઈ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરતું નથી. દરેક ઠેકાણે 'ચુ'ની જગ્યા 'આ'એ 'વા' વર્ગમાં ત્રીજા પુરુષ એકવચનમાં લીધી છે.

સૂચના: પહેલી- હોવું (થકું, છે) નું વર્તમાન કાળ સ્વાહીલીમ ઘણીવાર મૂકી દેવામાં આવે છે, પરંતુ જેમ આપણે

ધારીએ છીએ તેમ વારંવાર નહિ.

સૂચના: બીજી- ઉપર રૂપો આપ્યા છે તેને બદલે 'ની' શબ્દ દરેક પુરુષમાં દરેક વચનમાં વાપરી શકાય છે અને આ બાબત શરૂઆત કરનારને ઉપયોગમાં લેવા માટે બહુજ ઉપયોગી છે.

સૂચના: ત્રીજી- સૂચના, પહેલી અને બીજી, વર્તમાન સંબંધી રચનાને લાગુ પડતી નથી.

ક્રિયાપદ-હોવું (થવું, છે) ના બીજા કાળો 'વા' (હવા) મૂળમાંથી બનાવવામાં આવે છે જેનો અર્થ 'હોતાં' જેવો થાય છે, અને ભૂત કે ભવિષ્યમાં તેનો અર્થ અસ્તિત્વ અગર હયાતિ જેવાને મળતો થાય છે. એકાક્ષર (એક સ્વરી) વાળા ક્રિયાપદો અને સામાન્ય ક્રિયાપદો જે ઉચ્ચાર કરવાને 'કુ' રાજો છે તે સિવાય તેઓ તદ્દન નિયમિત છે. આ બાબત સંપૂર્ણ રીતે એકાક્ષરી (સ્વરી) ક્રિયાપદો આપેલા છે તેમાં સમજાવવામાં આવી છે.

નીમેકુવા,	હું_હું; હું_થયો હું.
નીલીકુવા,	હું હોતો; (હું થયો, બન્યો).
નીટાકુવા.	હું થઈશ; હું હોઈશ.
નીલીયેકુવા,	હું જે હોતો.
નીટાકાયેકુવા,	હું જે હોઈશ,
નીન્જેકુવા,	જો હું હોત.
નીન્ગાલીકુવા,	જો હું હોતો તો.
સીટાકુવા,	હું હોઈશ નહિ.
નીમીયેકુવા,	હું જે હોતો નહિ.

સીન્ગોકુવા,	જો હું હોઈશ નહિ તો.
મીન્ગાલીકુવા,	જો હું હતો નહિ તો.
નીકાવા,	અને હું હતો (થયો).
નીદીવા,	જો હું છું.
નીવે,	મને હોવા હો (થવા હો).
નીવાયે,	હું જે થાઉં.
સીવી,	હું નથી.
સીકુવા,	હું હતો નહિ.
સીજવા,	હું હજી છું નહિ.
નીસીવે,	મને હોવા હો નહિ.
કુવા,	હોવું.

સૂચના પહેલી.— ભૂતકાળમાં પહેલા પુરુષ એકવચનમાં રીત

પ્રમાણે 'નીલીકુવા'ને બહલે ઘણીવાર 'નાલીકુવા' વપરાય છે.

સૂચના: બીજી.— નીવાયે, વગેરે, આ રૂપો હયાતિમાં છે પણ બહુ વપરાય નથી થતો, અને જ્યારે થાય છે ત્યારે કુદરતી રીતે દ્વંદ્વ 'હોતાં' અગર 'ગમે તેમ બનતાં' જેવા અર્થમાં થાય છે.

વીદુ વીલીબ્યો બ્યોટે, ચીજો જે હોય તે.
વીદુ વીવાબ્યો બ્યોટે, ચીજો ગમે તેવી નીકળે (હોય).
સૂચના: ત્રીજી.— સીવી, વગેરે, આ રૂપો હયાતિમાં છે પણ તેનો ઉપયોગ જવલ્લેજ થાય છે.

શબ્દ 'ચી' દરેક પુરુષમાં અને બન્ને વચનોમાં વર્તમાન નકારમાં વાપરી શકાય છે. શરૂઆત કરનારને માટે ઉપયોગી બીજી બાબત.

સૂચના: ચોથી- જેવી રીતે વર્તમાન હકાર, સંજ્ઞાધી પ્રત્યય
‘લી’ મૂળ ઉપર જનાવાય છે તેવી રીતે વર્તમાન નકાર,
સંજ્ઞાધી પ્રત્યય ‘સી’ ઉપર થાય છે.

નીસીયે, હું જે નથી,   દુસીઓ, અમે જે નથી.
વગેરે, વગેરે.   વગેરે, વગેરે.

રથળમાં હોવું

ઢરેક ભાષામાં, હયાંતિ (અસ્તિત્વ) વિષેના નિવેદનમાં
રથળનું સૂચન ઘણીવાર સાથે હોય છે; આમ, માણસ વિષે
બોલાય ત્યારે આપણે ઘણું કરીને કહેવાને ઇચ્છીએ છીએ
કે તે માત્ર છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તે અહીંયાં છે, અગર
તે ત્યાં છે, અગર તે અંદર છે અગર તે ઝોંછામાં આણું
તે ક્યાંક છે. તેવીજ રીતે ચીજો જાણત, તે માત્ર છે તે
જાણવું બહુજ થોડું ઉપયોગનું છે, આપણે જાણવા ઇચ્છીએ
છીએ કે તેઓ ક્યાં છે, તેમજ વાતચીતમાં, તેઓ ક્યાં છે
એમ પૂછી શકીએ અગર તેઓ ક્યાં છે તેમ કહી શકીએ તેમ
ઇચ્છીએ છીએ.

સ્વાહીલીમાં આ જાણત ક્રિયાપદ. ‘હોવું’ ના જોઈતા
કાળમાં અક્ષરો ‘ચો’, ‘કો’, કે ‘મો’ જેની સાથે હવે આપ-
ણને પરિચય છે તેમાંથી કોઈપણ ચોગ્ય શબ્દ લગાડીને
કરાય છે. આ અક્ષરો આ પ્રમાણે વપરાયા હોય ત્યારે તે
સંજ્ઞાધી પ્રત્યયો નથી, પરંતુ તેઓનો મૂળદર્શક તરીકે અર્થ
(મહત્વ) હોય છે, પરંતુ અક્ષરો તૈના રૂપો ત્રણે જગ્યાના
સંજ્ઞાધના પ્રત્યયો વપરાય છે તેવીજ રીતના હોય છે.

વર્તમાનકાળ:-

વા, વર્ગ. એ.વ.	(૧)	નીપો	નીકો	નીમે
	(૨)	હોપો	હોકો	હોમે
	(૩)	યુપો	યુકો	યુમે
ખ.વ.	(૧)	હુપો	હુકો	હુમે
	(૨)	મ્પો	મ્કો	મ્મે
	(૩)	વાપો	વાકો	વામે

ખીજા વર્ગના, આ કોઠાના ણાકીના રૂપો શીખનાર પોતે લખશે તો સારો અભ્યાસ થશે. 'વા' વર્ગના રૂપો અલગ ત અનુમાનના છે, પરંતુ તક કોઈપણ વખતે તેવા રૂપોના ઉપયોગની ના પાડે છે. કોઠામાં આપેલું (૨) બહુવચનનું રૂપ વાપરવામાં આવેલું હોય અગર વપરાયેલું હોય તેવું અમારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી, પરંતુ તેને લગતાં ખીજા રૂપો હોય છે, 'નીન્થી મ્પો' ને બદલે 'નીન્થી મ્મે' કુત્રાપો 'હાપા,' વગેરે. પરંતુ આ બધા રૂપોનો ઉપયોગ અમુક જગ્યાએ જ અમુક વખતે થાય છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે.

સૂચના: પહેલી.- 'યુપો' એટલે તે અહીંયાં છે તેમ, અને 'યુકો' એટલે તે ત્યાં છે તેમ, માનતા નહિ; 'પો' અને 'કો' વચ્ચેનો તફાવત દૂર અને નજીકનો નથી પરંતુ ચોક્કસપણાનો અને અચોક્કસપણાનો છે. આપણે કહી ચકીએ કે 'યુપો હાપા,' તે અહીંયાં છે અને 'યુપો પાલે,' તે ત્યાં છે. 'યુકો હુક,' તે અહીં તહીં (આટલામાં) છે, અને 'યુકો કુલે,' તે તેટલામાં છે, 'યુમે

હુમ્મુ,' તે અહીંયાં અંદર છે, 'યુમો મ્હે,' તે 'ત્યાં' અંદર છે.

પરંતુ સ્વાભાવિક ચીજો માટેના નિર્દેશમાં 'યુપો હાપા' અને 'યુકો કુલે' તેવા વાકયો વારંવાર હંમેશના વપરાશના છે. કોઈપણ એકલું 'યુપો' કહે ત્યારે ખચિત તે 'યુપો હાપા' કહેવા માગે છે અને તમે 'યુકો' સાંભળો ત્યારે 'યુકો કુલે' જોટલે તે ત્યાં છે તેમ અનુમાન કરો છો; આ તમને જોટ રસ્તે દોરી નહિ જાય; પરંતુ 'પો,' 'કો,' અને 'મો' પ્રત્યયો સ્થળ સૂચવે છે અને તેઓની વચ્ચેના જે તફાવત છે તેનો ઉપયોગ નીચે પ્રમાણે વપરાશમાં છે.

પો, ચોકકસપણા માટે.

કો, એચોકકસપણા માટે.

મો, અંદર હોવાપણા માટે.

કુન્નુઓ ઝીપો હાપા, ચાવીઓ અહીંયાં છે.

મ્સીમામીઝી યુકો કુલે, રખેવાળ (દિખરેખ રાખનાર) ત્યાં (લગલગ તેટલામાં) છે.

ખ્વાના યુમો? શેઠ અંદર છે?

વર્તમાન સંજંઘી.— આ ક્રિયાપદ 'હોવું' ના વર્તમાન કાળના સંજંઘી જેવુંજ છે, જેને 'પો,' 'કો' અગર 'મો' લગાડવામાં આવે છે. પરંતુ 'વા' વર્ગના એકવચનમાં સંજંઘી પ્રત્યય 'ઓ' જે જૂનું છે તેણે હજી 'યે' કે જે હાલનું રૂપ છે તેને સ્થાન આપ્યું નથી, કારણ કે, 'પો,' 'કો,' અગર 'મો' તેની પછવાડે આવે છે માટે 'આહીયેપો' ના કરતાં 'આહીઓપો' કહેવું વધારે મહેલું છે તેથી અહીંયાં

‘ઓ’ જે બૂનો સંજ્ઞા પ્રત્યય છે તેનું પુનર્જીવન થયું છે. તેવીજ રીતે ‘નીલીઓકો’ અગર ‘હિલીઓપો’ વગેરે. અભ્યાસ કરનાર આ બધાં રૂપો પોનાની મેળે મહેલાઈથી કરી શકશે; બધાં મળીને તેઓ ૬૦, છે પરંતુ અલગત ‘પા’ અને ‘કુ’ વર્ગના રૂપો તર્ક અગર વ્યવહારના કારણે ભાગ્યેજ વપરાય છે.

વીટુ વીલીઓમો ન્યુમ્બાની, ચીજે જે ઘરમાં છે.
કીલા આલીઓપો લેઓ, દરેક જણુ જે આજે હાજર છે.
માઓ ચાલીઓકો ઉન્યુબ, રીતો (હિલચાલો, વર્તણુકો)
જે જંગખારમા છે.

ખીજા કાળો.— આ બધાં રૂપો ક્રિયાપદ ‘હોણુ’ના ખીજા કાળમાંથી બને છે, (બનાવાય છે) અને તેને ‘પો,’ ‘કો,’ અને ‘મો’ જેમ બેઈએ તેમ લગાડવામા આવે છે. (બધાં મળીને લગભગ ૧૦૦૦ રૂપો છે).

સૂચના પહેલી:— ‘નીવાયે’ વગેરેમાંથી અગર ‘નીવી’ વગેરે-માંથી કોઈપણ રૂપો બનતાં નથી, ઓછામાં ઓછું અમારા ધ્યાનમાં એકેય નથી.

સૂચના બીજી:— પાના ૨૦૪ માં સૂચના ચોથીમાં જે વર્તમાન નકાર છે તેમાંથી કોઈપણ રૂપ બન્યા હોય તેવું અમારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ શા માટે તે ન હોવાં બેઈએ તેનું કારણ નથી, અને જેને પ્રમાણભૂત ગણી શકાય તેવા કેટલાક કહે છે કે, છે. આ શક્ય રૂપોને બદલે, જે નકાર ભૂતકાળ સંજ્ઞામાંથી બનેલા છે તે ભૂતકાળ, વર્તમાન અગર ભવિષ્ય કાળમાં વપરાય છે. (બુઓ પાનું ૧૪૦)

હુમો, આ તમારી અંત્યેષ્ટિ
(ઉત્તરક્રિયા) નથી.

હામો, તમે વચમાં પડો
નહિ.

હાયુમો, તે આમાંથી બહાર છે. હાવામો, તે તેઓનું કામ
નથી.

મનોયત્ન ૪૭

સ્વાહીલીમાં ત્રણુમો કહે:-

૧. તે ખેસાદાર છે, પરંતુ અમે ગરીબ છીએ. ૨. હું ધાઈ છું આજે શુક્રવાર છે. ૩. પુસ્તક મેજ ઉપર છે. ૪. મેજ ઉપર જે પુસ્તક છે તે મારી પાસે લાવો. ૫. હું જે વૃદ્ધ છું તેણે ઘણી ચીજો જે સારી નથી તે જોઈ છે. ૬. અમારો રખેવાળ ક્યાં છે ? ૭. તે મજૂરીની સાથે ખેતરમાં ક્યાંક છે. ૮. અમે રસ્તામાં ત્રણ મોટર કારને મળ્યાં. ૯. બધું પાણી જે સમુદ્રમાં છે તે ખાઈ છે. ૧૦. ઘણા માણસો શહેરમાં હતા, પરંતુ થોડા તેઓના ઘરની બહાર હતા. ૧૧. આ સ્થળે નદી હુંગરની નજીક હતી. ૧૨. જો તે મારો માણસ હતો તો તે આમ ન કહેતો. ૧૩. એક દિવસ તમે પોતે વૃદ્ધ થશો. ૧૪. જો તે ત્યાં હોય તો તેને અંદર આવવાને કહો. ૧૫. બ્યારે તેઓ શહેરમાં હતા ત્યારે તેઓએ મુલતાનને જોયા. ૧૬. અહીંયાં હાજર રહેલ દરેક જણ આજે મારા શબ્દો કબૂલ કરશે કે તે સાચા છે. ૧૭. મેં બધાં પુસ્તકો જે ત્યાં હતાં તે ખરીદ્યાં, પણ ઘણાં જે મને ખપતાં હતાં તે ત્યાં હતાં નહિ. ૧૮. બાસક માણસો મછવામાં હતા. ૧૯. ગડ કાલે નિશાળમાં ૨૧૯ બાળકો હતા, આજે ફક્ત ૨૦૫ હાજર છે. ૨૦. તેઓ તે (ચી) માટે છ જુની

૨૬ યે યોદે આસીયેકુવપો, હરકોઈ એ હાજર છે (નહિ હતો)
નહિ) (હથે નહિ).

સૂચના ત્રીજી— વર્તમાન નકાર જે ‘હી’ મૂળ અને નકાર પ્રત્યયો (અલખ-ત તે વખતે મૂળ ‘હી’ હારમાંથી નીકળી જાય,) માંથી બનાવી શકાય, તે વપરાયેલાં દેખાતાં નથી (સીવાય કંઠવ ‘હુ’ તમે નથી, કે જે કેટલીકવાર વપરાયેલો હોય છે)

પરંતુ ‘પો’, ‘કો’ અગર ‘મો’ સાથે આ રૂપો બહુજ આમાન્ય છે.

સીપો, હુગો, હાથુપો, હાટુપો, હારપો, હાવાપો, હાઉપો, હાઈપો, હાડીપો, હાવીપો, વગેરે, વગેરે, અને તેવીજ રીતે ‘કો’ અને ‘મો’ લગાડીને બનતાં રૂપો (લગ-લગ સાંઠ).

સૂચના : ચોથી :— રૂપો જેવાંકે હાથુપો, હાથુકો, હાથુમો, જે બીશપ ત્રીઅરના વખતમાં બહુજ બેડાળ ગણાતા તેઓએ હાલમાં તેના બદલેના રૂપો જેવાં કે હાપો, હાકો, હામો, જે હાલમાં કઠીપણ વપરાતાં નથી અને જે ઘણીવાર સમજી શકાય તેવા નથી તેના ઉપર ‘પ્રાધાન્ય મેળવ્યું’ છે.

સૂચના પાંચમી.— ‘મો’ વાળા રૂપોનો આનંદદાયક, પારી-ભાષિક અર્થ હોય છે. (હું તેની અંદર નથી. વગેરે).

‘સીમો,’ તેમાંનું કોઈ માફકામ નથી. હાટુમો, અમે તેનાથી હાથ પોપ નાખીએ છીએ.

હુમો, આ તમારી અંત્યેષ્ટિ
(ઉત્તરક્રિયા) નથી.

હામો, તમે વચમાં પડો
નહિ.

હાયુમો, તે આમાંથી બહાર છે. હાવામો, તે તેઓનું કામ
નથી.

મનોયત્ન ૪૭

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. તે પેસાદાર છે, પરંતુ અમે ગરીબ છીએ. ૨. હું ધાઈ છું આજે શુરૂવાર છે. ૩. પુસ્તક મેંજ ઉપર છે. ૪. મેંજ ઉપર જે પુસ્તક છે તે મારી પાસે લાવો. ૫. હું જે વૃદ્ધ છું તેણે ઘણી ચીજો જે સારી નથી તે જોઈ છે. ૬. અમારો રખેવાળ ક્યાં છે? ૭. તે મજૂરોની સાથે ખેતરમાં ક્યાંક છે. ૮. અમે રસ્તામાં ત્રણ મોટર કારને મળ્યાં. ૯. બધું પાણી જે સમુદ્રમાં છે તે ખાઈ છે. ૧૦. ઘણા માણસો શહેરમાં હતા, પરંતુ થોડા તેઓના ઘરની બહાર હતા. ૧૧. આ સ્થળે નદી ડુંગરની નજીક હતી. ૧૨. જો તે સારો માણસ હતો તો તે આમ ન કહેતો. ૧૩. એક દિવસ તમે પોતે વૃદ્ધ થશો. ૧૪. જો તે ત્યાં હોય તો તેને અંદર આવવાને કહો. ૧૫. ત્યારે તેઓ શહેરમાં હતા ત્યારે તેઓએ સુલતાનને જોયા. ૧૬. અહીંયાં હાજર રહેલ દરેક જણ આજે મારાં શબ્દો કબૂલ કરશે કે તે સાચા છે. ૧૭. મેં બધાં પુસ્તકો જે ત્યાં હતાં તે ખરીદ્યાં, પણ ઘણાં જે મને ખપતાં હતાં તે ત્યાં હતાં નહિ. ૧૮. બાસક માણસો મછવામાં હતા. ૧૯. ગણ કાલે નિશાળમાં ૨૧૯ બાળકો હતા, આજે ફક્ત ૨૦૫ હાજર છે. ૨૦. તેઓ તે -(મ્મી) માટે છ જુદી

જાતના જોરાક લાવ્યા, અને તે(સ્ત્રી)ને વધારે ખપતા હતા; પરંતુ ત્યાં ખીજી જાતના હતા નહિ. ૨૧. તમે ક્યાં છો ? ૨૨. હું અહીંયાં છું. ૨૩. જ્યાં ઇચ્છા (છે) ત્યાં રસ્તો (છે) (મન હોય તો માગવે જવાય).

અનુસંધાનનું દર્શક

અત્યાર સુધી વસ્તુના સંબંધમાં નજીક કે દૂર તેવા બે દર્શકના ઉપયોગ શીખીને, આપણને સંતોષ હતો. અગાઉ કહેવાય ગઈ હોય તેવી નજીક કે દૂર વસ્તુ ખારામાં ત્રીજું દર્શક છે. અને તેનું દૂંકું રૂપ છે, જે નીચેનો કોઠો તપાસવાથી બરાબર માલુમ પડશે.

	સંપૂર્ણ રૂપો		દૂંકાં રૂપો	
	એ. વ.	બ. વ.	એ. વ.	બ. વ.
વા, વર્ગ	હુયો	હાવો	[-યો]	[-વો]
મી, વર્ગ	હુઓ	હીયો	-ઓ	-યો
ફી, વર્ગ	હીચો	હીચ્યો	-ચો	-ચ્યો
નૂ, વર્ગ	હીયો	હીઓ	-યો	-ઓ
મા, વર્ગ	હીલો	હીયો	-લો	-યો
ઉ, વર્ગ	હુઓ	હીઓ	-ઓ	-ઓ
પા, વર્ગ (અ)	હાપો		-પો	
(ક)	હુકો		-કો	
(બ)	હુમો		-મો	
કે, વર્ગ	હુકો		-કો	

સૂચના પહેલી:- આ રૂપો, ‘આ’ અગર ‘તે’ અગાઉ વર્ણવેલી (કહેવાય ગયેલી) ચીજ માટેના સંગ્રહમાંજ ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે; તે રૂપો વાતચીતનો કોઈ નવો ‘પ્રસંગ’ ઉમેરી શકતા નથી.

નોટીસ વગેરેમાં ઉપર આપેલ નામોની ટીપ કે વિગતવાર નોંધ પત્રક માટે તે વાપરી શકાય છે; પરંતુ નીચે લખેલ નામોની ટીપ કે વિગતવાર નોંધ પત્રક માટે વાપરી શકાય નહિ. આ જાણતની ભૂલો દુઃખ-દાયક રીતે સામાન્ય છે.

સૂચના બીજી:- ‘ઓ’ પ્રત્યય રીત દર્શાવે છે, અને તેને અનુસરીને ‘હીઓ’ નો પણ અર્થ આમ અગર આવી રીતે છે અને ઘણીવાર અભ્યય તરીકે પણ વપરાય છે. પરંતુ કવા હીઓ (માટે આમ) જોકે અમુક સ્થળે ખચિત વપરાય છે છતાં જોડું વ્યાકરણ છે.

સૂચના ત્રીજી :- ‘તેથી કરીને’ નું યોગ્ય ધ્યાન ‘કવા હીયો’ છે. આ આવી જાણતથી મમજતવી શકાય કે ન વર્ગના એકવચનનો મર્વનામિક શબ્દ વપરાયો હોય તો તે હંમેશાં ભાવવાર્થ્ય કર્તા (અકર્તૃક) દર્શાવે છે, અગર ધારણાથી જણાય છે કે કોઈ શબ્દ જેવો કે ‘આજીવી’ અગર ‘સાળાણુ’ અધ્યાહાર છે. ‘કવા હીયો,’ જોછામાં જોછું ‘કવા હીઓ’ પ્રમાણેજ વપરાય છે અને તે સારા પ્રકારનું વ્યાકરણ છે તે તેનો વિશેષ ગુણ છે.

સૂચના ચોથી :- આ જમ્મા રૂપોની ઉત્પત્તિ, દર્શક પહેલું, કે જેનો અર્થ ‘આ’ છે તેમાંથી ચમ્મેલ છે અને તેમ કરતાં તેનો છેલ્લો અક્ષર ‘ઓ’ થાય છે. આ દર્શકના

ટૂંકાં રૂપો 'ન્ડી' અક્ષર માથે જોડાય છે અને તેથી કરીને જોશવાળું (જોમવાળું) હકારનું અનુમોદન (ટિકો) બને છે, 'સી' ની સાથે જોશવાળું (જોમવાળું) નકારવાળું અનુમોદન (ટિકો) બને છે; અને 'ના' ની સાથે સંગતિ (અમર્ગ) બતાવે છે.

ન્ડીયો, જોમજ (છે).

સીયો, જોમ નહિ જ.

કીટાણુ આમેફ્વેન્ડા નાચો, અહો ! પુસ્તક, તે સાથે લઈ ગયો છે.
= (તે સાથે લઈને આવ્યો ગયો છે.)

'ન્ડીયો', તે (તેમ) છે, અને સીયો, તે (તેમ) નથી, (નૂ, વર્ગો જો. વ.). હમેશાં જ્યારે આપણે શુદ્ધરાત્રીમાં હા કે ના કહીએ ત્યારે વપરાય છે; પરંતુ નકારવાળા પ્રશ્ન પછી તદ્દન ઉલટીજ રીતમાં વપરાય છે.

હુકુકુઆ કોટી હી-? તમે આ કોટ નથી ધોયો ?

ન્ડીયો, ખવાના.

હાજી, માહેજ (= તે તેમજ છે)

(મિં તે ધોયો નથી.)

(નોટ. આનો ખુલાસો આમ થઈ શકે અને આ ગેરમમજબુનો નિવેડો થઈ જાય. અમારી ચર્ચામાં નીચે પ્રમાણે ખુલાસો મળેલ છે 'તમે નકારમાં પ્રશ્ન પૂછો છો તેથી આ ગેરમમજબુ થઈ કારણકે તેણે તમને નકારનો 'હા'માં જવાબ આપ્યો જે જોમ સૂચવે છે કે (તમે પૂછો છો) તે તેમજ છે એટલે કે કોટ ધોયો નથી. જો નકારમાં પ્રશ્ન ન પૂછાયો હોત તો આ ગેરસમજબુ થવાનો સંભવ હતો નહિ. અનુવાદક.)

સૂચના પહેલી:-પુરુષવાચક સર્વનામના પણ ટૂંકાં 'રૂપો' છે 'ન્ડી,' 'સી,' અને 'ના'ની સાથે તેવીજ રીતે જોડાય છે.

- મી, હું, મને.
 -વે, તું (તમે), તને (તમને).
 -થે, તે (તેણી), તેને (તેણીને).
 -ફી, અમે; અમને.
 -ચી, તમે; તમને.
 -ઓ, તેઓ; તેઓને, તેમને.

સૂચના:-ખીજી. આ ત્રીજા પુરુષના પુરુષવાચક સર્વનામના દૂકા રૂપોએ વા,વર્ગના દર્શકના દૂકાં રૂપોની જગ્યા લીધી છે; ઉપરનો કોઠો જુઓ.

સૂચના:-ત્રીજી. પા, વર્ગના દર્શકના દૂકાં રૂપો (જેને ત્રણ અક્ષરો છે, જુઓ પાનું. ૧૮૬) આપણા જૂના મિત્રો, 'પો', 'કો', અને 'સો' છે જે ક્રિયાપદ હોય; થવું, ની સાથે પ્રત્યય તરીકે વાપરવાને આપણે શીખ્યા છીએ.

સૂચના: ચોથી. અગાઉના અનુસંધાન બારાના આ દર્શકના દૂકાં રૂપો, છાલની બધી સંસ્કૃતિ પામેલી લાપાઓમાં 'સંબધી' તરીકે ઓળખાય છે. (વાક્યમાં જે પૂર્વગામી શબ્દને ઉદ્દેશે છે (ઓળખ આપે છે) તેને 'સંબધી' કહેવાય છે.) પરંતુ આ સંયોજક લાપા છે અને તેથી તેઓ અલગ સંબધી સર્વનામો બનવાને બદલે સંબધી પ્રત્યયો બન્યા છે. રૂપમાં સંબધી પ્રત્યયોનો સટ અને દર્શકના દૂકાં રૂપોનો સટ-એક છે, અને માલુમ પડશે કે વા, વર્ગમાં સંબધી પ્રત્યયો ત્રીજા પુરુષ પુરુષવાચક સર્વનામમાથી

ઉદભવે છે અને દર્શકમાંથી નહિ. પરંતુ ૧૮૮૦ સાલ સુધી જૂના રૂપે સામાન્ય ઉપયોગમાં હતા.

વપરાશમાં (ઉપયોગમાં) આ બંને જુદાજ સદ છે અને તેથી તે પ્રમાણે ઓળખવા જોઈએ. જે આપણને આ બાબતનો ખરાબર ધૂંટડો ઉતર્યો હોય તે હવે આપણે બીજા પ્રકરણ તરફ જઈ શકીએ છીએ.

ની સાથે હોયું અગર કબજામાં હોયું

ક્રિયાપદ 'કબજામાં હોયું' ના વર્તમાન કાળના રૂપ, 'ના' મૂળમાંથી, બને છે જેનો અર્થ (મંડળી), સંગ; સમાગમ; સંસર્ગ, છે.

	હકાર		નકાર	
	એ. વ.	બ. વ.	એ. વ.	બ. વ.
વા, વર્ગ (૧)	નીના	ડુના	સીના	હાડુના
(૨)	ઉના	મ્ના	હુના	હામ્ના
(૩)	આના	વાના	હાના	હાવાના
મી, વર્ગ	ઉના	ઇના	હાઉના	હાઇના
કી, વર્ગ	કીના	વીના	હાકીના	હાવીના
ન, વર્ગ	ઇના	ઝીના	હાઇના	હાઝીના
મા, વર્ગ	લીના	યાના	હાલીના	હાયાના
ઉ, વર્ગ	ઉના	ઝીના	હાઉના	હાઝીના
પા, વર્ગ (અ),		પાના		હાપાના
(ક)		કુના		હાકુના
(બ)		મ્ના		હામ્ના
કે, વર્ગ		કુના		હાકુના

બીજા બધા કાળો.—

ક્રિયાપદ ‘હોવું’ ના બીજા કાળો વાપરીને બીજા કાળોના રૂપો બનાવાય છે અને તેના પછી ‘ના’ અક્ષર વાપરવો જે હંમેશા જૂદો લખાય છે અને છેડે પ્રત્યય તરીકે લખાતો નથી. જેમકે:—

નીમેકુવા ના, મારી પાસે હતું. નીલીયે ના, હું જેની પાસે છે.
નીલીકુવા ના, મારી પાસે હતું. નીકાવા ના, અને મારી પાસે હતું.
નીટાકુવા ના, મારી પાસે હશે. નીકીવા ના, જે મારી પાસે હોયતો.
વગેરે, વગેરે, જૂઓ પાનું ૨૦૨. વગેરે, વગેરે જૂઓ પાનું ૨૦૨.

શીખનારે આ બધા રૂપો પોતાની મેળે લખવા જોઈએ. પાના ૨૦૨ ઉપર આપેલી ટીપ લેવાની અને પછી દરેકને ‘ના’ લગાડવો. તેને ‘સીવી ના’ લખવાની જરૂર નહિ રહે કારણકે તેની પાસે તેના ઉપયોગ માટે ઉપર ‘સીના’ આવી ગયેલ છે, અને ‘નીવાયે ના’ નો અર્થ હું (કે) જે મેળવું છે, તે ‘નીપાટાયે’ છે. પરંતુ બાકીના બધા તેને ખપશે.

કર્મ પ્રત્યય.—(પાસે હોવું) કળખમાં હોવું ક્રિયાપદને કર્મ જોઈએ જ. બ્યારે ક્રિયાપદનું કર્મ સુકરર હોય છે ત્યારે દરેક ક્રિયાપદમાં તેનો યોગ્ય પ્રત્યય મૂકીને તે જણાવવામાં આવે છે. અહીંયાં તેમ થઈ શકતું નથી; તેથી દર્શકના દૂકાં રૂપને ‘ના’ સાથે જોડવામાં આવે છે; પછી તે ‘ના’, વર્તમાનકાળના જેમ મૂળ હોય અગર બીજા કાળોની માફક જૂદો અક્ષર હોય. ઉપરાંતમાં કર્મ જે ખાસ સુકરર તરીકે આપણે ન ગણતાં હોઈએ તો પણ

ઘણીવાર આમ કરવામાં આવે છે; તે રચના મુંઢર જણાય છે.

ઉના કીસુ? તમારી પાસે છરી છે?

નીનાચો, મારી પાસે એક છે.

કાલાસુ ઉનાચો, સીંચો? કલમ વિષે, તમારી પાસે એકેય છે, નથી?

મુન્નુ આનાઝો રેહેમા ન્હીન્હી, પરમેશ્વર ગહુ ક્યાણુ છે.

આના ન્હાન, તે ભૂખ્યો છે.

આના કીઉ, તે તરસ્યો છે.

મીકુવા ના કીસુ, કામાનીન્ગા- મારી પાસે છરી નહંતી; ને

લીકુવા નાચો, નીન્ગાલી- મારી પાસે એક હોત તો મેં

મ્હુઆ, તેને મારી નાખ્યો હોત.

કીલા આસીચે નાચો દરેક જણ જેની પાસે આ

કીટાણુ હીકી આટાપાટા હેચો, પુસ્તકની 'નકલ' નથી, તેને એક આને મળશે.

ક્યારેક સંજાંધી પ્રત્યય કર્મ પ્રત્યયના જેવોજ મળતો આવે છે ત્યારે એવું જણાય છે કે સંજાંધી પ્રત્યય જાણે જે વાર વપરાયો હોય; પરંતુ જનશદ્ધાર! અહીંયાં આપણે વપરાશથી તે તક્ષાવત જાળજવાને તૈયાર રહેવું જોઈએ. એક વળતનો ઉપયોગ સંજાંધી પ્રત્યય તરીકે છે, જાણે જેવી રીતે કર્મ પ્રત્યય લગાડાય છે તેવી રીતે દર્શકતુ દૂક રૂપ જે કર્મ જતાવે છે તે છે.

હીઝો ન્હીઝો ફેધા આલીઝોકુવા નાઝો,

(જેવી રીતે મેં કહ્યું 'હતું' તેમ) તેની પાસે જે પૈમા હતા (તે) આ હતા,

ટવા- કીટુ ચો ચોટે નીલીચો નાચો,

મારી પાસેની કોઈળી ચીજ જે તમેને ગમે
તે લો.

આકાએન્ડેલેઆ ના વાપાગાઝી આલીઓકુવા નાચો

અને તેણે પોતાની પાસે જે મજૂરો હતા
તેનાથી ચલાવ્યું.

નડીવ્યો ઇલીવ્યો કુવા (વ્યો રીતનું), તેવીજ રીતે જે
પ્રમાણે હતું.

નડીવ્યો વીટાણુ આટાકાવ્યોકુવા આ પુસ્તકો જે તેની
પાસે હશે.

! 'ની સાથે હોવું' ક્રિયાપદનો અર્થ જાણે કે ની
પાસે હોવું' એટલે કે 'ના કબજામાં હોવું' તેવો કરીને
આપણે 'ના' મૂળ જેનો અર્થ ફક્ત (મંડળી) સંગ; સંસર્ગ
છે તેના ઉપર 'ના કબજામાં હોવું' એવી પાશ્ચાત્ય ભાવના
લાદવાના ભયમાં છીએ અને આપણી સંસ્કૃતિના સમાગમથી
અહીંના લોકો ઉપર આ મુખ્ય ભય પડી રહ્યો છે. સંસ્કૃ-
તિના (સભ્યતાના) સમાગમથી, બલકે એમ કહોને કે પાપ-
વાસનાની તે હોનારતથી કે જેને આપણે આતંગી મિશ્રિત
એવા પવિત્ર શબ્દોથી નવાજીએ છીએ, અહીંનો દરેક જણ
ખૂબી જગ્યાએ અતિ લોભી, (મૂડી) મેળવવાની લાલસાવાળો
અને, લાલચુ (સ્વાર્થી) બનતો જાય છે, પરંતુ તેની
પોતાની જન્મભૂમિવાળા ધરખારમાં (વાતાવરણમાં) તે સીધી
સાદી વ્યક્તિ છે અને નિઃસંશય બહુજ સુખી અને
મંતોપી છે કે જેણે લાગ્યેજ કરકસર (એટલે કે પો

પાસેનું પોતા હસ્તક રાખવાની લાવના) બાળી છે કે સાંભળી છે પણ પોતાની પાસેનું સઘળું પોતાના જાતલાઈઓ, જે તેના સમાગમમાં આવે તેના લેગા સાથે ઉપલોગ કરવાને હરકંમેશ તૈયાર હોય છે; તેવીજ રીતે પોતાની જરૂરીઆત માટે પણ પોતે પોતાના જે જાતલાઈના સમાગમમાં આવે તેઓની ચીજોનો અગર તેઓની ઉદારતાનો તેવી જ રીતે અને તેટલાજ પ્રમાણમાં લાલ લેવા કે ઉપલોગ કરવા તત્પર રહે છે. તેની પોતાની જમીન (શામ્ગો) પણ તે પોતાની ગણતો નથી અને અનાજ ઉગાડવા માટે જે જહેમતની જરૂર છે તે જહેમત પુરતી તે પોતાની ગણે છે અને તેથી આપણી દ્રષ્ટિમાં રમી રહેલ માલિકીપણાની લાવનાથી દૂર હોય છે. જ્યાંમુઘી 'પરદેશી રાજનીતિજ્ઞ માણસોની રાક્ષસી (ગંબવર) બેચુકીથી થયેલા જમીન સંબંધી કાયદાઓએ— કે જે તદ્દન જૂઠાજ સંભોગો અને પરીસ્થિતિ માટેના હતા, તે કાયદાઓએ તેમને જકડ્યા ન હોતા ત્યાં મુઘી તેઓનો એવો ખ્યાલ કદીપણ હતો નહિ; અને ત્યાંમુઘી આ ભારી માલિકીકીનું છે તેવા દાવાથી (માંગણીથી; લાવનાથી) દૂર હતા.

નોટ:- માફ તાફ તેઓના મતમાં હતું નહિ. તેની ચીજ તેના જાતલાઈના માટે સાર્વજનિક હતી તેવીજ રીતે તેના જાતલાઈની ચીજ પોતાના ઉપલોગ માટે તે ગણતો. નિઃસ્વાર્થવૃત્તિ કે ત્યાગની લાવના, જે કહો તે, પરંતુ બહુજ ઉમદા રીત હતી.

આંદોની એક જાત જે કેમોરીઅન અગર મ્ગાઝીન

તરીકે ઓળખાય છે તેમાં એક બહુજ વખાણવા જેવી રીત છે.

આપણે ફક્ત લગ્ન અગર સારા પ્રસંગોમાંજ વધાવું કરીએ છીએ. બ્યારે આ લોકોમાં સારા પ્રસંગ ઉપરાંત મરણ જેવા પ્રસંગમાં પણ પૈસા આપવાની રીત છે જે બહુજ સારી છે અને તેથી કરીને મરનારની ઉત્તરક્રિયા કરવામાં બહુજ ઉપયોગી મદદ થઈ પડે છે. આ રીતથી મરનારના વારસદારને તે ઉત્તરક્રિયા કરવા માટે કરજ કરવું પડતું નથી.

આ બાબતને વ્યાકરણ સાથે કાંઈ નિસ્ખલ હોવાનું જણાયે નહિ, પરંતુ જો રાજનીતિના માણસોએ જરા તરા વધારે વ્યાકરણ જાણ્યું હોત તો આવી વાતની ઘણી ભૂલો ન કરી હોત; (અગર ભૂલ કરતાં અટક્યા હોત;) વ્યાકરણ ભાષાનું વિજ્ઞાન છે, અને ભાષા મનુષ્યના વિચારો (ભાવના; માનસ) પ્રદર્શિત (વ્યક્ત) કરે છે.

આપણે માછીકી અગર કબજાની ભાવના જેવી દેખાવી છે તેવી ભાવના તેઓમાં (આંહીના લોકોમાં) હતી નહિ અને તેઓના જેવી ભાવના જ્યાંસુધી આપણે ગળે ઉતરશે નહિ ત્યાંસુધી નીચેના ધ્યાનવાળા વાક્યો આપણે સમજશું નહિ.

કુન્ડુઓ ઝીના સાલેહે, સાલે પાસે ચાવી છે.
ઉટકુકુ ઉના મુન્ડુ, પરમેશ્વરનેજ મહિમા છે.
અને તેઓ બહુજ સાધારણ છે.

સ્થળ કર્તા તરીકે

આંહીયાંના લોકોનો ખીજો માનસિક ખ્યાલ, અત્યારે સર્વ સજીવ તત્ત્વવાદ પ્રમાણે વ્યાકરણની રચનાઓ બનાવે

છે જે શરૂઆત કરનારને (સમજવાને) બહુ મુશ્કેલ છે. સ્થળને વાક્યમાં કર્તા બનાવી શકાય છે અને વ્યાકરણની રચના તેને બંધ બેસતી રીતે કરે છે. ગુજરાતી ભાષામાં આપણે થોડેક અંશે કોક વખતે તેમ કરી શકીએ છીએ. આપણે ગુજરાતી ભાષામાં આમ કહીએ છીએ કે, આ જગ્યા સારો પાક પેદા કરે છે, ત્યારે આપણો કહેવાનો ભાવાર્થ એ હોય છે કે જમીનની ફળદ્રુપતા આ જગ્યામાં આમ કાર્ય કરે છે. પરંતુ આંહીના લોકો આવી રચનાનો બહુજ સારી રીતે ઉપયોગ કરે છે. જો કે સ્વાહીલી ભાષા કરતાં આંહીની બીજી બાન્ડુ ભાષાઓમાં વધારે સારો ઉપયોગ છે; અહીંયાં તો ફક્ત બહુજ સામાન્ય બાળતો જેનો ભેટો હંમેશાં આપણને થાય છે તેવીજ બાળતોતો ખ્યાલ કરવામાં આવશે.

ગુજરાતીમાં આપણે કહીએ છીએ, માણસ અહીંયાં છે. પરંતુ સ્વાહીલીમાં, આવી રચનામાં 'ની પાસે હોવું' ક્રિયાપદનો ઉપયોગ કરે છે. જગ્યા પાસે (એટલે જગ્યાના કબજામાં) અહીંયાં માણસ છે. અહીંયાં જગ્યાના પ્રત્યયો અને શબ્દો, મુકરર જગ્યા, અચોક્કસ જગ્યા, અગર જગ્યાની અંદર, એ પ્રમાણે યોગ્યનારથી દર્શાવાતા અર્થ પ્રમાણે અનુકુળ, 'પા,' 'કુ,' અગર 'મુ' હોય છે. આ ત્રણમાંથી 'કુ' બહુજ ઉપયોગમાં લેવાય છે.

માલીકુવા ના મ્હુ, માણસ ત્યાં હતો. (મુકરર જગ્યાના કબજામાં માણસ હતો).
કુલીકુવા ના મ્હુ, માણસ ત્યાં હતો. (ક્યાંક, કોઈક વખતે).

મ્લીકુવા ના મ્હુ,

માણસ ત્યાં હતો. (અંદર કંચાંક,
કદાચ ધરમા).

પાના વાડુ હાપા,

માણસો અહીંયાં છે.

હાપાના નાકાસી,

વળત નથી.

કુના મ્હુ,

કેઈક છે.

હાકુના મ્હુ,

કેઈ નથી.

મ્ના કીડુ ન્ડાની,

અંદર કંઈક છે.

હામ્ના હાટા કીડુ,

અંદર ખીલકુલ કંઈપણ નથી.

‘હાપાના,’ નથી, તે શબ્દ કેઈપણ (વસ્તુ) નિવેદન નકારવામાં અગર અરજ નકારવામાં કે પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં ના કહેવામાં બહુજ વપરાય છે.

આ બધું મમજવામાં અને વાપરવામાં સહેલું છે, પરંતુ જ્યારે ‘જગ્યામાં હોવું’ ક્રિયાપદના રૂપો માથે જગ્યાને કર્તા બનાવીને રચના કરવી પડે છે ત્યારે વધારે મુશ્કેલ થાય છે.

કુલીકુવાકો હુકો વાડુ વાટાડુ, ત્યાં ત્રણ માણસો હતા,
(= વાડુ વાટાડુ વાલીકુવાકો હુકો).

મ્લીકુવામો માયાઈ માવીલી, અંદર બે ઇંડાં હતાં

(= માયાઈ માવીલી વાલીકુવામો).

જો આપણે બહુજ ચોક્કસાઈથી (બારીકાઈથી) તરબુમો કરવા જઈશું અગર ચોક્કસાઈવાળા તર્કથી તરબુમો કરવા જઈશું તો અહીંયાં આપણે તરતજ ગૂંચવાડામાં પડી જઈશું. વધારામાં કર્તા પ્રત્યય અને દર્શકના રૂંકાં રૂપો એકજ સટના હોવા જોઈએ એવું નથી અને પાલીકુવાકો

અગર કુલીકુવામોજેવી રચના અમાધારણ (અસામાન્ય) નથી.

‘પા’ વગેરે ચોખ્ખ, ક્રિયાપદ હોવું ના ત્રણ વર્તમાન સંબંધીનો અર્થ ‘જ્યાં છે’ તેવી રીતે કરવાથી તરજુમો સારો થશે.

પાલીપો   કુલીકો   મ્લીમો

તેવીજ રીતે, ક્રિયાપદ ની પાસે હોવું ના ત્રણ રૂપો છે.

પાનાપો   કુનાકો   મ્નામો

આ ત્રણેમો અર્થ ઉપરના જેવોજ છે પરંતુ ઘણીવાર વાક્યની રચનાના સંબંધ પ્રમાણે તરફ, પાસે, થી, માં, અંદર, બહારથી, વગેરે લગાડવાથી તરજુમો થાય છે.

ના કુઇઓન્ગોઝા મીજૂ- ચેદુ મ્નામો ન્જીઆ યા આમાની, અને આપણા પગો શાંતિના રસ્તાની અંદર દોરવાને.

(મગજવાને માધારણ મુશ્કેલ, પરંતુ ખરી રીતે તરજુમાનો સુંદર અંશ-તમુનો).

મનોયત્ન ૪૮

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો :-

૧. મારી પાસે ચોપડી છે. ૨. તેની પાસે છોપડી નથી. ૩. છોકરો કયો છે કે જેની પાસે ચોપડી નથી ? ૪. ચોપડી જે તેની પાસે હતી તે ક્યાં છે ? ૫. જો મારી પાસે છરી હતે તો મેં દોરડું કાપ્યું હતે. ૬. અગાઉ મારી પાસે કાંઈ ન હતું; હું ગરીબ હતો, મારી પામે (મારે) શહેરમાં

ઘર ન હતું; હવે મારી પાસે આ ત્રણ છે; વળી મારી પાસે
ખીજી ઘણી ચીજો છે. ૭. જ્યારે મારો બાપ મારી સાથે
રહેવાને આવશે ત્યારે અમેને બહુજ આનંદ હશે. ૮. જંગ-
બારમાં એક માણસ હતો જેને એકપણ દાંત હતા નહિ.
૯. ચોરડાની અંદર માણસ છે. ૧૦. જ્યારે મેં પેટી ખોલી
ત્યારે તેની અંદર મુલતાન તરફથી લેટ હતી. ૧૧. તે મને
મારી નાખવાને ઇચ્છતો હતો પરંતુ મેં મારી પાસે જે છરી
હતી તેનાથી તેને બે વાર મારી, અને તે ઢોડી ગયો. ૧૨.
ચાર લોકો દરેક ચીજ જે અમારી પાસે હતી તે લઈ ગયા.
૧૩. ત્યાં ઘરની અંદર ઘણાં સુંદર ગલીચા હતા જે અગાઉ
વજીરની પાસે વજીરના ઘરમાં હતા ૧૪. આ શબ્દો (ઉપરના)
અમને, ખુલાસો જે અમે મેળવ્યો છે, તે યાદ કરવાને મદદ કરશે.

સામાસિક કાળો.

સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદ ‘હોલું’ સામાસિક કાળો બના-
વવા વપરાય છે; ક્રિયાપદ ‘ની પાસે હોલું’ મહાંયક ક્રિયાપદ
તરીકે વપરાતું નથી. સુજરાતીના વર્તમાન કૃદંત અને ભૂત
કૃદંત સ્વાહીલીમાં ‘કી’ અને ‘મે’ કાળથી દર્શાવાય છે.

નાલીકુવા નીકીટોકા,	હું બહાર જતો હતો.
નાલીકુવા નીમેટોકા,	હું બહાર ગયેલો હતો.

બહુજ ઉપયોગના સામાસિક કાળો, ચાલુ ભૂત,
ચાલુભવિધ્ય અને પૂર્વ ભૂતકાળ છે.

નાલીકુવા નીકીએન્ડા,	હું જતો હતો.
નીટાકુવા નીકીએન્ડા,	હું રસ્તામાં હોઈશ. (૧૨તો)

નાલીકુવા નીમેકેવેન્ડા, હું ગયેલો હતો.
સીકુવા નીડીબ, હું આવવાનો ન હતો.

ક્રિયાપદ 'કેવીશા,' પૂર્ણ વર્તમાનકાળ, પૂર્ણ ભૂતકાળ
ભારપૂર્વક જણાવવા માટે વપરાય છે.

આમેકેવીશા કુબ, તે આવી ગયેલો છે (તેણે આવવાનું
પૂરું કર્યું છે.)

મનોયત્ન ૪૯

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. હું શહેરમાં જતો ન હતો, પરંતુ હવે પાછો
જઈશ. ૨. તે પત્ર લખતો હતો. ૩. મેં તેને જોયો નહિ,
તે પસાર થઈ ગયેલો હતો. ૪. ચોરે પૈમા ચોર્થો હતા. ૫.
તમે શું પુસ્તક વાંચેલું હતું? ૬. મેં તે વાંચેલું ન હતું. ૭. હું તેને
જોતો હતો. ૮. મચ્છીમારો સમુદ્ર ઉપર હતા, રાતમાં
તેઓને થોડીક માછલીઓ જડી હતી. ૯. છોકરાઓ પોતાનો
શાળો ખેડતા હતા. ૧૦. તેણે દરવાજો બંધ કર્યો હતો.
૧૧. મેં મારી આંગળી કાપી હતી. ૧૨. હું આવતી કાલે
આ તાકના વૃક્ષો કાપવાનો. (આણુ ભવિ.) ૧૩. તેઓ મારા
શાળામાં નારિયેળો ચોરતા હતા. ૧૪. બાળકો 'ચોર
લોકોના બધા ખબર મને કહેતા હતા. ૧૫. રખેવાળ
(ઓવરસીઅર) જાતો હતો, પરંતુ મજૂરો (તે પહેલાં) ચાલી
ગયેલા હતા. ૧૬. હું ઘરમાંથી બહાર જવનો. (આણુ ભવિ.)
૧૭. તે દરવાજામાં દાખલ થતો હતો. ૧૮. મેં તમને
જોયા, તમે મારા બાળકના કાન તાળતા હતા.

ગુણવાચક ક્રિયાપદો

વિશેષણનો મોટો ભાગ સ્વાહીલીમાં ક્રિયાપદથી થાય છે, જે કળને અગર ગુણની પ્રાપ્તિ દર્શાવે છે. છેલ્લા (કિસ્સા) માં ‘મે’ કાળ ગુણનો વર્તમાન કળને બતાવે છે, અને તેથી ‘છે’ જેવા ક્રિયાપદનો અર્થ સારે છે અને તે પછી (પરિભાણવાચક કે પ્રકારવાચક) વિશેષણ આવે છે. ભૂતકાળ સંબંધી, વિશેષણ બતાવે છે અને નકાર સંબંધી, અભાવસૂચક વિશેષણને મળતું બતાવે છે.

મૃત્યુની ઉનાળા—, પાણીની માટલી ભરાતી બાય છે.

મૃત્યુની ઉમેળા—, પાણીની માટલી ભરાયેલ છે.

મૃત્યુની ઉલીઓળા—, આખી (ભરાયેલ) પાણીની માટલી.
(પાણીથી આખી ભરાયેલ માટલી).

મૃત્યુની ઉસીઓળા—, અપૂર્ણ પાણીની માટલી (અધૂરી
ભરાયેલ પાણીની માટલી).

કીકુ કીલીચોપોટેઆ, જોવાએલ ચીજ.

કીકુ કીસીચોપોટેઆ, ન જોવાએલ ચીજ (ચીજ કે જે
જોવાએલ નથી.)

ધણાં ક્રિયાપદો જેને છેડે ‘કા’ આવે છે (સ્ટેટીવ મં.
કિ. અર્થવાળા) આ બતાવના છે.

ક્રિયાપદો જે ગુણનો કળને બતાવે છે (ભાવકર્તૃક).

કુરાહી,	આનંદિત.	ફા—,	ઉપયોગનું; કામનું.
દુમાઈની,	આશાવાળું.	બુમીલીઆ,	ખામેશવાળું;
ચેન્ડેઝા,	આનંદદાયક.		શાંત.

દ્વાધાઈકી,	જૂંચવાડાવાળું.	એલેઆ,	ગુદ્ધિગમ્ય;
એનેકાના,	દ્રવ્યમાન,		સમન્નય તેલું;
	દ્રષ્ટિગોચર.		સ્પષ્ટ.
ચીકીટીકા,	દિલગીરી ભરેલું.	પાટીકાના,	મેળવી શકાય
લેમેઆ,	ત્રાસદાયક,		એલું; પ્રાપ્ય.
	ઉપદ્રવકારક.	ચીકીકા,	સાંભળી શકાય
			તેલું.
ગા-,	પ્રકાશતું.		
ગા-,	પ્રકાશવાળું.	એલેકેઆ,	સામે હોલું.
ટોશા,	પૂર્ણ.		(હોવાવાળું).
ઉગુઆ,	ખિમારીવાળું.	વેઝેકાના,	શકય.

(આ ક્રિયાપદનો ઉપયોગ તદ્દન સરળ છે.

સૂચના :- 'નાટુમાઈની'નો ખરો અર્થ મને ઉમેદ છે, થાય છે. પરંતુ લાલદાયક ઉમેદમાં (આશામાં) ઘણીવાર તેનો તરજુમે 'મને આશા છે', 'હું' ધાડું છું' કરવાથી વધારે સાડું થશે. તેથી ઉલટું હોય તો મને શક છે', 'મને ખીક છે' વગેરેથી કરવો.

નાટુમાઈની ઉટાફીકા સાલામા,	હું આશા રાખું છું કે
	તમે સહીલામત પહોંચશો.
નાટુમાઈની આમેકુશા આમા,	મને શક છે કે અત્યારે
	(અત્યાર મુધીમાં) તે
	મરી ગયો હોવો જોઈએ.

આ શબ્દના અર્થને બહુજ આશાજનક-અટકળ સાથે સંબંધ છે, તેવીજ રીતે ઉલટા પરિણામની અર્થવાળી

૨. ક્રિયાપદો જે ગુણની પ્રાપ્તિ દર્શાવે છે.

આકુકા,	અવ્યવસ્થિત; અસ્વસ્થ.	વીરીઆ,	ગોળાકાર થવું.
કાઝાના,	અકેકડ-મજબુત- થવું.	નોના,	જાડું (થયેલું) જનાવરનું.
પોકુકા,	આંધળુ થવું.	નેનેપા,	,, માણસનું.
ફારીજીકા,	આશ્વાસન અપા- એલું.	લેગેઆ,	ઢીલું કરવું.
સીટાવી,	આળાદ થએલું.	શીળા,	તૃપ્ત થવું.
કાટા ટમા-	ઉદાસ (થયેલું),	ચોકા,	થાકી જવું.
કુન્ચુકા,	ઉઘાડેલું (ઉઘડી ગએલું).	ચોકા,	થાકીને ટેં થવું.
ફાનીફીવા,	ઉત્કર્ષ થએલ; આળાદીવાળું.	ઉન્ચુઆ,	ઢાઢી જવું.
સુમ્બુકા,	ઉપાધીવાળું (થવું).	ટેન્ગેનેઆ,	દુરસ્ત (સમાર) કરેલું.
ચુબુકા,	ઉજરડો થવો.	કોન્ડા,	ફૂળળું (થવું).
પુન્ચુકા,	એણું કરવું.	પેલુકા,	પરિપક્વ (થએલ).
પાડ્ડા,	ખડખડવું થવું; વિષમ થવું.	લેવા,	પીધેલ, ઉન્મત્ત.
પોટેઆ,	ખોવાઈ ગયેલું (જવું).	ટાકુકા,	ફાટેલું, તુટેલું.
ટાટાના,	ઝૂંચવાડામાં નાંખવું, (ઝૂંચ- નાની).	ચાકા-	ફાટી ગએલું, ધસાઈ ગએલું.
		પામુકા,	ફાટીને તડ પડેલું.
		હારીળીકા,	ખગડી ,
		કાન્ડા,	ખાન્ડા

ભા-,	ભરાવું (પૂર્ણ રીતે).	ઝોઝા,	મડી જવું.
વુન્નકા,	લાંગી જવું (ગયું).	કામીલીકા,	સંપૂર્ણ કરાએલું
લોવા,	લીનું થવું.	લાઈનીકા,	મપાટ થવું.
એનેકાના,	મળેલું; ગોતેલું.	પોના,	સારું થવું (ખર્ચ)
લાઝીમ,	ઋણ (વાળું).	કુચુકા,	સીવેલું ખોલી
ઝીડી,	વધારે (થએલું).		નાખવું.
પોટોકા,	વાંકું ચૂંકું, વાંકું વાળેલું.	ન્યોકા,	સીધું બનવું.
ટીમીઆ,	સમાપ્ત (ખલાસ).	કાઉકા,	સુકાઈ ગયેલું.
એરેવુકા,	મમજદાર (થએલ).	કોન્ડા,	(શરીરમાં) સુકાઈ જવું.
		ટુલીઆ,	શાંત થવું.
		ન્યામા-,	શાંત બનવું (થવું)
			ગુપચુપ રહેવું.

ગુણનો કળએ દર્શાવવાને આ બધા ક્રિયાપદો સાથે
'મે' નો ઉપયોગ કરવો પડશે.

નીમેચોકા, હું થાકી ગયો છું.
આમેશીબા, તે ધરાઈ ગયો છે (તે આવી રહ્યો છે.)
આન્ગાલીઆ, મરટારી હૂ-ઉમેપોટોકા; બાસી, માસા ઉમેન્યોકા,
ખળરદાર (ધ્યાન રાખ), આ લીટી વાંકીચૂંકી છે; ઠીક, હવે તે
સીધી છે.

મોના શાટી ચાન્ગુ ઈમેપાચુકા કાટીકા કુકુઆ ? ઘોતાં-શા
માટે માફ ખમીસ 'કાટી ગયું' છે ?

આલીઉગુઆ સીકુ ન્યીન્ગી, લાકીની સાસા આમેપોના ટેના,
તે યજ્ઞો વખત બિમાર હતો, પરંતુ હવે ફરીથી સારો છે.

મનોયત્ન ૫૦

કીડાગો કીડાગો, થોડું થોડું; થોડા પ્રમાણમાં.

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો :-

૧. માણસનો અવાજ સાંભળી શકાય (તેવો) છે.
૨. બાળકો આંધળા થયા. ૩. ભાંગેલી પાણીની માટલીઓ.
૪. અંદ્ર ઘણો પ્રકાશિત છે. ૫. બાળકનો પગ ઉજરડાઈ ગયો છે. ૬. તમારા શબ્દો ખુદ્દિગમ્ય (સમજી શકાય એવા) છે. ૭. દોરડું વાંકું છે. ૮. બાળક બરાબર (મારો) છે. ૯. એરડો અવ્યવસ્થિત છે. ૧૦. રસ્તો મુકાઈ ગયેલ છે. ૧૧. ખોરાક ખૂરતો છે. ૧૨. અમારું કામ આખાદ (થતું) (જાય છે) થાય છે. ૧૩. દોરો ગૂંચવાઈ ગયો છે. ૧૪. માજલીવા કામથી થાકી ગયો છે (થાકીને ટેં ધયો છે.) ૧૫. મોતી મને ઉપયોગનું છે. ૧૬. હું જરાયે દિલ્લગીર નથી. ૧૭. હુનિયા ગોળ છે. ૧૮. ખડખડો રમ્તો. ૧૯. હિમાળ સપૂર્ણ (બરાબર) છે. ૨૦. વહાણ અમારા ઘરની ત્રામે છે. ૨૧. ફરવાને ખુલ્લો છે. ૨૨. મારી બૂખ વધી છે. ૨૩. મારી તરસ ઘટી છે. ૨૪. ભાર મનુરને (અંતાપવાળો) ત્રાસદાયક નીવડ્યો છે. ૨૫. કેળાં પાકી ગયેલા છે (હવે). ૨૬. આ વાંસ (જ. વ.) ઘર બાંધવાને કામમાં આવશે. ૨૭. મારી કોથળી વગર સીબ્યા જેવી થઈ ગઈ છે. ૨૮. આને મજૂરો બહૂજ થાકી ગયા છે. ૨૯. રમેશજી (ઓવરસીઅર) ગઈ કાલે સ્વસ્થ (ગંભીર) હતો, આપણને આશા રાખવા દો કે આવતી કાલે પણ કદાચ તે

રહેશે. ૩૦. તેણે તેનું કામ થોડું થોડું ચરૂ કર્યું, હવે તે આખાદ છે. (થયો છે). ૩૧. જંગલમાં વૃક્ષો સઘળાં બગી ગયાં. ૩૨. આ માંસ કોહી ગયેલું છે.

વિશેષણોની તુલના (સરખામણી)

સ્વાહીલીમાં અનુક્રમવાળા તુલનાવાળા રૂપો નથી. સૌથી શ્રેષ્ઠ સ્થિતિવાળી તુલના બતાવવી હોય ત્યારે સાદા વિશેષણથી બતાવાય છે, અને તેનો ઉપયોગ ‘પૂર્ણ’ અર્થમાં હોય છે.

ગુપ્તી મ્વેમા ?

હયો માણસ શ્રેષ્ઠ છે ?

હુયુ મ્વેમા,

આ માણસ શ્રેષ્ઠ છે.

જ્યારે ગુજરાતીમાં તમવાળી તુલના બતાવવી હોય અગર તો સર્વનામની સાથે હોય તો ઘણીવાર સ્વાહીલીમાં સંબંધી પ્રત્યય વપરાય છે.

જીઆ ઇલીઓ પાના, સૌથી પહોળામાં પહોળો રસ્તો.
ઉપાન્ગા વાન્ગુ ઉલીઓ મ્કાલી, મારી તિક્ષણતમ છરી.

જ્યારે ‘તમ’ અનુક્રમવાળી ચીજ જે નિશ્ચિત છે તે બતાવવી હોય ત્યારે તે દર્શાવવા છેલ્લે ‘હાસા’ ઉમેરવામાં આવે છે.

હુયુ મ્વેમા, તાકીની આલીયે મ્વેમા હાસા ની હુયુ,
આ માણસ સારો છે, પરંતુ (જે) સૌથી સારો તે આ છે.

‘તર’ વાળી તુલનામાં એટલે જે વસ્તુમાંથી એક બીજી ઠરતાં ચડિયાતી છે એમ જણાવવું હોય ત્યારે ‘કુલીકો’, ‘જ્યાં (તે) છે’ થી દર્શાવાય છે.

હુયુ મ્મેમા કુલીકો યુલે, બ્યાં તે માલુન છે તેનાથી ના
સારો છે, એટલે કે ના ભેગો
આ વધારે સારો છે.

સા-દી-ન્મેમા કુલીકો ઇલે, આ ઘડિયાળ પેટી કરતાં વધારે
સારી છે.

મનોયતન ૫૧

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. માલીન્ડી, મોમ્બાસા (=મ્વીટા) કરતાં વધારે
પુરાણું છે. ૨. નૈરોબી મોમ્બાસા કરતાં હવે વધારે
મોડું છે, પણ જંગમ્બાર (=કેન્યુઅ) સૌથી મોડું ઘડેર છે.
૩. ખરાબ માણસો બનવરથી પણ ભેદ છે (બનવર કરતાં
પણ વધારે ખરાબ છે.) ૪. તાડનાં ઝાડો નારિયેળીનાં ઝાડો
કરતાં વધારે મુંઢર છે. ૫. સૌથી (વધારે) કડવી ફળ. ૬.
આ નદી રૂંધુમા (નદી) કરતાં વધારે પહોળી છે. ૭. રેડી
જમ્યા, આ (જમ્યા) કરતાં વધારે સ્વચ્છ છે? ૮. મારો
આનંદ તમારો કરતાં વધારે પૂર્ણ છે. ૯. મજૂરો રમેલા
(આવરસીઅર) કરતાં વધારે બુધ્ધિ હતા. અને તેઓ તેને
ઠગ્યો. ૧૦. આ વાંસ, પેલો જે અમે ગઈકાલે રૂંધી દીધો
તેના કરતાં વધારે મજબૂત છે. ૧૧. આ પાણી મોડું
પેલા કરતાં વધારે ભરેલું છે. ૧૨. અજીકાનું ઘર. મારા
(ઘર) કરતાં વધારે મોડું છે, પરંતુ મારું (ઘર) જે ઘરો
મેં જોયા છે તે બધાં કરતાં વધારે મુંઢર છે. ૧૩. આ
સ્ત્રો તમારા ઘર પાસેના કરતાં વધારે ડાંચો

સૌથી ટૂંકો નારિયેળીનાં વાવેતર (શામળા) પાસેથી જાય છે. ૧૪. કયું લાકડું સૌથી સખત છે? ૧૫. (બળતણના) લાકડાનો કકડો જડા લાકડાના પાટિયાં કરતાં હલકો છે. ૧૬. આ કેળાં તમારા (કેળાં) કરતાં વધારે રાતા અને મીઠા છે. ૧૭. અમારી સૌથી નાની ટકેરી તેની સૌથી મોટી કરતાં વધારે ભારે છે. ૧૮. અપ્પુલા ખીન અલીની દાઢી લાંબી છે પરંતુ સુલેમાનની સૌથી લાંબી છે. ૧૯. મારો હિસાબ આ મહિને ગયા મહિના કરતાં વધારે ખરો છે. ૨૦. આ સુધાર પેલા કડીયા કરતાં વધારે પ્રવીણ (હુન્નરી) છે. ૨૧. આ અમારું સૌથી સાફ નમીજ હતું. ૨૨. સૂર્ય છે તેના કરતાં, ચંદ્ર પૃથ્વીની વધારે નજીક છે.

એકાક્ષરી (સ્વરી) ક્રિયાપદો.

સ્વાહીત્રીમાં ક્રિયાપદ ‘ક્રુ’ આવતું, ફક્ત એકજ આ રૂપ આસાર્થમાં ખરેખર અનિયમીત છે, જે ન્ને-, આવ ન્નેની, આવો તમે, બનાવે છે; એકાક્ષરી ક્રિયાપદો તેના ઘણાખરા કાળોમાં ‘ક્રુ’ જે સામાન્ય ક્રિયાપદોમાં આવે છે, તે રાખે છે અને તેથી તેઓ અનિયમીત છે. ક્રિયાપદ ‘આવણું’ નો બધા કાળનો નીચેનો કોઠો જેમાં ‘ક્રુ’ રહે છે તે બતાવશે.

નાજ,	હું આવું છું	નીનાક્રુજ,	આવું છું. (ચાલુ વ.)
નીકાજ,	અને હું આવ્યો.	નીમેક્રુજ,	હું આવ્યો છું.
નીકીજ,	જો હું આવું.	નીલીક્રુજ,	હું આવ્યો.
નીજ,	હું આવતો નથી.	નીટાક્રુજ,	હું આવીશ.

સીકુળ, હું આવ્યો નહિ. નીન્ગેકુળ, હું આવું તો.
 સીનળ, હજી હું આવેલ નીન્ગાલીકુળ, જો હું આવ્યો
 નથી. હોત તો.
 નીસીજે, મને આવવા ન દો. નીસીપોકુળ, જો હું ન આવું.
 નીનયે, હું જે આવું નીલીયેકુળ, હું જે આવ્યો.

આ અનિયમિતતા ઉચ્ચારના વિષય ઉપર અવલંબી
 રહેલ છે, અને જ્યારે કર્મ પ્રત્યયનો ઉમેરો થાય છે ત્યારે
 'કુ'ની જરૂરીયાત ચાલી જાય છે.

આમેકુલા, તેણે ખાધુ છે. સીમ્બા આમેમ્લા, સિંહે તેને
 ખાધો છે.

'કુપા', ને આપવું, ને હુમેશા કર્મ પ્રત્યય હોવાજ
 જોઈએ, અને તેથી તે કદાપિ અનિયમિત નથી.

નીમેમ્પા, મેં તેને આપ્યું છે. આટાનીપા. તેમને આપશે

એકાક્ષરી ક્રિયાપદોની ટીપ :-

કુચા,	ઉગવું (સૂર્યનું).	કુકા,	મરવું.
કુચ્વા,	આથમવું (,).	કુબ્બ,	આવવું.
કુચા,	ખીવું.	કુન્વા,	પીવું.
કુલા,	ખાવું.	કુપા,	ને આપવું.
કુન્ચા,	વરસાદ આવવો, પડવો.	કુવા,	થવું, હોવું.

સહભેદો, કુલીવા, ખંવાયેકું, કુન્વેવા, પીવાયેકું, કુપેવા,
 (આપેકું) સ્વીકારવું-લેવું, નિયમિત છે.

જે સ્વરવાળા શબ્દોનો મુખ્ય ભાગ (થડ):-

‘ધ્રુવીશા’ અને ‘ફ્વેન્ડા’ ઘણું કરીને ‘કુળ’ જેમ કેટલાક કાળોમાં ‘ફ્વ’ રાખે છે.

સૂચના:- ‘નાકુળ’ શબ્દ અત્યારની સ્વાહીલીમાં ‘નાન્’ શબ્દની જગ્યા ઝડપથી લેતો જાય છે; પરંતુ આ ‘નાકુળ’ શબ્દ બહુધા ‘નીનાકુળ,’ હું આવું છું (આવુ વ.) નો હોય છે.

મનોયત્ન પર

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:-

૧. અમારા પૈસા ખલાસ થયા છે, અમે તમારા કેળાં ખરીદી શકતા નથી. ૨. આંખા, જો તમે તે બધાને હમણાં ખાશો તો ખલાસ થઈ જશે. ૩. મેં ‘હજી પૂરું’ કર્યું નથી. ૪. તમે ક્યારે ‘પૂરું’ કરશો? ૫. અમારા માણસો બધા કેળાં ખાઈ ગયા છે. ૬. તમે મરી જશો. ૭. તે અમારે ઘરે આવશે. ૮. અમે માંશ ખાશું. ૯. માંશ જે તેને મારાથી અપાયેલ હતું તે ખવાઈ ગયું છે. ૧૦. અમને ખાવા અને પીવા હો કારણ કે આવતી કાલે અમે મરશું. ૧૧. અમે હંમેશાં માત્ર પાણી પીએ છીએ. ૧૨. સૂર્ય હમણાં અસ્ત પામે છે. ૧૩. જો આજે તે આવેલો હતો તો હું તેને ચુકવી આપતો. ૧૪. બહાર વરસાદ વરસે છે. ૧૫. હું આશા રાખું છું કે આવતી કાલે નહિ વરસે. ૧૬. હું ધારૂં છું (મને ખીક છે) મારે હવે જવું જોઈએ, માણસ જે મને મળવાને ઇચ્છે છે તે ત્યાં છે, અને મેં તેને ઘરે છ વાગે હોવાનું વચન આપ્યું છે. ૧૭. હું તમને જે શીલીંગ નહિ આપીશ, હું તમને

એક શીટ્લીંગ આપીશ. ૧૮. જો તમે વેચવાને ન ઇચ્છતા હો તો તે મારે મન બધું સરખું છે, મારે ખરીદવાની જરૂર નથી.

કારણદર્શક (ખતાવનારાં) (પ્રયોજક) રૂપો.

સ્વાહીત્રીમાં ક્રિયાપદને છેડે ફેરફાર કરવાથી એક બીજું રૂપ બને છે તેને પ્રયોજક કે કારણદર્શક તરીકે ઓળખાય છે.

કુવેઝા, શકિતમાન હોવું. કુવેઝેશા, શકિતમાન બનાવવું.

યુરોપમાં પ્રયોજકની દૃષ્ટિ વિષયનો અભ્યાસ બે હજાર વર્ષથી પણ વધારે છે અને આ વિષય ઉપરના બહુ જ ચથાર્થ વિચાર અને નિરીક્ષણની પદ્ધતિ ઉપર અત્યારનું (આધુનિક) બધું વિજ્ઞાન બંધાયું છે એમ અમે માનીએ છીએ. પરંતુ (આંહીના) વિચારો હજી પ્રયોજક ઉપર અપૂર્ણ (કાચા) અને અસંબંધિત છે જેથી તેની ભાષામાં ઉલટા આનંદદાયક પ્રયોજક રૂપો આપણને મળશે.

કુઉગુઆ, માંદું (ખિમાર) હોવું. કુઉગુઝા, માંદા માણસની સારવાર કરવી.

કુકોપા, ઉછીનું લેવું. કુકોપેશા, ઉછીનું ધીરવું.

પ્રયોજક રૂપ, સીધા રૂપમાંથી, સીધા રૂપને છેલ્લે 'આ' ને 'ઇશા' (અગર 'ઇઝા') અગર 'એશા' (અગર 'એઝા') માં બદલીને થાય છે.

ધણાં ક્રિયાપદો જેને છેડે 'ઇ', 'ઉ', અને 'ઐ' (અરબી શબ્દો) આવે છે તેનું દારણદર્શક રૂપ તેવીજ રીતે તેનો છેડેલો સ્વર ગદલીને ગને છે, આ, ઉપર છેડેલે દર્શાવેલ ક્રિયાપદોને છેડે 'ઝ' ને ગદલે 'ચ' લગાડાય છે.

છેડે 'ઇયા' (ઇઝા) અગર 'ઐયા' (ઐઝા) લગાડવું તે માટે 'સ્ટેટીવ' સયુ. ક્રિયા.-માં આપેલી આવી યાદ ઠરવી.
 પેન્ડા, ચાહવું, પેન્ડેઝા, આનંદ આપવો; રાજી કરવું.
 પાન્ડા, ચડવું. પાન્ડીયા, ઉચું કરવું.
 કોસા, ભૂલ ઠરવી. કોસેયા, ખોટે રસ્તે દોરી જવું.
 કુલા, ખાવું. લીયા, ખવરાવવું.
 રૂડી, પાછું આવવું. રૂડીયા, પાછું મોકલવું.
 સ્ટારેહે, આરામ કરવો. સ્ટારેહેયા, ને આરામ આપવો.
 દુળુ, પશ્ચા-તાપ કરવો. દુળીયા, ઠપકો આપવો; શિક્ષા કરવી.

ક્રિયાપદ જેને છેડે બે સ્વર આવેલા હોય તેના છેડેલા સ્વર 'આ' નો 'ઝા' થાય છે.

પુન્ચુઆ, ઝોણું હોવું (ધવું). પુન્ચુઝા, ઝોણું કરવું.
 જાન-, પૂર્ણ રીતે ભરાવું, જાઝા, પૂર્ણ ભરી દેવું.
 ઝેલેઆ, સાફ હોવું. ઝેલેઝા, સમજાવવું.

વસ્તુતઃ આ ગદ્યા છેડેલે 'ઝા' હોવાનું પમંદ કરતા હોય તેમ જણાય છે.

કેટલાંક ક્રિયાપદો જેને છેડે 'કા' આવે છે તેનું 'કા' ગદલીને 'ચા' થાય છે.

કા, લડકવું. રદુશા, લડકાવવું.

સ્ટેટીવ (સંયુ. કિ.) ના ખુલાસામાં જુઓ. ‘ફીકા’ નું ‘ફીકીશા’ અને ‘ચેકા’ નું ‘ચેકેશા’ નિયમ પ્રમાણે થાય છે.

કેટલાક ક્રિયાપદો જેને છેડે ‘આઉ’ (અરખી) હોય છે તેનું (અહીંયાંનું) કારણદર્શક રૂપ બનાવવાને છેડે ‘લીશા’ લગાડવામાં આવે છે.

માહાઉ, ભૂલી જવું. સાહાઉલીશા, ભૂલાવવું.

કેટલાક ખીજા રૂપો જે સ્વર ધ્વનિના નિયમ અનુસાર બનેલા છે.

પાટા	મેળવવું.	પાશા,	મેળવાવવું.
પોના,	માફું થવું.	પોન્યા,	સાબુ કરવું.
ઓગોપા,	ખીવું.	ઓગોક્યા,	ખીવડાવવું.

હંમેશના ઉપયોગના ક્રિયાપદો જે ‘આ’ લે છે.
 ફાન્યા. પેન્ડા. પેન્યા. લીપા. લાલા જા- શાન્ગા- કટા- ફવા-
 ઝોએઆ. એલેઆ. એલેકેઆ. રેગેઆ પોટેઆ. નેન્ગેઆ.
 ઝોગેઆ. ટેગેમેઆ. એનેઆ. ચુકીઆ ઇન્ગીઆ. ટુલીઆ.
 ફીગખીઆ. ટીમીઆ. સીકીઆ. પોઆ. ટોઆ. ચુકુઆ. ગેઉઆ.
 કુઆ પુન્ગુઆ.

૨. હંમેશના ઉપયોગના ક્રિયાપદો જે ‘શા’ લે છે.

વેઆ. પાન્ડા. કુઆટા. વુમા. કોસા. કોમા. શીખા.
 કોપા. ઇનામા. પાટાના. કુટાના. લીન્ગાના. પીગાના. ટાટાના.
 ખાડીલી. ઠારીણુ. સુલીખી. કુરાહી. રૂડી. ઝીડી. થુથુટ.
 સ્ટારેહે. સાફીરી. સ્ટાન્જણુ.

૩. હંમેશના ઉપયોગ ક્રિયાપદો જેને છેડે 'કા' આવે છે અને 'શા' લે છે.

આમકા. ચેમકા. રુટુકા. ઝેપુકા. ટા-ળીકા. ઝોન્ડોકા. પોકુકા. વુકા. રૂકા. વાકા. ન્યોકા. પોટોકા. કાસીરીકા. કાઉકા. આન્ગુકા. કુમ્બુકા. ઝુન્ગુકા.

ભારપૂર્વક (ખતાવવાના) રૂપ

માત્ર એક વાત કહેવાની છે તે એ કે સ્વાહીલીમાં આ રૂપ લગભગ કારણદર્શક રૂપ જેવુંજ છે. આપણે ઘણી વાર કારણદર્શક રૂપ જોઈએ છીએ તે ખરી રીતે શા માટે કારણદર્શક નથી અગર તો તે અર્થમાં વપરાયેલું હોય તેમ દેખાતું નથી તેનો આ ખુલાસો કરે છે.

સ્વાભાવાિક રીતે કારણદર્શકને કર્મ પ્રત્યય હોય છે અને ભાર ખતાવનાર રૂપમાં એવું કંઈ હોતું નથી કારણકે મોટે ભાગે તે અકર્મક તરીકે વપરાયેલું હોય છે; પરંતુ ઘણીવાર ભાર ખતાવનાર રૂપ મૂળ ક્રિયાપદની રચનામાં સકર્મક તરીકે વાપરવામાં આવે છે અને તે વખતે તેને કર્મ પ્રત્યય હોય છે. ગમે તેમ કર્મ પ્રત્યય તે (ઝાળખવાની) સારી નિર્ણય-સંજ્ઞા છે.

(કારણદર્શક) નાની આટાવાલીશા વાટોટો ?

છોકરાઓનું પાલનપોષણ કેણુ કરવાનું છે ?

(ભારપૂર્વક) કેન્ડો- વાલીકુવા વાકીલીશા,

(ભારે પૂર્વક) થોડાં દ્રષ્ટાંતો.

કુહારીખીશા,	સાવ નાશ કરવો.
કુધંગીઝા,	નકલ કરવી.
કુલીખીઝા કીસાસી,	ના ઉપર વેર લેવું.
કુવાશા,	ચરચરાટ થવો (શરીરમાં ચર (ખુજલી) આવવી).

કારણદર્શક રૂપનું સહલેદ અલખ-ત હોય છે, વળી
કેટલીકવાર તેમાંથી નામયોગીનું રૂપ પણ થાય છે અને
તે નામયોગીનું પણ સહલેદ થાય છે.

નીમેદાન્યીઝીવા કાઝી હી- ના કુંડી આઝી,
મારા માટે આ કામ મેં કારીગર અઝીથી કરાવ્યું હતું.

પારસ્પરિક (અન્યોઅન્યનું સંબંધવાળું) રૂપ

પારસ્પરિક રૂપ સીધા રૂપમાંથી 'ના' પ્રત્યય (જેનો
અર્થ સમુહ છે) લગાડીને કરવામાં આવે છે. આ 'ના'
જુદો લખાતો નથી પણ સાથે પ્રત્યય જેમ આવે છે.

પેન્ડા, ચાહવું.	પેન્ડાના, એકબીજાને ચાહવું.
પીગા, મારવું.	પીગાના, ખાઝાખાઝી કરવી.
ઝોઆ, સ્ત્રી પરણવી.	ઝોઆના, અંદરોઅંદર લગ્ન કરવા.

ક્રિયાપદો જેને છેડે 'ઈ', 'ઉ', અને 'એ' (અરબી
શબ્દો) આવે છે તેનું પારસ્પરિક રૂપ તેના નામયોગી
રૂપમાંથી બને છે.

ખાડીલી, બદલવું. ખાડીલીઆના, અદલાબદલી કરવી.

સ્વાહીલીમાં સ્ટેટીવ (અ.યુ. કિ. જેવા અર્થવાળા કિ.)ના જે અર્થ હોય છે, જેમકે, કરાએલું હોવું, કરી શકાય તેવું, પરંતુ ઘણા ખરા સામાન્ય ક્રિયાપદોના 'સ્ટેટીવ' (અ.યુ. કિ.) રૂપનું પારમ્પરિક રૂપ બીજો અર્થ દર્શાવવા વાપરવું સારૂ છે.

પાટીકાના, મળી શકે તેવું. ઝોનેકાના, દેખી શકાય તેવું. વેઝેકાના, કરી શકાય તેવું. જુલીકાના, સમજી શકાય તેવું.

બીજા પ્રયોજક રૂપો ખચિત છે પણ શીખનારને સૂચના કરવામાં આવે છે કે તેવો ઉપયોગ આવે તો તેને જુદા ક્રિયાપદ તરીકે હાલમાં ગણવાં. જેમકે—

'કુઇના,' એ 'કુઇનુઆ' રૂપ બનાવે છે, ઉલટું રૂપ.

„ 'કુઇનામા' „ „ „ સ્થિત્યાત્મક રૂપ.

પરંતુ શબ્દ જે આ બે જીવતા રૂપોને બનાવે છે તે પોતેજ અપ્રચલિત છે (એટલે ઉપયોગમાં નથી). આથી કરીને આવી બાબતો થોડે ઘણે અંશે ગૂંચવાડાવાળી બને છે.

મનોયતન ૫૩

સ્વાહીલીમાં તરજુમો કરો:—

૧. મેં આ પુસ્તક વાંચવાનું પુરું કર્યું છે. ૨. તેની અંદર જે બધું છે તે (શુ) હું બાણું છું? ૩. ના, પરંતુ હવે હું વાંચી, લખી અને થોડું બોલી શકું છું; અને જ્યારે હું માણસોને બોલતાં માણસું છું, ત્યારે તેઓના શબ્દો મને સમજી શકાય તેવા (બુદ્ધિગમ્ય) હોય છે.

તમારા વાંચનને માટે, અહીંયાં જ્યાં વાર્તા છે. દરેક શબ્દનો તરબુતો કરવા કોશિય કરવી નહિ, પરંતુ સીધે સીધા વાંચી જાઓ, અલગ-ત ધીમેથી, અને જુઓ કે તેની રચનાનો સંબંધ સમજી શકો છો તે ઉપર ઢંસો.

પાકા

હાથે કાલે પાકા હાકુકા— કાટીકા ન્યુમ્બા આ વાદુ; આલીકા— મ્વીટુની, આઉ માગુગુની હુ. પાકા મોભ આલીકુવા રાફીકી યા સુન્સુરા, વાકાટેમ્બેઆ પામોભ, ના પાકા આકાસ્ટા— જાળીઆ વેરેવુ. વા રાફીકી યાકે; લાકીની સીકુ મોભ કુનો આકાગોમ્બાના ના સુન્સુરા આકામ્બુઆ ક્વા પેમ્બે ઝાકે. સાસા હવા કુવા રાફીકી યાકે આમેકુકા, પાકા આકાકુઆટાના ના મુલે કુનો. હાલાકુ કુનો આકાઉઆવા ના મુધ. પાકા આકામોના હેરી આકુઆટાને નાંચે. સીકુ સી ન્યીન્ગી આઆકાંચે વાકાકુટાના ના સીમ્બા. સીમ્બા આકાપીગાના ના મુધ આકામ્બુઆ. સાસા માસ્કીની પાકા આકાકોન્યા ઉરાફીકી ના સીમ્બા, વાકાકુઆટાના પામોભ હાટા સીકુ મોભ વાકાકુટાના ના કુન્ડી લા ટેમ્બો. ટેમ્બો ન્ડુમે મ્કુખ્વા આકાપીગાનાના સીમ્બા હાટા આકામ્બુઆ. પાકા આકાફીકીરી મોયોની, નીકીફાન્યા ઉરાફીકી ના મ્બ્યામા મ્કુખ્વા મ્બેન્યે ન્યુવુ કામા હુંયુ, હાપાના આટાકાચેમ્શીન્ડા. લાકીની ટા-બુ ઝાકે હાઝીજમ્થા. સીકુ મોભ આકાભ મ્વીન્ડાજી નાંચે આકામ્પીગા ટેમ્બો ક્વા મીશાલે ચેન્યે સુમુ ના ટેમ્બો આકાફા.

સાસા પાકા હાળુઈ લા કુટેન્ડા, માઆના હાળઓના
 મન્યામા આનાયેફવેન્ડા ફવા મીચૂ- મીવીલી કામા
 હુયુ. આકાફીકીરી-ઈ-ઈ, આકાઓના કામા હુયુ
 આકીવેઝા કુમ્બુઆ મન્યામા મકુપ્વા કામા ટેમ્બો, હેરી
 નીફાન્યે ઉરાફીકી નાયે નીપાટે કુકા- સાલામા. ખાસી
 આકામકુઆટા હુયુ મ્વીન્ડાજી મ્યાકા ફવાઓ, ના
 આલીપોઈન્લીઆ ન્યુમ્બાની આકાજીકાલીઆ ઉપેતુની. મારા
 આકાસીકીઆ કેલેલે ન્યુમ્બાની કામા યા ઉગોમ્બી,
 આકામ્બોના મ્દુ હુયુ આકીટોકા મ્બીઓ આકીકુકુજૂવા
 ના મ્બાનામ્કે આનાયેમ્બીગા ફવા મ્વીકો વા કુકોરોગેઆ
 ઉગાલી. પાકા આકાસેમા, સાસા નીમેમ્બોના આલીયે
 મ્દુ- કુપીટા વાન્યામા વોટે, નાયે ની મ્બાનામ્કે.

ટાન્જુ સાસા આમેકો- ન્યુમ્બાની પામેન્ત ના
 વાનાવાકે, માઆના ન્ડીઓ વાનાઓટાવાલા.

જે જીવિમાં આવા પ્રકારનો વિનોદ (હાસ્ય રસ)
 પેદા કરવાને શુદ્ધિ છે તેને માટે લવિષ્ય નથી તેમ કહેવું
 ખિલકુલ અસંભવિત છે.

મનોયત્નોની ચાવી. મનોયત્ન ૧ (પાનું ૧૯).

વાગેની. વીચો. વીચોડું. વાગોન્વા. વીઠાલે. મીટાઇ.
મીટો. માસીબા. વીપાન્ડે. વીબાડ્યા. વીસીમા. મીટે ઠે. વીટાન્ડા.
વીનુ. વીટી. મીકુકો. વાદુમ્વા. વાંબકાઝી. વીટાન્ડો. વીકાડ.
વીબાકો. વીજીકો. વીરોબોટો. વીસુ. મીજેલેડી. 'વીકો.'
વીટાખુ. વાસીમામીઝી. વીસુ. મીકુકુ. વીકુઆં. વીબાન્ડા.
'વીવુલી. વાવુલાના. વાટોટો. વાસીચાનાં. વીઝીબાઉ. વાચાવી.
મીટેગો. વાવોન્ગો. વીબના. મીપુકો. મીટી. વીસીવા. વીપાન્ડે.
વીટામ્બા. વીલીમા. વીકાપુ. વીગાએ. 'વાચાવી. વીટુંગૂ-'
મીલીંગોટી. વીકુનીકો. વાલુસી. વાન્ચામા. મીચીકીચી.
મીઝીન્ગા. મીટી. મીકુકો. મીલાન્ગો. વીટામ્બા. વાગાંગા.
વીટાના. મીઝાળીખુ. વાલેવી. વાકાલીમાની. વાલુમ્બે. વાસી
-મામીઝી. વાઉમે. વીકાકા. વીવુકો. મીનાઝી. મીટો. વાદુ
-મીશી. મીગૂ. વાગેની. વીલીમા. મીલીમા. વીઆદુ. મીકાટે.
વીલેમ્બા. વીટી. વાજુંજી. વીકોમ્બે. મીકીઆ. વાલીન્ઝી. વીટાંઝી.
વાકે. મીથાલે (મીથારે.) વીબીરીટી. વાટોટો. વાઝે. વીકુન્ગો.
મીખુની. વીઝીબા. વીઝીવી. વાંચુંન્ગા. વાપાગાઝી. મીઝીગો.
વાટોરો. મીકુકી. વાલુન્ગા. મીઝીગા. વાવુંવી. વીબાડ્યા.
વાગોન્વા. મીટુંગી. વીપીમો. વીચ્વા. વીન્ચ્વા. વાલુંગા.
વાગેની. વાહુની. વાપીશી. મીચેઝો. વીઆઝી. વાકાડમે.
મીખુયુ. વીબાડ્યા. મીકાટે. મીસ્ટારી. મીસાકારા. વીસીમા.
મીટી. વાઝે. વાબને. વાબને. વીજીકા. 'મીજી. વીપીની.
મીટામ્બો. મીચી. મીકેકા. મીકુકુ. મીપાકા. વાકે. વીઆપો.
મીકોનો. મીકુપા. વીટેવુ. મીકુકુ. મીપીની. વીપીની. મી
મીટુંગવી.

મનોયત્ન ૨ પાત્રું ૨૬.

(અ)

૧ કીપાન્ડે કીખાયા ૨ મ્શાલે (મ્શારે) મ્રેકુ. ૩
 વીકાપુ વીહુપુ. ૪ મીખુયુ મીનેને. ૫. કીટાન્ડા કીપાના.
 ૬ મ્કુપા મ્ચુમુ. ૭ કીટાપુ કીફૂ-ફૂ. ૮. મીઝીગો મીઝીટો.
 ૯. મીઝીન્ગા મીકુખ્વા. ૧૦ મીસાફારા મીગેની. ૧૧ વાકાદમે
 વાફૂ-. ૧૨ મેટોટો મ્જુરી. ૧૩ મ્ખુની મ્જુરી. ૧૪ વીટાના
 વીટોગો. ૧૫ મ્પીશી મ્વીવુ. ૧૬. વીઝીગો વીખ્યા. ૧૭ મીટેન્ડે
 મીકુપી ૧૮ મીલાન્ગો મીપાના ૧૯ કીઠાલે કીનેને. ૨૦
 વાવુવી વાવીવુ. ૨૧. કીવુકો કીપાના. ૨૨ મ્ચેચો મ્જુરી.
 ૨૩ વાલીન્ઝી વાકાલી. ૨૪ મ્કેનો મ્ઝીમા. ૨૫ વીપીની
 વીરેકુ (મીપીની મીરેકુ). ૨૬ વાચુન્ગા વાળાયા. ૨૭ દીલીમા
 કીકુખ્વા ૨૮ કીખાન્ડા કીકાવુ. ૨૯ કીસુ કીકાલી. ૩૦ વીકુ
 નીકો વીઝીટો. ૩૧ મ્રટારી મ્રેકુ. ૩૨ વાજુસી વાકુખ્વા. ૩૩
 મ્કાટે મ્ટામુ. ૩૪ વીચો- વીખ્યા. ૩૫ કીટાન્ઝી કીરેકુ ૩૬
 મ્ગાન્ગા મ્ગેની. ૩૭ મીસીખા-મીઝીટો. ૩૮ કીતુ કીખ્યા. ૩૯
 મીલીમા મીકુખ્વા. ૪૦ વીન્વા-વીપાના. ૪૧ કીઆપો કીચુન્ચુ.
 ૪૨ વાએ- વાજુરી. ૪૩ કીહુન્ચુ- કીખોવુ. ૪૪ વાસીમામીઝી
 વાકાલી. ૪૫ વીપાન્ડે વીકુપી ૪૬ મેટો મ્ચુમુ. ૪૭ મીટી મીરેકુ.
 ૪૮ મ્પાગાઝી મ્વીવુ. ૪૯ વીઆઝી વીળીચી. ૫૦ કીગાચો
 કીકાલી. ૫૧ કીટામ્પા-કીફૂ-ફૂ. ૫૨ વીકાકા વીપાના. ૫૩
 મ્દુમીશી મ્ખ્યા. ૫૪ વીટાન્ડા વીળાયા. ૫૫ મ્કુકી મ્ઝીટો.
 ૫૬ મીટો મીપાના. ૫૭ કીઆદ કીખ્યા. ૫૮ વાદુમીશી
 વાળાયા. ૫૯ કીવુલી કીરેકુ. ૬૦ મીકેકા મીફૂ-ફૂ. ૬૧
 કીજકો કીટોગો. ૬૨ મીકીઆ-મીરેકુ. ૬૩ કીકો કીપુપી.
 ૬૪ મીજ મીકુખ્વા ૬૫ મેંગો મ્દુપુ. ૬૬ વીલેમ્ખા વીજુરી.

૬૭ ગાળીયુ મુરૂ. ૬૮ વીઝીળાઉ વીરેકુ. ૬૯ મુડુની
મુડુ. ૭૦ મીજેલેડી મીઝીટો. ૭૧ મે મીવુ. ૭૨ વીઆઝી
વીળીચી વીકુખા. ૭૩ મીઝીગો મીન્ગાપી? ૭૪ મીટી
મીન્ગાપી? ૭૫ મીકાટે મીન્ગાપી? ૭૬ વામીશી વાન્ગાપી?
૭૮ મીલીમા મીન્ગાપી? ૭૯ વીબના વાન્ગાપી? ૮૦ મીજી
મીન્ગાપી? ૮૦ વીપાન્ડે વીન્ગાપી? ૮૧ મીડુની મીન્ગાપી?
૮૨ વીસુ વીન્ગાપી?

(બ)

૧ મુડુખી મુડુખા ઉના મીન્ગોટી મુડુપી. ૨ મુડુનુઆના
મકાલીમાની મગાયા. ૩ નીના કીકોએ કીકુપુ ૪ વાગેની
વાના વીડેવુ વીરેકુ. ૫ આના વીકુન્ગો. વીમુરૂ ના મુકુ
મેકુ. ૬ મુ મુ મુ. ૭ વીસીવા વીકુખા વીના મીચીકીચી
મીરેકુ. ૮ મેની આના મીગુ-મીડુપુ. ૯ મેટોની આના.
૧૦ કીટી કીડોગો કીના મુ-મયા. ૧૧ દુના મીકુકે.
મીડુપુ. ૧૨ મુન્ગા મુડુપી આના મીકોનો મીકુખા ના
મીગુ-મીનેને. ૧૩ મેલેવી મકાલી આના મીકોનો મીકોપુ
ના કીચા કીમેલુ.

મનોયત્ન ૩ (પાનું ૩૦)

૧ મુ ધાઈકુ લેઓ. ૨ ની કુલેડી ૩ કીટાંયુ કી રાહીચી. ૪
વાડુમીચી વા આમીની. ૫ કીકોએ કી સાફી. ૬ કીલા મુડુ
આના મીગો. ૭ વાટોટો વા રાધી. ના ચાકુલા. ૮ વાડુ
વા દુર. ૯ મીસીફા હાફીકુ. ૧૦ મીસીબા. મીઝીટો. ૧૧
મુ. ટાજીરી. ૨૨ દુ માટીની. ૧૩ મુ હોડારી આના
મીકોનો મીકુખા. ૧૪ મકાટે ની મકાવુ. ૧૫ કીટી ની ઇમારા.
૧૬ મલાંગો ઉ વાઝી. ૧૭ વીકાપુ ની હાળા. ૧૮ કીઝીબા
ની કીફ-ફ. ૧૯ કીલા કીટાંયુ ની સાહીલી. ૨૦ વાટોટો
સાલામા. ૨૧ મી ની લાઈની. ૨૨ મીડુખી ઇ.

મનોયત્ન ૪ (પાનું ૩૨)

૧. ૨૬ મોળ. ૨ કીચુ કીમોળ. ૩ સ્ટી મોળ. ૪ મુકો મોળ. ૫ મુન્ગી મોળ. ૬ મીઝીગો મીવીલી. ૭ વીકુન્ગો વીટાદુ. ૮ મીઝીન્ગા મીન્ને. ૯ મીટુમ્પવી મીટાનો. ૧૦ મીસાકારા સીટા. ૧૧ મીકુપુ સાળા. ૧૨ વીટી વીનાને. ૧૩ વાદુમીશી કેન્ડા (ટીસા.) ૧૪ વીટાલે કુમી. ૧૫ મનાઝી મોગો મોળ. ૧૬ મીળુની મીકુપ્પા મીવીલી. ૧૭ વીટાના વીરેકુ વીટાદુ. ૧૮ વાપીશી વાવીવુ વાન્ને. ૧૯ વીઝીમો વીળાયા વીટાનો. ૨૦ વીકોમ્મે વીટાગો સીટા. ૨૧ મીટેન્ડે મીકુપ્પા સાળા. ૨૨ વાળને માસ્કીની વાનાને. ૨૩ મીલાન્ગો મીપાના કેન્ડા (ટીસા). ૨૪ વાટોટો વાટોગો કુમી. ૨૫ કીટાલે કીનેને કીમોળ. ૨૬ મીટો મીપાના મીટાદુ. ૨૭ મીસ્ટારી મીરેપુ કુમી. ૨૮ વાપાગાઝી ધાઈકુ વાવીલી. ૨૯ વીટાળુ રાહીસી સીજ. ૩૦ વીચુ વીકાલી કેન્ડા (ટીસા). ૩૧ વીલીમા વીકુપ્પા વીટાનો. ૩૨ વીદુન્ગુ-વીળાવુ વીનાને. ૩૩ વીપીની વીરેકુ વીન્ને. ૩૪ મીકેકા મીપ્યા સાળા.

(ખ)

૧ વાજુન્ગુ વાકુપી વાવીલી વાના વીટેવુ વીરેકુ. ૨ કીલેમ્પા સી. કીપ્યા. ૩ નીન્કે સેન્ડી હામ્સીની, સીના શીલીંગી મોળ ૪ વીટાનો વીવીલી ની સેન્ડી કુમી. ૫ કીસીવા કીના મીનાઝી મીરેપુ ધશીરીની ના મોળ, હાકીના મેન્ડે મોળ. ૬ સી કવેલી. ૭ વાટોટો કુમી વાના મીકોનો ધશીરીની ના વીટાલે મીઆ. ૮ મુમ્પી આમીની હાના મે.

મનોયત્ન ૫ (પાનું ૩૬)

(ગ)

૧ વીટાન્ડા વીલે. ૨ મીકુપા મીશુમ હી-. ૩ કીટાળુ કીપ્યા હીકી. ૪ મ્યાકા હી-. ૫ વીકુન્ગો હીવી. ૬

મીઝીન્ગા મીકુખ્વા ઇલે. ૭ મ્સાફારા હૂ- ૮ મીકુકું હી-
 ૯ કીટી કીલે. ૧૦ વાટોટો હાવા. ૧૧ મ્નાઝી હૂ- ૧૨
 વીટાના હીવી. ૧૩ મ્પીશી હુયુ. ૧૪ કીઝીગો. હીકી. ૧૫
 કીકોમ્મે કીલે. ૧૬ મીલાન્ગો હી- ૧૭ વાજુન્યુ. હાવા
 ૧૮ કીઝાલે હીકી. ૧૯ વાવુવી વાલે. ૨૦ મીમૂ- ઇલે. ૨૧
 મૂ- હૂ- ૨૨ મ્ગેની હુયુ. ૨૩ મીચેઝો હી- ૨૪ વાક્લીન્ઝી
 હાવા. ૨૫ મીકોનો હી- ૨૬ વીપીની હીવી. ૨૭ મ્ચુન્ગા
 યુલે. ૨૮ કીલીમં કીઝાગો હીકી. ૨૯ વાકાલીમાની વાલે.
 ૩૦ વીસીવા વીકુખ્વા વીલે. ૩૧ કીસુ કીરેકું કીલે. ૩૨
 કીકુનીકો હીકી. ૩૩ મીસ્ટારી મીનેને હી- ૩૪ મીઝામો
 મીનેને હી- ૩૫ વાજુસી વાજુરી વાલે. ૩૬ મીકાટે મીટામુ
 ઇલે. ૩૭ મ્લીન્ગોટી મ્રેકું ઉલે. ૩૮ મ્લીમા મ્કુખ્વા ઉલે.
 ૩૯ વાઝે- હાવા. ૪૦ મ્ટી ઉલે. ૪૧ વાપાગાઝી વાવીવુ
 વાલે. ૪૨ મ્કુકી મ્ઝીટો મ્કુપી ઉલે. ૪૩ કીઆકુ કીકું-કું
 કીલે. ૪૪ વાકુમીશી વાલે. ૪૫ કીકો હીકી. ૪૬ મીટગો
 હી- ૪૭ વીઝીબાઉ વીજુરી હીવી. ૪૮ મીકુન્ગી મીખ્યા
 હી- ૪૯ કીસીમા હીકી.

(ખ)

૧ નાટાકા મીશાલે (મીશારે) મીરેકું ઇલે. ૨ મ્ચુયુ
 મ્નેને હૂ- સી મ્જુરી. ૩ દવાચેન્ડા વીકુન્યૂ- વીબીચી. ૪
 વાનુનુઆ વીઆઝી. ૫ વાઝોના મ્ટેન્ડે યુલે. ૬ મ્ચુની ઉલે
 ની ધાંઈકું. ૭ હાકુટાકી મીઝીગો મીઝીટો. ૮ વાસેમા
 ક્વામ્મા મ્ટો ની. મ્પાના સાના. ૯ દુના માજી ટેલે હાપા.
 ૧૦ મ્માઝીવા ની હાળા લેચો. ૧૧ મ્ટો હાઉના કીવુકો
 કુલે. ૧૨ આસેમા-ક્વામ્મા ચાકુલા ની ટાયારી.

(ક)

૧ વાહુ હાવા વાકાલી. ૨ મીલીમા હી- મીકુખ્વા.
૩ મીટી ઇલે મીડાગો. ૪ મુહુ યુલે મુખી. ૫ મુકી. ૬
મીટો. ૬ વાહુન્યુ હાવા વારેકુ. ૭ કીસુ. હીકી. બોરા. ૮
કીકોમ્બે હીકી સાદી.

મનોયત્ન ૬ (પાનું ૪૦)

૧ મીમી મ્હે. ૨ વેવે મુખી. ૩ ચેચે મ્હે. ૪
ધાઓ વાડાગો. ૫ ચેચે મ્હુરી. ૬ સીસી ટાશરી. ૭ નીન્યી
મારકીની. ૮ નીમેનુનુઆ મ્હુન્યી, ની મ્હુપુ. ૯ નીમેપીગા
કીમના, યુ મ્વીવુ. ૧૦ વામેસેમા ક્વામ્બા નીન્યી મ્વાવીવુ.
૧૧ મ્હુમેનુનુઆ વીઆહુ, ની વીઆ, ના, સાદી. ૧૨
મ્હીમામીકી યુ મ્હુપી ના મ્નેને. ૧૩ આમેઓના, ક્વામ્બા
મીટી ની મીરેકુ સાના. ૧૪ નાપેન્ડા મ્હુકુ. હુ, ની મ્હેકુ
ના મ્નેને ના મ્હુરી. ૧૫ ની ધાહીરી ક્વામ્બા વામેપીગા
મ્હાલીમાની.

મનોયત્ન ૭ (પાનું ૪૨).

૧ મીટી હુ- ની મ્હાગો. ૨ મ્હેન્ડે યુલે ની મ્હુપી.
૩ મ્હેન્ડે હુયુ ની મ્હેન્ડે. ૪ સીસી. ૫ વાકાવુ. ૬ મીટી
ઇલે મીરેકુ. ૬ મ્હુ મ્હાગો યુલે યુ મ્હાલી. ૭ કીસુ. કીલે
કીકાલી. ૮ નીન્યી મ્વાવીવુ. ૯ ચેચે-ની. મ્વાવીવુ. ૧૦
ચેચે મ્હાગો. ૧૧ ચેચે યુ, મ્હુરી. ૧૨ ચેચે મ્હુપી. ૧૩
નીમેકુમ્બુકા, ક્વામ્બા. મ્હે હાઉના કીવુકો. ૧૪ આમેસાહાઉ
કીટાપુ હીકી. ૧૫ વામેયુકુઆ મીકીગો. મીકીટો. લેઓ.
કીટામ્બા- હીકી. ની કીકુ-કુ. ૧૭ નીમેનુનુઆ કીઆ.

૧૮ હુમેજેન્ના કીખાન્કા. કીજુરી ડાખા. ૧૯ ઉમેપાટા શીલીગી ઇશીરીની લેઓ. ૨૦ વાઓ હાકારી લાકીની વાવીવુ સાના.

મનોયત્ન ૮ (પાનું ૪૩).

૧ મશાલે (મશારે) ઉલે ઉમેવુન્જકા. ૨ કીકાપુ કીમેઆન્જકા. ૩ મ્પુયુ ઉમેઆન્જકા. ૪ કીટાન્કા કીફ-ફ-કીલે કીમેવુન્જકા. ૫ મ્એ-આમેકુકા. ૬ મ્કુપા મ્કુખ્વા ઉમેવુન્જકા ૭ કીટાપુ કીખ્યાં કીમેપાસુકા. ૮ મ્કીગો મ્કીઠો ઉમેઆન્જકા. ૯ વીકુન્ગો-વીમેવુન્જકા. ૧૦ મીકુકુ મીનેને ઇમેવુન્જકા. ૧૧ કીટી કીમેઆન્જકા. ૧૨ મ્- ઉલે ઉમેઆન્જકા. ૧૩ મ્ટોટો મ્કોગો આમેકુકા. ૧૪ મ્નાઝી મ્કેકુ ઉલે ઉમેઆન્જકા. ૧૫ મ્કુન્ગી મ્કુ-ફ-ઉમેવુન્જકા. ૧૬ કીટાના કીડોગો કીમેવુન્જકા. ૧૭ મ્પીશી આમેકુકા. ૧૮ કીકોમ્બે કીમેવુન્જકા. ૧૯ વીકોમ્બે વીખ્યા હીવી વીમેવુન્જકા. ૨૦ મીટેન્ડે મીવીલી ઇમેઆન્જકા. ૨૧ મીલાન્ગો મીન્ને ઇમેવુન્જકા. ૨૨ રલેવી મુલે આમેઆન્જકા. ૨૩ વાજુન્જુ સાળા વામેકુકા. ૨૪ વીડાલે વીવીલી વીમેવુન્જકા. ૨૫ આમેજેન્ના મ્પુખ્યા કુલે. ૨૬ કીટાપુ કીમેજોનેકાના ટેના. ૨૭ મ્કુખ્વી ફ-ઉમેપાસુકા. ૨૮ મ્ટોટો આમેપોટેઆ.

મનોયત્ન ૯. ૦ (પાનું ૪૬).

૧ વાકુ ગાની હાવા ? ૨ મ્કીશાલે (મીશારે) ઇપી ? ૩ વીકાપુ ગાની ? ૪ મ્પુયુ ઉપી ? ૫ કીટાન્કા ગાની હીકી ? ૬ નાની મ્એ-હુયુ ? ૭ મ્કુપા ગાની ફ- ? ૮ વીટાપુ

વીપી ? ૯ શ્રીકુન્જોગાની ? ૧૦ મુમ્બી ઉપી ? ૧૧ મુકું
ગાની હૂ-? ૧૨ કીટી કીપી ? ૧૩ મટોટો યુપી ? ૧૪
મીનાઝી ઇપી ? ૧૫ મેન્ડે ઉપી ? ૧૬ નાની મેલેવી હુયુ ?
૧૭ મીટી ગાની ઇલે ? ૧૮ મકોનો ઉપી ? ૧૯ મેઝો
ગાની હૂ-? ૨૦ કીલીમા કીપી ? ૨૧ વીન્નીવા વીપી વીલે ?
૨૨ કીદુ ગાની કીસુ. હીકી ? ૨૩ મુ ગાની મકાલીમાની
હુયુ ? ૨૪ મ્લીન્ગોટી ઉપી ? ૨૫ મ્સીળા ગાની ? ૨૬
મટી ગાની મ્ચીકીચી ? ૨૭ નીની કીઆપો ? ૨૮ મ્સીમા
મીઝી ગાની કીપોકુ ? ૨૯ મે- યુપી કીઝીવી ? ૩૦ યુપી
મગાન્ગા ? ૩૧ મટી ગાની હૂ-? ૩૨ મીટી ઇપી ?

મનોયત્ન ૧૦ (પાનું ૫૭).

૧ નીમેકુળાલી. ૨ ઉટાકુરાહી કુસીકીઆ હાળારી.
૩ દુમેપાટાનાં. ૪ આટાળાડીલી. ૫ વાપાગાઝી વાનાન્ગોળ.
૬ નીલીછપુ. ૭ મીટી ઇનાગા-. ૮ કીકેપુ આનાઓઆ.
૯ નીટાસાડીકી. ૧૦ વીળના વામેફીકા. ૧૧ વાટોટો
વાનાઉલીઝા. ૧૨ દુટાઓગા સાસા. ૧૩. વીરોગોટો વાટાઉમા.
૧૪ વાટોટો વાનાછસીકુ. ૧૫ વાટોટો વાન્ને વામેઝાલીવા.
૧૬ વાઝુન્ચુ વામેનુનુઆ કીકાપુ. ૧૭ મ્પીશી આલીજેન્ગા
કીળાન્ડા. ૧૮ મ્લીનુનુઆ મકોટે. ૧૯ વાઝે-વાલીઇટા. ૨૦
આનાઆન્ગાલીઆ. ૨૧ વાપાગાઝી વાનાયુકુઆ મીઝીગો.
૨૨ મેન્ડે ઉનોગા-. ૨૩ વાચાવી વામેડાન્ગાન્ચા. ૨૪
મ્સીમામીઝી આટાંચાગુઆ. ૨૫ વાયુન્ગા વાનાપીગા માકોફી.
૨૬ મટોટો આટાપાન્ડા હાપા. ૨૭ મ્જુન્ચુ આટાશીન્ડા.
૨૮ નીનાફીકીરી. ૨૯ મ્પીશી આમેપીકા ચાકુલા. ૩૦

વાનાકોહોઆ. ૩૧ કીકુનીકો કીલીકુનીકા કીસીમા. ૩૨
મ્સાકારા ઉલે ઉમેવુકા. ૩૩ વાટોટો હાવા વાટાઆલીઆ.
૩૪ વાઝે-વાટાલીમા હાવા. ૩૫ વીસુ વીકાલી વીલે
વીટાકાટા. ૩૬ વાટોટો વાનાચેઆ. ૩૭ મીસીખા ઇનાપુન્યુઆ.
૩૮ વાપાગીઝી વાખાયા વાલે વાના કાવીઆ. ૩૯ વાઝુન્યુ
વાલીચીખા કીસીમા કુલે. ૪૦ દુટાગાવાન્યા મીકાટે. ૪૧
આમેટેન્ડા. ૪૨ વાદુ વાલે વામેટેકા માજી. ૪૩ નીમેપીગા
મ્સારી. ૪૪ મ્ઝે-યુલે આલીઓટા. ૪૫ મ્કાટે ઉમેકાલિકા.
૪૬ વાલેવી વાનાપીગાના. ૪૭ મ્થાલે (મ્થારે) ઉલીઇન્ગીઆ.
૪૮ મીટી મીરેકુ ઇલીઆન્યુકા. ૪૯ વાગેની સીટા વામેલેવા.
૫૦ વીદુન્યુ-વીમેઓઆ. ૫૧ વાપીશી વાનાસાગા. ૫૨
મ્કાલીમાની આલીટાન્યુલીઆ. ૫૩ ઉલીસીકીલીઆ. ૫૪
ઉટાપીકા. ૫૫ નીનાટાકુટા માજી. ૫૬ મ્ઝે-આમેઓઆ
મ્કે. ૫૭ કીપાન્ડે કીલે કીમેયેયુકા. ૫૮ વાટાલીપા. ૫૯
દુલીઓકોટા કીઆદુ. ૬૦ મ્દુમીશી આમીની આલીફાનીકીવા.
૬૧ ઉનાચેઆ મ્ચેઓ. ૬૨ નીનાસોમા કીટાણુ સાસા. ૬૩
મ્ટોટો આલીકટા-. ૬૪ મ્ટોટો આટાસીકીટીકા. ૬૫
વાપાગીઝી વાનાપુમ્ઝીકા. ૬૬ મ્કોનો ઉલે ઉનાવીખા.

મનોયત્ન ૧૧ (પાનું ૬૨)

૧ મ્દુ હુયુ આનાનીસુમ્પુઆ. ૨ મ્થાલે (મ્થારે) ઉલી
મ્પીગા. ૩ મીથાલે (મીથારે) ઇલે ઇલીવાકોસા. ૪ આનાયુકુઆ
વીકાપુ સીટા. ૫ મીણુયુ મીટાદુ ઇમેઆન્યુકા. ૬ વામેલેટા
વીટાન્ડા વીવીલી. ૭ વામેવીલેટા વીટાન્ડા વીવીલી. ૮ ઉટાઇઆઆ
મીકુપા. ૯ નીમેકીઓના કીટાણુ. ૧૦ વામેઇપીટા

૧૧ વાપાગાઝી મીટા વાનાઈચુકુઆ મીઝીગો જીટા. ૧૨
 ઉનાકીકુન્ચુઆ કીકુન્ગો. ૧૩ વાદુ કુમી વાનાઈવુટા મીઝીન્ગા
 મીકુપ્પા મીવીલી. ૧૪ વાદુ સીટા વાત્રીઉચુકુમા મુદુમ્પી. ૧૫
 નાચોના મસાદારા. ૧૬ ઉલીઈચોના મીસાદારા મીવીલી.
 ૧૭ આનાકુન્ગા મુકુ. ૧૮ કીન્નના આમેલેટા કીટી. ૧૯
 નીટાકીપાટા કીટી કીલે. ૨૦ વાગેની વાટાનીલીપા ૨૧
 નીલીકુટા વાટોટો વાન્ને. ૨૨ ઉમેવાપીટા વાટોટો. ૨૩
 વાજુન્ચુ વામેડકાદા મીનાઝી ૨૪ મ્પીશી આમેઉવુન્જા
 મુદુની હૂ. ૨૫ મ્પીચાના આમેપાટા કીટાના કીજુરી. ૨૬
 મુન્ચુન્ગા આનામ્પીગા મ્પીશી. ૨૭ જાટાકા મ્પીશી. ૨૮
 નીમેકીકાટા કીઝીગો. ૨૯ આમેચોલેટા કીકોમ્બે ૩૦
 મીટેન્ડ મીવીલી ઇલે ઇનાઝા. ૩૧ મ્લાન્ગો ઉમેચોઝા.
 ૩૨ વાજુન્ચુ વામેમ્પુઆ મ્પીશી મ્પીવુ યુલે. ૩૩ કીડોલે
 હીકી કીનાનીઉમા. ૩૪ વાવુવી કુમી વાનારૂડી. ૩૫ નીમેઉઆ
 વીરોગોટો સાળા. ૩૬ વાલીવાચોના વાગેની. ૩૭ વાલીન્ઝી
 વાત્રીકીમ્પીઆ. ૩૮ વાલીઈવુઆ મીકોનો મીવીલી. ૩૯
 હુલીઈચોના મીકોનો ૪૦ હુલીપીટા વીલીમા વીવીલી.
 ૪૧ વાજુન્ચુ વાલીઉઆ વીમોકો સીટા. ૪૨ વાગેની વાલી
 નેન્ગા વીળાન્ડા વીવીલી. ૪૩ ચાવી આલીવીચોમા મોટો
 વીળાન્ડા વીવીલી ૪૪ મ્કાવીમાની મોગો આલીજીસીકુ. ૪૫
 મ્કામામીઝી આલીનીઓન્ચેશા વીમીવા વીકુપ્પા વીવીલી.
 ૪૬ ઉમેકીપોકેઆ કીસુ. ૪૭ મ્પીશી આનાકીસુગુઆ
 કીકુનીકો. ૪૮ આલીનીઓન્ચેશા મ્પટારી ઉલે. ૪૯ મ્ગેની
 આમેડકાટા મ્કાટે. ૫૦ નીમેવીવુન્જા વીચો. ૫૧ મીલી
 ન્ગોગી મીવીલી ઇમેવુન્જા. ૫૨ નીમેઉચોના વીલીમા

મોગો. ૫૩ વાજે-વાનામીકીવીઆ. ૫૪ નીમેવીઓના
વીદુન્નુ. ૫૫ સ્ત્રીમામીકી આનાવાપીગા વાપાગાકી. ૫૬
નીનાટાકુટા સ્ત્રીકીચી. ૫૭ મોટો આટાલેટા મો. ૫૮
મીટી ઇમેકીકા. ૫૯ નીટાવાલીપા વાપાગાકી. ૬૦ વીઆકી
વીમેઓઆ. ૬૧ ઘાટાવીપોન્ડા વીગાએ. ૬૨ આલીઉલેટા
મુકે. મુકુ. ૬૩ મુલીકીટાટુઆ કીટામ્યા. ૬૪ નીલીઓના
વીડાકા સીટા. ૬૫ આટાજીમીઆ. ૬૬ મહાલીમાની
આનાજીસીકુ. ૬૭ ઉમેજીપુન્ના. ૬૮ વાટોટો વાલીજીલીયા.
૬૯ વાટાજીકુર. ૭૦ વાગેની વાટાજીલીન્ડા. ૭૧ વાહુવા
વાવીવુ વાનાજીકુના.

મંનોયંત્ર ૧૨ (પાનુ ૬૮).
(અ)

૧ નીલીઓના વામુમી વેકુન્ડુ વાન્ને. ૨ વાહુ
વેકમી વાવીલી વાલીઓના મુ મેઉપે કુલે. ૩ સ્ટારી હુ-
મેઆન્ના. ૪ નીલીપીગા સ્ટારી મેઉસી. ૫ મોટો
ઉનાવાક. ૬ મીઝીગો હી-મેમેસી. ૭ મીઝીગો મેઉસી ઇલે
ની મીઝીટો આના. ૮ મોપો મેપેમી. ૯ મોશી, સ્ટીટો.
૧૦ હુટાઉઓના મોશી મેઉમી. ૧૧ હુટાઆયા મીઓટો
મીકુપ્પા-મીવીલી. ૧૨ આના મોપો. મેમા. ૧૩ મીઆકા
સાળા ઇમેપીટા. ૧૪ વાઆલીસુ વાવીલી સાલીનીકુન્ડીયા.
૧૫ મવાન્ના મેઉપે ઉમેઆમા. ૧૬ નીમેઆમીઆ મવામુકી.
૧૭ વાઆમુકી વાન્ને. વાલીહુમીકીઆ. ૧૮ હુટામીટા
વાન્ડીશી. ૧૯ નીલીનુનુઆ મવાવુત્રી આયા. ૨૦ મવાન્જો
મુરી. ૨૧ વા-શી વાવીલી વાલીકીજેન્ના મુઓ હીકી. ૨૨

આશી હુયુ આલીદુમીઆ મીટી મીન્ગી. ૨૩ વાજુન્થ
વાલીનુનુઆ મીઆવુલી મીકુખ્વા મીન્ગી. ૨૪ વાનાઇકાટા
મીએમ્મે મીજુરી ઇલે ૨૫ દુમેવાપીટા વે-યેવે. ૨૬ મ્વેઝી
મ્જુરી ઉમેથુકા. ૨૭ મીએઝી હી-મીજુરી, હી-મીખાયા.
૨૮ મીઇખા મીવીલી ઇલીઉઇન્ગીઆ મ્કેનો. ૨૯ મીઇકે
હી-મીકુખ્વા મીજુરી. ૩૦ વેવી વાલીકીમ્પીઆ. ૩૧ વેવી
વેરેવુ વાવીલી વાલીઉદ્વા-મ્દુમ્પી. ૩૨ વાઓગા
વાલી-વોગોપા મ્કે.

(ખ)

૧ આકુલા કીજુરી. ૨ મીઆકા મીવીલી ના મીએઝી
મીટાનો. ૩ મીઆમ્મા મ્પેઉસી મીટાનો હી-. ૪
નીમેનુનુઆ વ્યુન્થ વીકુખ્વા કુમી. ૫ મ્વેઝી હુ-મ્કુપી.
૬ નીમેપાટા વ્યેટી વીવીલી લેઓ. ૭ આલીઓના
ચામ્મે ચેકુન્ડુ કીમેજા. ૮ નીમેઓના વ્યોમ્મે વ્યેઉસી
સીટા. ૯ વ્યુરા વાડોગો કુમી. ૧૦ ચુમા ની કીઝીટો. ૧૧
વ્યુમા હીવી વ્યેપેસી. ૧૨ ઉમેલેટા ચુન્થ ચેકુન્ડુ કીમેજા.

વીચાચે. ૬ મીટી ચાઝુન્ચુકા ચુઓ. ૭ કીસુ ચાપેન્ડેઝા.
 ૮ વાચાવી વાલીનીચુકીઆ. ૯ વાગેની વાલીદુઓગોપા.
 ૧૦ વીકુનીકો હીવી વ્યાકુનીકા વ્યુન્ચુ વીવીલી હીવી. ૧૧
 વાલીઝોના મીઆમ્બા. ૧૨ ચાકુલા હીકી ચાવાપેન્ડેઝા.
 ૧૩ વીટાણુ વીલીકીકા. ૧૪ ઉલીઝાલીવા. ૧૫ નાલીછસીકુ
 બના, લેઓ નાસીકીટીકા. ૧૬ નાઆમ્બા કીલા સીકુ સા-
 થેનાશારા. ૧૭ મીટી મીરેકું ઇલીઆન્ચુકા. ૧૮ આલીઉ
 -કુન્ચા મ્લાન્ગો. ૧૯ નામ્પેન્ડા મ્હે- હુસુ. ૨૦ દવાચુકીઆ
 વેવી. ૨૧ વાલીવાઓના વાદુ વેઉસી વાન્ને. ૨૨ વાદુ વેઉસી
 વાન્ને વાલીવાઓના. ૨૩ કીબાન્ડા કીધ્યા ચાનીપેન્ડેઝા,
 નાકીપેન્ડા.

મનોયત્ન ૧૪ (પાનું ૭૪).

૧ નાલીકીદવા- કીસુ ચા મ્હુન્ચુ. ૨ નીટાઉઓના મ્હુ વા
 મ્હાદમે. ૩ ઉટાકીઉમીઝા કીચ્વા ચા મ્હે-. નીમેકીઓના
 કીઝીબાઉ ચા મ્હેવી. ૪ દુમેકીપીટા કીસીમા ચા મ્હુન્ચુ.
 ૬ નાઉઓના મોશી મ્હેઉસી વા મોટો મ્હુખ્વા. ૭ વાના
 -વીઓમા મોટો વીટાણુ વ્યા કીઝીવી. ૮ વાદુમીશીવા મ્હાદમે
 વાલીઉટવા- મ્હુખ્વી વા મ્હુવી. ૯ કીસુ ચા મ્થાવી કીલી
 -ઉપીગા મ્કેનો વા મ્ગેની. ૧૦ વામેઉફીચા મ્લીન્ગોટી વા
 મ્હુખ્વી. ૧૧ કીઆપો ચા મ્હે-. ૧૨ મીસીબા ચા મ્ગેની.
 ૧૩ કીકો ચા મ્પીશી મ્વીવુ. ૧૪ મીઝીગો ચા વાપાગાઝી.
 ૧૫ મ્લાન્ગો વા મ્પીશી. ૧૬ મીશાલે (મીશારે) ચા વાટોટો.
 ૧૭ મ્હુ- વા કીપોકુ. ૧૮ મ્કીઆ વા મ્જુસી. ૧૯ કીરોબોટો
 આમેઉઉમા મ્કેનો વા મ્ટોટો. ૨૦ વીઆદુ વ્યા મ્હુન્ચુ.

મ્વાશી હુયુ આલીદુમીઆ મીટી મીન્ગી. ૨૩ વાજુન્થ
વાલીનુનુઆ મીઆવુલી મીકુખ્વા મીન્ગી. ૨૪ વાનાઈકાટા
મીએમ્મે મીજુરી ઇલે ૨૫ દુમેવાપીટા વેન્થેવે. ૨૬ મ્વેઝી
મ્જુરી ઉમેથુકા. ૨૭ મીએઝી હી-મીજુરી, હી-મીખાયા.
૨૮ મીઈખા મીવીલી ઇલીઉઈન્ગીઆ મ્કોનો. ૨૯ મીઈકો
હી-મીકુખ્વા મીજુરી. ૩૦ વેવી વાલીકીમ્મીઆ. ૩૧ વેવી
વેરેવુ વાવીલી વાલીઉદ્વા-મ્દુમ્મી. ૩૨ વાઓગા
વાલીવોઝોપા મ્મે.

(ખ)

૧ ચાકુલા કીજુરી. ૨ મીઆકા મીવીલી ના મીએઝી
મીટાનો. ૩ મીઆમ્મા મ્મેઉસી મીટાનો હી-. ૪
નીમેનુનુઆ વ્યુન્થ વીકુખ્વા કુમી. ૫ મ્વેઝી હૂ-મ્કુપી.
૬ નીમેપાટા વ્યેટી વીવીલી લેઓ. ૭ આલીઓના
ચોમ્મે ચેકુન્ડુ કીમોજા. ૮ નીએઓના વ્યોમ્મે વ્યેઉસી
સીટા. ૯ વ્યુરા વાટોગો કુમી. ૧૦ ચુમા ની કીઝીટો. ૧૧
વ્યુમા હીવી વ્યેપેસી. ૧૨ ઉમેલેટા ચુન્થ ચેકુન્ડુ કીમોજા.
૧૩ નીટાટાકા વ્યુન્થ વ્યેઉસી વીટોગો વીટાદુ. ૧૪ ઉટા
ન્યુકુઆ કીટી કીકુખ્વા કીલે. ૧૫ આનાચુકુઆ વીટાબુ
વ્યેકુન્ડુ વીનેને વીવીલી. ૧૬ નીલીઉદ્વા-મ્વીકો મ્કુખ્વા.
૧૭ મ્વાશી આમેવીચુકુઆ વ્યોમ્મે. ૧૮ મ્વાનાસુમે મ્મેખા
ના વાનાવાકે વાવીલી વામેફીકા.

મનોયત્ન ૧૩ (પાનું ૭૨)

૧ મ્દુ યુલે આટાકા ચોમ્મે કીકુખ્વા ૨ મ્વેમ્મે મ્કુખ્વા
ઉલીઆન્થુકા. ૩ કીસુ હીકી આટાકા કીપીની કીખ્યા. ૪
મ્વાલીમ્મ હુયુ આપેન્ડા વાએ-. ૫ વાન્થી વાટાકા વ્યોમ્મે

વીચાચે. ૬ મીટી ચાઝુન્ચુકા ચુઓ. ૭ કીસુ ચામ્પેન્ડેઝા.
 ૮ વાચાવી વાલીનીચુકીઆ. ૯ વાગેની વાલીદુઓગોપા.
 ૧૦ વીકુનીકો હીવી વ્યાકુનીકા બ્યુન્ચુ વીવીલી હીવી. ૧૧
 વાલીઈઓના મીઆમ્બા. ૧૨ ચાકુલા હીકી ચાવાપેન્ડેઝા.
 ૧૩ વીટાણુ વીલીફીકા. ૧૪ ઉલીઆલીવા. ૧૫ નાલીલસીકુ
 જાના, લેઓ નાલીકીટીકા. ૧૬ નાઆમ્કા કીલા સીકુ સા-
 થેનાચારા. ૧૭ મીટી મીરેકું ઇલીઆન્ચુકા. ૧૮ આલીઉ
 -કુન્ગા મ્લાન્ગો. ૧૯ નામ્પેન્ડા મ્મે- હુયુ. ૨૦ દ્વાચુકીઆ
 વેવી. ૨૧ વાલીવાઓના વાદુ વેઉસી વાન્ને. ૨૨ વાદુ વેઉસી
 વાન્ને વાલીવાઓના. ૨૩ કીળાન્ડા કીખ્યા ચાનીપેન્ડેઝા,
 નાકીપેન્ડા.

મનોયત્ન ૧૪ (પાનું ૭૪).

૧ નાલીકીદવા- કીસુ ચા મ્જુન્ચુ. ૨ નીટાઉઓના મ્જુ વા
 મ્ફાદમે. ૩ ઉટાકીઉમીઝા કીચ્વા ચા મ્મે-. નીમેકીઓના
 કીઝીળાઉ ચા મ્લેવી. ૪ દુમેકીપીટા કીસીમા ચા મ્જુન્ચુ.
 ૬ નાઉઓના મોશી મ્વેઉસી વા મોટો મ્ફુખ્વા. ૭ વાના
 -વીચામા મોટો વીટાણુ બ્યા કીઝીવી. ૮ વાદુમીશી વા મ્ફાદમે
 વાલીઉદવા- મ્દુમ્બી વા મ્બુવી. ૯ કીસુ ચા મ્ચાવી કીલી
 -ઉપીગા મ્કોનો વા મ્ગેની. ૧૦ વામેઉફીચા મ્લીન્ગોટી વા
 મ્દુખ્વી. ૧૧ કીઆપો ચા મ્મે-. ૧૨ મીસીળા ચા મ્ગેની.
 ૧૩ કીકો ચા મ્પીશી મ્વીવુ. ૧૪ મીઝીગો ચા વાપાગાઝી.
 ૧૫ મ્લાન્ગો વા મ્પીશી. ૧૬ મીશાલે (મીશારે) ચા વાટોટો.
 ૧૭ મ્મુ- વા કીપોકુ. ૧૮ મ્કીઆ વા મ્બુસી. ૧૯ કીરોબોટો
 આમેઉઉમા મ્કોનો વા મ્ટોટો. ૨૦ વીઆદુ બ્યા મ્જુન્ચુ.

મનોયત્ન ૧૫ (પાનું ૭૭)

૧ ચીટાણુ હીવી ની વ્યા કાલે. ૨ આટાકુટા વાટુ વા કીઉન્વાના. ૩ ઉમેવીટ્ટા- વીટ્ટુ વ્યા વાટુ ? ૪ હુમેઉકાટા કીલા. ૫ વા નો. ૫ મુમીગી આમેલેટા માળુ યા બારીડી, નાલીટાકા યા મોટો. ૬ નીટાકુલીપા કીલા ચીકુ યા સાળા. ૭ શીલીન્ગી મોળા ની સેન્ડી મીઆ, હાપા ઉમેલેટા ટીમીની ના ટીમા, ઘાપી યા મીઆ ? ૮ વાટુ વા હીલા, વાનાવેઝા કુવાડાન્વાન્યા વેન્ગીને ૯-મુટુ વા હેગી આમેફાનીકીવા ૧૦ વાલીઉચામા મોટો-મળ વા ફવાન્ઝા, લાકીની વાલીઉપીટા વા પીલી. ૧૧ હીકી-ની ચુન્ચુ યા મેન્ચેવે. ૧૨ આટા-મન્ગીઆ મ્લાન્ગો વા કુચોટો. ૧૩ મુમીશી આમીની આપેન્ડા પ્વાના વા હાકી. ૧૪ વાશી આલીજેન્ગા ચુગ્ગા યા સીરી. ૧૫ મુમેચેઝા મીચેઝા યા કુટોશા માસા. ૧૬ મીટેન્ડ ની યા કુપેન્ડેઝા સાના હાપા. ૧૭ નાકીઓના હીકી કીટાણુ યા થામાની.

મનોયત્ન ૧૬ (પાનું ૭૮)

૧ વાલીસુ-વેટ્ટુ આમેમુન્ડીશા મોટો વાકો. ૨ માજુન્ચુ વાસેકકાટા મીટેન્ડે યાઓ ૩ મ્નાઝી વાન્ચુ ઉનાઝા-. ૪ કીસુ ચાકે કીકાલી. ૫ મ્શાલે (મ્શારે) વાકે ઉલીનીપીગા. ૬ ચોમ્જો, કીકુપ્વા યાઓ કીમેઝામા. ૭ વાલીકીપેન્ડા ચાકુલા યાઓ. ૮ ચુઓ ચેટુ કીમેઆન્ચુકા. ૯ મીટી ચાકે ચાનીપેન્ડેઝા. ૧૦ મ્જે-આલીટાકા કીઝીળાઉ ચાન્ચુ. ૧૧ કીચ્વા ચાન્ચુ ચાલીઉમા. ૧૨ મ્કોનો વાન્ચુ ઉનામ્ચુસા મ્ચુસી. ૧૩ નાકીઓના કીપીની ચાકે.

૧૪ નાલીકીચુકુઆ કીકાપુ ચાકે. ૧૫ મીઝીગો ચેનુ મી
મીઝીટો. ૧૬ ઉટાવીટ્ટવા- વીલેખા બ્યેદુ. ૧૭ નીટાઈઆચા
મીચાલે (મીચારે) ચાકો. ૧૮ મીચેઝો યાઓ ઇમેદુપેન્ડેઝા.
૧૯ મટાકેપેન્ડા મજી-વેદુ. ૨૦ વાદુ. વેદુ વાચુકીઆ વાગેની.
૨૧ આમેકીફીચા કીમું ચાન્ગુ. ૨૨ મેદુ વાન્ગુ આનાકીકુઆ
કીઝીબાઉ-ચાકો. ૨૩ મીકુકી યાઓ મીરેકુ. ૨૪ મીચે
વા મુવી ની મ્વેચેસી. ૨૫ મોશી વા મોટો વાઓ મીન્ગી.

મનોયત્ન ૧૭. (પાનું ૮૦)

૧ નાલીમ્પીગા મ્પૂ. ૨ આલીનીપીગા કીમ્વા. ૩
નાલીમ્પુગા મીમ્પૂ. ૪ વાલીનીકમીઝા મીકેમો. ૫ મટોટો
આલીમ્પુમા કીટોલે. ૬ કીમું કીલીનીગુમ્પા મ્કેનો. ૭ આલી
નીકુના મ્કેનો. ૮ મ્વાલીમ્પુ આલીમ્પુન્ગુઆ મટોટો મીકેનો.
૯ આમેજીકમીઝા જીચો. ૧૦ આટાજીકુન્ગા મીકેનો. ૧૧
નીમેજીકાટા મ્પૂ.

મનોયત્ન ૧૮ (પાનું ૮૪)

૧ વાદુ વોટે. ૨ વીદુ-બ્યેટે. ૩ મીટી ચોટે. ૪
વીદુ બ્યેટે બ્યેચે-મ્વીચો. ૫ મીટી ચોટે પેકે ચાકે. ૬
નાલીમ્વોના પેકે ચાકે. ૭ નાલીવાઓના વાદુ હાવા વોટે
વાલીલી. ૮ નાવેઝા પેકે ચાન્ગુ કુઝેનુઆ મ્દુન્ગી-હૂં.
૯ મ્લીદુઓના સીચી-સોટે. ૧૦ વાટાકીમ્પીઆ વોટે. ૧૧
વાટાઈટ્ટવા મીકુકી ચોટે. ૧૨ વેવી વાલીવીટ્ટવા- વીલેખા
બ્યેદુ બ્યેટે. ૧૩ દુમેવીઓના બ્યેટે. ૧૪ નાલીઓના
લીવુલી-વીટાદુ, વેવે દેલીઓના કીમોન્ગ પેકે ચાકે. ૧૫
નાલીઓના મીજુજુ મીવીલી; વેવે ઉલીઈઓના ચોટે. ૧૬

નાલીખેના ડીંગોડો મેન્યેવે. ૧૭ નાલીધંઓન. મીક્કીમા ચેન્યેવે.
 ૧૮ વાદુ વેન્યે વીલેમ્મા વાવીનીઆમ્મીઆ. ૧૯ મ્મુસી મેન્યે
 મ્મીઆ. ૨૦ મ્મી વેન્યે મીધંબા મીન્મી. ૨૧ નાલીવાઆ
 મ્મીઆ વાજે- મીટા વેન્યે મીઆવુલી. ૨૨ મ્મુન્મુ મેન્યેવે
 આલીધંવા- મીકુકી ચોટે ચેન્યે વીપીની વીઝુરી. ૨૩ નાલી
 મ્મીમામા પેટે ચાન્મુ. ૨૪ દુલીટાઝમા મોટે. ૨૫ વીજુડો
 વીલીકીમ્મીઆ પેકે ચાકે. ૨૬ મ્મ્યાવી આલીવીઓના બ્યોટે.
 ૨૭ મ્મ્યાવી આલીવાડાન્ગાન્મ્યા વેવી વોટે વાવીલી. ૨૮ વાલી
 ટાકુટા વોટે ૨૯ મેવેઝી મ્મીમા ઉનાઓનેકાના. ૩૦ બ્યોમ્મો
 બ્યોટે વીટાઝમા. ૩૧ વીટોબુ બ્યોટે ની વીકુખ્વા. ૩૨ વાપા
 ગાઝી વોટે વેન્યે મીઝીગો વાટાઓન્ડોકા લેઓ.

મનોયત્ન ૧૯ (પાનુ ૮૬.)

૧ મુન્મુ આનાયેનીઓના. ૨ વેવે ઉનાયેમ્માબુકુ
 મુન્મુ ૩ વાદુ વાવીઓઆબુકુ મીઉન્મુ મીન્મી. ૪ કીવુલી
 કીનાયોપીટા. ૫ વાનાવાકે વાનાઓચુકુઆ મીદુન્મી. ૬ મ્મુ
 આટાકાયેદુપા મ્મુકી. ૭ મ્મુકી ઉટાકાઓનીપીગા. ૮ વેવે
 ઉટાકાયેઉઓના મ્મુકી. ૯ મ્મુકી વાકે ઉટાકાઓનીઉઆ ૧૦.
 વાઓ વાનાઓમ્મુઆ ૧૧ વાટાઇબુઆ મીટી ઇટાકાયોઆ
 ન્મુકા. ૧૨ મીટી ઇટાકાયોઆન્મુકા ઇટાપોન્ડા કીબાન્ડા
 આકો. ૧૩ મ્મુ આલીયેલેટા કીટી. ૧૪ કીટી કીલીચોવુન્મુકા
 ૧૫ ચેચે આલીયેકીવુન્મુ કીટી. ૧૬ વાલીન્મી વાકે
 વાટાકાઓમ્મીગા ૧૭ વાટોટો વાટાકાઓચેકા ૧૮ મ્મુન્મ્યા
 આટાકાયેકીમ્મીઆ ૧૯ મ્મુન્મુ આટાકાયેવુકા મ્મો. ૨૦
 મ્મુન્મુ આટાકાયેઝમા. ૨૧ વાદુમીશી વાલીઓપેન્ડા

વીઆઝી. ૨૨ વીઆઝી વીનાંચોઝોઝા. ૨૩ મ્ઞાળીયુ
 ઉનાઝોઝા-. ૨૪ નાલીઉઝોના મ્ઠેન્ડે ઉલીઝોઝા-. ૨૫
 ઉટાકીઝોના કીડોન્ડા કીનાચોમ્બુમા. ૨૬ વાગોન્જવા
 વાટાકાઝોસ્તા-જાણુ. ૨૭ મ્ઞાન્ઝા આટાકાયેવાપેન્ઝા.
 ૨૮ વાજુન્ઝા વાટાકાઝોમ્લીયા મ્ઞાવી આલીયેવાડાન્ઝાન્ઝા
 ૨૯ કીન્ઝા આનાયેમ્પેન્ડા મ્ઠે વાકે. ૩૦ મ્વાનીયુ
 આલીયેવાપેન્ડા વાટોટો વાકે. ૩૧ ન્પીશી આલીયેપીકા
 આકુલા ચાન્ઝુ. ૩૨ મ્દુમીશી આલીયેલેટા આકુલા ચાન્ઝુ.
 ૩૩ આકુલા કીબાયા કીલીચોવાઉઆ વોટે.

મનોયત્ન ૨૦ (પાનું ૮૯)

૧ કીડાલે ઉલીચોકીઉમીઝા. ૨ કીટાન્ડા ઉલીચોકીયુ
 ન્જા, ૩ મ્પુપા આલીઝોઉઝોકોટા. ૪ કીટાણુ વાલીચોકીટ્વા-.
 ૫ ન્પાકા ઉટાકાઝોઉપીટા. ૬ મીઝીગો વાલીચોધચુકુઆ
 વાપાગાઝી. ૭ મ્ટોટો વાનાયેમ્બુઆ. વાટોટો આલીઝોવાઝા-.
 મ્લાન્જો નીનાઝોઉકુન્ઝા. ૮ વાજુન્ઝુ ઉટાકાઝોવાઝોના. ૯
 કીડાલે આલીચોકીઉમા. ૧૦ મ્ગેની વાનાયેમ્પીગા. ૧૧ કીલીમા
 ઉલીચોકીઝોના. ૧૨ કીબોકો વાલીયેમ્બુઆ. ૧૩ કીબાન્ડા
 આલીચોકીન્જા. ૧૪ મ્ઞે- વાલીયેમ્બુકુમા. ૧૫ વીદુન્જુ-
 મ્લીન્જોવીપેન્ડા. ૧૬ કીપાન્ડે મ્ટાકાચોકીપોકેઆ. ૧૭ મ્ટી
 ઉટાકાઝોઉલેકા હાપા.

મનોયત્ન ૨૧ (પાનું ૯૧)

૧ મ્દુ ઉમ્પેન્ડાયે આમેરૂડી. ૨ મ્દુ ઉમ્વોગોપાયે
 આમેપોના. ૩ મોટો ઉવાકાઝો હાપા ઉટાવીપીકા વીઆઝી .

ઉવીલેટાંચો. ૪ ઉટાપાટા ચાકુલા ચોટે નીપીકાચો લેઓ. ૫ વીટાણુ ઊવીસોમાંચો વીટાકુસાઈડીઆ. ૬ નાટુમાઈની ઉટાકીઓના કીસુ ઉકીટાકુટાચો ૭ મ્લાન્ગો નીઉપુન્ચુઆઓ નીટાઉકુન્ગા.

મનોયત્ન ૨૨ (પાનુ ૯૪)

૧ આલીફીકા લેઓ કામા નીલીંચોસેમા. ૨ દુમે ઉઓના મ્હુ મ્હુન્ચુ આમાકોફી. ૩ વાલીઉપીટા મ્વામ્મા વાવુવી વાલીપોઉપીન્કુઆ મ્હુમ્પવી વેદુ. ૪ નાની આલીયે નીઓના નીવીપોફીકા ? ૫ મ્હે-આટાકોપોફીકા આટાટાકા ચાકુલા. ૬ ફૂની મ્હુ આનાપોકા-૧ ૭ નીટાકાપોમ્વેના. ૮ આટાકાંચોકુઆમ્પીઆ. ૯ નાણુઆ ફવામ્મા ઉઓનાંચો ની હીધી ૧૦ વાલીન્ગી વાલીપોપીટા. ૧૧ નાની આનાટોકા મ્લાન્ગો ફૂ-૧ ૧૨ ફૂલીઉઓના મ્લાન્ગો આવીપોટોકા. ૧૩ હીકો ની ચુઓ મ્વાલીમુ ચુલે આલીપોવાકુન્ડીયા વાટોટો વાન્ચુ ૧૪ વાઉઓના મ્દી વાનાધાકે વાવીલો વાનાપોટવાન્ગા ?

મનોયત્ન ૨૩ (પાનુ ૯૭)

૧ મ્હુ આલીઆન્ચુકા મ્દોની ૨ વાલીમ્હુઆટા ન્યુમ્માની ફવાકે. ૩ વાલીઓના મીટી મીન્ગી કીસીવાની. ૪ ફૂલીફીકા ફવેદુ. ૫ વાણુઆ મ્દેમ્દે મ્લાન્ગોની પાન્ચુ. ૬ આલીલાલા ના કીટાણુ ચાકે કીટાન્ડાની ૭ સાસા નીમે રૂડી મ્હુની ફવેદુ. ૮ નીટાન્ગોન્ત મ્વેમ્બેની. ૯ આલીશીકા મ્હુકી વાકે મ્કોનોનો. ૧૦ વાલીકીમ્પીઆ ન્યુમ્માની. ૧૧ વાલીશીકા ન્યુમ્માની ૧૨ વાલીપોફીકા મ્દોની, વાલીકી ઓના ચાકુલા કામા નીલીંચોસેમામ્પીઆ. ૧૩ મ્હુ ના

કીજના વાલીફડી ફવાળો. ૧૪ આમેકીવેકા ચુન્ચ મોટોની.
૧૫ આલીમોટોકા કીસીમાની-આલીફડી ફવાળો. ૧૬ દુલી
-ઇન્ગીઆ ચુખાની આલીમોલાલા.

મનોયત્ન ૨૪ (પાનું ૧૦૧)

૧ મ્વીટે મ્દુ આલીચેકુપીગા ઇલી નીમ્વોને. ૨ મ્પીગે
આઓગોપે. ૩ નીમેમ્વોના મ્દુ ઉલીચેમ્વુઆ, નીમ્મીકે ?
૪ નીટામ્મટાકી ઇલી નીકુસુમ્પુએ. ૫ મ્વામ્પીએ આનીજીયુ.
૬ નાકુઓમ્પા ઉનીચાડીકી. ૭ મ્દુમેપાટાના દુકાએ પામેજા.
૮. વીવુન્ને ઓન્ચુ વીલે. ૯ દુવીવુન્ને વીસુ હીવી ? ૧૦
વીવુન્નેની ઓયોટે. ૧૧ વાઆન્ગાલીએ વાટોટો હાવા. ૧૨.
ચુકુએની મીઝીગો હીન્. ૧૩ મ્ચાશુએ મ્દુ મ્મોજાઆઉપાન્ડે
મ્નાઝી. ૧૪ પીકા વીઆઝી હીવી. ૧૫ કુસાન્ચા વીઆઝી
વીલે નીવીપીકે. ૧૬ મ્વામ્પીએ આકીફનીકે, ચુન્ચુ. ૧૭.
વાહારીયુની વીરોજોટો વોટે. ૧૮ દુમેવીગાવાન્ચા વીદુ
ઉલીઓદુઆમુરુ દુવીહારીયુ. ૧૯ દુદાન્ચે નીની ? ૨૦ વાદુ
વાકોકોટે મીટી મીરેકુ. ૨૧ વાનાવાકે વાટેકે માજી. ૨૨ મ્કુકુએ
કીપોકુ. ૨૩ કીઝીવી આકાએ. ૨૪ આકુટાકા ઉમ્સાઇડીએ.
૨૫ આટાફડી ઇલી આવાહુકુમુ વાદુ વાળાયા. ૨૬ ઓકોટા
મ્કુકી મ્પીશી મ્લેવી આલીઓઉદુપા ઇલી આનીઉએ. ૨૭
નાલીજરીયુ કુમ્પીગા ટેકે. ૨૮ વાલીઉકારીબીઆ મ્દી ઇલી
વાઉપાન્ડે. ૨૯ નાલીકુઆટા ઇલી નીવાજીઇએ. ૩૦ આલી
-ઝીવુઆ, ન્ચુએ ઝાકે આઓએ. ૩૧ વાદુ વાલીકીમ્પીઆ
ઇલી વાઓકોકે. ૩૨. મ્વાલીમુ આલીચેલેકા વાટોટો વાવીલી
વાનીટાકુટે. ૩૩ નાલીગેઉકા નીઉકુનુએ ચુન્ચુ. ૩૪ મ્વીવી
આલીફીકા આવીપાટે વીઆદુ, લાકીની વાદુમીરો વાવીલી
વાન્ચુ વાલીફડી ઇલી વામ્જીઇએ. ૩૫ સીસી વાટાદુ દુલીશુકા
દુઉલીન્ડે મ્જી.

મનોયત્ન ૨૫ (પાનું ૧૦૪)

૧ મટી ઉકીઆન્ગુકા ૨ મટી ઉઆન્ગુકાપો. ૩. મટી ઉકીઆન્ગુકા. ૪ મટી ઉનાપોઆન્ગુકા. ૫ ઉકીટાઝામા, ઉટા ન્વાઓના વાદુ વેઉસી વાકીકીમ્બીઆ. ૬ મ્વાલીમુ આટાકા પોકીકા હુટામ્વામ્બીઆ. ૭ કીમુ કીકીમ્કાટા કીડાલે, મટોટો આટાલીઆ. ૮ આટાકાપોકીલેટા કીટાણુ; નીટાવેઝા કુકીસોમા. ૯ આકીલેટા કીટાણુ નીજુઆયો. ૧૦ નાવાસીકીઆ વાકી -કુઈટા. ૧૧ મ્કીકાપો મ્બુલીઝેની. ૧૨ ઉરૂડીપો આન્ગાલીઆ. ૧૩ ઉકીનીપીઆ ઉઆન્ગાલીએ. ૧૪ આકીકુઉઆ નીટાવાઉઆ વાટોટો વાકે વોટે. ૧૫ ઉકીવાપેન્ડા વાટોટો વાકે, ઉવાકુન્ડીશે કુસાલી. ૧૬ ઉકીનીપેન્ડા ઉવાસામેહે. ૧૭ કીઝીવી આકીવેઝા કુકુસીકીઆ વેવે, ઉમ્વામ્બીએ. ૧૮ ઉટાકાપોમ્લેટા કીપોકુ હુટામ્હુન્ઝા. ૧૯ વાટાકટેની વેવી; મટાકાપોવાઓના વાલેટેની ક્વાન્શુ. ૨૦ આનીઉલીઝાપો વેવે ઉન્જુ. ૨૧ નીકીમ્સીકીઆ આકી -ઈટા નીટાડૂડી. ૨૨ નીકીમ્વોનાં આકીનીટાકુટા નીટાજીકીઆ ન્યુમ્બાની મ્વાકે. ૨૩ ઉટાકાપોઉના મ્બુયુ ઉમેકીકા. ૨૪ નાવાઓના વાપાગાઝી વાકીકીમ્બીઆ; વાનાઈઆયા મીઝીગો યાઓ, વાગેની વાઈપા- વાઈઓનાવ્યો. ૨૫ હુકીકાવીઆ હુટાકાનીકીવા. ૨૬ નીટાકાપોડૂડી મીમી, ડૂડીની નીન્ધી ન્યોટે. ૨૭ હુકીડૂડી ના હુડૂડી સોટે. ૨૮ ચુઓ કીનાઆન્ગુકા, હુકીટોકા હુટાઓકોકા. ૨૯ ચુઓ કીકીહંરીળીકા લેન્ગા કીન્નીને. ૩૦ આકીકાન્ધા મ્હુમ્બી ઉચોમેની મોટો. ૩૧ આકીકુમ્બુકા હુટામ્લીપા. ૩૨ આકીલેટા મ્કુકી હુટાઉતુતુઆ. ૩૩ મ્પીશી

આકીપીકા ચાકુલા કીજુરી દુટામ્સીપુ. ૩૪ આકીહારીયુ
ચાકુલા કીજુરી નીટામ્પીગા ૩૫ - આકીવુન્નપો ચુન્નુ
આટાઓગોપા. ૩૬ મ્હુન્નુ આલીમ્વોના આકીઝામા. ૩૭
આલીપોઉઇનુઆ મ્કેનો વાકે કીસુ કીલીઆન્શુકા,
કીકીઆન્શુઆ કીલીમ્કાટા.

મનોયત્ન ૨૬ (પાનું ૧૦૯)

(અ)

૧ આલીનીઉલીઝા નીકામ્વામ્પીઆ ૨ આલીકુઉ
લીઝા ઉકામ્વામ્પીઆ ૩ મ્લીટાઝામા મ્કાઇઓના મીટી.
૪ નાલીટાકુટા કીસુ નીકાકીઓના. ૫ વાટોટો વાલીઉઓના
મ્વાવુલી વાકે ઉલીઓઉઆચા વાકાઉલેટા, નીકાવાઆમ્પીઆ,
મ્વેન્થેવે આટાફી, વાકાનીઆમ્પીઆ, મ્હુ હુયુ આમ્મુઆ.
૬ વાગેની વાલીફીકા વાકાઉઓમા મોટો મ્હુ વેટુ. ૭ મ્હુન્નુ
આલીઉકામાટા મ્હુકી વાન્નુ આકાઉવુન્ન, નીકામ્પીગા,
આકાવાઆમ્પીઆ વાટુ વાલીઓમ્હુઆટા, મ્વુએ યુલે;
નીકાકીમ્પીઆ નીકાઓકોકા. ૮ આલીવા- વીઆહુ વ્યાકે,
વીકામ્વુમીઝા.

(બ)

૧ મ્હાન્મે આલીવાઇટા વાહુ વાકે આકાવાઆમ્પીઆ,
મ્હે- હુયુ ની મ્યાવી, મ્શીકે મ્કામ્કુન્ગે. ૨ વાકામ્કુન્ગા ૩
વાહુ વાલીઓમ્લીન્ડા વાકાલેવા - વાકાલાલા, નીકામ્કુન્નુઆ
આકાકીમ્પીઆ. ૪ વાહુ વાકાઆમ્કા વાકાસેમા, મ્યાવી આમે
ઓકોકા. ૫ વાકામ્ટાકુટા. ૬ વાકાનીકુટા વાકાનીઆમ્પીઆ,
વામ્હુમ્પુકા યુલે મ્હુ દુલીયેમ્કુન્ગા ૧ ૭ નીકાવાઆમ્પીઆ,

યુપી ? ૮ વાકાનીઆમ્બીઆ, યુલે મ્યાવી; આમેકીમ્બીઆ,
ખ્વાના વેદુ. આટાદુપીગા. ૯ નીકાવાઆમ્બીઆ, નીટાવા
—ઓન્થેશા આકા—પે નીકુઆટેની—ના મટામ્વેના; નીકાટા
—ગુલીઆ વાકાકુઆટા વોટે. ૧૦ દુકાકુકુટા ઉકાદુઆમ્બી
—આ, રૂડીની, યુલે મ્હે— આમેવાકાન્ગાન્થા.

(ક).

૧ મટોટો આલીઆન્થુકા આકાલીઆ. ૨ આલીની
—ઓન્થેશા કીડાન્ડા આકે નીકાકીપેન્થા. ૩ નાલીગેઉકા
નીકાટાજામા. ૪ નાલીકીદ્વા— કીઆઝી નીકાકીઓન્થા. ૫
વાલીલેવા, વાકાગોમ્બાના. ૬ આલીઓન્ડોકા, આકાધમ્બા.
૭ નીન્થી મ્લીસીકીટીકા—ના મીમી નીકાકુરાહી. ૮ આલી
—ગોન્થા નીકામ્પીટા. ૯ નેન્ડા ઉકામ્પીટે. ૧૦
મ્હે— ઉદુસાઇડીએ. ૧૧ (નેન્ડા) ઉકામ્પીટાજામે મીટી
ઇલે; ના ઇકીકા— ઇનુનુએ. ૧૨ આન્ગાલીઆ ઉનીછુ વેમા.
૧૩ આલીનીટાન્થુલીઆ દુકાકીકા ન્યુમ્બાની ક્વાકે. ૧૪
મ્લીકીએની સાસા મ્પીછુ.

મનોયત્ન ૨૭ (પાનું ૧૧૨)

૧ નીન્ગેમ્લીકીઆ નીન્ગેઓગોપા. ૨ મ્પી હુ— ઉન્ગે
આન્થુકા ઉન્ગેનીઉઆ. ૩ ઉન્ગાલીમ્બામ્બીઆ યુલે આન્ગા
લીકુઉઆ. ૪ કામાન્ગાલીવાથા મોટો કુલે, મ્ગાલીવીચોમા
મોટો વીખાન્ડા વ્યાઓ. ૫ મીદુમ્પીયાઓ ઇન્ગાલીરૂડી દુન્ગા
લીઓકોકા. ૬ મ્પુકી ઉન્ગાલીમ્કોસા. ૭ મ્લેવી આન્ગેમ્વુઆ
મોટો વાકે; ૮ આન્ગાલીટાજામા મ્કે વાકે આન્ગાલીમ્વેના.
૯ આન્ગેઆન્ગાલીઆ મ્કે વાકે આન્ગેરૂડી. ૧૦ નાલીમ્વેના

આફીપીટા, ઉકાનીઆમ્બીઆ, આમેફાન્યા મ્હમ્બી. ૧૧
નીકામ્બામ્બીઆ, હુયુ આસેમા, ઉમેફાન્યા મ્હમ્બી, નાટાકા
કુઉટાઝામા. ૧૨ આકાનીઆમ્બીઆ, કામા ઉન્ગાલીવાઉલીઝા
વાહુ વાન્ચુ, વાન્ગાલીકુઓન્ચેશા મ્હમ્બી વાન્ચુ. ૧૩ નીકામ્બા
મ્બીઆ, ઉનીઓન્ચેશે મ્બેન્ચેવે. ૧૪ નીકાઉઓના નીકાઉનુનુઆ.
૧૫ કામા ઉન્ગાલીઉઓના ઉન્ગાલીઉનુનુઆ મ્બેન્ચેવે.

મનોયત્ન ૨૮ (પાનું ૧૨૪)

૧ નીમેઝીઓના હેસાણુ ઝાકે. ૨ હેસાણુ ઝાની
ચુમ્બુઆ. ૩ ફાઈડા યા અખ્દાલા યાપીટા યાન્ચુ. ૪
હાસારા ઝાન્ચુ સી કુખ્વા, લાફીની સીઝીપેન્ડી. ૫ હુમેનુનુઆ
જુલીઆ મ્બ્યા. ૬ હુટાહુપા ઇલે ઇલીયો ફૂ-ફૂ- હુલીયો
ઈનુનુઆ ઝામાની. ૭ ઉકીઈપેન્ડા વાવેઝા કુઈચુકુઆ. ૮
ઉમેઈઓના કાઝી આલીયોઈપેન્ડા લેઓ. ૯ આનીટાકા
નીટોએ શીલીન્ડી કુમી ફ્વા કાઝી હી-. ૧૦ નીટાટોઆ
ટ્રાબો યા બેઈ વાઆશી વાનાયોટાકા. ૧૧ નાલીટોઆ
આહાડી નીકુલીપે જુમામોસી. ૧૨ મ્બુઆ ઇમેઈહારીયુ
ન્યુમ્બા યાન્ચુ મ્બ્યા વાનાયોઈજેન્ગા. ૧૩ સીઆગી ચોટે
ઈમેયેયુકા સાહાનીની. ૧૪ નીમેનુનુઆ નાઝી મ્બીલી ના
ન્ડીઝી ઝાકે ઝોટે. ૧૫ ઇપી ન્જુઆ ઇએન્ડાયો ટાન્ગા ?
૧૬ હાવાઉઝી ન્ગાનો હાપા, વાનાઉઝા કારાફૂ-. ૧૭
નાલીસીકીઆ સાઉટી યા દેન્ગેલે સા- સીટા લેઓ. ૧૮
ઉન્ગાલીલેટા ટા- મ્બીલી ઝીન્ગાલીટોશા. ૧૯ હાફી
જાહાટી. ૨૦ આના ન્ગાઝી ઇલીયો યાન્ચુ. ૨૧
સાફારી કેયો, નીટાટાકા હેમા, ના કીટાન્ડા

મેઝા, કીટી, ન્હો- મળીલી, ના ટા- ૨૨ ફાંચ્યા ખીટી-
 ૨૩ આલીટોઆ માલી યાકે યોટે ઇલી આઝીલીપે ટેની
 ઝાકે. ૨૪ નાપેન્ડા ગુસ્ટાની ચેન્ચે મીટી. ૨૫ આલીઇપે
 -કેઆ ઝાવાડી યાન્થુ જાના. ૨૬ સા- હી- હાઇએન્ડી.
 ૨૭ આકીપાટા સીફા ન્જેમા, આટાપાટા કાઝી ફવાન્થુ. -

મનોયત્ન ૨૯ (પાનું ૧૩૦) -

૧ નાલીવાઆમળીઆ આસ્કારી, વાકામ્પીટા જેમા
 હારી. ૨ ટેમ્બો મુખ્વા આનાવુન્ત મીટી, ૩ મ્બવા
 ની આડુઇ ઝેદુ. ૪ ન્યાની વાંકુખ્વા વાનાથેઝા મીટીની.
 ૫ પુન્ડા મ્બેઉપે વાં કીન્ચેઝી આલીમ્પીગા ટેકે શાન્ગાઝી
 વાન્થુ. ૬ ન્યુંકી વાફાન્ચા આસાલી. ૭ વાવુલાના વાલી
 ઝોના નામીઆ, ઉમ્બુ વાઓ આલીઓના ન્ડેગે વાઝુરી
 વાવીલી. ૮ સેરેમાલા આનાઉઆ ટાન્કું. ૯ નાલીમ્બેના
 ભુમ્બે, આલીનુનુઆ ન્જો. ૧૦ વેન્ગી; ના ન્જેગો- ના કુકું
 વેન્ગી, ના માળાટા વાકુખ્વા. ૧૦ રાફીકી આન્થુ વાવાયું
 ઝીઆ મેન્ડે. ૧૧ વાઝીરી આંમેનુનુઆ. ૧૨
 મ્બુરી. ૧૨ બાળા યાન્થુ. આલીનુનુઆ બાટા, કીમેટી
 આડુઇ યાકે આલીમ્પવા. - ૧૩ ખીળી આલીઓગેપા બ્યુરા
 વાકુખ્વા. ૧૪ ખ્વાના આલીસેમા, સીમ્બા મ્ફુ- ના ચુઇ ની
 વાકાલી, બ્યુરા. સી વાકાલી. ૧૫ નાલીનુનુઆ કોન્ડો- વાનોનો
 વાનાને. ૧૬ ન્ચેકા મ્બેરેવુ આલીમ્કામાટા સુન્થુરા. ૧૭ ડોખી
 આલીનુનુઆ પુન્ડા, લાકીની આસ્કારી વાલીમ્પાટા, હાટા
 વાલીપોમ્થુકુઆ. ન્જે આલીમ્બુમા મ્ફુ- ૧૮ કાધી મ્બેમા
 આલીપીટા આડુઇએન્ડા. આસ્કારી, આકાવઆમ્બુકું
 માળાહારીઆ વા ચોમ્બો આ ગુસ્ટાની વેદુ વાવાપીગે. -

૧ વીપોકુ વાકુપી. ૨ કીઝીવી મોની. ૩ કીરોળોટો
કુખ્વા. ૪ કીઓકો મકે. ૫ કીકારૂ મીમા. ૬ વીજના
સાઝુરી. ૭ વીઝીવી વાવીવુ વાનાને. ૮ વીઓકો વાઝીટો
વીટા. ૯ વીરોળોટો વાલે. ૧૦ કીઓકો યુલે ની મકાકી.
૧૧ કીપોકુ આમેકુકા. ૧૨ નાની કીપોકુ હુયુ ? ૧૩
વાપાગાઝી વાકો વાલીઉટવા-મવાલુલી વાન્થુ. ૧૪ ન્ગો'મ્મે
ની વાનોનો. ૧૫ યુન્ડા વાલીરૂડી. ૧૬ ન્ગો'મ્મે મ્વેમ્મામ્મા
બાવીઆન્થુકા. ૧૭ મ્ખવા ના પાકા વાનાગોમ્માના.

મનોયત્ન ૩૦ (પાનું ૧૩૩)

(અ) ।

૧ જુમ્મે વેદુ હાપેન્ડી વાઝુન્થુ. ૨ વાઝુન્થુ-
હાવાવાપેન્ડી વાગાન્થા વેદુ. ૩ વીળાઝ્યા વાવીવુ હાવાપેન્ડી
મીમામીઝી. ૪ મટો હાઉધપીટી મીજુયુ ઇલે. ૫ મીવાઓની
વાટુ વેદુ. ૬ હામ્નીપેન્ડી. ૭ મીવાયુદી-. ૮ હામોમી.
૯ મીટુમ્ખી હાઈઝામી. ૧૦ હુઆન્થાકી-. ૧૧ હાવા
વાન્થાન્ડીકા વાલે હાવાઆન્ડીકી. ૧૨ નાલીઆમ્મીઆ,
મટુ યુપી ઉલીયેમ્વોના ? આકાનીઆમ્મીઆ, સીમ્વોની. ૧૩
હાવાકુન્ડીશી વાટોટો વાન્થુ. ૧૪ મ્મે-હાઆમ્કી. ૧૫ વાટોટો
વાઓ હાવાકી-. ૧૬ મીનાઝી યાઓ હાઈઝાઈ. ૧૭
મ્મેન્ડે વાન્થુ ઉનાઝા- વાકો હાઉઝાઈ. ૧૮ હાઉપેન્ડી મુકી
ઉલે. ૧૯ મ્લીન્ગોટી ઇલે હાઈઆન્થુકી. ૨૦ મટુમ્ખી વાકે
હાઉઝામી. ૨૧ હાઈહારીથુ ન્યુમ્મા યાકો. ૨૨ મીઈસાહાઈ
કાધીલી યાકો. ૨૩ હાનીઆમેલે. ૨૪ હાવાકુન્ડી- ૨૫
હુમ્સાડીકી. ૨૬ હાફીટીટી. ૨૭ હાવાકુઆસર

સીવાસીકુ. ૨૯ સીરૂડી. ૩૦ હાદુધારાઉ. ૩૧ હુધાની. ૩૨ હાદુસાફીરી. ૩૩ સીસ્ટા-બાળુ. ૩૪ હાવામ્વાળુકું મુન્યુ. ૩૫ વાદુ હાવા સી વાવીવુ. ૩૬ બારૂઆ (બારૂવા) યાકે હાઇફીકી. ૩૭ સા- હાઇએન્ડી. ૩૮ સીઈટુમી- ફેધા યાન્યુ થોટે.

(બ)

૧ સીકુકુબાલી. ૨ હાદુકુપાટાના. ૩ સીકુજીયુ. ૪ માજુમ્મે હાવાકુંફીકા. ૫ વાજુન્યુ હાવાકુનુનુઆ. ૬ મ્પીશી હાકુજેન્ગા. ૭ હામ્કુનુનુઆ. ૮ વાનાવાકે વાલે હાવાકુટેકા માજુ. ૯ વાજુન્યુ સીટા હાવાકુરૂડી. ૧૦ જુમ્મે હાકુદાન્યુ -લીઆ. ૧૧ મ્મે- હાકુકટા-. ૧૨ મ્શાલે (મ્શારે) હાઉકુમ્પીગા. ૧૩ હાવાકુલેટા વીટાન્ડા વીવીલી. ૧૪ વાજુન્યુ હાવાકુઇકાટા મીનાઝી. ૧૫ વાજુન્યુ હાવાકુમ્બુઆ ઠીબોડો. ૧૬ મ્કાલીમાની હાકુનીયોન્યેશા બારૂઆ (બારૂવા). ૧૭ વાગેની હાવાકુજેન્ગા ન્યુમ્બા. ૧૮ સીકુઓન્ન વીટુન્યુ-. ૧૯ હાદુકુઇટાહુઆ બેન્ડેરા. ૨૦ સીકુમ્વામ્પીઆ મ્મે-. ૨૧ મ્વાશી હુયુ હાકુટુમીઆ મીટી મીન્ગી. ૨૨ વાઓગા હાવાકુઇપેન્ડા હાસીરા યા ખ્વાના વાઓ. ૨૩ વાઆશી હાવાકુટાકા મીઆવુલી મ્મેકુન્ડુ. ૨૪ મ્સીઆના હાકુમ્ચુકીઆ મામા યાકે. ૨૫ વીટાળુ હાવીકુફીકા. ૨૬ હાકુજીસીકુ. ૨૭ હાવાકુવાઓના ન્યોકા વેઉસી વાન્ને. ૨૮ માઉટી યા કેન્ગેલે હાઇકુનીસુમ્બુઆ. ૨૯ ન્યુમ્બા યાન્યુ હાઇકુઆન્યુકા. ૩૦ આસ્કોકુ હાકુફીકા.

મનોયત્ન ૩૧ (પાનું ૧૩૭).

(અ)

૧ બાહારીઆ હાલઓઆ મ્હે. ૨ હાવાલવીલેટા વીટાન્કા વીવીલી. ૩ સીલકીઓના કીટાણુ. ૪ હાલઉકુન્આ મ્હાન્ગો બાડો. ૫ માણુમ્હે હાવાલનીલીપા બાડો. ૬ હાદુલઉપીટા મ્દો બાડો. ૭ મ્દેન્ડે-હાઉલગા- બાડો. ૮ હાલનીઆમ્મીઆ નેનો બાડો. ૯ વાણુન્ચુ હાવાલધંકાટા મીનાઝી ચો ચોટે બાડો. ૧૦ હાઈલટોકેઆ દ્વામ્મા આલીલેવા, લાકીની દ્વાધાની હીવી.

(બ)

૧ હાટાફી. ૨ સીમ્મા હાટાકુલ હાપા, વાલા હાદુટામ્વેના. ૩ જુમ્હે વેદુ હાટાવાચેન્ડા વાણુન્ચુ હાવા. ૪ હામ્ટાવાકુટા વાપાગાઝી વેદુ. ૫ મ્હે- હાટાફીકા લેઓ, વાલા હાટાફીકા ઠેચો. ૬ હાટાનીસામેહે. ૭ સીટાલીપા. ૮ હાઈટાફી.- ૯ મ્મ્મા હાટાકુલિમા. ૧૦. હાટાઈઆન્ડીકા બાફ્આ (બાફ્વા), બાસી રાફીકી ચાકે હાટાઈલુઆ હાળારી હી-. ૧૧. હાઈટાવેઝેકાના નીકુઆખીએ લેઓ.

મનોયત્ન ૩૨ (પાનું ૧૩૮)

૧ દુસીઓને. ૨ આસીફી. ૩ જુમ્હે આસીવાઆ ખીએ. ૪ ઉસીટાગમે. ૫ મ્સીટાગમે. ૬ ઉસીમ્વાખીએ. ૭ ખીએ આસીઈટેન્ડે. ૮ ઉસીસેમે વાસીમીકીએ. ૯ વાઆખીએ વાસીકીટાપુટે. ૧૦ દુસીઉપીટે. ૧૧ મ્શીકે મ્દોટો આસીઆન્ચુકે. ૧૨ વીફીએ વીટાણુ વાસીસેમે. ૧૩ વાઆખીએ વાસીસીકીલીએ. ૧૪ નીટાફી નીમીવાકુટે. ૧૫

મ્હીવુટે. ૧૬ વાઆમ્મીએ વાપાગાઝી વાસીધયુકુએ મીઝીગો
હી- મીવીલી. ૧૭ ઉમ્મીઉદવાએ મ્હુકી વાન્ગુ. ૧૮ ઉમ્મીધયોમે
મોટો ન્યુમ્મી વાન્ગુ. ૧૯ મ્મીમ્હાન્થે જુમ્મે. ૨૦ ઉમ્મીધમે.
૨૧ આન્ગાલીઆ કીમુ કીસીકુકાટે કીટોલે. ૨૨ ઉમ્મીવાસીકુ
વાવીવુ. ૨૩ ઉમ્મીકીલેટે કીટાણુ, સીજુધ કુસોમા. ૨૪ ઉમ્મી
સેમે નીસીકુપીગે. ૨૫ ઉમ્મીમ્મુઆ ઉમ્મીવાઉએ વાટોટો વાકે.

મનોયત્ન ૩૩ (પાનું ૧૪૧).

૧ કીવુલી કીસીચોપીટા. ૨ વાનાવાકે વાસીઓમ્મુકુઆ
મીહુન્ગી. ૩ મ્હુ આસીયેદુપા મ્હુકી. ૪ નાલીઓના વાદુ
વાટાદુ ઉમ્મીઓવાઓના. ૫ વેવે ઉમ્મીયેઉઓના મ્હુકી ઉટાધપીટા
ન્યુમ્મી. ૬ વાઓ વામ્મીઓમ્મુઆ. ૭ મીમી નીસીયેમ્મુઆ.
૮ મીટી ઇસીયોઆન્ગુકા હાધકુવેઆ કુધપોન્ડા ન્યુમ્મી વાકે.
૯ કીટી કીમેજા હીકી કીસીચોવુન્જકા. ૧૦ વાજુન્ગો વાસી
ઓકીમ્મીઆ. ૧૧ મ્હુન્ગુ આસીયેવુકા મ્હો. ૧૨ આસ્કારી
વાસીઓઉવુકા મ્હો. ૧૩ વાદુમીશી વાસીઓપેન્ડા વીઆઝી. ૧૪
મ્હી ઉસીઓઝા-. ૧૫ વાગોન્જા વામ્મીઓફાન્જા કાઝી. ૧૬
મ્મીન્ગા આસીયેવાપોન્જા. ૧૭ વાજુન્ગા વાસીઓલીપા મ્યાવી
આસીયેવાડાન્ગાન્જા. ૧૮ જુમ્મે આસીયેમ્પેન્ડા મ્કે વાકે. ૧૯
જુમ્મે આસીયેવાપેન્ડા વાટોટો વાકે. ૨૦ મ્મીશી આસીયે
પીકા ચાકુલા વાન્ગુ. ૨૧ ચાકુલા કીજુરી વાસીઓકીપેન્ડા.

મનોયત્ન ૩૪ (પાનું ૧૪૩)

૧ આસીપોકુપેન્ડા સીટામ્પેન્ડા. ૨ વાસીપોટોકા
જુમ્મે હાટાધન્ગીઆ. ૩ આસીપોકારીળીઆ મ્વેન્થેવે ઉમ્લેટે.
૪ નીસીપોન્ગોજા સીટાકીપાટા કીમુ ચાકે. ૫ મ્હુપા ઉમ્મીપો

-વુ.જીકા મકોનો ઉટાપોના. ૬ ઉસીપોમ્પીયા મટોટો વાકો
આટાકુધારાઉ. ૭ જીન્સી ગાની ઉવેઝાવ્યો કુજીકુન્ઝા ઉસી
-પોનરીજી ? ૮ સીટામ્લીપા આસીપોકુબ્. ૯ મ્પોના ઉલી
-ધકાન્યા હીવી જીન્સી નીમીવ્યોકુઆમ્પીઆ.

મનોયત્ન ૩૫ (પાનું ૧૪૪)

૧ દુમીન્ગેફવેન્ડા. ૨ વાસીન્ગાલીમ્વોના. ૩ નીન્ગાલી
-જીઆ સીન્ગેકુઉલીઝા. ૪ આસીન્ગેજીઆ આન્ગેમ્વુલીઝા
મ્વાલીમ્. ૫ ઉસીઆન્ગાલીફીકા ઉમીન્ગાલીદુઓના. ૬ નીસી
-પોજીઆ સીવેઝી કુકુઆમ્પીઆ. ૭ આસીન્ગાલીજીઆ
આસીન્ગાલીવેઝા કુવાઆમ્પીઆ. ૮ વાન્ગેજીઆ વીસીન્ગે
-સેમા. ૯ ઉસીન્ગાલીધઆન્ડીકા બાઝ્યા (બાઝવા) હી-
વામીન્ગાલીવેઝા કુકુફટાકી. ૧૦ આસીન્ગેઆધીળીવા ઠામા
આસીન્ગેમ્પા. ૧૧ વાજીન્ગ વાસીન્ગાલીવેન્ડા ચાકુલા હીકી. ૧૨
ઠામા દુમીન્ગેજીઆ ફેલી, દુસીન્ગાલીસાડીકી હાખારી હી-

મનોયત્ન ૩૬ (પાનું ૧૫૧)

૧ જામ્પો બાયા. ૨ માલોઝી માળીવુ. ૩ ટાઓ પાના.
૪ ચોકા ઝીટો. ૫ પીપા ડોગો. ૬ બાકુલી ઝીમા. ૭ માદુટા
મારેપુ. ૮. માલેન્ગેલેન્ગે માકુબ્. ૯ માયુપા માદુપુ. ૧૦
ડાકુ ટામુ. ૧૧ ટોને કુબ્. ૧૨ માયાઈ માળોવુ. ૧૩
માદુન્ડા માટામુ. ૧૪ દુન્ડુ ડોગો. ૧૫ બની રેકુ. ૧૬
માજની માકુપી. ૧૭ જીના જુરી. ૧૮ માકાસીઆ માઝીટો.
૧૯ માએમ્પે માટામુ. ૨૦ શામ્પા કુબ્. ૨૧
માજુરી. ૨૨ કાજુરી લીન્ગીને. ૨૩ માકાજુરી

માણ મેન્ગી. ૨૫ માદુન્ડા મેકુન્ડુ મારેકુ. ૨૬ માકોસા
મેન્ગીને. ૨૭ માચો મેકસી. ૨૮ માચો મેઉપે. ૨૯ જીયો
જેકુન્ડુ. ૩૦ માવુળી મેપેસી. ૩૧ માથાકા મેન્ગી.

મનોયત્ન ૩૭. (પાનુ ૧૫૫).

૧ આનાલીમા શામળા લાકે. ૨ નાકુખાલી માપેન્ગી
યા જીમ્બે. ૩ આન્જાલીઆ માસાન્ડુકુ યાન્થુ યાસીપોટે-. ૪
માટાટા મેન્ગી યાવુન્જ મોયો. ૫ મીયુન્વા ઇનાઝા-સાસા;
માદુન્ડા યાકે ની માયુન્વા. ૬ ગારી (લા મોશી) લીમેચે
લેવા હાલીન્દ્રીકા ખાડો. ૭ માજેમ્બે યાલે વાપી? ૮ ઉલી
ન્યાવેકા માથોકા કીખાન્ડાની? ૯ માચો યાન્થુ યાનીઉમા
લેચો. ૧૦ નીમેલીકુખાલી શાઉરી લાકે જેમા. ૧૧ જીયુ
લાચો હાલીનીપેન્ડેઝી. ૧૨ ખાકુલી નીલીલોઆગીજા હાલી
ન્દ્રીકા ખાડો. ૧૩ મ્બોના ઉમેચાન્જાન્યા માઝીવા ના માણ?
૧૪ ઉસીયાઇબે માકુટા. ૧૫ માપાટાનો ચેદુ હાયાન્દશા.
૧૬ સીકીઓ લેન્ચેવે હાલીઉમી. ૧૭ માદુન્ડા હાયા સી
માળીવુ. ૧૮ ન્જાની દુલીલીપીટા કાણુરી લા મ્બુન્થુ.
૧૯ ગાન્ડા ચુન્થુ લીલે હાલીકુમ્બોન્યા. ૨૦ માયાઇ યાસીઆ
ન્થુકે યાટાવુન્જકા. ૨૧ આલીજકાટા ગોટીન્તના. ૨૨ માનેનો
માચુમુ હાયાટાદુઉઆ. ૨૩ માજુટો હાયાટાનીલીયા. ૨૪
કાનીસા દુનાલોલીજેન્જા મ્બુની ની કુખ્વા. ૨૫ જામ્બો હીલી
હાલીન્દશા. ૨૬ મોકાસીઆ યાપી ઉતાયોટાકા? ૨૭
જીનો લીપી લીનાલોઉમા? ૨૮ મ્થાલે (મ્થારે) ઉલીમ્પીગા
જીયો આલીપોસીમામા કુલે. ૨૯. નાયાઓના
માજુ મેઉપે યા મોટો મ્કુખ્વાન્વીદુની. ૩૦. ટીઆ મોટોને

માટાનો ચા હાવા હી- કાટીકા ચુપા લીલે. ૩૧. ઉઝીસેમા ચુપા લીપી ? ૩૨. નીમેલીઓના ગારી વાલીલોલીલેટા ની ખોલુ. ૩૩. માઈન્ઝી હાવા વાનીસુમ્બુઆ લેઓ. ૩૪. હાયા ની માપાટાનો દુઝીયોચાફાન્યા, વેવે ના મીમી. ૩૫. માનેનો મેન્ઝી હાયા ચેન્ઝે માકોમા.

મનોયત્ન ૩૮ (પાનું ૧૫૯)

૧ નાલીપીઆ; વેવે હુકુપીઆ. ૨ આટાપીઆ ના આમ્હારી. ૩ વાપીએ ૪ નીસીપીએ. ૫ મ્મે- આટાકાન્ગા ન્યા. ૬ મ્કુદી ઉલીલેટવા. ૭ ન્યુમ્મા મ્મીલી ઝીનામેન્યા. ૮ જુમ્મે હાન્ઝીકવા. ૯ વાહુ વાનાઈટવા. ૧૦ મ્મવા આહુન્ઝે. ૧૧ વાઝુન્ઝુ હાવાટાશીન્ઝવા. ૧૨ ચાકુલા દીમે પીફવા. ૧૩ મ્મ ઉમેઈન્ઝીવા ના વાગેની વાન્ને. ૧૪ મ્લા ન્ગો ઉન્ગાલીકુન્ઝવા. ૧૫. સીઓગોખી. ૧૬ વાટોટો હાવા ન્તલીશ્વા. ૧૭ સીકુઈશીયા મીકુદી; ઇમેશીઆ ના વેન્ઝેવે. ૧૮ કામા નીન્ગાલીમ્વામ્મીઆ, સીન્ગેપેન્ઝવા ના વાઝુન્ઝુ. ૧૯ ન્ઝાઝી ઇમેવેફવા વાપી ? ૨૦ મ્સીમામીઝી હાપેન્ઝેવી. ૨૧ હુટાકુમ્બુફવા. ૨૨ જુમ્મે વેનુ હાટાકુન્ઝુફવા ના વાટોટો વેટુ. ૨૩ દીઓ- હાકીન્ઝીફવા ખાટો. ૨૪ વાટોટો વાસી કુન્ઝીફે ના મ્મુન્ઝુ. ૨૫ નાલીઆમ્મીવા ના મ્પીશી વાફે. ૨૬ મ્કુદી ઉલીટુઆ ના જુમ્મે. ૨૭ પુન્ડા આલીકામાટવા ના સીમ્મા આકાઉઆવા.

મનોયત્ન ૩૯ (પાનું ૧૬૩)

(અ)

૧ કુટુમીકા. ૨ કુટેન્ઝેકા. ૩ કુકુન્ઝુકા. ૪ કુકુનુકા. ૫ કુહારીળીકા. ૬. કુટાવાન્ઝીકા. ૭ કુગાવાન્ઝીકા. ૮ કુઆ

-ચીકા. ૯ કુપીમીકા. ૧૦ કુચાન્ગાન્ચીકા. ૧૧ કુવુન્જીકા.
 ૧૨ કુઈનુકા. ૧૩ કુકુમાન્ચીકા. ૧૪ કુમ્પીકીકા. ૧૫ કુઓનેકા.
 ૧૬ કુસાડીકીકા ૧૭ કુદુમીકા.

(ક)

૧ ન્જા હી- હાઈપીટીકી. ૨ માનેનો હાયા
 ચાનાદુમીકા લેઓ. ૩ માજી ના માકુટા હાયાચાન્ગાન્ચીકા.
 ૪ કીસુ ચાન્ચ કીમેવુન્જીકા. ૫ કોસા લાકે હાલીસાહાઉલીકા
 વાલા હાલીસામેઉકી. ૬ મીપેન્ડી કુધારાઉલીકા. ૭ મ્ખોના
 સાન્કુક હીલી લીમેદુમીકા? ૮ ફેધા ઇલીદુમીકા લીની?
 ૯ જન્સી ગાની ન્જા હીઝી ઝીલીટાદુકા? ૧૦ માજી
 ચાનાએમકા. ૧૧ મામ્ખો ચામેળાડીલીકા. ૧૨ હીલી ની
 લમ્ખો લીસીલોટેન્ડેકા.

મનોયત્ન ૪૦ (પાનું ૧૭૧)

(અ)

૧ પીગીઆ. ૨ ઓમ્ખેઆ. ૩ ફીકીઆ.
 ૪ કાટીઆ. ૫ ઓગેઆ. ૬ ફૂકીઆ.
 ૭ વુટીઆ. ૮ લેટેઆ. ૯ ઓટેઆ. ૧૦ ઉલીઝીઆ. ૧૧
 ધાન્ડીઆ. ૧૨ ગેઉકીઆ. ૧૩ ચીમ્ખીઆ. ૧૪ એલેએઆ.
 ૧૫ જેન્ગેઆ. ૧૬ કુસાન્ચીઆ. ૧૭ આચીઆ. ૧૮
 ટાઝામીઆ. ૧૯ ટાકુટીઆ. ૨૦ પીમીઆ. ૨૧ એન્ડેઆ.
 ૨૨ ઓશેઆ. ૨૩ પાટીઆ. ૨૪ ગુકીઆ. ૨૫ લીપીઆ.
 ૨૬ વેકેઆ. ૨૭ એમેઆ. ૨૮ ઓનેઆ. ૨૯ ટોકેઆ.
 ૩૦ ઇન્ખીઆ. ૩૧ સીમામીઆ. ૩૨ કોસેઆ. ૩૩ નેનેઆ.
 ૩૪ દુપીઆ. ૩૫ કુળાલીઆ. ૩૬ સાડીકીઆ. ૩૭

ખારીકીઆ. ૩૮ ફીકીરીઆ. ૩૯ મ્તારેહેઆ. ૪૦ સુન્નુડીઆ.
 ૪૧ સાફીરીઆ. ૪૨ ધાન્નીઆ. ૪૩ હીફાધીઆ. ૪૪ કેટીઆ.
 ૪૫ સેટીરીઆ (સીટીરીઆ). ૪૬ સાહાઉલીઆ. ૪૭ ધારા
 -ઉલીઆ. ૪૮ આરીફીઆ.

(બ)

૧ જાલીઆ. ૨ દવાલીઆ. ૩ કાટાલીઆ. ૪ કાલીઆ.
 ૫ પોકેલેઆ. ૬ ટેમ્બેલેઆ. ૭ લીલીઆ. ૮ ટીલીઆ. ૯
 જીવીલીઆ (જીઈલીઆ). ૧૦ સીકીલીઆ. ૧૧ ફીમ્બીલીઆ.
 ૧૨ ટોલેઆ. ૧૩ વુલીઆ. ૧૪ પાસુલીઆ. ૧૫ ચુકુલીઆ.
 ૧૬ આશુલીઆ. ૧૭ નુનુલીઆ. ૧૮ મુગુલીઆ. ૧૯
 પીન્હુલીઆ. ૨૦ કુનુલીઆ.

(ક)

૧ ટામાનીવા. ૨ ફાસીરીવા. ૩ આબુડીવા. ૪
 રટાકીવા. ૫ ખાડીલીવા. ૬ આમીનીવા. ૭ ટીઈવા ૮
 કારીખીવા. ૯ ફારીજીવા. ૧૦ દુમાઈનીવા ૧૧ મુલીખીવા.
 ૧૨ લાઆનીવા. ૧૩ ધારાઉલીવા. ૧૪ સાહાઉલીવા. ૧૫
 કુરાહીવા. ૧૬ ટાખીરીવા. ૧૭ રૂડીવા. ૧૮ સામેહેવા. ૧૯
 દુખીવા. ૨૦ હાડીથીવા. ૨૧ મુહુડીવા. ૨૨ રટા-નખીવા.
 ૨૩ ઓકોલેવા. ૨૪ ઓ-ઠોલેવા. ૨૫ વાલીવા. ૨૬ ફાલીવા.
 ૨૭ ઇનુવીવા. ૨૮ મુખુવીવા. ૨૯ રાફૂલીવા ૩૦ નલીવા.

(ખ)

૧ આલીનીઆમ્બેઆ. ૨ વાલીમ્બેલેઆ ફીટાબુ. ૩
 વાઆરી વામેદુજે-જેઆ ન્યુમ્બા. ૪ મ્બે-આલીદુએલેએઆ
 (આલીદુએલેઆ, પણ જંગળારમાં બોલાય છે.) સાઉટી

દુલીયોઈસીકીઆ. ૫ દુલીમ્દેવેકેઆ જુમ્મે જેન્ડેરા. ૬ મ્પીશી
આલીવાપીકીઆ વાટોટો. ૭ વાટોટો વાલીન્વોશોઆ મ્પીશી
સાહાની. ૮ આલીપીટીઆ ન્જઆ હી-. ૯ હાજુઈ,
ઉમ્જીખીએ. ૧૦ નીમ્પીગીએ મ્પોટો હુયુ. ૧૧ હાજુઈ
આલીયોઈટીવા. ૧૨. નીકાટીએ ફીમ્મો. ૧૩ ઉમેનીવુન્જઆ
કીસુ ચાન્સુ. ૧૪ આલીકટા- કુનીપીમીઆ ન્જુઓ. ૧૫
મ્પીએ જીવે. ૧૬ વાલીનીસીકીટીકીઆ. ૧૭ નાલીસીકીટીકીવા
નાઓ. ૧૮ નાલીઆચીવા શામ્મા. ૧૯ આમેઈખીવા ફેધા
ઝાકે ઝોટે. ૨૦ વાટોટો વેદુ વાલીમ્વીમ્પીઆ લીવાલી.
૨૧ નીટાકુટીએ જોન્જે. ૨૨ આલીજીલીપીઆ શીલીન્ગી
મ્પીલી, ના વાટોટો આકવાલીપીઆ સીટા. ૨૩
નીમેન્જો'લેવા મીટી ચાન્સુ ચોટે. ૨૪ મ્ફુન્જુલીએ મ્લાન્જો.
૨૫ મ્ફાફમે આલીકટા- હાજ આકે, લાકીની બાબા યાકે
આલીપોન્વેન્ડેઆ મ્ફાફમે મ્વેન્મેવે હાકુમ્કાટાલીઆ હાજ
યા મ્વાના વાકે. ૨૬ વામેનીઓન્ડોલેઆ વાટોટો વાન્સુ.
૨૭ નીપાટે વાપી કામ્મા યા કુવુટીઆ ગારી ? ૨૮ હી-
સી ફીમ્મો યા કુમ્પીગીઆ મ્પવા. ૨૯ મ્ન્યામા ઇલે
મ્પાયા, ઉકાઈદુપીએ મ્પાલી. ૩૦ મીન્જપાટા વાપાગાઝી
વા કુનીચુકુલીઆ મીઝીગો ચાન્સુ. ૩૧ નાટાકા કીટાન્ડા
આ કુલાલીઆ. ૩૨ ન્ડેગે વામેરૂકીઆ મ્પાલી માસા.

મનોયત્ન ૪૧ (પાનું ૧૭૭)

૧ નીમેનુનુઆ મ્ફુકી મ્જુરી સાના. ૨ હાઓની
વેમા. ૩ નાલીમ્વોના આકીરૂડી ઉપેમી. ૪ સીન્ગાલીજેન્ગા
ન્જુમ્મા કુમ્વા સાના. ૫ નાલીટાઝામા ન્જુમા નીકાઓના

વાગેની વાવીલી. ૬ નાલીસીકીઆ મ્હુ કારીણુ આક્રીધ્મ્યા
 સાના નીકાધાની, હુયુ ની મ્હેવી નીટાકીમ્મીઆ ઉપેસી. ૭
 નાલીન્વેના મ્હુ આક્રીટાઝામા નીકાકુઆમ્મીઆ, આદુઓના
 સાસા; ઉકાનીઆમ્મીઆ, આનાટાઝામા ન્હે, સીમ્મી દુ ન્ડાની.
 ૮ દુપીટે પોલેપોલે આસીદુસીકીએ, લાખડા દુટાઓકોકા;
 દુકાપીટા. ૯ હાલાકુ મ્હુ મ્વીન્ગીને આકાટોકા, નીકાસેમા,
 ફેવેલી હાદુવેલી કુઓકોકા; ઉકાસેમા, યુ મ્પીશી દુ, યેયે
 હાવેલી કુદુજુઝ્યા (કુદુજુત્રીઆ); દુકામ્પીટા. ૧૦ મારા
 મ્વીન્ગી નીમેવાકુમ્મુકા વાલે વાદુ વાવીલી; વાન્ગાલીદુઉઆ
 મારા સોટે વાવીલી ઠામા વાન્ગાલીદુઓના. ૧૧ વાટોટો
 વાલીટાન્થુલીઆ મ્હેલે, વાદુ વાલીવાકુઆટા વાટોટો, મ્વીથો
 વાલીકુઆટા વાઝે-. ૧૨ હીલી ની નેનો લીલીલો ફૂ- હાસા.
 ૧૩ વાદુ વોટે વામેઇટ્વા, ના વીજના પીઆ, લાકીની વાઝે-
 હાવાકુઇટ્વા; સીજુઇ વાલીયોઇટીવા. ૧૪ ઉસીસેગે હીવી ટેના.
 ૧૫ આલીનીજીઆ ફવા સીરી જાના. ૧૬ દુમેફીકા સાલામા.

મનોયત્ન ૪૨ (પાનું ૧૮૧)

૧ નાલીફેન્ડા ટાન્ગા ફવા ગીયૂ-, સીકુવેઝા કુપાટા
 મોટાકા-, નામી સીટાકી ફેન્ડા ફવા જાહાઝી. ૨ દુલીઇજેન્ગા
 ન્યુમ્મ્યા હી- ફવા વાગેની વેદુ. ૩ વાઆશી વાલીદુજેન્ગેઆ
 ન્યુમ્મ્યા. ૪ વામેહામા ડારેસલા-મ; ફવાન્ગા વાલીલાગીઆ
 ઉન્થુજ, લાકીની સાસા વાનાકા- પેમ્મ્યા. ૫ ફૂટીની ફવા જુમ્મે
 વેનુ, મ્કાન્વામ્મીએ કવામ્મ્યા દુમેકવેન્ડા ફવા ન્જીઆ હી-,
 આક્રીટાકા કુદુકુઆટા દુટામ્વેના ડોડોમા. ૬ નાધાની
 કવા હરજર્ટ આસા, લાકીની સીમ્મુડ હાકીકા,

ચોહાના મ્વાકા ઉલીઓપીટા. ૭ હાકીકા હાખકીકા મજની
 બાટો, બાસી દુકીમ્કુઆટા ઉપેસી દુટામ્કામાટા નજઆની.
 ૮ લીની નીટાકોપોકુઓના ન્યુમ્બાની ? ૯ આમેનીડાન્ગાન્યા
 ક્વા હીલા, લાકીની નીટાકવેન્ડા ક્વાકાધી નીસીકીએ આટાકા
 -યોસેમા ક્વાહાળારી હી-. ૧૦ કુમ્થુકા ક્વામ્બા ન્યુમ્બા હી-
 ઇમેજેન્વા ક્વા ઇમાડા યામુન્યુ. ૧૧ વાવેઆ કુનીઆમ્બીઆ
 આલીપીજ્વા ના નાની, ના ક્વા કીદુ ગાની ? ૧૨ ક્વા
 હાળારી યા આલી સીબુમ્ આટાકાલોટેન્ડા સાસા; ટાન્યુ
 કુઝીકવા ક્વા મામા યાકે આમેટોકા કાઝી યાકે યા ટોળી;
 ક્વા નેનો મોળહાટેન્ડી લોલોટે. ૧૩ દ્વાજીકુન્ડા કુસેમા ક્વા
 કુસેમા, ના દ્વાજીકુન્ડા કુસેમા ક્વા કુસેમા.

મનોયત્ન ૪૩ (પાનું ૧૮૪)

કીલના ના મ્કે- વાલીનીકુઆટા મજની. મ્કે-
 આકાસીમામા મ્લાન્ગોની ના મ્કુકી, નીકામ્વામ્બીઆ,
 ઉલીકીકા, લીની ? ઉમેઉપાટા વાપી મ્કુકી ઉલે ?
 આસીનીજીબુ, બાસી નીકામ્બુલીઆ ટેના. મારા નીકામ્બેના
 કીલના નાયે, નીકામ્બુલીઆ, મ્કે- હુયુ આમેઉપાટા વાપી
 મ્કુકી ઉલે ? આકાનીઆમ્બીઆ, મ્બુલીએ મ્બેન્થેવે.
 નીકામ્વામ્બીઆ, નીમેમ્બુલીઆ લાકીની હાનીજીબુ. આકાની
 -આમ્બીઆ, લાખડા હાકુકુસીકીઆ, સેમા સાના. નીકાસેમા
 સાના, ના મ્કે- આકાસેમા, મીમી ની કીઝીવી, નાકુસી
 -કીઆ ઉકીસેમા દુ, ઉનીવીએ રાધી. નીકામ્વામ્બીઆ, નાવે
 ઉનીવીએ રાધી મીમી, સીકુમ્બુઆ. નીકામ્બુલીઆ ટેના નીકીસેમા
 સાના. આકાનીઆમ્બીઆ, નાલીઉનુનુઆ. નીકામ્વામ્બીઆ

હીની ? કીલના આકાનીઆમ્બીઆ, આમા
 આલીકિમ્બા, આમા આલીકિમ્બાકોટા મીલીમાની,
 મે- આકામ્બામ્બીઆ, વાસેમામે ? કીલના આકા
 મેમા, આલીનીસીકીઆ, ક્વા હીયો આલીકુમ્બીકીઆ, નામે
 આન્ગાલીનુઆ કવેલી આન્ગાલીકુલ્લુ મારા. નીકામ્બા
 મ્બીઆ, હુયુ ની મે- લાખડા આમેમાકાકિ. આકાનીઆ
 મ્બીઆ, હાકુસાહાકિ, બાલી સીસી વાદુ વા મ્બુ હૂ- હના
 મ્બુઆ વેમા; યુ મ્બીવી હુયુ, ટાન્ગુ મ્બોટો. નીકામ્બા
 મ્બીઆ, આમેમ્બા નીની ? આકાનીઆમ્બીઆ, વીદુ વીન્બી;
 હુયુ ની મેની; આલીકુકુમ્બા મ્બુની વાકે ના
 જુમે વાકે, હાટા સાસા આવાકા- મ્બુની મેદુ;
 નાસી હાદુમ્બેન્ડી, લાકીની હાદુલ્લુકુકુઆ ક્વા
 સામાળુ યુ મ્બાવી, ના વાદુ વાનામ્બોગોપા. નીકામ્બા-મ્બુ
 નીકીમ્બીકીઆ, નીકાસેમા, સીસાકીકી ક્વામ્બા હુયુ ની
 મ્બાવી; નીન્બી ન્યોટે મ્બામ્બોગા, ના મ્બામ્બોગોપા કીલુલી,
 આકાનીઆમ્બીઆ, મીમી સીમ્બોગોપી, માઆના નાધાની
 વાગાન્ગા વેદુ વાવેમા કુમ્બીન્ડા. નીકામ્બામ્બીઆ મે-
 ઉમેદુસીકીઆ ? આકાનીઆમ્બીઆ મીમી ની કીકીવી,
 નાવાસીકીઆ મ્બીસેમા હુ; લાકીની ઉસીમ્બાકીકી આકીક
 આમ્બીઆ ક્વામ્બા નાલીકુકુમ્બા મ્બુની મેદુ ના જુમે
 વેદુ. સીકુકુકુમ્બા નામી નીટારૂડી. કામા નીન્બાલીકુકુમ્બા,
 વાદુ વા મ્બુ હૂ- વામ્બી-આલીનીકુજાલી નીગામે મ્બુની
 વામ્બો. નીકામ્બામ્બીઆ, આમા વેવે મી વીમી મી,
 હાકીકા આમેસેમા કવેલી ઉ મ્બાવી. મે. આમાલી

-આ, મીમીટી-. નીકાગેઉકા નીકાટોકા મળની, વાલા સીકુ
-મ્વામ્બીઆ મ્દુ ચે યોટે ઇલા વેવે, લાકીની નાસાડીટી
કવામ્બા યુલે મ્મે- સી કીઝીવી વાલા મ્વાવી, બાલી મ્દુ
મ્વેરેવુ આલીયેઉઈળા મ્કુકી, આકાટોકા કુનીડાન્થા.

મનોયત્ન ૪૪ (પાનું ૧૮૯)

૧ નાલીપાઓના માહાલી મ્બુવી આલીપોસીમામા
મ્દુમ્બવી મ્મ્યા વાઓ ઉલીપોઝામા. ૨ નાલીપાપીટા માહાલી
પેન્થેવે. ૩ નાલીઓના માહાલી પેન્થે ન્યુમ્બા ન્વીન્વી. ૪
સુલેમાની આલીફીકા માહાલી પાકે, નીકામ્બુલીઝા, ઉલીમ્વાયા
મ્બજલા વાપી ? નીઆમ્બીએ. ૫ આકાનીઆમ્બીઆ,
નાલીમ્વાયા મળની, વાએ- વાકે વાલીપોકા- ઝામાની. ૬
નીકામ્વામ્બીઆ સીપાનુઇ. ૭ આકાનીઆમ્બીઆ, ઉલીપો
મ્મેના, હુલીપોવુકા મ્દો. ૮ નીકાપાકુમ્બુકા, માહાલી
પાઝુરી કારીયુ ના મ્દો. ૯ નીકામ્વામ્બીઆ, સાસા
નાપાકુમ્બુકા, હુલીપાઓના પામેલ્ત, ની પાઝુરી. ૧૦
આકાનીઆમ્બીઆ, ની પાઝુરી કવેલી. ૧૧ બામીન્ડીપો
ઉનાપોકા-.

મનોયત્ન ૪૫ (પાનું ૧૯૧)

૧ હાપેન્ડી કુચીમ્બા. ૨ સીટાકી કુકુપીગા. ૩
કુળાડીલી માશાઉરી યાન્ચુ ક્વાનીમુમ્બુઆ. ૪ મ્દી હૂ-
ઉમેઆન્ઝા કુઝા-. ૫ કુઝા- મ્નો કુટાઉકારીયુ. ૬ કુચેઝા
કવાકે ની કુઝુરી, સીકુસીકુ કુઈમ્બા કવાકે.
૭ માળ વામેકવીયા કુચેકા. ૮ વાટોટો વામેકવીયા
કુચેઝા. ૯ કુપુઆ ન્યુઓ ની કાઝી ન્યુમ્. ૧૦

વાટોટો વાનાજીકુન્ઝા કુસોમા, ના કુઆન્ડીકા, ના કુહેસાણુ.
 ૧૧ કુઓના ની કુસાડીકી. ૧૨ કુજીસીકુ સી કુંવેમા. ૧૩
 કુલેટા સી કુચુકુઆ. ૧૪ કુપીકા ક્વાકે ની કુજુરી. ૧૫
 કુલીઆ કુટાકુકુર. ૧૬ ક્વા કુકાવીઆ આલીટોસા ગારી
 (લા મોશી). ૧૭ આદુમીઆ ચા- ન્યીન્ગી ક્વા કુલાલા.
 ૧૮ વાલીધલેટા મીટી હાપા ક્વા કુકુંકોટોટા. ૧૯ કુચુઆ
 વેમા સી કુટેન્ડા વેમા. ૨૦ નાલીવાઓના કાગ્રીકા કુપીગાના.
 ૨૧ કુસામેહે ના કુસાહાઉ. ૨૨ નીમેકવીઆ કુટેન્ડા
 કાઝી હી-.

મનોયત્ન ૪૬ (પાનું ૧૯૮)

૧ ઉપીન્ડી વા આસ્કારી ઉમેવુન્ઝા ના ઉપાન્ગા
 વાકે ઉમેપોટેઆ. ૨ ઉમીકિમ્વાગે વીનો. ૩ નાવેન્ઝા કુકુંકા
 જૂ- યા ઉકુટા કું-. ૪ ઉમેમે ઉલીપીગા મી, ઉકાઉઆ
 વાકું વાટાકું. ૫ ઉકાઉમે વાકું ઉલીકારીમીવા ના આદુધ ઝાકે.
 ૬ હાપેન્ડી ઉમીશી વો વોટે. ૭ હાકુંકુંમીઓના ન્યાયો ઝાઓ
 ન્યાની પો પોટે. ૮ ઉરીશી વાન્ઝુ મી મુન્જા, લાકીની
 ઉટાટોશા. ૯ ઉલીવુ વા મોટો કુચુ વાનીન્ડા-અમીશા. ૧૦
 ન્યાવુ ઝીલીવુન્ઝા, આન્ડી વાન્થામા ચાલીઓકોસા. ૧૧

ઉલીઝોદુગીઆ ક્વા કુમ્મદાન્યા મેઝા ઇલે ? ૧૭ ટા- હાઈકુ
-વાકા, નામી નાલીઓના ક્વામ્મા ટામ્મી ઝીલીકુવા કુપી
મ્નો. ૧૮ છન્ની ગાની ઉલીમ્વેન્ચુ ઉલીવ્યો મ્માયા !

મનોયત્ન ૪૭ (પાનું ૨૦૯)

૧ ચેચે ચુ ટાજરી, લાકીની સીસી કુ માન્કીની. ૨
નાધાની લેઓ ની આહ્લામીસી. ૩ કીટાણુ કીપો મેઝાની.
૪ નીલેટે-કીટાણુ કીલીચોપો મેઝાની. ૫ મીમી નીલીચે
મ્મે- નીમેઓના મામ્મો મેન્ગી યાસીયો મેમા. ૬ વાપી
મ્સીમામીઝી વેદુ ? ૭ ચુકો ચામ્માની પામોન્ત ના વીળા
-કુઆ. ૮. કુલીકુટા મોટાકા- ટાકુ ન્જાની. ૯ માજી
ચોટે વાલીયોમો બાહારાની ની ચા ચુમ્મી. ૧૦ વાદુ વેન્ગી
વાલીકુવાકો મ્જીની, લાકીની વાચાચે વાલીઓકુવા ન્જે ચા
ન્યુમ્મા ઝાઓ. ૧૧ હાપા મ્ટે ઉલીકુવા કારીણુ ના મ્લીમા.
૧૨ આન્જેકુવા મ્દુ ન્વેમા આસીન્ગેસેમા હીવી. ૧૩ સીકુ
મોન્ત ઉટાકુવા મ્મે- મ્વેન્ચેવે. ૧૪ આકીવાપો મ્વામ્મીઝે
આઈન્ગીઝે. ૧૫ વાલીમ્વોના મુલ્તાની વાલીપોકુવાકો મ્જીની.
૧૬ કીલા આલીઓપો હાપા લેઓ આટાકુબાલી માનેનો
યાન્ચુ ક્વામ્મા ચામેકુવા મ્વેલી. ૧૭ નાલીતુતુઆ વીટાણુ
વ્યોટે વીલીવ્યોકુવાપો, લાકીની વીન્ગી નીલીવ્યોટાકા હાવી
-કુવાપો. ૧૮ વાલીકુવામો વાદુ સીટીની ના વાવીલી મેરી
-કેણુની. ૧૯ વાલીકુવાપો વાટોટો મીઆ મ્મીલી કુમી ના
કેન્ડા ચુઓની જના, લેઓ વાપો મીઆ મ્મીલી ના વાટાનો દુ.
૨૦ વાલીમ્લેટેઆ નામ્ના સીટા ઝા ચાકુલા, આકાટાકા
ઝાઈડી, લાકીની હાઝીકુવાપો નામ્ના ન્ચીન્ગીને ઝો ઝોટે.
૨૧ ઉકો વાપી ? ૨૨ નીપો હાપા. ૨૩ ઇવાપો નીઆ
ન્ડીપો ન્જા.

મનોયત્ન ૪૮ (પાનું ૨૨૨)

૧ નીનાચો કીટાણુ. ૨ ચેચે હાના કીટાણુ. ૩ ચુપી મોટો આમીચે ના કીટાણુ? ૪ વાળી કીટાણુ આલીચોકુવા નાચો? ૫ નીન્ગાલીકુવા ના કીસુ નીન્ગાલીચેઝા કુઇકાટા કામ્ખા. ૬. ઝામાની મીકુવા ના કીદુ; નાલીકુવા મારકીની, મીકુવા ના ન્યુમ્ખા હાપા મ્જની, સાસા નીનાચો હીઝી ટાદુ, નીનાચો વીટુ વીન્ગીને વીન્ગી પીઆ. ૭ બાબા ચાન્સુ આટાકાપોકુજ કુકા-કવાન્સુ, દુટાકુવા ના કુરાહા ન્યીન્ગી. ૮ કુલીકુવા ના મ્દુ ઉન્સુત આમીચેકુવા ના મેનો. ૯ મ્દુ ન્ડાની ચા ચુમ્ખા. ૧૦ નીલીપોકુન્સુઆ માન્ડુકુ, મ્લીકુવામો ઝાવાડી ન્ડાની ચાકે કુટોકા ક્વા મુટાની. ૧૧ આલીટાકા કુનીકિઆ, લાકીની નાલીમ્પીગા મારા મ્પીકી ક્વા કીસુ નીલીચોકુવા નાચો, આકાકીમ્પીઆ. ૧૨ ચેવી વાલીઇળા કીલા દુલીચોકુવા નાચો. ૧૩ કુલીકુવાકે કુલે ન્યુમ્ખાની ઝુલીઆ ન્જુરી ન્યીન્ગી વાઝીરી આલીઝોકુવા નાચો ઝામાની ન્યુમ્ખાની મ્વાકે. ૧૪ માનેનો હાચો ચાટાદુસાઇડીઆ કુકુમ્પુકા માએલેઝો દુલીચોચાચોકેઆ.

મનોયત્ન ૪૯ (પાનું ૨૨૪)

૧ મીકુવા નીકીએન્ડા મ્જની, લાકીની નીટાકી આમા. ૨ આલીકુવા આકીઆન્ડીકા બાડુઆ(બાડુવા). ૩ સીકુમ્વોના, આમેકીચા કુપીટા. ૪ મ્પીવી આલીકુવા આમેઇળા ક્રેધા. ૫ ઉલીકુવા ઉમેકીસોમા કીટાડુ? ૬ સીકુવા નીમેકીસોમા. ૭ નાલીકુવા નીકીકીચાન્સુ વાવુવી વાલીકુવા ચુ-ચા બાહારી, વાકાવા < ૬

સામાકી વાચાચે ઉસીકુ. ૯ વાટોટો વાલીકુવા વાકીલીમા
 શામ્બા લાગ્યો. ૧૦ આલીકુવા આમેઉકુન્ગા મ્લાન્ગો. ૧૧
 નાલીકુવા નીમેજકાટા કીટાલે. ૧૨ નીટાકુવા નીકીમ્કાટા મીટેન્ડે
 હી- કેથો. ૧૩ વાલીકુવા વાકીમ્બા નાઝી શામ્બાની મ્લાન્ગુ.
 ૧૪ વાટોટો વાલીકુવા વાકીનીઆમ્બીઆ હાળારી ઝોટે ઝા
 વેવી. ૧૫ મ્સીમામીઝી આલીકુવા આકીએન્ડા, લાકીની વીળા
 -રૂઆ (વીળારૂવા) વાલીકુવા વામેકવીશા કવેન્ડા. ૧૬ નીટા
 -કુવા નીકીટોકા ન્યુમ્બાની. ૧૭ આલીકુવા આકીમ્બીઆ
 મ્લાન્ગોની. ૧૮ નાલીકુઓના, ઉલીકુવા ઉકીમ્પીગા કોકી
 મ્ટોટો વાન્ગુ.

મનોયત્ન ૫૦ (પાનું ૨૨૯)

૧ સાઉટી યા મ્દુ ઇનાસીકીકા. ૨ વાટોટો
 વાલીપોકુકા. ૩ મીકુન્ગી ઇલીયોવુન્જકા. ૪ મ્વેઝી ઉનાન્આ'-
 સાના. ૫ મ્સૂ- વા મ્ટોટો ઉમેચુચુકા. ૬ માનેનો યાકો
 યાનાએલેઆ. ૭ કામ્બા ઇમેપોટોકા. ૮ મ્ટોટો આમેપોમા.
 ૯ ચુમ્બા કીમેચાકુકા. ૧૦ ન્જઆ ઇમેકાઉકા. ૧૧ આકુલા
 કીનાટોશા. ૧૨ કાઝી ચેકુ ઇમેસીટાવી. ૧૩ ઉઝી ઉમેટાટાના.
 ૧૪ માજલીવા આમેચોકા કાઝી. ૧૫ લુલુ ઇનાનીફા-
 ૧૬ સીસીકીટીકી હાટા કીટાગો. ૧૭ કુનીઆ ઇમેવીરીન્ગા.
 ૧૮ ન્જઆ ઇલીયોપારૂઆ. ૧૯ હેસાળુ ઇમેકામીલીકા.
 ૨૦ જાહાઝી ઇનાએલેકેઆ ન્યુમ્બા ચેકુ. ૨૧ મ્લાન્ગો
 ઉમેકુન્ગુકા. ૨૨ ન્જા- યાન્ગુ ઇમેઝીડી. ૨૩ કીઉ યાન્ગુ
 ઇમેપુન્ગુઆ. ૨૪ મ્ઝીગો ઉનાએલેમેઆ મ્પાગીઝી.
 ૨૫ ન્ડીઝી ઝીમેપેવુકા સાસા. ૨૬ મીટી હી- ઇટાફા- ફવા

કુળેન્ના ન્યુમ્બા. ૨૭ મુકો વાન્થ ઉમેકુમુકા. ૨૮ વાપાગાઝી
વામેચોકા સાના લેઓ. ૨૯ મ્સીમામીઝી આલીકુવા આમેલેવુકા
બના, દુદુમાઈની, લાખડા આટાલેવુકા કેથો. ૩૦ આલીઆન્ઝા
કાઝીકે કીડો યાગો કીડોગો, સાસા આમેફાનીકીવા. ૩૧
મ્વીટુની મીટી થોટે ઇમેઉન્થુઆ. ૩૨ ન્યામા હી- ઇમેઓઝા.

મનોયત્ન ૫૧ (પાનું ૨૩૧)

૧ માલીન્ડી ની મ્જી વા કાલે કુલીકો મ્વીટા. ૨
નાઇરાળી ની મ્જુખ્વા સાસા કુલીકો મ્વીટા, લાકીની મ્જી
ઉલીઓ મ્જુખ્વા હાસા ની ઉન્થુબ. ૩ વાદુ વાખાયા ની
વાખાયા કુલીકો વાન્થામા. ૪ મીટેન્ડે ની મીઝુરી કુલીકો
મીનાઝી. ૫ ડાવા ઇલીયો ચુન્થુ કાલીસા. ૬ મટો હૂ- મ્પાના
કુલીકો રૂવુમા. ૭. પાલે ની સાફી કુલીકો હાપા ? ૮
કુરાહા યાન્થુ ની કામીલી કુલીકો યાકો. ૯ વીખાફ્ફા
વાલીકુવા વેરેવુ કુલીકો મ્સીમામીઝી, વાકામ્ડાન્થાન્થા. ૧૦
મટી હૂ- ની ઇમારા કુલીકો ઉલે દુલીઓઉદુપા બના. ૧૧
મ્દુન્ગી હૂ- ઉમેબ- કુલીકો ઉલે. ૧૨ ન્યુમ્બા યા આખ્દાલા
મ્જુખ્વા કુલીકો યાન્થુ, લાકીની યાન્થુ મ્જુરી કુલીકો ઝોટે
નીલીઓઓના. ૧૩ ન્થુઆ હી- કવેન્ડા કવા ન્યુમ્બા યાકો
ની ન્ડેકુ કુલીકો ઇલે, લાકીની ઇલીયો કુપી ઇનાપીટીઆ
શામ્બા લા મીનાઝી. ૧૪ મટી ઝાની મ્જુમુ ? ૧૫ ઉકુની
ઉ મ્વેપેસી કુલીકો ઉખાઓ મ્નેને. ૧૬ ન્ડીઝી હીઝી ઝી
ન્યેકુન્ડુ ના ટામુ કુલીકો ઝાકો. ૧૭ કેન્જેલે ચેદુ ઇલીયો
ન્ડોગો ની ન્જીટો કુલીકો યાઓ ઇલીયો કુખ્વા. ૧૮ ન્ડેવુ
ઝા અખ્દાલા બીન આલી ન્ડેકુ, લાકીની ઝા મુલેમાની

ન્ટેકુ હામા. ૧૯ હેચાણુ ઝાન્યુ ઝી સાહીદી મ્વેઝી હુ-
કુલીકો મ્વેઝી ઉલીઓપીટા. ૨૦ સેરેમાલા હુચુ ની કુન્ડી
કુલીકો વાશી ચુલે. ૨૧ હી- ઇલીકુવા બાહાટી ચેદુ ઇલીયો
કુપ્વા. ૨૨ મ્વેઝી ઉ કારીણુ ના હુનીઆ કુલીકો જુઆ.

મનોયત્ન ૫૨ (પાનું ૨૩૪)

૧ ક્ષેપા ઝેદુ ઝીમેકવીશા, હાદુવેઝી કુનુનુઆ ન્હીઝી
ઝેનુ. ૨ માએએ ચાટાકવીશા ઉકીયાલા ચોટે સાસા. ૩ સીન્ન
-ઇશા બાડો. ૪ ઉટાકવીશા લીની? ૫ વાદુ વેદુ વામેઝીલા
ન્હીઝીઝોટે. ૬ ઉટાકુક્ષા. ૭ આટાકુન્ન કવેદુ. ૮ હુટાકુક્ષા ન્યામા.
૯ ન્યામા ઇમેલીવા આલીયોપેવા નામી. ૧૦ હુલે હુન્વે
માઆના કેશો હુટાકુક્ષા. ૧૧ હુનાકુન્વા માણુ હુ સીકુ ઝોટે.
૧૨ જુઆ લીનાકુન્વા સાસા. ૧૩ કામા આન્ગાલીકુન્ન લેઓ
નીન્ગાલીમ્લીયા. ૧૪ હુનાકુન્વા મ્વુઆન્ઝે. ૧૫ નાદુમાઇની
હાઇટાકુન્વા મ્વુઆ કેશો. ૧૬ નાદુમાઇની નીએન્ડે સાસા,
કુના મ્હુ આનાટાકા શાઉરી, નામી નાલીઆહીડી કુવાપો
કવેદુ 'સા- થીનાશારા(ઇથીનાશારા). ૧૭ સીટાકુપા
શીલીન્ગી મ્પીલી, નીટાકુપા શીલીન્ગી મોન્ન. ૧૮ ઉસી
-પોટાકા કુઉઝા, મામોન્ન કવાન્ચુ, સીના હાન્ન કુનુનુઆ.'

મનોયત્ન ૫૩ (પાનું ૨૪૦)

૧ નીમેકવીશા કુસોમા કીટાણુ હીકી. ૨ નાનુંઆ
ચોટે ચાલીયોમો? ૩ હાપાના, લાકીની સાસા નાવેઝા
કુસોમા, કુઆન્ડીકા, ના કુસેમા કીટાગો; ના નીસીકીઆપે
વાદુ વાંકીસેમા, માનેનો યાઓ યાનીએલેઆ.

ખીજ વધારાના ઉપયોગી શબ્દોની ટીપ

વા, વર્ગ.		મ્લેખા,	મામો.
મ્લોખી,	કળયો કરનાર.	મ્સીમામીઝી;	રખેવાળ;
બાળા મ્લુખ્વા	કાકો.	મ્ન્યાપારા,	ઓવરસીઅર.
કે મ્લોગો,		મ્કવે,	વહુ.
૧ મ્લુલીમા;	ખેડ કરનાર.	મ્ચે-ઝી,	નો વ્યવહાર
૨ મ્લીમાળ,			કરના.
મ્લુમ્વા,	ગુલામ.	મ્શોમા;	વાંચનાર.
૧ મ્વીવી;	ચાર.	મ્શોમાળ,	
૨ મ્વીઝી,		મ્કવે,	સસરો.
મ્લીસી,	ડાધુ (નો માણસ).	મ્નુખ્વાના,	સ્વતંત્રમાણસ;
મ્ચાણુઆ,	પસંદ કરનાર.		ગૃહસ્થ.
મ્લુફ્ફ-	પૌત્ર-ત્રી.	મ્વાલીમ્,	શિક્ષક.
૧ મ્પાગાઝી;	ભાર ઉપાડનાર.	મ્વાનાકુન્ઝી,	શિષ્ય.
૨ મ્ચુકુઝી,		મ્હીન્ડી,	હિંદી.
મ્વીસ્લામ્,	મુમલમાન.		

મી, વર્ગ.

મ્શીન્ડો,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	મ્ચેલે,	ચોખા (ફાતરા
મ્વેન્ડો,	અંતર (જગ્યા		વગરનો).
	અગર સ્થળનું).	મ્ટામા,	જુવાર.
મ્લોમ્મા,	કેળવું ઝાડ.	મ્વીદુ,	ઝાડી; જંગલ.
મ્પુની,	કોફીનો છોડ.	મ્સ્વાકી,	દાતણ.
મ્પુન્ગા,	ચોખા (ફાતરા	મ્સીમા,	પ્રદેશ (કાંઠા નજીકનો).
	વાળા).		

ન્ટેકુ હાસા. ૧૯ હેચાણુ ઝાન્ગુ ઝી માહીલી મ્વેઝી હુ-
કુલીકો મ્વેઝી ઉલીઓપીટા. ૨૦ સેરેમાલા હુયુ ની કુન્ડી
કુલીકો વાશી યુલે. ૨૧ હી- ઇલીકુવા ણાહાટી ચેદુ ઇલીયો
કુપવા. ૨૨ મ્વેઝી ઉ કારીણુ ના કુનીઆ કુલીકો જુઆ.

મનોયત્ન પર (પાનું ૨૩૪)

૧ દેધા એદુ ઝીમેકવીશા, હાદુવેઝી કુતુકુઆ ન્ડીઝી
એતુ. ૨ માઓએ ચાટાકવીશા ઉકીયાલા ચોટે મામા. ૩ મીન્ત
-ઇશા બાટો. ૪ ઉટાકવીશા લીની? ૫ વાદુ વેદુ વામેઝીલા
ન્ડીઝીએટે. ૬ ઉટાકુદા. ૭ આટાકુન્ત કવેદુ. ૮ હુટાકુલા ન્યામા.
૯ ન્યામા ઇમેલીવા આલીયોપેવા નામી. ૧૦ હુલે હુન્વે
માઆના કેશો હુટાકુદા. ૧૧ હુનાકુન્વા માજુ હુ મીકુ એટે.
૧૨ જુઆ લીનાકુન્વા સાસા. ૧૩ કામા આન્ગાલીકુન્ત લેઓ
નીન્ગાલીમ્લીપા. ૧૪ કુનાકુન્વા મ્વુઆ ન્જે. ૧૫ નાદુમાઇની
હાઇટાકુન્વા મ્વુઆ કેશો. ૧૬ નાદુમાઇની નીએન્ડે સાસા,
કુના મ્દુ આનાટાકા શાઉરી, નામી નાલીઆહીડી કુવાપો
કવેદુ સા- થીનાશારા(ઇથીનાશારા). ૧૭ મીટાકુપા
શીલીન્ગી મ્પીલી, નીટાકુપા શીલીન્ગી મોલ્ત. ૧૮ ઉસી
પોટાકા કુઉઝા, મામોન્ત કવાન્ગુ, સીના હાન્ત કુતુકુઆ.

મનોયત્ન પર (પાનું ૨૪૦)

૧ નીમેકવીશા કુસોમા કીટાણુ હીકી. ૨ નાન્ગુ
ચોટે ચાલીયોમો? ૩ હાપાના, લાકીની સાસા
કુસોમા, કુઆન્ડીકા, ના કુસેમા
વાદુ વાંકીસેમા, માનેનો ચાઓ

ખીજ વધારાના ઉપયોગી શબ્દોની ટીપ

વા, વર્ગ.		એમળા,	મામો.
એમળી,	કળયો કરનાર.	એમીમામીઝી;	રખેવાળ;
બાબા મુખવા	કાકો.	એમ્યાપારા,	એવરસીઅર.
કે મેડોગો,		એકરે,	વહુ.
૧ મુલીમા;	એક કરનાર.	એમી-ઝી,	નો વ્યવહાર.
૨ મેમીમાળ,			કરના.
મુખવા,	શુલામ.	એમીમા;	વાંચનાર.
૧ મેમીવી;	ચાર.	એમીમાળ,	
૨ મેમીઝી,		એકરે,	સસરો.
મેમીસી,	ડાધુ (નો માણસ).	એમ્યાના,	સ્વતંત્રમાણસ;
એમ્યાશુઆ,	પસંદ કરનાર.		ગૃહસ્થ.
એમ્યાકુ-	પૌત્ર-ત્રી.	એમલીમુ,	શિક્ષક.
૧ મેમ્યાગાઝી;	ભાર ઉપાડનાર.	એમનાકુન્ઝી,	શિષ્ય.
૨ મેમ્યાકુઝી,		એમીન્ડી,	હિંદી.
એમીસ્લામુ,	મુસલમાન.		
મી, વર્ગ.			
એમીન્ડો,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	એમેલે,	એમળા (ફાતરા
એમેન્ડો,	અંતર (જમ્યા		વગરના).
	અગર સ્થળનું).	એટામા,	જીવાર.
એમીઆ,	કેળનું ઝાડ.	એમીટુ,	ઝાડી; જંગલ.
એમીની,	કોફીનો છોડ.	એમ્યાકી,	દાતણ.
એમ્યા,	એમળા (ફાતરા	એમીમા,	પ્રદેશ (કાંઠા નહી-
	વાળા).		કનો).

નહેકુ હાસા. ૧૯ હેઆણુ ઝાન્થુ ઝી સાહીહી મ્વેઝી હુ-
કુલીકો મ્વેઝી ઉલીઓપીટા. ૨૦ સેરેમાલા હુયુ ની કુન્ડી
કુલીકો વાશી યુલે. ૨૧ હી- ઇલીકુવા બાહાટી ચેટુ ઇલીયો
કુપ્વા. ૨૨ મ્વેઝી ઉ કારીણુ ના કુનીઆ કુલીકો બુઆ.

મનોયત્ન ૫૨ (પાનું ૨૩૪)

૧ ક્રેધા ઝેટુ ઝીમેકવીશા, હાહુવેઝી કુનુનુઆ ન્ડીઝી
ઝેનુ. ૨ માએમ્મે યાટાકવીશા ઉકીયાલા ચેટે માસા. ૩ મીન્ત
-ઇશા બાડો. ૪ ઉટાકવીશા લીની? ૫ વાહુ વેટુ વામેઝીલા
ન્ડીઝી ઝેટે. ૬ ઉટાકુશ. ૭ આટાકુન્ત કવેટુ. ૮ હુટાકુલા ન્યામા.
૯ ન્યામા ઇમેલીવા આલીયોપેવા નામી. ૧૦ હુલે હુન્વે
માઆના કેશો હુટાકુશ. ૧૧ હુનાકુન્વા માજી હુ સીકુ ઝેટે.
૧૨ બુઆ લીનાકુન્વા સાસા. ૧૩ કામા આન્ગાલીકુન્ત લેએ
નીન્ગાલીમ્લીપા. ૧૪ કુનાકુન્વા મ્વુઆ ન્જે. ૧૫ નાહુમાઇની
હાઇટાકુન્વા મ્વુઆ કેશો. ૧૬ નાહુમાઇની નીએન્ડે માસા,
કુના મ્હુ આનાટાકા શાઉરી, નામી નાલીઆહીડી કુવાપો
કવેટુ સા- થીનાશારા(ઇથીનાશારા). ૧૭ મીટાકુપા
શીલીન્ગી મ્પીલી, નીટાકુપા શીલીન્ગી મોલ. ૧૮ ઉસી
-પોટાકા કુઉઝા, મામોન્ત ક્વાન્થુ, સીના હાન્ત કુનુનુઆ.

મનોયત્ન ૫૩ (પાનું ૨૪૦)

૧ નીમેકવીશા કુસેમા કીટાણુ હીકી. ૨ નાબુઆ
ચેટે આલીયોમો? ૩ હાપાના, લાકીની સાસા નાવેઝા
કુસેમા, કુઆન્ડીકા, ના કુસેમા કીડાગો; ના નીસીકીઆપો
પાહુ વાંકીસેમા, માનેનો યાએ યાનીએલેઆ.

ખીન્ન વધારાના ઉપયોગી શબ્દોની ટીપ

વા, વર્ગ.		મ્લેખા, મામો.	
મ્લેખી,	કળયો કરનાર.	મ્લેખીમામીઝી;	રખેવાળ;
ખાખા મ્લેખવા	ઠાકો.	મ્લેખાપારા,	ઓવરસીઅર.
કે મ્લેખો,		મ્લેખે,	વહુ.
૧ મ્લેખીમા;	ખેડ કરનાર.	મ્લેખ-ઝી,	નો વ્યવહાર
૨ મ્લેખીમાજી,			કરના.
મ્લેખવા,	શુભામ.	મ્લેખામા;	વાંચનાર.
૧ મ્લેખીવી;	ચાર.	મ્લેખામાજી,	
૨ મ્લેખીઝી,		મ્લેખે,	સસરો.
મ્લેખીસી,	ડાધુ (નો માણસ).	મ્લેખવાના,	સ્વતંત્રમાણસ;
મ્લેખાગુઆ,	પસંદ કરનાર.		ગૃહસ્થ.
મ્લેખકુ-	પૌત્ર-ત્રી.	મ્લેખાલીમુ,	શિક્ષક.
૧ મ્લેખાગાઝી;	ભાર ઉપાડનાર.	મ્લેખાનાકુન્ઝી,	શિષ્ય.
૨ મ્લેખકુઝી,		મ્લેખીન્ઝી,	હિંદી.
મ્લેખીસ્લામુ,	મુસલમાન.		
મી, વર્ગ.			
મ્લેખીન્ઝો,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	મ્લેખે,	ચોખા (ફિતરા
મ્લેખેન્ઝો,	અંતર (જગ્યા		વગરના).
	અગર સ્થળનું).	મ્લેખામા,	જુવાર.
મ્લેખામા,	કેળનું ઝાડ.	મ્લેખીદુ,	ઝાડી; જંગલ.
મ્લેખુની,	કોફીનો છોડ.	મ્લેખાકી,	હાતણ.
મ્લેખુગા,	ચોખા (ફિતરા	મ્લેખીમા,	અદેશ (કાંકા નજી-
	વાળા).		કનો).

મ્યાન્ગા;	પ્રકાશ.	મ્યાન્ગા,	રેતી.
મુઢીન્ડી,	મકાઈનો છોડ.	મુઆ,	શેરડી.
મુહોગો,	મહોગો (કંઈ).		(બ.વ.) મીવડ.
મ્પીરા,	રણર.	મ્યુઝી,	વધાર.

કી, વર્ગ.

કીશીન્ડો,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	કુદુમ્બુઆ,	પુરી (ચોખાનાં લોટની).
૧ ચાન્ડા;	આંગળી.	કીવુલી,	પડછાયો.
૨ કીટાલે,		કીકોળા,	પાકીટ (પૈસા રાખવાની).
કીસીન્ગો ચા મ્પી.		કીલેમ્બા,	પાઘડી.
મ્પૂ-		કીટોવેન્ગો,	મચ્છી, માંસ, ઈંડા, કુકડા, મરંદા, વગેરે શાકભાજી.
કીસીન્ગો ચા મ્કેનો,	કાણી.		
કીચાકા.	ઝાડી; જંગલ.	કીટામ્બા-	રૂમાલ.
એટી,	ટીકોટ; લાઈસન્સ.	વીટા (બ.વ.),	લડાઈ.
કીટામ્બા-	દુવાલ.	કીટામ્બો,	વખત (ચોટો).
માન્ગો,	હુગડાં મુકવવા વખતે બાલી રાખવાની લાકડાની પકડ.	કીસા,	વાતો (બનાવ).

મા, વર્ગ

માએન્ડેલેન્ગો, ઉત્કર્ષ; આગળ આયા.
વધારો.

લેસો,	કપડું (છાપેલું).	માધારીળી,	પશ્ચિમ.
ન્યાસી,	ખડ (જે દિવાલ	માન્ડારી,	પૂરી, (ખ.વ.)
	ઉપર ઉગે	માથારીકી	પૂર્વ.
	છે તે).	(માટલાઈ)	
ગુગુ,	ખડ.	સોમો,	પાક.
શીન્ગો,	ગરદન.	ડીરીસા,	બારી.
ભુખા,	ઘર મોટું.	પુન્ગ,	ભાગ.
માકુટા,	ચરખી.	માહીન્ડી,	મકાઈ (દાણા).
ટાન્ગાઝો,	બહેરનામું,	વીમ્મી,	મોતું (સમુદ્રનું).
કાખીલા,	ભત; કેમ.	ગોન્ગો,	લાકડી (ભારે).
કુડક,	દુકાન.	ગીવા,	મરોવર.
માઉમીવુ,	દુઃખાવો.	શાહીડી,	આક્ષી.
કાનીસા,	દેવળ.	મા-રીકા,	જ્ઞાન.

૬. વર્ગ

ઉઠેચેચે,	અવાજ; ઘોંઘાટ.	ઉલીન્વેન્ગુ,	હુનિયા.
ગળીન્ગુ, (ખ.વ.)	આકાશ.	૧ ઉટા;	
ઉશી,	આંખની ભમર.	૨ ઉપીન્ડે,	ધનુષ.
ઉહારીખીકુ,	ઉડાડ.	ઉશાન્ગા,	પારા (માળાનાં).
ઉવુલી,	છાંચો.	ઉપાન્ડે,	ખાતુ.
વાવુ (ઉવાવુ),	બળ (માછલા	વાલી,	રાંધેલા ચોખા.
	પકડવાની).	વાકાટી,	ઋતુ.
ઉકુટા,	દિવાલ.	ઉલાયા,	વિદાય ૧; મુરોષ

કરીળા,	ચોરી.	૩ વર્ગ
--------	-------	--------

સૂર્યોદય, કુચા.

સૂર્યાસ્ત, કુચ્વા.

પા, વર્ગ

કાસ્કાઝીની,	ઉત્તર,	કુસી,	દક્ષિણ.
પ્વાની,	કાઠો (અમુદ્રનો).	ચુઓની,	નિશાળ.
કુસીની,	દક્ષિણ.	જીકોની,	વસોડું.

નૃ, વર્ગ

બારા,	અ દરનો પ્રદેશ	મુઝારેહે, રાહા, આરામ	
હેરૂદી,	અક્ષર.	નીઆ,	ઇચ્છા.
શાની,	અક્રમાત	ડાલીલી,	ઇચ્છારો, નિશાની;
	અંગર તેવી		મુઠો
	બાળતો.		
આકીળા,	અસાયદું.		ઉલ્લેચાકું લાઈ
કાન્ડુ(ખાન્ડુ),	અ ગરબો.	કાટા,	-કાન્ડુ (નારિયે
માઉટી,	અવાજ.		ળીનું કાચ
હામુડું,	અદેખો		લીનું)
માઝા-	અમેરાઈ.	પાન્પા,	ઉદન.
મેલી,	આગબોટ.	હારાકા.	ઉતાવળ
ગીઝીકી,	આજીવિજા	ચુઆ,	ચોરડો.
આયા,	આયના	બારાજા,	ઓટલો.
	(કુગનની).		
બાનાકા,	આશીવાદ,	શુઆકા,	કંબોટ (ફિવાલની
	નગીબ.		અદરનો).
કાનીકી,	આઆની રગરુ	ચેગે,	કેણુ (દાળાનો).
	મુતગઉ કપડું.		

બારાબા,	કચેરી;	ડાક્ટરી,	ચોપડી.
શાન્ગાઝી,	રાજદરબાર;	ગાઝેટી,	છાપું.
કાઝી,	ડાયરો.	આકુઆ,	છૂટકારો.
કારાટામી,	કાકી.	હાજ,	જરૂરિયાત.
ગેરેબા,	કામ.	કારામુ,	જમણવાર.
કુરાની,	કાગળ	ચીકા,	જંગલ.
બોમા,	કિલો.	ચોપટા,	ટપાલ એક્ષીમ.
ધારામા,	કુશન.	કામ્બી,	ટોળીનો ઉતારો.
ગેહિવા,	ટોટ.	કુમ્બાકો,	તમોકું.
હાન્ડાકી,	ખર્ચ, ઈમત.	ઉફા,	પડ, ચીરો.
મુકાગી,	ખડ, લાગ,	હિમા,	પાણુ.
હાગી,	ખાનુ.	આફ્યા,	ત હુરતી.
હ.રામુ,	ખાઈ.	ન્યુવુ,	તાકાત.
ગાનો,	ખાડ.	મીટાહા,	તુતક.
આન્હી,	ગરમી.	હીમાની,	દયા, ઉપકાર.
આન્ડાફેમી,	ગેન્કાયદેમર	કુમી,	ફિલિયુ.
આઈ,	ધઉ	ડાવાયા મેનો,	દાંતનુ મજન.
બોમા,	ધી.	દોડી	દાપુ, કચેરો.
ફારોધા,	અદરશ	બાણુ,	દાદો.
	આ.	ગીગી,	દાની
	ચોક્કી (ચોલીન	ડાક્ટરી,	દાક્ટર
	સ્ટેશન).	ટ્રેન્જો,	દર
	ચોક્કી (દાણુ		
	ચૂડવાની,		
	દરમ).		

પોખે,	દાડ, બીજ જાતનો (સ્થા- નિક).	જીરાની, આન્ડુથો,	પાડોશી. પાક.
બીન્ડી,	દિકરી.	ડારાબ,	પૂલ.
દારોજ,	દિલાસો.	કુલાની,	ફલાણો.
કુનીયા,	કુનિયા.	ઈબરા,	ફી; કિંમત.
ડેની,	દેણું.	જુસ્તાની,	ફૂલવાડી; બગીચો.
કાંખા,	દોરડું.	બારાપુ,	બરફ.
ન્યુખા પુરે,	ધર્મશાળા; મુસાફરખાનું.	આધુહુરી,	બપોર.
સાબુરી,	ધીરજ.	બાટા,	બતક.
હાકી,	ન્યાય.	બાન્ડારી,	બંદર.
નાખા,	નમુનો.	બુરાશી,	બ્રશ.
બાહાટી; હેરી,	નસીબ.	કાનુંડો,	બાણ.
ચાયા,	નર્સ.	નુંડું મવાના કે, ડાડા,	બેન.
નાકુ-	નફો; લાલ.	મોગુ,	બી.
પુઆ,	નાક.	કેકે-	બેસલેટ.
ચુવી,	નીમક; મીઠું.	હાટારી,	ભય.
તુરે,	પ્રકાશ.	કાકા,	ભાઈ (મોટો).
આચુબુહી,	પ્રભાત.	સેહેમુ,	ભાગ.
ઈબરા,	પગાર.	ન્યુરૂવે,	ભૂંડ.
મફારા,		૧ બાક્ષીસી;	ભેટ.
માહારા,	પહેરામણી.	૨ ગાવાંડી,	
બીબી હાડસી, પરણેતર તપી.		મેમ સાહીબ,	મઠમ.
		મસ્ત્રીટી,	મસ્ત્રુદ.

પીટીપીટી,	સરચાં.	ફીંગો;	લાકડી.
પીટીપીટી	મરી.	બાકોરા,	
માન્ગા,		લાડું,	લાડું.
માથુઆ,	મછવો.	ડામુ,	લોહી;ખુર્મ,
મેરીકાની,	મરીકાનનુ કપડું.	આહાડી,	વચન.
ખીઝારી,	મથાલો, કરી	આહાણુ,	વત'લુક (સારી).
	પાઉડર.	ખવાના હાડસી	ખરરાળ.
હિસીમા,	માન, મંરતબો.	(આડસી),	
ખીધા-	માલ.	હાડીથી,	વાતાં.
સીઆગી;	માખણ.	સેકાયા,	
મામા કુખ્વા,		ધંડુ	વિદ્યા.
મડોગો,		(ધંડીયુ).	
શીડા,	મુશકેલી.	પેટે,	વીંટી.
મેઝા,	મેજ.	ખીઆથારા,	વેપાર.
રૂહુસા,	રબા.	ટાલા;	
હાડીસી;	રેકમ.	મેરકાલી,	સરકાર.
દીઆસી,		મડોઆના,	સળીયો; હુક,
પોથો,	રાશન.		(માછલોપકે=
આહાણુ;	રીતભાણ.		ડવાનો).
આહા	રીતરિવાજ.	બાહારી,	સમુદ્ર.
ડેસ્કરી.		ન્યોઠા,	સર્પ.
હારીરી,	રેશમ.	મડોટા,	સ્વપ્ન.
નાન્ગા,	સંગર.	બમા,	સેગાંબડાલાં.
હાડસી	લખ.	સાણુંની,	સાણુ.
(આડમી),			

ગાઝી,	સીડી	હેવા,	હવા.
હારાબ,	સિપાઈ	હાલુઆ,	હલવો.
આમકાગી,	સીગરેટ	ટેમ્બો,	હાથી
સીગારા,	સ્થિતિ, હાલત.	ન્ડોલુ,	હુકમ
સીગારેટી,	સુલેહ, શાંતિ,	આન્ડી	હાલો, હજીનો
હાલી,	આરામ, આનંદ	હારાબ,	શરમ
રાહા,	સુખ	આઇબુ,	
હેરી,		દુઆ,	

ખીજ વધારાના ઉપયોગી ક્રિયાપદોની ટીપ.

હુકુક,	અદેખાઈ કરની.	આત્મીકા,	આમ ત્રણ
હીટીમુ,	અભ્યાસ પૂરો કરવો.	પુખ્તીકા,	આપણું આરામ કરવો.
ધુકુક,	અન્યાય કરવો, ભુલમ કરવો.	કારીખીશા,	લેવો.
૧ વાસીલી,	આવી પહોંચવું.	કુન્નુઆ,	આવકાર આપવો
૨ ફીકા,	આગમા વધારો કરવો	કુમ્મુઆ,	ઉઘાડવું
ટેકેટેકા,	આશીર્વાદ આપવો.	કુન્નુઆ,	આંખનું.
બાલીઆ,		હુળીરી,	ચોપડીનું.
		લાલા	ઉપદેશ આપવો.
		ઉસીનીગી,	જિંદી જવું.

લેઆ,	ઉછેરવુ, ખાળ	ફારીકી.	જુદુ થવું.
વા,	ચોટ થવું	મિટોકીઆ,	(જુદુ માંથી).
કાન્યાગા,	(સમુદ્રમાં)	જવાબ આપવો	(ખોલાવે ત્યારે).
કાન્યાગા,	કચડીને ચાલવું,	૧ ટાંગાગા,	જાહેર કરવું.
ફાં,	ના ઉપર થઈને	૨ જુલીયા,	જુલેજા કામારી, જુગાર રમવું.
ફાં,	ચાલવું.	એસુંકાના ના,	મી જુદુ પાડવું.
ફાં,	કામમા આવવું,	ખુંડેડીકા,	કંડુ થવું.
ફાં,	ચાલવું	ખીગા મળી	ફળકી, મારવી.
ફાં,	કાટ ચડવો.	ખાંગા,	ત'ખું ત'થિવો.
ફાં,	ખીજવવું	ખીગા હેસા,	તાજું થવું.
ફાં,	ખોલી નાખવું	ખુરડીકા,	આરામ લેવો.
ફાં,	હાટો, ખુચ વગેરે.	ફાં,	તેયારી કરવી,
ફાં,	જોડવણ કરવી.	ફાં,	તેયાર કરવું
ફાં,	ધડી ઉઘાડવી.	ખાં,	ખોળી, પાતર
ફાં,	ચાહુ રાખવું,	ખાં,	ખીરસર્વી.
ફાં,	ભારી રાખવું.	શીકાંમાના,	થોલી મળુ
ફાં,	ટીઆ ઉકેલુઓ, ચાવી દેવી		(જમ્યા ઉપર)
ફાં,	(ઘડિયાળને).	જીકા,	હાટવું
ફાં,	ચાવવું.	ટોઆ,	હાલુ, ચુકવું
ફાં,	ચીરવું, ફાડવું	ટીઆ,	કાં, થવું
ફાં,	ચોરવું.		આપવું
ફાં,	એન્ડા ચાક્યા, છીક ખાવી.		

દુન્ડીકા,	લટકાવણું (માણસનું).	ફાંકામું,	મમજી જણું.
આન્ગીકા,	લટકાવણું.	મ્પીગા	સીટી વગાડવી
લુના,	લણું (ખેતર નો પાક).	મ્પીન્ગા,	(હાડથી).
(રીઆ નાન્ગા,	લંગર નાખણું.	કા-ન્ગા,	સેકણું.
આન્ડીકા,	લખણું.	દુર્મીડીઆ,	ની સેવા કરવી- ખજાવવી.
કુઆ,	વધણું (માણસનું, છોકરા અગર જનાવરનું)	અવાં,	સૂર્યનું અસ્ત થણું.
મેઆ,	વધણું વૃક્ષનું ઉગણું	આન્ગા,	શરૂ કરણું.
ન્યા,	વરખાદ આપેલો.	પાખા,	શણગારણું, ગોડવણું.
ઈનામી,	વાંકું વળણું; નીચું નમણું; આડું થણું.	કુફેન્ડા કુસાકા,	શિઠારે જણું.
		પીગા કીપેન્ગા,	સીસોટી
		(ફીરીમ્પી),	વગાડવી.
		કુન્ડીશા,	શીખવણું.

કુન્ડીકા,	લટકાવણુ (માણસનું).	ફાંદાતું,	મમળ જવું.
આન્ગીકા,	લટકાવણું.	મ્પીગા	મ્પીટી વગાડવી
ગુના,	લણુ (ખેતર નો પાક).	મ્પીમ્પા,	(હોંથી).
(ટીઆ નાન્ગા,	લગર નાખણુ.	કાન્ગા,	સેકણું.
આન્ડીકા,	લખણુ	દુમ્પીકીઆ,	ની એવા કરવી- બન્ધવવી.
કુઆ,	વધણું (માણસનું, છોકરા અંગર જનાવરનું)	રવા,	સૂર્યનું અસ્ત થણું.
મેઆ,	વધણુ વૃક્ષનું, ઉગણું	આન્ગા,	સર કણું.
એઆ,	વરસાદ આવેલો.	પામ્પા,	સણુગારણુ, ગોઠવણું.
એઆ,	વાંકુ વળણુ,	ફુલ્લેન્ડી	શિકારે જવું.
ઈનામી,	નીચું નમણું, આડું થણું.	કુસાકા,	સીમેટી
સુકા,	વાળ ઓળવા.	પીગા ફીચેઆ,	(ફીરીમ્પી), વગાડવી.
સુન્ધુઆ,	વાતચીત કરવી.	કુન્ડીશા,	શીર્ષવણું.
ફીકીરી,	વિચાર કરવો.	શાઉરી,	શીખીમણું આપવી
ફાન્ડામ્પીઆ	વેપાર કરવો.	પેઆનાં	હસ્તધુનન કરવું.
-શારા,	સગાય સગત	મીકેનો,	હિસાબ કરી, નાખવો.
ઓયુકાના ના,	છોડવી.	હેસીમ્પીઆ,	હેરાન કરવું.

ક્રિયાવિશેષણ અવ્યયો

મારા કયા	વારવાર.	હાલાકું,	પડીથી.
મારા,		કાધાવા કાધા,	કેટલાક.
જુઝી જુઝી,	થોડા દિવસ અગાઉ.	માગવા,	કેટલીકવાર
		મારા,	(ફરીને ફરીવાર).
ટારાટીયુ,	સભાળપૂર્વક,	ખામી,	વાર, ખડું માર.
પોલે પોલે,	ધ્યાનથી	એ-વાલા,	
કેશો કુટવા,	પન્ન દિવસ (આવતો)	બોગ, ની હેરી,	માર, વાર.
જુઝી,	„ (ગયો).	આદાધાલી,	
(ના) માપેમાં,	વહેલુ	આથેન્ડી,	ઉપકાર.
હાસા,	ખાસ.	મારાહાગા,	
આઈધુર,	કોઈ વાધો નહિ.	ઈન્શા'ત્તહા,	ઈત્તફેચ્છા.
સાવા સાવા,	ચોખ્ખી રીતે, બરા બરા રીતે.	સીના જુડી,	મારે કરવું જ નોઈએ.
મારા ન્યીન્યી,	વારવાર.		
સાસા હીવી,	હમણાં.	લાઝીમા,	જરૂર, જ.
મારા મોજ,		શાદી,	

શાકપાનના નામોની ટીપ

ટાંગો,	કાકડી,	માટાંગો.
કૈયિમી,	કૈયમરી.	—
કોળી,	કોળી.	—
કોરંટી,	ખાજર.	—
ગ્વાર,	ગુવાર.	—
કુટા,	કમેટા.	—

દીડીડી,	તરણુચ,	માડીડીડી.
ટાટાડી,	તુડીયા.	માટાટાડી.
ચુચુન્ધે,	હુધી,	માચુચુન્ધે.
બોગા,	પગકાચું.	માબોગા.
દીમાચુ,	પાંદડાં, (મુઠાગોના).	—
ટાચુ,	પાનપટ્ટી.	—
માહાગમી,	ફેંચ ગ્રીન્સ.	—
મચીયા,	ભાઇ.	—
મેથી (ઉવાડુ.	મેથી.	—
મચીયા).		
બીચી-નાની,	દીગળાં.	—
દીઆગી,	રનાગુ.	—
ચીમ્,	સીધું.	—
માહાડી,	મણા.	—
—	મીથુ (મરગવાની),	માદાન્ધે,
લીમાડ,	લીબુ જેવા ખાટાં ફળ.	માલીમાડ.
મીમીરી,	મીરી કેવાડ.	—
છમ્મરી,	એક જાનનું શાક	—
	(રનાગુ જેવું) ખાટું ટકતું.	
—	છમ્મીના પંદડાં,	માયુન્ધા,

ચાલુ વપરાતી અરખી સંખ્યા.

વાહેડ,	એક.	ઇડાશારા,	અગીઆર.
ચાનીને,	બે.	ઇથીનાશારા, (થીનાશારા),	બાર.
ચાલાયા,	ત્રણ.	થીલીટાશારા,	તેર.
આરખા (આરૂ આર. ખા; આરેખા),		આરખાટાશારા,	ચૌદ.
હામ્મા,	પાંચ	હામ્મટાશારા,	પંદર.
ચીટા,	છ.	ચીટાશારા,	સોળ.
માખઆ,	સાત.	માખાટાશારા,	મૂતર.
ચામાનીઆ,	આઠ.	ચીમીન્ડાશારા,	અઠાર.
ટીમા,	નવ.	ટીસાટાશારા,	ઓગણીસ.
આશારા,	દસ.	ઇશરીન્,	વીસ.
એકડુ,	હજાર.	એકેન,	બે હજાર.
લાકી(લાખી), લાખ. (૧૦૦,૦૦૦)			

- વીટેન્ડાવીલી

કીટેન્ડાવીલી ! ટેગા.

ઉખાણું

ઉખાણું, અર્થ (નાખવો).

૧. ન્યુંખા ચાન્ગુ કુખા હાઇના મ્હાન્ગો. [યાયી].
૧. મારું ઘર મોટું છે, તેને દરવાજો નથી. [જવાબ: ઇંડું].
૨. કુકુ વાન્ગુ આકાઆલીઆ મીઇખાની. [નાનામી].
૨. મારી મરઘીએ કાંટામાં ઇંડું મૂક્યું. [જવાબ અનેનાસ].
૩. ટાન્ડીકા કીટાન્ડા, દૂલે કુનાઝી. [ચેટા].
૩. સાદડી (ખાટલો) નાખો અને અમને બોર ખાવા દો.
[જવાબ. તારા (આકાશના)].
૪. આનાટોડા કુટેખેઆ, આનાકુલ ન્યુખાની,
આનદવાખીઆ મામા નીએલેકે. [કીટાન્ડા].

૪. તે બહાર ફરવા જાય છે, ઘરમાં આવે છે અને કહે છે, 'મા' મને તારે વાંસે લે. [જવાબ. ખાટલો].
૫. વાટોટો વાંચુ વાના વીલેખ્યા, આસીઓ, કીલેખ્યા સીખ્યાનાંચુ. [ફૂ-].
૫. મારાં છોકરાંઓને પાઘડી છે, જેને પાઘડી નથી તે મારો છોકરો નથી. [જવાબ. ફૂ (ઝિક જતનું ફળ)].
૬. કોખે યા સુડાની ઇ પાઝી. [કીસીમા].
૬. સુડાનનો વાટકો ખુલ્લો છે. [જવાબ. વાવ].
૭. કાકુનુઆ જુઓ કુન્ડુ. [જુઆ].
૭. લાલ આંખ ઉઘાડો. [જવાબ. સૂર્ય].
૮. નીકીટોકા કુટે-ખેઆ, નીકાશીકા જોખે મ્હીઆ. [કાદા]
૮. ફરવા જતાં મેં ગાયની પૂછડી પકડી. [જવાબ કાયલીવાળું ઉલ્લેચણ].
૯. ન્યામા યા રેઆલે હાધનધ કીકોખે. [મ્હુકું].
૯. ડોલરનું (કિંમતવાળું) માંચ વાટકો ન ભરે. [જવાબ. સાંકળ].
૧૦. હાઉસીમીટી હાઉસીમામી. [મ્હુકું].
૧૦. ઉભું રાખી શકાય નહિ અને ઉભું રહે નહિ. [જવાબ સાંકળ].
૧૧. નીમેપાન્ડા કો-ન્ડે યાંચુ કુખ્યા, નીમેપુના, હાઉન-મ્હોનો. [ન્યેમે].
૧૧. મેં ખેતર ખેડ્યું અને લણ્યું, તોપણ મારો હાથ ભરાયો નહિ. [જવાબ. વાળ].
૧૨. પારા હાટા માકા. [ઉટેલેઝી].
૧૨. મક્કા-સુધી ઘમાવું. [જવાબ. લસરવું (લસરી જવું)].

૧૩. પોપો- મીલી ઝાણા મો. [માથો].

૧૩. બે મોપારી નદી ઝોળંગે. [જવાળ. આખો].

૧૪. કીરમા આ ખીમ્પાઈ કીના 'ચોકા મુવાઈ, નીચે કીમ્પાડી
વા માઈ. [ટા-].

૧૪. ખીમ્પાઈની વાવમાં ઝેરી કાળોતરો, જે પાણી
ખગાડનાર છે. [જવાળ. કાનમ.]

(વાટ છે તે માપ, જે તેજ (પાણી) ખાય છે).

૧૫. કીડી-ડા હાડી-ડીકી, કીડી-ડા હાડી-ડીકી. [મીંગી],

૧૫. બે કાપોતો કપાય નહિ બે પડો તો ને
પડાય નહિ. [જવાળ. કુમાડો].

૧૬. વાનાન્યુ વારીલી હુટેટા મંટાના, ઉમીકુ હુપારીકીના.
[મ્પા-ગો].

૧૬. મારા બે દીડરા દિવંમના કાટે છે ગતના મમજુતી
કરી લે છે. [જવાળ. દરવાળે (દરવાજાના બાજુમાં)].

૧૭. નીમેમ્પુમા મ્પુ કુમ્પાંમ્પુઆ મ્પુ, ચેચે આમેકુયા, ઉલે
મેજોદુવા હાયાયા. [મ્પુ આકીડી-ડા કાકુ].

૧૭. મે એક માણુમને ખીલ માણુમને મલામ કરવા
મોકલ્યો, ખીલે માણુમ આવ્યો પેણુ પહેલો હજુ
આવ્યો નહિ. [જવાળ. એક માણુસ નારિયેળ કાપવા
નારિયેળી ઉપર ગયો (નારિયેળ માણુસની પહેલાં પડ્યું)].

૧૮. મ્પાનાન્ગા'ન્ગા' હુલીઆ મીટુની. [કીટોકા- (ચોકા)].

૧૮. મ્પાનાન્ગા'ન્ગા' જગલમાં રહે છે. [જવાળ. કુહાડી].

૧૯. હુકુ ટાચુ ના હુકો ટાચુ, કાટીકાટી ઉરન્યુ સાના [મુઆ.]

૧૯. બન્ને બાજુ ગયું, વચ્ચમાં કંકણ. [જવાળ. મુકુ].

-(એનાર માજ કડો બપોરના ગરમ)].

મીઠાનો.

કહેવતો.

૧. હારાકા હારાકા હાઈના બારાટા.
૧. ઉતાવળા, ઉતાવળા, નસીબ નહિ.
૨. ઉલીમી, હાઉના મુકુપા.
૨. જીભને હાડકું નથી.
૩. મુન્ડા ન્દી મવાના ન્દી, ગેની મ્મો મ્પીમે.
૩. દેશનો નાશ કરનાર દેશનું બાળક છે; અજાણ્યો મ્મો (પશુ) તોળતો નથી.
[(મ્મો = ૧૦ ફાંસીલા = ૩૫૦ રૂતલ)].
૪. કીંચા કીન્ચેમી, કીન્ગાવા કીચોન્ડા.
૪. નવી ચીજ મારી પછી ભલેને ખૂંચતી હોય.
૫. મ્પીચો ઝા માડાકુંની હવીધ્યા ઉકીન્ગોની.
૫. છાપરાં ઉપરનું દોડવું, છેડે પૂરું થાય છે.
૬. ઠાઝી મ્પી સી મ્મો મ્મેમા ?
૬. રાંકે કામ સારી રમત નથી ?
૭. સીટા જાળુની, વાગ્યાના આડામું, મામ્મો ચાલીચો ફુનીઆની.
૭. આદમના પુત્રો, દુનિયાની ચીજો તરફ અજાણ્ય પામે નહિ.
૮. કીલીમીઆ કીકીઆમા કવા જુઆ, હુંજુકા કવા મ્મુઆ;
કીકીઆમા કવા મ્મુઆ, હુંજુકા કવા જુઆ.
૮. જે કૃત્તિકા નક્ષત્ર સૂર્યમાં ઉગે તો વરસાદમાં અસ્ત થાય, જે વરસાદમાં ઉદય થાય તો સૂર્યમાં અસ્ત થાય.
૯. માહાની ઇલીચો ફુનીકવા, કીલીચોમો કીમેસ્ટીરોકા.
૯. જે ધાળી ઢાંકેલી હોય તો અંદરની ઢાંકેલી (ગુપ્ત) રહે છે.

૧૦. હાકુના મ્હીળા આમીઓકુવા મ્હેન્ઝીવે.
૧૦. દુઃખ એકલું આવતું નથી (કાઈપણ દિલગીરી મિત્ર વગરની નથી).
૧૧. આન્યુરમાપો સીમ્બા, મેળા નામી ?
૧૧. સિંહ ગર્જના સાથે કોણ નાચ કરશે ?
૧૨. સાબુરી ની ઉકુન્યુઓ વા કારાજ
૧૨. ધીરજ આશ્વાસનની આવી છે.
૧૩. આળાડી, આળાડી, ઉકામ્બા- વાટીન્ડા જીવે.
૧૩. ચાલુ, ચાલુ, દોરડું પથર કાપે.
૧૪. ન્હોવુ જાવીત્રી વાકીસોન્ગાના ઝીડમીઆજો ન્થીકા.
૧૪. જ્યારે જે હાથી ઝઘડે ત્યારે ઘાંસનું નખખોદ.
૧૫. ઉડોન્જો ઉપાટે ઉલી માજી.
૧૫. માટી લીની હોય ત્યારે ઉપયોગમાં લેયો.
૧૬. મ્હેવી વા મ્વીન્ચો હુલેવુકા, મ્હેવી વા માલી હાલેવુકી.
૧૬. દારૂનો કેફ કેઈને હોય તેા ઉતરે પણ પૈસાનો (લક્ષ્મીનો) નથો ઉતરતો નથી.
૧૭. કીકુલાચો કી ન્યુઓની મ્વાકો.
૧૭. જે કરડે છે તે તમારા પોતાના કપડાંમાંજ છે.
૧૮. માઓમ્બોલેજો કાટીકા કીલીઓ સી મેમા.
૧૮. શોક વખતે મોટા આક્રોશ શોભાસ્પદ નથી.
૧૯. ઉમુખી આવેજા કુપેન્ચા મોટે.
૧૯. રેતીની માખી જધામાં દાખલ થાય.
૨૦. આમેદુમ્બુકીઆ. કીસીમાની.
૨૦. તે વાવમાં પડી ગયો છે.

૨૧. નાઝી મ્બોલુ ચાટાકા કુહારીશુ ન્ઝીમા.
૨૧. એક ખંરાળ નારિયેળ બીજા સારાને ષગાડે છે.
૨૨. આલીવુન્ડા બહારી ક્વા કીટુમ્બુઆ.
૨૨. પુરી (ખાવાની) ખાતર તેણે વહાણુ જોખમ્યું.
૨૩. મ્બેન્ડા પોલે હાઉલીમી મીગૂ.
૨૩. ધીરે ચાલનાર પોતાના પગને ઇલા કરતો નથી.
૨૪. મ્બાન્ડા ઓબ્યો હુલા ઓબ્યો.
૨૪. જે કચરો વાવે છે તે કચરો ખાય છે.
૨૫. હેરી ક્વા મ્બીચી કુલીકો ક્વા ન્ઝુઆ.
૨૫. બજેલ કરતાં કાચો ખોરાક સારો.
૨૬. આસીયો સીકીઆ મ્બુખ્વા હુઓના માકુખ્વા.
૨૬. જે મોટા માણસનું સાંભળતો નથી તે મોટી ચીજો જોશે.
૨૭. મ્બેન્ચી ઘાઘાણુ મ્બેલે ચાકે હુસીમામા શેમની.
૨૭. ગુસ્સાવાળા માણસની આગળ શેતાન ઉભે છે.
૨૮. મ્બેનો મ્બુપુ હાઈરામ્બોઈ, ઉકીરામ્બવા હુના કીટુ.
૨૮. ખાલી હાથ ચટાતો નથી, અને જે ચટાય, તે તેમાંથી કાંઈ મળે નહિ.
૨૯. કીઉમામ્બુઝી કીમેઉમા મ્બુઝી; દ્વાટાપુટા કીઉમામ્બુઝી હુટોપોએ મ્બુઝી.
૨૯. ઘેંટા કરડનારે (એક જાતની ઝેરી ઢંડગરોળી).
ઘેંટાને કરડ્યું છે; ઘેંટાને સાંભળે કરવા માટે ચાલેા ઘેંટા કરડનારને જોતીયે.
૩૦. ઉકીકા-મ્બુ વા મ્બેન્ચે ચોન્ગો, નાવે વુન્જ લાકો જીયો.
૩૦. જે તમારે કાણીયાના ગામમાં રહેવું હોય તો તમારે કાણીયા બનવું જોઈએ. (તમારે એક આંખ કાઢી નાખવી જોઈએ).

૫૧. કીમ્યા કીન્ગી કીના મ્શીન્ડો મ્દુ-.

૫૧. ઘણીજ શાતતાને મોટો અવાજ હોય છે.

૫૨. કુચ્ચા મ્ચુ સી કીલેમ્મા ચેઉપે.

૫૨. ભગવાનની ળીકને સફેદ પાઘડી નથી.

૫૩. માસ્કીની મ્દુ ક્વાચો ઉગેની સી કીદુ ચેમા.

૫૩. જે માણસ પોતાના દેશમાં ગરીબ છે તેને માટે

પરદેશમાં હોવું સારું નથી.

૫૪. કુસેમા ક્વેલી સી દુચ્ચા

૫૪. સત્ય જોણવું શરમ નથી.

૫૫. મ્લ મ્દેચેવા મ્નો, આકુઆચો ઇ કારીબુ.

૫૫. ભગવાનનો ભક્ત (ગુલામ) જ્યારે બહુ પીઠાય,
ત્યારે તેનો છટકારો નજીક હોય છે.

૫૬. મ્ટાકા ચોટે હુકોસા ચોટે.

૫૬. જેને જોઇએ બધું, ખુવે બધું.

૫૭. મ્દીમ્મા(મ્ચીમ્મા) કીસીમા હાકાટાચ્ચી માણ

૫૭. વાવ જોદનારને પાણી મના હોતી નથી.

૫૮. મ્વેચે કુઉમ્મા ની ન્યોકા, આકીઓના ઉન્ગોન્ગો
હુજીદુકા.

૫૮. જેને સાપ કરડ્યો હોય તે નારિયેળીના પાંદડાની
સળી જોઇને પણ ડરે.

૫૯. ન્ડીઆ ચા મુઓન્ગો કુપી.

૫૯. જુઝાનો રસ્તો ટૂંકો

૬૦. ઇલીમુ ન્ડીયો મુઆન્ગા ચોન્ગોઝીયો કુલ્લા શાની

૬૦. વિદ્યા (જ્ઞાન) પ્રકાશ છે જે દરેકમા પ્રેમથી દોરી
જાય છે